

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
“Academic Journal for the Humanities and Social Sciences
Dhonburi Rajabhat University”

วัตถุประสงค์	1. เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัย ใช้เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและผลงานวิจัย โดยมุ่งเน้นในสาขามนุษยศาสตร์ ภาษาและวรรณคดี ศิลปกรรม นาฏศิลป์และการละคร และสาขาสังคมศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และการจัดการชุมชน 2. เพื่อพัฒนาศักยภาพทางวิชาการและส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในด้านวิชาการและงานวิจัยของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกของมหาวิทยาลัย
กำหนดเผยแพร่	3 ฉบับ ต่อปี ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม
การเผยแพร่	มอบให้ห้องสมุดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศและต่างประเทศที่เป็นเครือข่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ห้องสมุดหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ห้องสมุดของสื่อมวลชน และโรงเรียนเครือข่าย
สถานที่ติดต่อ	สำนักงานกองบรรณาธิการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ถนนอิสรภาพ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600 โทรศัพท์ 0 2890 1801 ต่อ 21460 โทรสาร 0 2890 2294 e-mail: journal.human@dru.ac.th https://so02.tci-thaijo.org/index.php/human_dru
จัดพิมพ์โดย	ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์ทันใจ 1053/20 ถนนเอกชัย แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร 10150 โทร. 0 2415 4944-5

- บทความในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี เป็นความคิดของผู้เขียน ไม่ใช่ความคิดของกองบรรณาธิการ และไม่ใช่ความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการและ/หรือของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
- กองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา
- บทความที่ได้รับตีพิมพ์จะมีการตรวจความถูกต้องเหมาะสมจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer review) จำนวน 3 คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะไม่ทราบผู้นิพนธ์ และผู้นิพนธ์ไม่ทราบชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (double-blind peer review)

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีฉบับนี้เป็นปีที่ 8 ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2568 ซึ่งได้รวบรวมบทความทางสังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ ศิลปกรรม และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 10 บทความ แบ่งเป็นบทความวิจัย 8 บทความ และบทความวิชาการ 2 บทความ บทความทุกชิ้นล้วนมีประโยชน์และทรงคุณค่าในเชิงวิชาการ นำเสนอ ทฤษฎีและการวิเคราะห์ทางภาษาศาสตร์ ภาษาและวรรณกรรม มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และกฎหมายไว้อย่างน่าสนใจ บทความวิจัย ได้แก่ บทความเรื่อง อิทธิพลร่วมของ มิติสุขภาพ มิติการมีส่วนร่วมทางสังคม และมิติด้านประชากรศาสตร์ ต่อความสุขของผู้สูงอายุไทย ของ เฉลิมพล จงวิฑูรกิจ และยศ อมรกิจวิทย์ บทความเรื่อง ความเป็นพ่อที่พึงประสงค์: ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีภาษากับอุดมการณ์ใน เว็บไซต์ the Asianparent Thailand ของ กชกร พุทธา และวิภาดา รัตนดิลก ณ ภูเก็ต บทความเรื่อง การศึกษาพัฒนาการและการผลิตซ้ำ ของ “ความเกลียดชัง” ในสังคมไทย ของ สมชาย ศรีรักษ์ บทความเรื่อง การจัดสรรที่ดินกับอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ของ ณรงค์ฤทธิ์ ศาสตรา, ขจรศักดิ์ สิทธิ และธนศักดิ์ สายจำปา บทความเรื่อง นโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวัน ให้แก่นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา: กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ของ ญาณิกา แร่งร้าย บทความเรื่อง ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว: ศึกษาพระราชบัญญัติ ส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ของ สุภรา สุวรรณบัตร บทความเรื่อง การถอดรหัสพหุวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นย่านตลาดพลูผ่านการเล่าเรื่อง: กรณีศึกษา การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากด้วยการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ของ สรณา อนุสรณ์ทรางกูร, ปรีดีลภัส พัฒนพงษ์ดิลก และชูชาติ พรหมพิมพ์ บทความเรื่อง วิเคราะห์บทประพันธ์เพลง ริเวอร์ออฟไลฟ์ ของ ณัฐชนน วรตระกูลพงศ์ และเด่น อยู่ประเสริฐ บทความวิชาการ ได้แก่ บทความเรื่อง คลังข้อมูลเพื่อความคิดสร้างสรรค์: การฟื้นคืนมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนนางเลิ้ง กรุงเทพมหานคร ของ แมร์ลิน เร็บบัณน์ และสิริธร ศรีชลาคม บทความเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ของ สุรียา อินทจันทร์

กองบรรณาธิการฯ ขอขอบคุณทุกท่าน ทั้งคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยที่สร้างสรรค์ผลงานอันมีคุณค่ายิ่งต่อวงวิชาการ และขอน้อมรับข้อเสนอแนะเพื่อนำไปพัฒนาวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป ด้วยความขอบคุณยิ่ง

รองศาสตราจารย์ ดร.รสริน ดิษฐบรรจง

บรรณาธิการบริหาร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

เจ้าของ

สำนักงานกองบรรณาธิการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ที่ปรึกษาคัดtimคักดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุวลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ปนัดดา

รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญวรรณ

เวชวิทยาลัง

ยิมสกุล

กำคำ

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ภา

อาจารย์กฤติญา

อาจารย์ศรัณย์

เพ็ญนาเรนทร์

ภักสิริจินดา

สรรพศิริ

คณะดำเนินงาน

อาจารย์กมลชนก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จักรพันธ์

อาจารย์วิลดา

อาจารย์กัลยรัตน์

อาจารย์พิชามญช์

ธรรมมิกะ

พรมฉลวย

ศรีทองกุล

กลินสุวรรณ

บุญช่วย

บรรณาธิการบริหาร

รองศาสตราจารย์ ดร.รสริน

ดิษฐบรรจง

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.ณัฐชา

ศาสตราจารย์ ดร.อรุณ

รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร.จิรศักดิ์

เฉลยทรัพย์

รักธรรม

ชนิษฐานันท์

รอดจันทร์

สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

(เกษียณอายุ)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศ

วศินานนท์

มหาวิทยาลัยหัวเฉียว

เฉลิมพระเกียรติ

รองศาสตราจารย์ ดร.ชลลดา

พงศ์พัฒนโยธิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

บ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุง

พรมมูล

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวิน

เรืองรอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

บ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ

เวชกามา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ดร.พฤษภา

ดอกกุหลาบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

รองศาสตราจารย์ ดร.ทองเจือ

เชิดทอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

(เกษียณอายุราชการ)

ดร.พิมพ์วิภา

บุรวัฒน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ปกและรูปเล่ม

อาจารย์พงศ์พินิจ

พินิจคำ

ฝ่ายเผยแพร่ทางอิเล็กทรอนิกส์

นางสาวอลิสสา

อรุณธนธีรญา

ฝ่ายประสานงาน

นางสาวจิตติมา

สรวยโคก

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences

Academic Journal for the Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University

Owner Faculty of Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University
Editorial Office Faculty of Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University

Honorary advisors

Asst.Prof.Dr. Yuwalak Vejwitayaklung
Assoc.Prof.Dr. Panadda Yimsakul
Assoc.Prof.Dr. Tayawan Kakham

Editorial Advisors

Asst.Prof.Dr. Pimpanga Phangnaren
Miss Krittya Paksirijinda
Mr. Sarun Sanpasiri

Editorial Editor

Assoc.Prof.Dr. Rodsarin Dittabanjong

Editorial Board

Prof.Dr. Natchaya	Chalaysap	National Institute of Development Administration
Prof.Dr. Arun	Raktham	Thammasat University
Assoc.Prof.Dr. Wilaiwan	Khanittanan	Thammasat University
Assoc.Prof.Dr. Jirasak	Rodchan	Dhurakij Pundit University (Retried)
Asst.Prof.Dr. Naris	Wasinanon	Huachiew Chalermprakiet University
Assoc.Prof.Dr. Chollada	Pongpattanayothin	Bansomdejchaopraya Rajabhat University
Asst.Prof.Dr. Phadung	Prommoon	SuanDusit University
Asst.Prof.Dr. Akhawit	Ruengrong	Bansomdejchaopraya
Asst.Prof.Dr. Sombat	Watchkama	Uttaradit Rajabhat University
Dr. Prueksa	Dokkularb	Phetchaburi Rajabhat University
Assoc.Prof.Dr. Thongchue	Khiatthong	DhonburiRajabhat University (Retried)
Dr. Phimwipa	Berawat	Dhonburi Rajabhat University

Managing Committee

Miss Kamonchanok	Thammika
Asst.Prof.Dr. Jakkapan	Promchaluy
Mrs. Wilada	Srithongkul
Miss Kanyarat	Klinsuwan
Miss Pichamon	Boonchuay

Designer

Mr. Pongpinij	Pinijdam
---------------	----------

Electronic Distribution

Miss Alisa	Aloontanahirun
------------	----------------

Coordinator

Miss Jittima	Sruayphok
--------------	-----------

สารบัญ

บทความวิจัย

**อิทธิพลร่วมของ มิติสุขภาพ มิติการมีส่วนร่วมทางสังคม และมิติด้านประชากรศาสตร์ ต่อ
ความสุขของผู้สูงอายุไทย**

The Interaction Effects of Health, Social Participation, and Demographic Data on
the Happiness of Older Thai Adults

เฉลิมพล จงวิฑูกิจ และยศ อมรภิจวิทย์

(Chalermphon Chongwitookit and Yot Amornkitvikai) A1

**ความเป็นพ่อที่พึงประสงค์: ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีภาษากับอุดมการณ์ในเว็บไซต์
theAsianparent Thailand**

Desirable Fatherhood: The Relationship Between Linguistic Strategies and
Ideology on theAsianparent Thailand Website

กชกร พุทธา และวิภาดา รัตนดิolk ณ ภูเก็ต

(Kodchakorn Puttha and Wipada Rattanadilok Na Phuket) A15

การศึกษาพัฒนาการและการผลิตซ้ำของ “ความเกลียดชัง” ในสังคมไทย

A Study of Development and Reproduction of “Hatred” in Thai Society

สมชาย ศรีรักษ์

(Somchai Srirak) A31

การจัดสรรที่ดินกับอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

The Land Allocation and The Utilization Identity of The Khamu People in Hin
Tum Village, Ban Rai District, Uthai Thani Province

ณรงฤทธิ์ ศาสตรา, ขจรศักดิ์ สิทธิ และธนศักดิ์ สายจำปา

(Narongrit Sassata, Kajornsak Sitti, and Thanasak Saijumpa) A46

**นโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา: กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใน
อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม**

A School Lunch Increase Policy for Pre-school Age to Prathom Sueksa Six
Students in Proportion with School Size: A Case Study of the Child Development
Centers in Nakhon Chai Si District, Nakhon Pathom Province

ญานิกา แรงร้าย

(Yanika Rangrai) A61

บทความวิจัย (ต่อ)

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว: ศึกษาพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

Problems in the Enforcement of Laws on Domestic Violence: A Study of on Promotion, Development and Protection of Family Institutions Act, B.E. 2562 (2019)

สุภรา สุวรรณบุตร

(Supara Suwannabut) A76

การถอดรหัสพหุวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นย่านตลาดพลูผ่านการเล่าเรื่อง: กรณีศึกษา การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากด้วยการท่องเที่ยวเชิงอาหาร

Decoding the Multiculturalism of Talat Phlu's Local Cuisine Through Storytelling: A Case Study on Enhancing the Grassroots Economy via Culinary Tourism

สรณา อนุสรณ์ทรงกูร, ปรีดีลักษณ์ พัฒนพงษ์ดิolk และชูชาติ พรหมพิมพ์

(Sorana Anusorntharangkun, Prilaphat Phatthanapongdilok, and Choochat Prompim) A90

วิเคราะห์บทประพันธ์เพลง ริเวอร์ออฟไลฟ์

River of Life: An Analysis of Music Composition

ณัฐชนน วรตระกูลพงศ์ และเด่น อยู่ประเสริฐ

(Natchanon Woratakulphong and Denny Euprasert) A105

บทความวิชาการ

คลังข้อมูลเพื่อความคิดสร้างสรรค์: การฟื้นคืนมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนนางเลิ้ง กรุงเทพมหานคร

Archiving as Creative Practice: Revitalizing Cultural Heritage in Bangkok's Nang Loeng

แมร์ลิน เร็บบัมนน์ และสิริธร ศรีชลาคม

(Merlin Rebmamm and Sirithorn Srichalakom) B1

ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

Exploring the Interrelationship between Literature and Social-Cultural Contexts

สุริยา อินทจันท

(Suriya Intajanta) B16

อิทธิพลร่วมของ มิติสุขภาพ มิติการมีส่วนร่วมทางสังคม และมิติด้าน
ประชากรศาสตร์ ต่อความสุขของผู้สูงอายุไทย

The Interaction Effects of Health, Social Participation, and
Demographic Data on the Happiness of Older Thai Adults

วันที่รับบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2568

เฉลิมพล จงวิฑูรกิจ^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 27 กุมภาพันธ์ 2568

ยศ อมรกิจวิทย์²

วันที่ตอบรับบทความ: 28 กุมภาพันธ์ 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลร่วมของมิติสุขภาพ มิติการมีส่วนร่วมทางสังคม และมิติด้านประชากรศาสตร์ ต่อความสุขของผู้สูงอายุไทย โดยงานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้ชุดข้อมูลจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เป็นเครื่องมือในการวิจัย กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย ได้แก่ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 28,702 คน งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์อิทธิพลปฏิสัมพันธ์หรืออิทธิพลร่วม (Interaction effects) ผลการศึกษาพบว่า 1) ผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองว่าไม่ดีและไม่ดีมาก แต่ได้เข้าร่วมกิจกรรม หรืออาศัยอยู่กับบุตร/หลาน มีความสุขเพิ่มขึ้น 2) ผู้สูงอายุไทยเพศหญิงและอาศัยอยู่กับบุตร มีระดับความสุขสูงกว่าผู้สูงอายุไทยเพศชายแต่ไม่ได้อาศัยอยู่กับบุตร 3) ผู้สูงอายุไทยที่เป็นกลุ่มติดเตียงและอาศัยอยู่กับหลาน มีระดับความสุขเพิ่มขึ้น และ 4) ผู้สูงอายุไทยที่เป็นกลุ่มติดเตียง และอาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ มีระดับความสุขลดลงเมื่อเทียบกับการอาศัยคนละรูปแบบ

คำสำคัญ: สุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม ความสุขของผู้สูงอายุ

¹ นิสิตปริญญาเอก วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: chalermpohn.ckit@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

e-mail: yot.a@chula.ac.th

The Interaction Effects of Health, Social Participation, and Demographic Data on the Happiness of Older Thai Adults

Received: February 18, 2025

Revised: February 27, 2025

Accepted: February 28, 2025

Chalermphon Chongwitookit ^{1*}

Yot Amornkitvikai ²

Abstract

This research aims to study the interaction effects of the relationship between health, social participation, and demographic data on the happiness of older Thai adults. This research employs a quantitative research methodology. The researchers obtained data from the 2021 Survey of the Elderly Population in Thailand conducted by the National Statistical Office (NSO). The sample of this research consists of individuals aged 60 and above, totaling 28,702 people. The research methodology utilizes the analysis of interaction effects. The result shows that 1) older Thai adults who self-assess their health as poor or very poor but participate in group activities or live with their children or grandchildren experience increased happiness; 2) older Thai women who live with their children experience higher levels of happiness than older Thai men who do not live with their children; 3) bedridden older Thai adults who live with their grandchildren experience increased levels of happiness; and 4) bedridden older Thai adults who live with their sons-in-law or daughters-in-law experience decreased levels of happiness compared to others living in different arrangements.

Keywords: health, social participation, happiness of older adults

¹ Doctoral Student, College of Population Studies, Chulalongkorn University

*Corresponding author, e-mail: chalermphon.ckit@gmail.com

² Associate Professor, College of Population Studies, Chulalongkorn University
e-mail: yot.a@chula.ac.th

บทนำ

สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2565 กรมกิจการผู้สูงอายุ (2566) พบว่า ปัจจุบันประเทศในกลุ่มอาเซียนมีประชากรทั้งหมด 674 ล้านคน โดยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป อยู่ที่ 79 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 11.74 ของประชากรทั้งหมด ทั้งนี้ถือได้ว่าประเทศในกลุ่มอาเซียนเป็นสังคมสูงอายุแล้ว กล่าวคือ มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ทั้งนี้อัตราส่วนเพศของประชากรอาเซียนมีอัตราส่วนประชากรชาย 101 ต่อประชากรหญิง 100 คน อย่างไรก็ตาม อัตราส่วนเพศมีแนวโน้มลดลง เมื่อประชากรมีโครงสร้างผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น โดยมีอัตราส่วนเพศของผู้สูงอายุอาเซียน เท่ากับ ผู้ชาย 81 คนต่อผู้หญิง 100 คน และมีอัตราส่วนเพศของประชากรสูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) ลดลงเหลือ ผู้สูงอายุชาย 55 คน ต่อผู้สูงอายุหญิง 100 คน สำหรับการกระจายตัวของประชากรสูงอายุในประเทศกลุ่มอาเซียน พบว่า สิงคโปร์ เป็นประเทศที่มีสัดส่วนประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงที่สุด ร้อยละ 22.96 รองลงมาคือ ประเทศไทย ร้อยละ 18.86 เวียดนาม ร้อยละ 13.84 มาเลเซีย ร้อยละ 11.43 อินโดนีเซีย ร้อยละ 10.86 และเมียนมา ร้อยละ 10.76 ทั้งนี้มีเพียง 3 ประเทศในอาเซียนเท่านั้น ที่ยังไม่เข้าสู่สังคมสูงอายุซึ่งมีสัดส่วนผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปต่อประชากรทั้งหมดในประเทศต่ำกว่าร้อยละ 10 ได้แก่ ลาว ร้อยละ 7.18 ฟิลิปปินส์ ร้อยละ 8.57 และกัมพูชา ร้อยละ 9.65

กรณีของประเทศไทย พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากโครงสร้างของประชากรและโครงสร้างของกำลังแรงงานในประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงไป ภาพรวมประชากรสูงอายุทั้งประเทศ อยู่ที่ 13,358,751 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564, หน้า 5) ทั้งนี้การเข้าสู่สังคมสูงอายุของประเทศไทยกำลังสร้างผลกระทบทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นระบบสวัสดิการที่ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อรองรับสังคมสูงอายุ ระบบการศึกษา ที่เน้นการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิต โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มรายได้หรือป้องกันภาวะโรคสมองเสื่อม การปรับเปลี่ยนระบบภาษีที่ปรับฐานภาษีและการจัดสรรงบประมาณภาครัฐ รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างแรงงาน เพื่อดึงดูดแรงงานผู้สูงอายุในตลาดแรงงานเพิ่มขึ้น และสถานการณ์สังคมสูงอายุที่เกิดขึ้นนั้น จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารให้ทุกภาคส่วนมีความเข้าใจและทัศนคติเชิงบวกในการรับรู้สถานการณ์ของสังคมสูงอายุ (Chongwitookit, 2016, p. 26)

ทั้งนี้ กองการแพทย์ทางเลือก (2562) อธิบายว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่ยกย่องผู้สูงอายุและถือเป็นเสาหลักของประชากร โดยได้กำหนดให้มีวันผู้สูงอายุในทุก ๆ ปี โดยลูกหลานแม้อยู่ห่างไกลก็จะเดินทางกลับมาแสดงความเคารพ ผู้สูงอายุจึงเป็นเสมือนศูนย์กลางของจิตใจสำหรับคนในสังคม ยอมรับในความเปลี่ยนแปลงของตนเอง และยังคงมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้คนรอบข้าง เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความสุขในช่วงบั้นปลายชีวิต นอกจากนี้ ควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต อีกทั้ง จากการศึกษาของ นิพัทธ์ พิชญไธสิน (2560) พบว่าการทำให้ผู้สูงอายุรู้สึก ว่าตนเองมีคุณค่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความสุขมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าเมื่อผู้สูงอายุมีความสุขในชีวิตก็จะทำให้ผู้สูงอายุมีความสามารถในการปรับตัวและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ สำหรับการศึกษานิติพลระหว่างประจักษ์ที่สำคัญและส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุนั้น พบว่า มิติด้านสุขภาพมีอิทธิพลระหว่างความสุขของผู้สูงอายุ โดย รศรินทร์ เกรย์, วรชัย ทองไทย และเรวดี สุวรรณพเก้า (2553, หน้า 75) อธิบายว่า ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีจะมีความสุขเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วิทมา ธรรมเจริญ (2555, หน้า 93) ที่พบว่าผู้ที่ไม่มียโรคประจำตัว มีระดับความสุขมากกว่าผู้ที่มีโรคประจำตัวทั้ง

ทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งการศึกษาอิทธิพลระหว่างมิติการมีส่วนร่วมทางสังคมและระดับความสุข ของ Amornkitvikai, Harvie, and Sangkaew (2023, p. 324) ยังอธิบายว่า ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมทางสังคมจะมีระดับความสุขเพิ่มขึ้น นอกจากนี้มีมิติด้านประชากรศาสตร์ มีอิทธิพลระหว่างระดับความสุขได้ด้วยเช่นกัน โดยศุภณารี วรรณพงษ์ และจรงค์ หงษ์งาม (2561, หน้า 27) อธิบายว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับลูกหลานจะมีความสุขเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ Kramanon and Gray (2015, p. 180) พบว่า ผู้สูงอายุที่มีการรับรู้ถึงความสำเร็จในการดูแลของคนในครอบครัว ซึ่งจำนวนคนที่ยินดีพูดคุยกับผู้สูงอายุ และการรับรู้เรื่องสุขภาพส่งผลต่อความสุขเพิ่มขึ้น ทั้งนี้การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสุข และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม มีความสุขมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วม เนื่องจากการมีส่วนร่วมทางสังคม ช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ลดความรู้สึกโดดเดี่ยว และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพกายและใจ โดยมีมิติด้านสุขภาพและการเข้าร่วมกลุ่ม/ชมรมที่มีอิทธิพลระหว่างความสุขของผู้สูงอายุ โดย Kim and Choi (2024, p. 451) พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมทุกรูปแบบหรือเข้าร่วมกลุ่มไหนก็ได้ มีอิทธิพลร่วมกับสุขภาพที่ทำให้ระดับความสุขที่สูงขึ้นในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Tomioka, Kurumatani, and Hosoi (2017, p. 1) พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม โดยเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ มีอิทธิพลร่วมกับสุขภาพ ส่งผลต่อระดับความสุขของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น อีกทั้งผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มติดเตียง และอาศัยกับบุตรเขย/บุตรสะใภ้ มีอิทธิพลระหว่างความสุขของผู้สูงอายุ โดย สุดาสิณี สุทธิฤทธิ, อรณิส ยวงทอง, วราภา จันทรเอียด, สุวรรณ นิยมจิตร, ณัชชยาภรณ์ บัวแสง และศิรินยา รอดเจริญ (2564, หน้า 1) พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มติดเตียงมีความสัมพันธ์เชิงลบกับผู้ดูแล เช่น บุตร

เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับความสุขของผู้สูงอายุในประเทศไทยที่ใช้ข้อมูลระดับประเทศยังมีอยู่น้อย งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้เข้าใจถึงอิทธิพลร่วมของ มิติสุขภาพ มิติการมีส่วนร่วมทางสังคม และมิติด้านประชากรศาสตร์ ต่อความสุขของผู้สูงอายุไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในอนาคต โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2564 ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 5 ภาคทั่วประเทศไทย ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาอิทธิพลร่วม มิติด้านสุขภาพ มิติการมีส่วนร่วมทางสังคม และมิติด้านประชากรศาสตร์ ที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีการศึกษา ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) โดยใช้ชุดข้อมูลจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564 ที่สำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการ

ส่งหนังสือขอข้อมูลไปยังสำนักงานสถิติแห่งชาติ และได้รับการตอบรับตามหนังสือสัญญาข้อมูลระดับย่อย อ้างอิงหนังสือเลขที่ 149/2567 โดยกลุ่มประชากรที่ใช้วิเคราะห์นั้น เป็นครัวเรือนทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลทั่วประเทศ ยกเว้นครัวเรือนชาวต่างประเทศที่ทำงานในสถานทูตหรือองค์การระหว่างประเทศที่มีเอกสิทธิ์ทางการทูต รวมได้ครัวเรือนทั้งสิ้น 83,880 ครัวเรือน โดยงานวิจัยนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 28,702 คน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์แบบจำลองที่มีอิทธิพลปฏิสัมพันธ์หรืออิทธิพลร่วม (interaction terms) (Kutner, Nachtsheim, Neter, & Li, 2004; Montgomery, Peck & Vining, 2012) ดังนี้

$$Y = \Gamma\beta + \Psi\beta + \Phi\beta + X\beta + Z\beta + \Gamma * X\delta + \Gamma * \Phi\delta + \varepsilon$$

โดย วิเคราะห์อิทธิพลปฏิสัมพันธ์หรืออิทธิพลร่วม ระหว่าง (Interaction Terms) ตัวแปรอิสระทั้ง 2 ตัวแปร อธิบายในรูปเมทริกซ์ $[\Gamma * X\delta + \Gamma * \Phi\delta]$ ประกอบด้วย

- 1) การประเมินสุขภาพของตนเอง (กลุ่มอ้างอิง: ดีมาก) x เป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม (กลุ่มอ้างอิง: ไม่เป็น/ไม่เข้าร่วม)
- 2) การประเมินสุขภาพของตนเอง (กลุ่มอ้างอิง: ดีมาก) x อาศัยอยู่กับบุตร (กลุ่มอ้างอิง: ไม่ได้อาศัยอยู่)
- 3) การประเมินสุขภาพของตนเอง (กลุ่มอ้างอิง: ดีมาก) x อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ (กลุ่มอ้างอิง: ไม่ได้อาศัยอยู่)
- 4) การประเมินสุขภาพของตนเอง (กลุ่มอ้างอิง: ดีมาก) x อาศัยอยู่กับหลาน (กลุ่มอ้างอิง: ไม่ได้อาศัยอยู่)
- 5) แนวทางการใช้ชีวิตแยกตามดัชนี Barthel ADL (กลุ่มอ้างอิง: เข้าสังคมได้ (12≤Barthel Index≤20)) x อาศัยอยู่กับบุตร (กลุ่มอ้างอิง: ไม่ได้อาศัยอยู่)
- 6) แนวทางการใช้ชีวิตแยกตามดัชนี Barthel ADL (กลุ่มอ้างอิง: เข้าสังคมได้ (12≤Barthel Index≤20)) x อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ (กลุ่มอ้างอิง: ไม่ได้อาศัยอยู่)
- 7) แนวทางการใช้ชีวิตแยกตามดัชนี Barthel ADL (กลุ่มอ้างอิง: เข้าสังคมได้ (12≤Barthel Index≤20)) x อาศัยอยู่กับหลาน (กลุ่มอ้างอิง: ไม่ได้อาศัยอยู่)

วิจัยที่ใช้ข้อมูลภาคตัดขวาง (cross sectional data) พบว่า ผลการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ (multiple regression analysis) ด้วยวิธีการวิเคราะห์กำลังสองน้อยที่สุด (ordinary least squares) จะพบปัญหา Heteroscedasticity ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์ที่ความแปรปรวนของพจน์คลาดเคลื่อน (error term) ในแบบจำลองการถดถอยที่วิเคราะห์นี้ ไม่คงที่ ถึงแม้ว่า Heteroscedasticity จะไม่ส่งผลให้ค่าประมาณสัมประสิทธิ์การถดถอยเอนเอียง (biased estimators) แต่ความแปรปรวนของพจน์ที่ไม่คงที่จะส่งผลให้ความ

แปรปรวนของการสุ่มตัวอย่าง (sampling variance) ของสัมประสิทธิ์ปัจจัยต่าง ๆ ไม่คงที่ โดยส่งผลให้การประมาณค่าสัมประสิทธิ์ไม่มีประสิทธิภาพและผลการทดสอบสมมติฐานไม่น่าเชื่อถือ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์แบบจำลองที่มีอิทธิพลปฏิสัมพันธ์หรืออิทธิพลร่วม (interaction terms) พบว่ามีปัจจัยหลายด้านมีอิทธิพลร่วมกับระดับความสุขของผู้สูงอายุไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 1) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1: ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุไทย และแบบจำลองที่มีอิทธิพลร่วมต่อความสุขของผู้สูงอายุไทย

ระดับความสุขของผู้สูงอายุ	β	Hetregress Std. Err.	t statistics
แบบจำลองที่มีอิทธิพลร่วม			
การประเมินสุขภาพของตนเอง (กลุ่มอ้างอิง: ดีมาก) x เป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม (กลุ่มอ้างอิง: ไม่เป็น/ไม่เข้าร่วม)			
การประเมินสุขภาพของตนเอง ดี x เป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่เป็น/ไม่เข้าร่วม)	0.114078	(0.0945214)	1.21
การประเมินสุขภาพของตนเอง ปานกลาง x เป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่เป็น/ไม่เข้าร่วม)	0.0492641	(0.0946546)	0.52
การประเมินสุขภาพของตนเอง ไม่ดี x เป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และ ไม่เป็น/ไม่เข้าร่วม)	0.1992982	(0.1044987)	1.91*
การประเมินสุขภาพของตนเอง ไม่ดีมาก x เป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และ ไม่เป็น/ไม่เข้าร่วม)	0.4278175	(0.2008612)	2.13**
การประเมินสุขภาพของตนเอง (กลุ่มอ้างอิง: ดีมาก) x อาศัยอยู่กับบุตร (กลุ่มอ้างอิง: ไม่ได้อาศัยอยู่)			
การประเมินสุขภาพของตนเอง ดี x อาศัยอยู่กับบุตร (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่ได้อาศัยอยู่)	- 0.0360247	(0.0869834)	-0.41
การประเมินสุขภาพของตนเอง ปานกลาง x อาศัยอยู่กับบุตร (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่ได้อาศัยอยู่)	0.0396204	(0.0874175)	0.45
การประเมินสุขภาพของตนเอง ไม่ดี x อาศัยอยู่กับบุตร (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่ได้อาศัยอยู่)	-0.008026	(0.0987896)	-0.08

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น ระดับ 10% ($p<0.10$) ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 5% ($p<0.05$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 1% ($p<0.01$) ตารางที่ 1 แสดงเฉพาะผลการวิเคราะห์อิทธิพลร่วมของตัวแปรอิสระในแบบจำลองการถดถอยเชิงพหุเท่านั้น
ที่มา: ผู้วิจัย

ตารางที่ 1: ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุไทย และแบบจำลองที่มีอิทธิพลร่วมต่อความสุขของผู้สูงอายุไทย (ต่อ)

ระดับความสุขของผู้สูงอายุ	β	Hetregress Std. Err.	t statistics
การประเมินสุขภาพของตนเอง ไม่ดีมาก x อาศัยอยู่กับบุตร (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่ได้อาศัยอยู่)	0.3824909	(0.1908001)	2.00**
การประเมินสุขภาพของตนเอง (กลุ่มอ้างอิง: ดีมาก) x อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ (กลุ่มอ้างอิง: ไม่ได้อาศัยอยู่)			
การประเมินสุขภาพของตนเอง ดี x อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่ได้อาศัยอยู่)	0.0540767	(0.1279199)	0.42
การประเมินสุขภาพของตนเอง ปานกลาง x อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่ได้อาศัยอยู่)	0.0566502	(0.1279302)	0.44
การประเมินสุขภาพของตนเอง ไม่ดี x อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่ได้อาศัยอยู่)	0.1260729	(0.139829)	0.90
การประเมินสุขภาพของตนเอง ไม่ดีมาก x อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่ได้อาศัยอยู่)	-0.1166229	(0.2754642)	-0.42
การประเมินสุขภาพของตนเอง (กลุ่มอ้างอิง: ดีมาก) x อาศัยอยู่กับหลาน (กลุ่มอ้างอิง: ไม่ได้อาศัยอยู่)			
การประเมินสุขภาพของตนเอง ดี x อาศัยอยู่กับหลาน (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่ได้อาศัยอยู่)	0.1537247	(0.0964058)	1.59
การประเมินสุขภาพของตนเอง ปานกลาง x อาศัยอยู่กับหลาน (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่ได้อาศัยอยู่)	0.0663628	(0.0965851)	0.69
การประเมินสุขภาพของตนเอง ไม่ดี x อาศัยอยู่กับหลาน (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่ได้อาศัยอยู่)	0.1883342	(0.1060992)	1.78*
การประเมินสุขภาพของตนเอง ไม่ดีมาก x อาศัยอยู่กับหลาน (กลุ่มอ้างอิง: สุขภาพดีมาก และไม่ได้อาศัยอยู่)	0.181622	(0.1964672)	0.92
เพศ หญิง x เป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม (กลุ่มอ้างอิง: เพศชาย และไม่เป็น/ไม่เข้าร่วม)	-0.0194176	(0.0319665)	-0.61
เพศ หญิง x อาศัยอยู่กับบุตร (กลุ่มอ้างอิง: เพศชาย และไม่ได้อาศัยอยู่)	0.0676759	(0.0312685)	2.16**

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น ระดับ 10% ($p < 0.10$) ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 5% ($p < 0.05$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 1% ($p < 0.01$) ตารางที่ 1 แสดงเฉพาะผลการวิเคราะห์อิทธิพลร่วมของตัวแปรอิสระในแบบจำลองการถดถอยเชิงพหุเท่านั้น
ที่มา: ผู้วิจัย

ตารางที่ 1: ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุไทย และแบบจำลองที่มีอิทธิพลร่วมต่อความสุขของผู้สูงอายุไทย (ต่อ)

ระดับความสุขของผู้สูงอายุ	β	Hetregress Std. Err.	t statistics
เพศ หญิง x อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ (กลุ่มอ้างอิง: เพศชาย และไม่ได้อาศัยอยู่)	-0.0226189	(0.042805)	-0.53
เพศ หญิง x อาศัยอยู่กับหลาน (กลุ่มอ้างอิง: เพศชาย และไม่ได้อาศัยอยู่)	-0.0165125	(0.0317081)	-0.52
แนวทางการใช้ชีวิตแยกตามดัชนี Barthel ADL (กลุ่มอ้างอิง: เข้าสังคมได้ (12≤Barthel Index≤20)) x อาศัยอยู่กับบุตร (กลุ่มอ้างอิง: ไม่ได้อาศัยอยู่)			
กลุ่มติดบ้าน (16≤Barthel Index≤20) x อาศัยอยู่กับบุตร (กลุ่มอ้างอิง: เข้าสังคมได้ (12≤Barthel Index≤20) และไม่ได้อาศัยอยู่)	-0.0075315	(0.1764987)	-0.04
กลุ่มติดเตียง (Barthel Index≤4) x อาศัยอยู่กับบุตร (กลุ่มอ้างอิง: เข้าสังคมได้ (12≤Barthel Index≤20) และไม่ได้อาศัยอยู่)	0.0415835	(0.3223893)	0.13
แนวทางการใช้ชีวิตแยกตามดัชนี Barthel ADL (กลุ่มอ้างอิง: เข้าสังคมได้ (12≤Barthel Index≤20)) x อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ (กลุ่มอ้างอิง: ไม่ได้อาศัยอยู่)			
กลุ่มติดบ้าน (16≤Barthel Index≤20) x อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ (กลุ่มอ้างอิง: เข้าสังคมได้ (12≤Barthel Index≤20) และ ไม่ได้อาศัยอยู่)	0.2694233	(0.2115056)	1.27
กลุ่มติดเตียง (Barthel Index ≤ 4) x อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ (กลุ่มอ้างอิง: เข้าสังคมได้ (12≤Barthel Index≤20) และไม่ได้อาศัยอยู่)	-0.7977517	(0.3371008)	-2.37**
แนวทางการใช้ชีวิตแยกตามดัชนี Barthel ADL (กลุ่มอ้างอิง: เข้าสังคมได้ (12≤Barthel Index ≤ 20)) x อาศัยอยู่กับหลาน (กลุ่มอ้างอิง: ไม่ได้อาศัยอยู่)			
กลุ่มติดบ้าน (16≤Barthel Index≤20) x อาศัยอยู่กับหลาน (กลุ่มอ้างอิง: เข้าสังคมได้ (12≤Barthel Index≤20) และไม่ได้อาศัยอยู่)	0.0675805	(0.1775834)	0.38
กลุ่มติดเตียง (Barthel Index≤4) x อาศัยอยู่กับหลาน (กลุ่มอ้างอิง: เข้าสังคมได้ (12≤Barthel Index≤20) และไม่ได้อาศัยอยู่)	0.5212241	(0.3015574)	1.73*
_cons	6.27367	(0.393943)	15.93***
Insigma2_cons	0.3096651	(0.0083475)	37.10***

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น ระดับ 10% (p<0.10) ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 5% (p < 0.05) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 1% (p<0.01) ตารางที่ 1 แสดงเฉพาะผลการวิเคราะห์อิทธิพลร่วมของตัวแปรอิสระในแบบจำลองการถดถอยเชิงพหุเท่านั้น
ที่มา: ผู้วิจัย

ผลการวิเคราะห์แบบจำลองที่มีวิเคราะห์อิทธิพลปฏิสัมพันธ์หรืออิทธิพลร่วม จากผลการศึกษาดูตารางที่ 1 พบว่า การมีส่วนร่วมทางสังคมผ่านการเป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองที่ไม่ดีมากและไม่ดี สามารถกลับมามีความสุขให้ดีขึ้นได้ โดยผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองที่ไม่ดีมากแต่เป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม พบว่า จะมีระดับความสุขเพิ่มขึ้น 0.4278175 หน่วย ($\beta=0.4278175$, $p<0.05$) เมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองดีมากแต่ไม่ได้เป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม นอกจากนี้ ผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองที่ไม่ดีแต่เป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม พบว่า มีระดับความสุขเพิ่มขึ้น 0.1992982 หน่วย ($\beta=0.1992982$, $p<0.10$) เมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองดีมาก แต่ไม่เป็นสมาชิกและหรือไม่เข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองดีและเป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม และกลุ่มผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองปานกลางและเป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม ไม่มีอิทธิพลร่วมกับระดับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นอกจากนี้ ผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองไม่ดีมากแต่อาศัยอยู่กับบุตร พบว่า มีระดับความสุขเพิ่มขึ้น 0.3824909 หน่วย ($\beta=0.3824909$, $p<0.05$) เมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองดีมากแต่ไม่ได้อาศัยอยู่กับบุตร อย่างไรก็ตาม 1) กลุ่มผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองดีและอาศัยอยู่กับบุตร 2) กลุ่มผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองปานกลางและอาศัยอยู่กับบุตร และ 3) กลุ่มผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองไม่ดีแต่อาศัยอยู่กับบุตร ไม่พบว่า มีอิทธิพลร่วมกับระดับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ทั้งนี้ ผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองอยู่ในระดับดี ปานกลาง ไม่ดี และไม่ดีมาก และได้อาศัยอยู่กับบุตรเขย/บุตรสะใภ้ ไม่พบว่า มีอิทธิพลร่วมกับระดับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ ผู้สูงอายุไทยเพศหญิงและเป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม เมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุไทยเพศชายและไม่เป็นสมาชิกและหรือไม่เข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม พบว่า ไม่มีอิทธิพลร่วมกับระดับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้วยเช่นกัน

งานวิจัยนี้ พบว่า ผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองไม่ดีแต่อาศัยอยู่กับหลาน จะมีระดับความสุขเพิ่มขึ้น 0.1883342 หน่วย ($\beta=0.1883342$, $p<0.10$) เมื่อเปรียบเทียบกับ ผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองดีมากแต่ไม่ได้อาศัยอยู่กับหลาน อย่างไรก็ตาม 1) กลุ่มผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองดีและอาศัยอยู่กับหลาน 2) กลุ่มผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองปานกลางและอาศัยอยู่กับหลาน และ 3) กลุ่มผู้สูงอายุไทยที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองไม่ดีมากและอาศัยอยู่กับหลาน ไม่มีอิทธิพลร่วมกับระดับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผู้สูงอายุไทยเพศหญิงและอาศัยอยู่กับบุตร พบว่า มีระดับความสุขสูงกว่าผู้สูงอายุไทยเพศชายแต่ไม่ได้อาศัยอยู่กับบุตร 0.0676759 หน่วย ($\beta=0.0676759$, $p<0.05$) อย่างไรก็ตาม 1) ผู้สูงอายุไทยเพศหญิงและอาศัยอยู่กับบุตรเขย/บุตรสะใภ้ และ 2) ผู้สูงอายุไทยเพศหญิงและอาศัยอยู่กับหลาน ไม่พบว่า มีอิทธิพลร่วมกับระดับความสุข อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการศึกษา พบว่า 1) กลุ่มผู้สูงอายุไทยที่เป็นกลุ่มติดบ้าน ($16 \leq \text{Barthel Index} \leq 20$) และอาศัยอยู่กับบุตร และ 2) กลุ่มผู้สูงอายุไทยที่เป็นกลุ่มติดเตียง ($\text{Barthel Index} \leq 4$) และอาศัยอยู่กับบุตร ไม่มีอิทธิพลร่วมกับระดับความสุข อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผู้สูงอายุไทยที่เป็นกลุ่มติดเตียง ($\text{Barthel Index} \leq 4$) และอาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ พบว่ามีระดับความสุขลดลง 0.7977517 หน่วย ($\beta = -0.7977517$, $p < 0.05$) เมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุไทยที่เป็นกลุ่มเข้าสังคมได้ ($12 \leq \text{Barthel Index} \leq 20$) และไม่ได้อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุไทยที่เป็นกลุ่มติดบ้าน ($16 \leq \text{Barthel Index} \leq 20$) และอาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ ไม่มีอิทธิพลร่วมกับระดับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นอกจากนี้ ผู้สูงอายุไทยที่เป็นกลุ่มติดเตียง ($\text{Barthel Index} \leq 4$) และอาศัยอยู่กับหลาน พบว่ามีระดับความสุขเพิ่มขึ้น 0.5212241 หน่วย ($\beta = 0.5212241$, $p < 0.10$) เมื่อเปรียบเทียบกับ ผู้สูงอายุไทยที่เป็นกลุ่มเข้าสังคมได้ ($12 \leq \text{Barthel Index} \leq 20$) และไม่ได้อาศัยอยู่กับหลาน อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุไทยที่เป็นกลุ่มติดบ้าน ($16 \leq \text{Barthel Index} \leq 20$) x อาศัยอยู่กับหลาน ไม่มีอิทธิพลร่วมกับระดับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผู้สูงอายุที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองว่าไม่ดีและไม่ดีมากและเป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม มีความสุขเพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองว่าดีมากแต่ไม่เป็นสมาชิกและหรือเข้าร่วมของกลุ่ม/ชมรม สอดคล้องกับการศึกษาของ Kim & Choi (2024, p. 451) พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมทุกรูปแบบหรือเข้าร่วมกลุ่มไหนก็ได้ มีอิทธิพลร่วมกับสุขภาพ ที่ทำให้ระดับความสุขที่สูงขึ้นในกลุ่มผู้สูงอายุ และ Tomioka, Kurumatani, and Hosoi (2017, p. 1) พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม โดยเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ มีอิทธิพลร่วมกับสุขภาพ ส่งผลต่อระดับความสุขของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น

2. ผู้สูงอายุที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองว่าไม่ดีมากและอาศัยอยู่กับบุตร มีความสุขเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองว่าสุขภาพดีมากและไม่ได้อาศัยอยู่กับบุตร สอดคล้องกับการศึกษาของ Chen and Short (2008) พบว่า การอยู่ร่วมกับสมาชิกครอบครัว โดยเฉพาะบุตร มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขและความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ แม้ในกลุ่มที่สุขภาพกายไม่แข็งแรง

3. ผู้สูงอายุที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองว่าไม่ดีและอาศัยอยู่กับหลาน มีความสุขเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่มีการประเมินสุขภาพของตนเองว่าสุขภาพดีมากและไม่ได้อาศัยอยู่กับหลาน สอดคล้องกับการศึกษาของ Dunifon, Musick, and Near (2020) พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับหลานมีความสุขเมื่อใช้เวลาอยู่กับหลาน

4. ผู้สูงอายุเพศหญิงที่อาศัยอยู่กับบุตร มีความสุขเพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุเพศชายที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับบุตร สอดคล้องกับการศึกษาของ Sukontamarn, Asadullah, Photphisutthiphong, and Nguyen (2023) พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับลูกสาวมีความเชื่อมโยงในเชิงบวกกับความสุข

5. ผู้สูงอายุที่อยู่ในกลุ่มติดเตียงที่อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ มีความสุขน้อยลง เมื่อเปรียบเทียบกับ ผู้สูงอายุที่อยู่ในกลุ่มติดเตียงและไม่ได้อาศัยอยู่กับบุตรชาย/บุตรสะใภ้ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุดาสนี สุทธิฤทธิ์, อรณีส ยวงทอง, วราภา จันทรเอียด, สุวรรณ นิยมจิตร, นิชชยาภรณ์ บัวแสง และศิรินยา รอดเจริญ (2564, หน้า 1) พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มติดเตียงมีความสัมพันธ์เชิงลบกับผู้ดูแล เช่น บุตร

6. ผู้สูงอายุที่อยู่ในกลุ่มติดเตียงและอาศัยอยู่กับหลาน มีความสุขเพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่อยู่ในกลุ่มติดเตียงและไม่ได้อาศัยอยู่กับหลาน สอดคล้องกับการศึกษาของ Venters and Jones (2020) พบว่า การดูแลของหลานต่อผู้ป่วยที่เป็นผู้สูงอายุจะช่วยสร้างความสุขเพิ่มขึ้นให้กับผู้สูงอายุได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ส่งเสริมความครอบคลุมและคุณภาพของสิทธิการรักษาพยาบาลสำหรับผู้สูงอายุ อธิบายว่า นโยบายด้านสาธารณสุขควรให้ความสำคัญกับการขยายหรือยกระดับสิทธิการรักษาพยาบาลสำหรับผู้สูงอายุในทุกกลุ่ม เพื่อให้ได้รับการรักษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ สร้างความมั่นคงทางสุขภาพและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์

ส่งเสริมการออมและสนับสนุนการสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุ อธิบายว่า รัฐควรกำหนดนโยบายและมาตรการจูงใจ เช่น การลดหย่อนภาษีการออม การอุดหนุนทางการเงิน หรือการสร้างโอกาสในการทำงานและพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเพิ่มพูนรายได้และต่อยอดเงินออมได้อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

พัฒนากิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและการออกกำลังกายในชุมชน อธิบายว่า ควรจัดให้มีโครงการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ รวมถึงกิจกรรมรณรงค์ให้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์อย่างต่อเนื่องในชุมชน เพื่อส่งเสริมสุขภาพและความสุขของผู้สูงอายุ

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพ อธิบายว่า ควรส่งเสริมให้ครอบครัวมีบทบาทในการดูแลและจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น จัดระบบการเยี่ยมบ้าน จากอาสาสมัครสาธารณสุข จัดอบรมให้ลูกหลานรู้จักวิธีดูแลผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดด้านสุขภาพและการเคลื่อนไหว เพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงการสนับสนุนและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ควรศึกษาปัจจัยด้านบริบท ด้านภูมิภาค และด้านศาสนา ที่ส่งผลต่อความสุข อธิบายว่า ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพหรือการวิจัยเชิงผสม (mixed methods) เพื่อสำรวจปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับด้าน

บริบทเฉพาะของกลุ่มผู้สูงอายุ ด้านภูมิภาคที่แตกต่างกันว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันในประเด็นใดบ้าง และด้านศาสนาที่สะท้อนวัฒนธรรมและความเชื่อของกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งประเด็นเหล่านี้จะสะท้อนผ่านมิติความสุขได้หรืออาจจะสะท้อนให้เห็นมิติความสุขได้เช่นกัน

ควรสำรวจรูปแบบกิจกรรมทางสังคมและรูปแบบการอยู่อาศัยกับสมาชิกในครอบครัว
อธิบายว่า ควรศึกษาเชิงลึกว่ากิจกรรมหรือชมรมในลักษณะใด หรือรูปแบบการอยู่อาศัยร่วมกับสมาชิกครอบครัวประเภทใด (เช่น อยู่กับลูก หลาน ลูกเขย/ลูกสะใภ้) ที่จะเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดความสุขในผู้สูงอายุอย่างแท้จริง อีกทั้งยังใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมที่เหมาะสมตรงตามบริบทของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม

รายการอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2566). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2565. อมรินทร์ คอร์เปอเรชั่นส์.
- กองการแพทย์ทางเลือก. (2562). ความสุขของผู้สูงอายุ. <https://thaicam.dtam.moph.go.th/ความสุขของผู้สูงอายุ/>
- นันทน์ พิชญโยธิน. (2560). การสร้างความสุขให้ผู้สูงอายุ. <https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/happy-aging>
- รศรินทร์ เกรย์, วรชัย ทองไทย และเรวดี สุวรรณพเก้า. (2553). ความสุขเป็นสากล. จริยสุนิทางค์การพิมพ์.
- วิทมา ธรรมเจริญ. (2555). อิทธิพลของปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่มีต่อความสุขของผู้สูงอายุ. [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์]. NIDA. <https://libdcms.nida.ac.th/thesis6/2555/b175690.pdf>
- ศุภนารี วรรณพงษ์ และจรงค์ หงษ์งาม. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ, 5(2), หน้า 21-32.
- สุดาสินี สุทธิฤทธิ์, อรณัฏ ยวงทอง, วราภา จันทร์เอียด, สุวรรณ นิยมจิตร, นิชชาภรณ์ บัวแสง และ ศิรินยา รอดเจริญ. (2564). ความเครียดของผู้ดูแลผู้สูงอายุกลุ่มติดเตียง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารวิชาการแพทย์เขต 11, 35(2), หน้า 1-12.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564. กองสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- Amornkitvikai, Y., Harvie, C., & Sangkaew, P. (2023). The role of wages, skills development and R&D on productivity: evidence from Thai manufacturing firms. *Journal of Economic Studies*, 50(2), pp. 324-342.
- Chongwitookit, C. (2016). *The use of digital marketing communication in Jewelry business and it roles on building brand equity*. [Unpublished master's Thesis]. Rennes School of Business.
- Chen, F., & Short, S. E. (2008). Household context and subjective well-being among the oldest old in China. *Journal of Family Issues*, 29(10), pp. 1379-1403.
- Dunifon, E. R., Musick, K. & Near, E. C. (2020). Time with Grandchildren: Subjective Well-Being Among Grandparents Living with Their Grandchildren. *Social Indicators Research*, 148(3), pp. 681-702.

- Kim, M., & Choi, S. (2024). Associations of type and intensity of social participation with depression, self-rated health, and life satisfaction among community-dwelling older adults in the Republic of Korea: a nationwide cross-sectional study. **Osong public health and research perspectives**, 15(5), pp. 451-460.
- Kramanon, R. & Gray, S. R. (2015). Differentials in Happiness among the Young Old, the Middle Old and the Very Old in Thailand. **Journal of Population and Social Studies**, 23(2), pp. 180-192.
- Kutner, M. H., Nachtsheim, C. J., Neter, J., & Li, W. (2004). **Applied Linear Statistical Models**. McGraw-Hill.
- Montgomery, D. C., Peck, E. A., & Vining, G. G. (2012). **Introduction to Linear Regression Analysis**. Wiley.
- Sukontamarn, P., Asadullah, M. N., Photphisutthiphong, N., & Nguyen, Y. T. H. (2023). Happiness in Old Age: The Daughter Connection. **Journal of happiness studies**, 24, pp. 1729–1757.
- Tomioka, K., Kurumatani, N. & Hosoi, H. (2017) Positive and negative influences of social participation on physical and mental health among community-dwelling elderly aged 65–70 years: a cross-sectional study in Japan. **BMC Geriatr**, 17(111), pp. 1-13.
- Venters, S. & Jones, J. C. (2020). The experiences of grandchildren who provide care for a grandparent with dementia: A systematic review. **Dementia**, 20(1), pp. 1-26.

ความเป็นพ่อที่พึงประสงค์: ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีภาษากับอุดมการณ์ ในเว็บไซต์ theAsianparent Thailand

Desirable Fatherhood: The Relationship Between Linguistic Strategies and Ideology on theAsianparent Thailand Website

วันที่รับบทความ: 21 กุมภาพันธ์ 2568

วันที่แก้ไขบทความ: 5 เมษายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 21 เมษายน 2568

กชกร พุทธา ^{1*}

วิภาดา รัตนติลก ณ ภูเก็ต ²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ความเป็นพ่อที่ปรากฏในเว็บไซต์ theAsianparent Thailand อาศัยการวิเคราะห์ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลอฟ (Fairclough, 1995a) เก็บข้อมูลจากบทความทั้งหมดที่ปรากฏในคอลัมน์ “มุมมองพ่อ” ในเว็บไซต์ theAsianparent Thailand ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเว็บไซต์ เดือนกันยายน พ.ศ. 2557- สิงหาคม พ.ศ. 2565 คัดเลือกเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพ่อเท่านั้น ได้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 125 ตัวบท ผลการวิจัยพบว่า อุดมการณ์ความเป็นพ่อที่ปรากฏในเว็บไซต์ theAsianparent Thailand ประกอบสร้างอุดมการณ์ความเป็นพ่อที่พึงประสงค์ 3 ชุดความคิดหลัก ได้แก่ 1) พ่อต้องเป็นบุคคลต้นแบบ 2) พ่อมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูลูก และ 3) พ่อต้องบริหารจัดการทุกอย่างให้มีประสิทธิภาพ อุดมการณ์เหล่านี้สื่อผ่านกลวิธีทางภาษา 6 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้ศัพท์ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้สัทพจน์ การใช้ปฏิเสธมูลบท การใช้อุปลักษณ์ และการใช้คำเรียกบุคคล การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์เผยให้เห็นว่าภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการประกอบสร้างชุดความคิดที่ว่าพ่อที่พึงประสงค์ต้องเป็นเช่นไร ทั้งการผลิตซ้ำชุดความคิดเหล่านี้ยังตอกย้ำให้อุดมการณ์ความเป็นพ่อและรวมถึงอุดมการณ์ความเป็นชายที่ไหลเวียนในสังคมให้ตรึงแน่นต่อไป

คำสำคัญ: ความเป็นพ่อ อุดมการณ์ วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: kodchakorn.putt@ku.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
e-mail: wipada.rat@ku.th

Desirable Fatherhood: The Relationship Between Linguistic Strategies and Ideology on theAsianparent Thailand Website

Received: February 21, 2025

Revised: April 5, 2025

Accepted: April 21, 2025

Kodchakorn Puttha ^{1*}

Wipada Rattanadilok Na Phuket ²

Abstract

This research article aims to study the relationship between language and the ideology of fatherhood on theAsianparent Thailand website, using Fairclough's critical discourse analysis framework (Fairclough, 1995a). Research data were collected from all the articles published in the "Mumkhunphor" column on theAsianparent Thailand website since its creation from September 2014 to August 2022. Only contents related to fatherhood were selected, totaling 125 texts. The research findings reveal that the ideology of fatherhood presented on theAsianparent Thailand website constructs three ideas of desirable fatherhood: 1) fathers must be role models; 2) fathers play a role in raising and nurturing children; and 3) fathers must manage everything efficiently. These ideas are conveyed through six linguistic strategies, which are lexical selection, modality, intertextuality, negation, metaphor and address terms. The critical discourse analysis reveals that language is a key tool in constructing a set of ideas about what an ideal father should be. The reproduction of these ideas also reinforces the ideology of fatherhood as well as the ideology of masculinity, keeping these circulated ideologies firmly intact.

Keywords: fatherhood, ideology, critical discourse analysis

¹ Master student, Major of Thai Language, Faculty of Humanities, Kasetsart University

*Corresponding author, e-mail: kodchakorn.putt@ku.th

² Asst.Prof.Dr., Department of Thai, Faculty of Humanities, Kasetsart University
e-mail: wipada.rat@ku.th

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงคำว่าครอบครัว พ่อเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่หลักในการทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ขณะที่แม่มีบทบาทหน้าที่หลักในการเลี้ยงดูลูกและดูแลความเรียบร้อยภายในบ้าน แม้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและโครงสร้างทางสังคมไทยและสังคมโลกส่งผลให้ผู้หญิงออกมาประกอบอาชีพ ทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกับผู้ชายมากขึ้น ถึงกระนั้นผู้หญิงก็ยังคงถูกสังคมคาดหวังว่าจะต้องทำหน้าที่แม่ได้อย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนทางสังคมแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทศนคติเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพ่อมากขึ้น การงานในบ้าน เช่น การเลี้ยงดูลูกกลายเป็นหน้าที่ร่วมกันระหว่างพ่อกับแม่ เพราะพ่อคือหนึ่งในผู้ร่วมสร้างและพัฒนาลูกให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ของสังคม (บุญเสริม หุตะแพทย์, วรณภา โพธิ์น้อย และกรวิภา บุญเชื้อ, 2553, หน้า 255-256)

หน่วยงานภาครัฐกระตุ้นและส่งเสริมบทบาทของพ่ออย่างชัดเจน อาทิ การกำหนดให้วันที่ 5 ธันวาคมของทุกปีเป็นวันพ่อซึ่งถือเป็นวาระแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2536-2539 สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2534, หน้า 176) กล่าวเน้นความสำคัญของพ่อผู้มีบทบาทเสริมสร้างความมั่นคงในสถาบันครอบครัวโดยเฉพาะบทบาทการรับผิดชอบครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูลูก กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวจัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2537-2546 และนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2547-2556 ต่อเนื่องมาจนถึงแนวทางการดำเนินการพัฒนาแผนปฏิบัติการด้านครอบครัว พ.ศ. 2563-2565 นโยบายเหล่านี้ล้วนต้องการส่งเสริมความภาคภูมิใจต่อบทบาทของพ่อ รมณศรีให้ผู้ชายตระหนักถึงการเป็นพ่อที่ดี มีส่วนร่วมในการดูแลรับผิดชอบครอบครัวและอบรมเลี้ยงดูลูกมากขึ้น

ปัจจุบันคุณพ่อคุณแม่มีมือใหม่อาศัยสื่อดิจิทัลเป็นช่องทางแสวงหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการวางแผนชีวิตครอบครัวและวิธีการเลี้ยงดูลูก theAsianparent เป็นเว็บไซต์สำหรับครอบครัวที่มีเครือข่ายมากถึง 12 ประเทศทั่วโลก คือ ไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย เกาหลีใต้ ศรีลังกา อินเดีย และไนจีเรีย (บ้านเมือง, 2563) นับเป็นกลุ่มสังคมหรือชุมชนสำหรับคุณพ่อคุณแม่บนแพลตฟอร์มออนไลน์ที่ใหญ่ที่สุดในอาเซียน (มติชนออนไลน์, 2567)

ในบริบทประเทศไทย เว็บไซต์ theAsianparent Thailand เริ่มให้บริการเมื่อปี พ.ศ. 2557 มีการดาวน์โหลดใช้งานแอปพลิเคชันแล้วกว่า 1.3 ล้านครั้ง มีผู้ติดตามผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียในทุกแพลตฟอร์มรวมกว่า 1.7 ล้านคน (เอสเอ็มอี ไทยแลนด์คลับ, 2563) และยังได้รับความนิยมเป็นอันดับ 1 ของเว็บไซต์ครอบครัวในประเทศไทยถึง 7 ปี (บ้านเมือง, 2563) ความนิยมดังกล่าวจึงทำให้เว็บไซต์ theAsianparent Thailand เป็นพื้นที่หนึ่งที่น่าสนใจศึกษาเกี่ยวกับครอบครัว

แม้ดูเหมือนว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ของเว็บไซต์จะนำเสนอเรื่องราว ข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณแม่และเด็ก แต่หากพิจารณาคอลัมน์ทั้งหมดแล้วยังพบว่ามีคอลัมน์ “มุมคุณพ่อ” เป็นพื้นที่หนึ่งที่ที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่ากัน ไม่เพียงแต่ข้อมูล ความรู้ คำแนะนำการเลี้ยงดูช่วงวัยต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการดูแลภรรยาขณะตั้งครรภ์เปรียบเสมือนคู่มือคุณพ่อมือใหม่ ผู้วิจัยสังเกตว่าด้วยบทดังกล่าวยังแฝงชุดความคิดเกี่ยวกับพ่อที่พึงประสงค์บางประการไว้ในตัวบท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง 1

...ในโอกาสที่ใกล้วันพ่อ ทีมงานจึงขอถ่ายทอดความดี ๆ จาก **สำนักส่งเสริมสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์** มาฝากกันค่ะถึงบทบาทและความสำคัญของการเป็นพ่อที่ดี พ่อหรือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นพ่อมีความสำคัญต่อพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจของเด็กเป็นอย่างมาก **สำหรับลูกชายพ่อคือแบบฉบับของการเป็นผู้ชาย เป็นพ่อ เป็นสามี เด็กผู้ชายมักจะเลียนแบบพ่อของตัวเองไม่ว่าด้านดีหรือไม่ก็ตาม ส่วนเด็กผู้หญิง พ่อคือแบบฉบับของผู้ชายทุกคนในโลกนี้** เวลาเธอเติบโตเป็นสาวและเริ่มคบหาเพศตรงข้าม อิทธิพลจากความสัมพันธ์ที่เธอมีกับพ่อมิบทบาทมากทีเดียว (Angoon, 2557)

จากตัวอย่างที่ 1 กล่าวว่า “พ่อคือแบบฉบับ...” การเลือกใช้ศัพท์ “แบบฉบับ” ซึ่งหมายถึงต้นแบบ สื่อถึงการเป็นบุคคลต้นแบบ เป็นมาตรฐาน หรือบรรทัดฐานที่ถูกต้องเหมาะสม เมื่อปรากฏร่วมกับการอ้างถึงบทบาทที่เผยแพร่โดยสำนักส่งเสริมสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและความมั่นคงในชีวิต สถาบันครอบครัว และชุมชน ทำให้การกล่าวถึงการเป็นบุคคลต้นแบบ บทบาทและความสำคัญของการเป็นพ่อที่ดีในที่นี้เป็นข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้ จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นอุดมการณ์ความเป็นพ่อที่พึงประสงค์ว่าพ่อต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และบทบาทในการเลี้ยงดูลูกนั้นถือเป็นสิ่งดีงามที่พ่อพึงปฏิบัติ

จากการทบทวนงานวิจัยภาษาไทยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพ่อ ผู้วิจัยพบว่า งานวิจัยที่ผ่านมานั้นส่วนใหญ่ให้ความสนใจศึกษาในประเด็นความเป็นแม่ ความเป็นเด็ก และสถาบันครอบครัวไทย อาทิ สุคนธรัตน์ สร้อยทองดี (2552) ศึกษาเรื่อง การนำเสนออุดมการณ์ความเป็นแม่ในวาทกรรมโฆษณาในนิตยสารสำหรับครอบครัว พิษญา เทียวภาษา (2559) ศึกษาเรื่อง ความเป็นเด็กในวาทกรรมโฆษณาสินค้าและบริการในนิตยสารครอบครัว เพียรอักษร นามโสภ (2562) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและอุดมการณ์ความเป็นครอบครัวในเฟซบุ๊กแฟนเพจ Little Monster และนิชชญา ใจเย็น (2563) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมแนะนำวิธีการเลี้ยงลูกโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง: การศึกษาแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ จะเห็นว่าจากการสำรวจข้างต้นยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาความเป็นพ่อตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นอีกประเด็นวิจัยหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา

เมื่อสำรวจงานวิจัยภาษาไทยเพิ่มเติม พบงานวิจัยที่ศึกษาความเป็นพ่อผ่านวรรณกรรม อาทิ เฉลียว บุรีรักษ์ดี, พิชัย แก้วลำภู, วราภรณ์ ชัยโอภาส, นิยม เรียงจันทร์, บุญผ่อง วรรณภิรมย์, สมเกียรติ คู่ทวีกุล และสงวน จินนกร (2526) ศึกษาเรื่อง พ่อในสังคมไทย จากตัวละครพ่อในวรรณกรรมไทย จูรีรัตน์ กิจเกษตรกุล (2543) ศึกษาเรื่อง บทบาทพ่อในนวนิยายของ กฤษณา อโศกสิน ทนงค์ จันทะมาตย์ (2551) ศึกษาเรื่อง บทบาทของตัวละครพ่อในวรรณคดีไทย และสุกัญญา ขลิบเงิน, วรวรรณ์ ศรียาภัย, พรธาดา สุวัณนนิช และกัลยา กุลสุวรรณ (2562) ศึกษาเรื่อง บทบาทความเป็นพ่อในนวนิยายไทยร่วมสมัย ช่วง 4 ทศวรรษ พ.ศ. 2515-2558 บทบาท พฤติกรรม และความหลากหลายของความเป็นพ่อในนวนิยายไทยร่วมสมัยช่วง 4 ทศวรรษ พ.ศ. 2515-2558 จากการทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาความเป็นพ่อในวรรณกรรม

จะมุ่งเน้นการวิเคราะห์บทบาทพ่อที่ถ่ายทอดผ่านตัวละคร สะท้อนให้เห็นว่าพ่อมีคุณลักษณะและพฤติกรรม ทั้งเชิงบวกและเชิงลบอย่างไรผ่านทัศนคติของผู้แต่ง

นอกจากนี้ เมื่อสำรวจงานวิจัยต่างประเทศ ผู้วิจัยพบงานวิจัยของซันเดอร์แลนด์ (Sunderland, 2000, 2004) ศึกษาความเป็นพ่อโดยมุ่งวิเคราะห์ภาษาตามแนวทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ สอดคล้องกับประเด็นของผู้วิจัยโดยตรง ปี 2000 ซันเดอร์แลนด์ ศึกษาเรื่อง “Baby entertainer, bumbling assistant and line manager: discourses of fatherhood in parentcraft texts” ศึกษาวาทกรรมความเป็นพ่อในหนังสือคู่มือพ่อแม่ซึ่งเป็นคู่มือที่ได้รับแจกจากบุคลากรทางการแพทย์ โรงพยาบาล รวมถึงได้รับเป็นของขวัญขณะตั้งครรภ์และหลังคลอด ผลการวิจัยพบว่าวาทกรรมความเป็นพ่อที่สื่อผ่านหนังสือคู่มือพ่อแม่ ได้แก่ การเลี้ยงดูลูกในฐานะพ่อแบบไม่เต็มเวลา พ่อในฐานะผู้สร้างความบันเทิงแก่ลูก พ่อในฐานะผู้ช่วยของแม่ และพ่อในฐานะผู้จัดการ ต่อมาปี 2004 ซันเดอร์แลนด์ ศึกษาเรื่อง “Fatherhood Discourses in Parenting Magazines” กล่าวถึงวาทกรรมความเป็นพ่อในนิตยสารการเลี้ยงลูกที่ได้รับความนิยมในประเทศไทยเพื่อแสดงให้เห็นว่าบทบาทพ่อในการเลี้ยงลูกที่สื่อผ่านนิตยสารเป็นอย่างไร ผลการวิจัยพบว่านิตยสารส่งเสริมให้พ่อมีบทบาทการเลี้ยงดูลูกแบบเต็มเวลามากขึ้นและการเลี้ยงดูร่วมกัน อีกทั้งเน้นย้ำว่าบทบาทพ่อนั้นคือให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และเป็นกำลังเสริมให้คุณแม่

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้จึงศึกษาอุดมการณ์ “ความเป็นพ่อ” ที่ปรากฏในเว็บไซต์ thaAsianparent Thailand ตามแนวทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ เพื่อขยายขอบเขตการวิจัยภาษากับอุดมการณ์เกี่ยวกับสถาบันครอบครัวไทยให้ครอบคลุมประเด็นความเป็นพ่อ นอกจากนี้จะเผยให้เห็นชุดความคิดหรืออุดมการณ์ความเป็นพ่อในบริบทสังคมไทยแล้ว ยังช่วยสร้างความเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ตระหนักรู้เท่าทันสื่อด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ความเป็นพ่อในเว็บไซต์ theAsianparent Thailand

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ อุดมการณ์ และความเป็นพ่อ

2. เก็บรวบรวมข้อมูลบทความทั้งหมดที่ปรากฏในคอลัมน์ “มุขคุณพ่อ” ในเว็บไซต์ theAsianparent Thailand ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเว็บไซต์ เดือนกันยายน พ.ศ. 2557-สิงหาคม พ.ศ. 2565 ได้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 206 ตัวบท จากนั้นคัดเลือกเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพ่อเท่านั้น อาศัยการพิจารณาจากชื่อเรื่องและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพ่อ ได้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 125 ตัวบท

3. วิเคราะห์อุดมการณ์ “ความเป็นพ่อ” ที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในตัวบท ตามกรอบแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) ของ แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995a) ในบทความนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเฉพาะผลการศึกษาดูมการณ์ความเป็นพ่อที่ปรากฏในเว็บไซต์ theAsianparent Thailand เท่านั้น

4. นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ สรุปและอภิปราย

แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)

แนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์เป็นการศึกษาที่มุ่งสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติทางวาทกรรม เหตุการณ์ ข้อความ กับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่หล่อหลอมวาทกรรมเหล่านั้นอย่างเป็นระบบ เพื่อตรวจสอบกระบวนการทางสังคมว่าอุดมการณ์ถ่ายทอดผ่านภาษาอย่างไร ภาษามีส่วนสนับสนุน รักษา หรือท้าทายระเบียบสังคมที่มีอำนาจเหนือกว่าได้อย่างไร วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จึงไม่เพียงแต่พิจารณาว่าวาทกรรมสืบทอดความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคมอย่างไร แต่ยังพิจารณาสิ่งที่แฝงไว้ระหว่างวาทกรรมกับสังคมซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งของการค้าอำนาจและผู้ที่มิอำนาจเหนือกว่า (Fairclough, 1995b, pp. 132-133)

แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995b) เสนอกรอบแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์อันแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับสังคม ได้แก่ มิติที่หนึ่งตัวบท (text) วิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายผ่านรูปภาษาทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาภายในตัวบท มิติที่สองวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practices) เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบของ กระบวนการการผลิตและการกระจายตัวบท รวมทั้งการตีความและการบริโภคตัวบท เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม และมิติที่สามวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (social practices) เป็นการวิเคราะห์บริบททางสังคม เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม

อุดมการณ์ (Ideology)

อุดมการณ์คือพื้นฐานของระบบความเชื่อและการเป็นตัวแทนทางสังคม อุดมการณ์มิใช่ความเชื่อส่วนบุคคล ทว่าต้องเป็นการรับรู้และความเข้าใจที่มีร่วมกันในสังคม ก่อให้เกิดเป็นความคิดพื้นฐานและการถือปฏิบัติของสมาชิกในสังคม อุดมการณ์อาจถูกผลิต ผลิตซ้ำ และอีกนัยหนึ่งอาจถูกท้าทายด้วยอุดมการณ์อื่น (Van Dijk, 1998; Van Dijk, 2001) อุดมการณ์มีลักษณะสำคัญสี่ประการ ประการแรก อุดมการณ์มีความสำคัญมากกว่ากระบวนการรับรู้ ประการที่สอง อุดมการณ์สามารถกำหนดแนวทางการประเมินของปัจเจกบุคคล ประการที่สาม อุดมการณ์เป็นแนวทางในการปฏิบัติ และประการสุดท้าย อุดมการณ์ต้องสอดคล้องกันอย่างมีเหตุผล (Wodak and Meyer, 2009, p. 8)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ความเป็นพ่อในเว็บไซต์ theAsianparent Thailand ปรากฏอุดมการณ์ความเป็นพ่อที่พึงประสงค์ 3 ชุดความคิดหลัก ได้แก่ 1) พ่อต้องเป็นบุคคลต้นแบบ 2) พ่อมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูลูก และ 3) พ่อต้องบริหารจัดการทุกอย่างให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้

ชุดความคิดที่ 1 พ่อต้องเป็นบุคคลต้นแบบ พ่อจะต้องเป็นบุคคลผู้เป็นแบบอย่าง เป็นแบบฉบับอันดีงามให้แก่ลูกซึ่งหมายรวมถึงทั้งลูกสาวและลูกชาย ดังต่อไปนี้

ตัวอย่าง 2

พ่อควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูก พ่อต้องแสดงบทบาทของเพศชายอย่างเหมาะสมให้ลูกได้ซึมซับถึงความเข้มแข็ง อดทน มั่นคง ความเป็นผู้นำ ชวนลูกทำกิจกรรมในแบบแมน ๆ ทำทาย โลดโผน ผจญภัย การดูแลคนในครอบครัว ความเสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่น ยอมลำบาก มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ และแก้ปัญหาในบ้านได้ เช่น เปลี่ยนหลอดไฟ ซ่อมเครื่องใช้ที่ชำรุดได้ เป็นต้น (สิริลักษณ์ อุทัยรัตน์, 2558)

จากตัวอย่างที่ 2 ปรากฏการเลือกใช้ศัพท์ “แบบอย่าง” ร่วมกับการใช้คำศัพท์ประเมินคุณค่า “ที่ดี” นัยความหมายย่อมคาดหวังหรือสื่อความหมายถึงการเป็นแบบอย่าง เป็นบรรทัดฐานของความ เป็นชายที่ดีงาม และปรากฏการเลือกใช้ศัพท์สื่อคุณลักษณะ กิริยาอาการ พฤติกรรม การประพฤติปฏิบัติ ตนให้ถูกต้องเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ความเป็นชาย คือ “...ความเข้มแข็ง” “อดทน” “มั่นคง” “ความเป็นผู้นำ” “ชวนลูกทำกิจกรรมในแบบแมน ๆ” “ทำทาย” “โลดโผน” “ผจญภัย” “การดูแลคนใน ครอบครัว” “ความเสียสละ” “ช่วยเหลือผู้อื่น” “ยอมลำบาก” “มีความซื่อสัตย์” “มีความรับผิดชอบ” “แก้ปัญหาในบ้านได้” การเลือกใช้ศัพท์เหล่านี้สื่อให้เห็นว่าผู้ชายที่ดีและจะเป็นพ่อที่ดีจนเรียกว่าเป็น บุคคลต้นแบบได้นั้นจะต้องมีคุณลักษณะเช่นไร เช่นนั้นแล้วผู้ชายโดยเฉพาะเมื่อเป็นพ่อแล้วนั้นจะต้อง ปฏิบัติตนเป็นบุคคลต้นแบบให้ได้ จึงจะเป็นผู้ชายและเป็นพ่อที่พึงประสงค์

นอกจากนี้ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ “ควร” แสดงถึงหน้าที่อันควรและพึงปฏิบัติ แม้นัย ความหมายสื่อว่าจะปฏิบัติหรือไม่ก็ได้ ทว่าคำแสดงทัศนภาวะดังกล่าวนี้ก็แสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่พ่อที่ดี พึงปฏิบัติ ส่วนคำว่า “ต้อง” แสดงถึงความเชื่อมั่นของผู้พูด (นววรรณ พันธุเมธา, 2549, หน้า 71) การเป็นแบบอย่างคือสิ่งที่พึงปฏิบัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เน้นย้ำให้เห็นว่า พ่อจะต้องเป็นแบบอย่างความเป็น ชายที่ดี เป็นแบบจำลองความเป็นชายที่ถูกต้องและเหมาะสม เพราะลูกชายจะเรียนรู้และถือเอาคุณลักษณะ ความเป็นชายอย่างพ่อมาถือปฏิบัติ

ชุดความคิดที่ 2 พ่อมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูลูก พ่อมีหน้าที่อบรมเลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโต มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และการอบรมสั่งสอนผ่านกฎระเบียบเพื่อขัดเกลานิสสัย ส่งเสริมทักษะชีวิต ตลอดจนตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจเป็นความมั่นคงปลอดภัย และเป็น บุคคลที่ลูกให้ความไว้วางใจ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ชุดความคิดย่อย ดังนี้

1. **พ่อมีหน้าที่ช่วยเลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโต** พ่อต้องมีบทบาทในการช่วยเลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโต มีพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม รวมถึงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตทุกด้านของลูก

ตัวอย่าง 3

...พ่อคุณแม่ไม่เคยเครียด ลูกในท้องก็จะมีสุขภาพที่ดี ร่างกายแข็งแรง พัฒนาการได้อย่างเต็มที่ ซึ่ง**มีงานวิจัยหนึ่งบอกว่า** พ่อที่มีส่วนร่วมในการดูแลลูกในท้องของคุณแม่ตั้งครรภ์ จะทำให้ทารกที่คลอด ออกมามีแนวโน้มทางด้านอารมณ์ สังคม และการเรียนรู้ที่ดี (Khunsiri, 2561)

จากตัวอย่างที่ 3 ปรากฏการใช้สหบทโดยการอ้างอิงงานวิจัยเพื่อช่วยสนับสนุนความคิดว่าการ ที่พ่อเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลลูกตั้งแต่ในครรภ์ จะส่งผลให้ลูกมีพัฒนาการที่ดีทุกด้าน พ่อสามารถ

มีบทบาทช่วยเลี้ยงลูกตั้งแต่แม่เริ่มตั้งครรภ์ การดูแลครรภ์หรือแม่ขณะตั้งครรภ์ส่งผลไปถึงลูกได้ บทบาท
ความเป็นพ่อและสามีมีอาจแยกขาดจากกันได้

ตัวอย่าง 4

ในปัจจุบันนี้ วิธีคิดหรือค่านิยมที่ว่าการทำงานบ้านและการเลี้ยงดูลูกเป็นหน้าที่ของผู้หญิง
เพียงฝ่ายเดียวนั้นไม่ถูกต้องอีกต่อไป คุณผู้ชายสามารถเข้ามามีบทบาทในการดูแลลูกน้อยให้มากขึ้น
แบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน เพราะนอกจากจะทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวแน่นแฟ้นขึ้นแล้ว ยังเป็น
การเสริมสร้างรากฐานของสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง (P.Veerasedtakul, 2560)

จากตัวอย่างที่ 4 ปรากฏการใช้คำบ่งชี้ปฏิเสธมูลบท “ไม่ถูกต้องอีกต่อไป” เพื่อปฏิเสธ
ความคิด ค่านิยมที่มีอยู่ก่อนในสังคมต่อบทบาทการเลี้ยงดูลูกเป็นหน้าที่ของผู้หญิงหรือแม่นั้นเป็น
ความคิดที่ไม่ถูกต้อง เพื่อโต้แย้งว่าการเลี้ยงดูลูกมิใช่หน้าที่ของผู้หญิงเพียงฝ่ายเดียว บทบาทการ
เลี้ยงดูลูกนั้น ผู้ชายหรือพ่อก็มีคุณสมบัติที่จะทำได้เช่นกัน สื่อให้เห็นว่าการเลี้ยงดูเป็นหน้าที่ความ
รับผิดชอบร่วมกันของพ่อและแม่คือความคิดที่ถูกต้อง

2. พ่อมีหน้าที่อบรมสั่งสอนและส่งเสริมทักษะชีวิต พ่อต้องมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับลูกผ่านการ
อบรมสั่งสอน ควบคุมให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ เพื่อขัดเกลา บ่มเพาะ คุณลักษณะนิสัยดีงามตามที่สังคม
คาดหวัง ตลอดจนส่งเสริมประสบการณ์และทักษะการใช้ชีวิตแก่ลูก ดังนี้

ตัวอย่าง 5

เมื่อลูกยังเด็กมากอยู่นั้น การสั่งคำสั่งลูกโดยตรง เช่น ห้ามเดิน ห้ามวิ่ง ห้ามจับ เป็นเรื่องที่ไม่จำเป็น
เพราะเด็กอาจจะไม่เข้าใจการอธิบายอะไรที่ซับซ้อนเกินไปแต่เมื่อลูกสาวโตขึ้นมีอายุมากขึ้น และเข้าใจโลก
รอบตัวมากขึ้นหน้าที่ของพ่อจะต้องเปลี่ยนตามไปด้วย Dr. Bubrick คุณหมอผู้เชี่ยวชาญกล่าวว่า แทนที่พ่อ
จะเป็นคนตัดสินใจให้ลูกสาวหน้าที่ที่พ่อควรทำก็คือ เป็น Guide แนะนำลูกสาวแทนมันเป็นเรื่องปกติอยู่แล้ว
ที่พ่ออาจจะให้ลูกสาวปลอดภัยแต่เมื่อลูกสาวโตขึ้น คุณพ่อไม่สามารถที่จะพูดกับลูกตรงๆได้ เพราะมัน
อาจจะนำมาซึ่งความขัดแย้งซึ่งอาจจะบานปลายไปได้ คุณควรจะทำให้ลูกสาวรู้สึกปลอดภัยเวลาไปปรึกษา
คุณ (Jitawat Jansuwan, 2563ก)

จากตัวอย่างที่ 5 ปรากฏการใช้สหพแบบยกคำกล่าวแพทย์ผู้เชี่ยวชาญช่วยสร้างความ
น่าเชื่อถือของตัวบท โดยระบุตัวตนแพทย์ บรูบริก (Dr. Bubrick) กล่าวถึงการอบรมสั่งสอนลูกสาว ซึ่งต้อง
ปรับเปลี่ยนการสอนให้เหมาะสมตามช่วงวัย การให้คำแนะนำอย่างผู้คอยชี้แนะแนวทางเพื่อสร้าง
ความรู้สึกปลอดภัย ทำให้ลูกกล้าที่จะขอคำปรึกษาจากพ่อ

3. พ่อมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจแก่ลูก การมอบความรักผ่านการ
แสดงออกรวมถึงการสนับสนุนทำให้ลูกรู้สึกถึงความมั่นคงปลอดภัยว่าพ่อคือบุคคลที่ลูกให้ความไว้วางใจ
เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

3.1 การมอบความรัก ความอบอุ่นเป็นความมั่นคงทางใจของลูก ในที่นี้หมายถึง การมอบ
ความรักผ่านการแสดงออก การห่วงใย เอาใจใส่ ผ่านทางวาจาและการสัมผัสทำให้ลูกรู้สึกถึงความมั่นคง
ปลอดภัย

ตัวอย่าง 6

คุณหมอได้แนะนำแนวทางว่า คุณพ่อสามารถให้ความรักกับลูกสาวในแบบที่เป็นผู้ใหญ่แทนได้ ด้วยการเฝ้าดูลูกด้วยความรัก ความห่วงใย แสดงออกด้วยการพูดคุย ชมเชย และการลูบศีรษะ เบา ๆ ตอบสนองถึงความสนใจ เป็นที่ปรึกษาที่ดี มองลูกสาวในมุมบวกก็จะไม่ทำให้ลูกรู้สึกท้อแท้ และทำให้ลูกรับรู้ถึงความรักที่คุณพ่อมีให้ ซึ่งความรักที่ลูกสาวได้รับจากพ่อนั้นจะเป็นอิทธิพลต่อลูกสาว ช่วยในการหล่อหลอมความคิดให้มีความเข้มแข็งขึ้น (Napatsakorn .R, 2560)

จากตัวอย่างที่ 6 ปรากฏการใช้สหบทอ้างคำแนะนำของแพทย์ว่า การมอบความรักของพ่อที่มีต่อลูก ผ่านการแสดงออกทั้งคำพูดและการสัมผัส ลูกจะรับรู้ถึงความรัก ความใส่ใจ ช่วยตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของลูก โดยเฉพาะการเสริมสร้างความคิดที่เข้มแข็งสำหรับลูกสาว การอ้างคำแนะนำของแพทย์ผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือของตัวบท ทำให้ผู้อ่านเชื่อมั่นและปฏิบัติตามคำแนะนำดังกล่าว

3.2 การสนับสนุนและเป็นบุคคลที่ลูกให้ความไว้วางใจ ในที่นี้หมายถึง การสนับสนุน ส่งเสริม สิ่งที่ลูกต้องการ และเป็นบุคคลที่ลูกให้ความไว้วางใจ

ตัวอย่าง 7

...สิ่งที่ต้องให้ลูกควบคู่กับการสนับสนุนทางการเงินคือ **การสนับสนุนทางด้านจิตใจ** **การเปิดใจยอมรับ และให้คำปรึกษา** ในลักษณะที่เหมือนเพื่อนมากกว่าผู้ปกครอง จะทำให้เด็กกล้าเข้าหา และเปิดใจคุยกับคุณทุกเรื่องนั่นก็คือสิ่งที่คุณต้องการมากกว่าที่จะให้ลูกหันหน้าไปปรึกษาเพื่อนหรือคนอื่น ๆ และคอย**ให้กำลังใจ**ลูกเสมอ (รุ่งกานต์ รุจิราวงกุล, 2556)

จากตัวอย่างที่ 7 ปรากฏการเลือกใช้ศัพท์ “การเปิดใจยอมรับ” “ให้คำปรึกษา” “ให้กำลังใจ” สื่อความหมายถึง การแสดงกิริยาท่าทางที่บ่งบอกถึงความพร้อมที่จะให้การสนับสนุนทางด้านจิตใจ เพื่อให้ลูกเปิดใจที่จะขอคำปรึกษาเมื่อมีปัญหา สื่อนัยยะว่าพ่อคือผู้สนับสนุนให้ความช่วยเหลือที่ลูกให้ความไว้วางใจเพื่อให้ลูกแสดงความคิดเห็นความรู้สึกออกมาได้อย่างเต็มที่

ชุดความคิดที่ 3 พ่อต้องบริหารจัดการทุกอย่างให้มีประสิทธิภาพ การจัดสรรเวลาให้กับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน รวมถึงการจัดการงานบ้านในครัวเรือน ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ชุดความคิดย่อยได้แก่

1. พ่อต้องบริหารจัดการเรื่องเวลา และกิจกรรมในชีวิตประจำวัน พ่อต้องบริหารจัดการเวลาให้กับตนเองและครอบครัว รวมถึงเวลาสำหรับการทำงาน การเข้าสังคมอย่างเหมาะสม การใช้อุปกรณ์เชิงโมทัศน์ **[พ่อคือผู้บริหาร]** ผ่านการเลือกใช้คำศัพท์ในบริบทของการบริหารจัดการองค์กรมาเปรียบเทียบกับบทบาทพ่อในการเลี้ยงดูลูกและครอบครัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง 8

สังคมได้เปลี่ยนแปลงไปในหลาย ๆ รุ่นที่ผ่านมา ดังนั้น **การประสบความสำเร็จในฐานะการเป็นพ่อจึงนับเป็นสิ่งสำคัญพอ ๆ ความสำเร็จในที่ทำงาน** คุณพ่อจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อสามารถ**บริหารจัดการ**ภาระและแบ่งหน้าที่ของการเป็นพ่อเป็นแม่ได้ดีเท่านั้น โดยมากคุณพ่อก็มักรับบทบาทสำคัญกับคำว่าหัวหน้าครอบครัว คุณพ่อจึงมักจะต้องเป็น**ผู้วางแผน**ดูแลการเงินให้ทุกคนใน

ครอบครัว หรือในบางครอบครัวคุณแม้อาจรับบทบาทสำคัญนี้ แต่ไม่ว่าใครจะเป็นผู้รับบทบาทนี้ การวางแผนการใช้เงินร่วมกันสำหรับทุกคนในครอบครัวต้องเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งหัวหน้าครอบครัวต้องรับบทหนักในการหาเงินดูแลบริหาร จัดการให้การใช้เงินเป็นไปอย่างราบรื่นและเพียงพอสำหรับอนาคตของครอบครัวรวมถึงการวางแผนการใช้เงินหากมีลูกเพิ่มขึ้นมากกว่าหนึ่งคนอีกด้วย (Weerati, 2560)

ตัวอย่าง 9

...ตอนนี้เราเป็นพ่อคนแล้ว เราต้องรู้จักการจัดการ รู้จักแบ่งเวลาให้ดีกว่าเดิม ภรรยาเมื่อเห็นสามีมาช่วย เห็นหน้าเวลาอยู่บ้านก็ทำให้มีกำลังใจมากขึ้น สำหรับลูกการได้เห็นหน้าพ่อบ่อย ๆ ก็จะทำให้เกิดความคุ้นชินและสนิทกันมากขึ้น (Jitawat Jansuwan, 2563ข)

ตัวอย่าง 10

...การเลี้ยงลูกชักคนให้เติบโตได้นอกจากที่จะต้องลงทุน ลงแรงอย่างมากแล้ว พ่อแม่เองก็ต้องให้ความใส่ใจกับลูกเป็นอย่างมาก แต่ถ้าหากครอบครัวที่มีลูกมากกว่า 1 คน นั้นหมายถึงว่าพ่อแม่เองต้องคิดให้รอบคอบยิ่งขึ้นเพื่อแบ่งเวลา และความใส่ใจให้กับลูกทั้งหมดได้อย่างลงตัว (Watcharin Naruephai, 2564)

จากตัวอย่างที่ 8 และ 9 ปรากฏการใช้คำว่า “บริหารจัดการ” “ผู้วางแผน” “การวางแผน” “การจัดการ” และในตัวอย่างที่ 10 ปรากฏคำว่า “ลงทุน” “ลงแรง” และ “ต้องคิดให้รอบคอบเพื่อแบ่งเวลา...ได้อย่างลงตัว” คำเหล่านี้จัดเป็นชุดคำศัพท์ที่ใช้ในวงความหมายของการบริหารซึ่งเป็นกระบวนการร่วมกันระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานให้สำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับหน้าที่ผู้บริหารสี่ประการ คือ การวางแผนงาน การจัดการองค์กร การนำการปฏิบัติงาน และการควบคุมงาน (ปิยธิดา ตรีเดช, สมชาติ โตรักษา, และพีระ ครีกครั้นจิตร, 2552, หน้า 1-3) เมื่อนำมาใช้ในบทบาทการเป็นพ่อ จึงสื่อให้เห็นการเปรียบเทียบการบริหารจัดการกับการเลี้ยงดูลูก โดยเปรียบเทียบ “บริหารจัดการ” กับการเลี้ยงดูลูก และภาระหน้าที่ภายในครอบครัว เปรียบ “ผู้วางแผน” สื่อความหมายว่า พ่อคือผู้กำหนดแผนและรับผิดชอบการเงินในครอบครัวให้ดำเนินไป “การจัดการ” เปรียบกับการจัดสรรเวลาให้กับลูกอย่างเหมาะสมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการ นั่นคือการประสบความสำเร็จในการเป็นพ่อ

นอกจากนี้ คำว่า “ลงทุน” “ลงแรง” ยังสะท้อนให้เห็นถึงความทุ่มเท แรงกาย รวมถึงกำลังทรัพย์ในการเลี้ยงดูลูกอย่างเต็มที่ที่สุดความสามารถ เพื่อผลประโยชน์หรือผลตอบแทนที่จะได้รับซึ่งอาจหมายถึงการเลี้ยงดูลูกให้เติบโตตามอัตภาพ มอบความรัก ความอบอุ่น ส่งเสริมคุณภาพชีวิตทุกด้านเพื่ออนาคตที่ดีของลูก

ตารางที่ 1 การถ่ายโยงความหมาย [พ่อคือผู้บริหาร]

แบบเปรียบเทียบ (Source domain)		สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain)
[ผู้บริหาร]		[พ่อ]
บริหารจัดการ	→	กับการเลี้ยงดูลูกและภาระหน้าที่ภายในครอบครัว
ผู้วางแผน	→	พ่อ

ตารางที่ 1 การถ่ายโยงความหมาย [พ่อก็คือผู้บริหาร] (ต่อ)

แบบเปรียบเทียบ (Source domain) [ผู้บริหาร]		สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) [พ่อ]
การวางแผน	→	กำหนดแผนและรับผิดชอบให้ครอบครัวดำเนินไป
การจัดการ	→	การจัดสรรเวลาให้กับลูกอย่างเหมาะสม
ลงทุน ลงแรง	→	ความทุ่มเทในการเลี้ยงดูลูก ดูแลเอาใจใส่ให้เวลากับลูก

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น การใช้อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์สื่อให้เห็นมุมมองความคิดของคนในสังคมที่มีต่อบทบาทพ่อก็คือผู้มีความสามารถ จัดระเบียบครอบครัวได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสื่อความหมายว่า บทบาทพ่อมาพร้อมความเป็นผู้รับผิดชอบดูแลสมาชิกในครอบครัวเช่นเดียวกับผู้บริหารจัดการที่มีหน้าที่วางแผนและควบคุมการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ ตอกย้ำว่าพ่อต้องบริหารจัดการทุกอย่างได้ดีและมีประสิทธิภาพ

2. พ่อต้องจัดการงานในครัวเรือน พ่อต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบงานภายในครัวเรือน อาทิ การทำความสะอาด ตลอดจนงานบ้านอื่น ๆ

ตัวอย่าง 11

...หากคุณพ่อไม่ได้สวมบทบาทเป็น**พ่อบ้านมืออาชีพ**ที่มาลงมือเก็บกวาดถูพื้น ออกไปรดน้ำต้นไม้ ดูแลสนามหญ้า หรือล้างจาน ฯลฯ ซึ่งใครว่าคุณพ่อจะทำได้ไม่ถนัดเมื่อได้ลงมือทำแล้วจะช่วยให้ภรรยาเกิดความรู้สึกดี ๆ และซาบซึ้งกับคุณสามีมากขึ้นเสียอีก (Napatsakorn .R, 2559)

จากตัวอย่างที่ 11 ปรากฏการใช้คำเรียกบุคคล “พ่อบ้าน” ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า น. ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัว, ชายผู้จัดการงานในบ้าน. (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 824) เป็นคำเรียกเพื่อสื่อความหมายถึงผู้ชายที่ดูแลเรื่องภายในบ้าน แสดงให้เห็นว่าผู้ชายสามารถดูแลรับผิดชอบงานบ้านได้เช่นเดียวกับผู้หญิง ร่วมกับการเลือกใช้คำแสดงการประเมินคุณค่า “มืออาชีพ” น. ที่มีความชำนาญมากในทางใดทางหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 264) สื่อความหมายว่านอกจากจะเป็นพ่อบ้านแล้ว ยังต้องเป็นพ่อบ้านที่มีฝีมือสามารถจัดการงานบ้านทุกอย่างได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังแสดงถึงบทบาทของพ่อมีเพียงแค่พื้นที่นอกบ้านอย่างการทำงานหาเลี้ยงครอบครัวเท่านั้น แต่พื้นที่ในบ้านอย่างการรับผิดชอบงานบ้าน อาทิ การทำความสะอาด ทำอาหาร พ่อก็ทำได้เช่นเดียวกับภรรยาหรือแม่

อุดมการณ์ความเป็นพ่อในเว็บไซต์ theAsianparent Thailand สะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมที่มีต่อชายในบทบาทของพ่อนั้นต้องเป็น “พ่อที่พึงประสงค์” ประกอบสร้างอุดมการณ์ความเป็นพ่อที่พึงประสงค์ 3 ชุดความคิดหลัก ได้แก่ พ่อต้องเป็นบุคคลต้นแบบ พ่อมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูลูก และพ่อต้องบริหารจัดการทุกอย่างให้มีประสิทธิภาพ สื่อผ่านกลวิธีทางภาษา 6 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้ศัพท์ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้สหพท การใช้ปฏิเสธมูลบท การใช้อุปลักษณ์ และการใช้คำเรียกบุคคล

อภิปรายผลการวิจัย

อุดมการณ์ความเป็นพ่อที่ปรากฏในเว็บไซต์ theAsianparent Thailand เลือกใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อประกอบสร้างอุดมการณ์ความเป็นพ่อที่พึงประสงค์ ได้แก่ **การเลือกใช้ศัพท์** เป็นกลวิธีสำคัญที่ผู้เขียนเลือกใช้เพื่อสื่อความว่าพ่อจะต้องเป็นบุคคลต้นแบบอันดีงามของความเป็นชายให้ลูกชายถือปฏิบัติ ขณะเดียวกันก็เป็นภาพหรือแบบจำลองอันดีงามของความเป็นชายที่พึงประสงค์หรือพึงปรารถนาในอนาคตให้แก่ลูกสาว **การใช้คำแสดงทัศนภาวะ** เป็นกลวิธีที่ผู้เขียนเลือกใช้เพื่อแสดงความคิดเห็นหรือทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่พ่อพึงปฏิบัติ อีกทั้งยังเป็นเพียงการให้คำแนะนำจากผู้เขียนโดยไม่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการกำลังถูกบังคับหรือยึดเยียดส่งผลให้ผู้อ่านเกิดความคล้อยตามและนำไปสู่การปฏิบัติ **การใช้สหพ** เป็นกลวิธีที่ปรากฏเด่นชัดที่สุดซึ่งช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับข้อมูลที่เว็บไซต์ต้องการนำเสนอเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเชื่อมั่น ผู้เขียนเลือกใช้การ**ปฏิเสธมูลบท** เพื่อโต้แย้งชุดความคิดเดิมที่มีอยู่ก่อนเรื่องหน้าที่การเลี้ยงลูกเป็นของเพศหญิง สื่อให้เห็นว่าเพศหญิงถูกกำหนดเพียงพื้นที่ในครัวเรือนต่างจากเพศชายที่มีสังคมพื้นที่นอกบ้านคือการออกไปทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นการปฏิเสธมูลบทจึงเป็นการโต้แย้งความคิดดังกล่าวนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางความคิดและพฤติกรรมที่มีต่อบทบาทการเลี้ยงลูกในครอบครัวไทย กลวิธีทางภาษาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ **อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์** [พ่อคือผู้บริหาร] สื่อความหมายว่าความเป็นพ่อมาพร้อมความเป็นผู้รับผิดชอบดูแลสมาชิกในครอบครัวเช่นเดียวกับผู้บริหารจัดการองค์กร สะท้อนมุมมองความคิดของคนในสังคมต่อบทบาทพ่อคือ ผู้มีความสามารถ ความรอบคอบ จัดระเบียบครอบครัวได้เป็นอย่างดี ตอกย้ำชุดความคิดว่าพ่อต้องบริหารจัดการทุกอย่างได้ดีและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ นพรัตน์ น้อยเจริญ และสิริวรรณ นันทจันทุล (2561) ศึกษาเรื่อง “แม่คือนักบริหาร” ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนจากผู้ใช้ภาษาในนิตยสารเกี่ยวกับแม่และเด็ก สะท้อนมนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อบทบาทของแม่คือ นักบริหารที่ต้องบริหารจัดการตนเองและลูก จึงกล่าวได้ว่ามนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่มีร่วมกันในสังคมต่อบทบาทความเป็นพ่อและแม่คือผู้ที่สามารถจัดการเรื่องในครอบครัวได้เป็นอย่างดี และ**การใช้คำเรียกบุคคล** เป็นกลวิธีที่ผู้เขียนใช้เรียกและสื่อความถึงพ่อ เพื่อตอกย้ำถึงความคาดหวังของสังคมที่มีต่อบทบาทเพศชายต่อการรับผิดชอบงานบ้านเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติ สื่อความหมายว่าการทำงานบ้านมีใช้งานของเพศหญิงฝ่ายเดียวเพศชายก็สามารถทำได้เช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยสังเกตว่าความเป็นพ่อคือความเป็นสากลที่มีร่วมกันในการประกอบสร้างความคิดเกี่ยวกับความเป็นพ่อ กล่าวคือ การอบรมเลี้ยงดูลูกพ่อบทบาทในฐานะผู้ให้การสนับสนุนแม่มากกว่าเป็นผู้รับผิดชอบหลัก รวมถึงบริหารจัดการทุกอย่างให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนจัดการงานในครัวเรือนเช่นเดียวกับงานของ Sunderland (2000) และ (2004) ผลการศึกษาพบว่า หน้าที่ความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูลูกพ่อบทบาทในการช่วยเหลือ แบ่งเบาภาระ เป็นผู้สร้างความบันเทิงให้แก่ลูก และรับผิดชอบงานภายในครอบครัวเช่นกัน เพื่อชี้ให้พ่อเห็นถึงความสำคัญของการเลี้ยงดูลูกและคำนึงถึงครอบครัวเป็นอันดับแรก อีกทั้งเน้นย้ำการส่งเสริมความเป็นพ่อบทบาทเต็มเวลาตลอดจนการเลี้ยงดูลูกร่วมกัน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในงานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นศึกษาความเป็นพ่อ ทว่าบทบาทการเลี้ยงดูลูกนั้นยังคงเป็นหน้าที่หลักของคนเป็นแม่ สอดคล้องกับ สุคนธ์รัตน์ สร้อยทองดี (2552) เน้นย้ำว่าการเลี้ยงดูลูกแม่คือผู้ที่เหมาะสมที่จะดูแลลูกมากที่สุด

การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์เผยให้เห็นการประกอบสร้างชุดความคิดความเป็นพ่อที่พึงประสงค์ในเว็บไซต์ theAsianparent Thailand ในฐานะพื้นที่หนึ่งที่เผยให้เห็นชุดความคิดหรืออุดมการณ์ความเป็นพ่อและรวมถึงอุดมการณ์ความเป็นชายนั้นยังคงถูกผลิต ผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดและธำรงไว้ให้คงอยู่ในบริบทสังคมไทย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาอุดมการณ์ความเป็นพ่อที่ปรากฏในเว็บไซต์หากศึกษาจากสื่อออนไลน์อื่นอาจทำให้เห็นชุดความคิดความเป็นพ่อที่เหมือนหรือแตกต่างบางประการที่ยังคงผลิตซ้ำอยู่ในสังคม เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักรู้เท่าทันสื่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ความเป็นพ่อในเว็บไซต์ theAsianparent Thailand”

รายการอ้างอิง

- จุรีรัตน์ กิจเกษตรกุล. (2543). **บทบาทพ่อในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน** [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ]. ThaiLIS. https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=344638&query=%BA%B7%BA%D2%B7%BE%E8%CD%E3%B9%B9%C7%B9%D4%C2%D2%C2%A2%CD%A7%A1%C4%C9%B3%D2%20%CD%E2%C8%A1%CA%D4%B9&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2568-02-20&limit_lang=&limited_lang_code=&order=
- เฉลียว บุรีภักดิ์, พิชัย แก้วลำภู, วราภรณ์ ชัยโอภาส, นิยม เรียงจันทร์, บุญพอง วรรณภิรมย์, สมเกียรติ คู่ทวีกุล และสงวน จินนกร. (2526). **พ่อในสังคมไทย**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทงศ์ จันทะมาตย์. (2551). **บทบาทของตัวละครพ่อในวรรณคดีไทย** [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร]. SURE. <https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/4420>
- นพรัตน์ น้อยเจริญ และสิริวรรณ นันทจันทุล. (2561). “แม่คือนักบริหาร” ถ้อยคำอุปโลกน์ที่สะท้อนจากผู้ใช้งานในนิตยสารเกี่ยวกับแม่และเด็ก. **Silpakorn University e-Journal (Social Sciences, Humanities, and Arts)**, 38(1), หน้า 65-85.
- นวรรณ พันธเมธา. (2549). **ไวยากรณ์ไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 3). โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิญา ใจเย็น. (2563). **ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมแนะนำวิธีการเลี้ยงลูกโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง: การศึกษาแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์** [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. CUIR. <http://cui.car.chula.ac.th/handle/123456789/75795>
- บ้านเมือง. (2563, 5 มีนาคม). “theAsianparent Thailand” เผยเทรนด์การเลี้ยงลูกของคุณแม่ยุคใหม่ หัวใจโซเชียล. **บ้านเมือง**. <https://www.banmuang.co.th/news/social/182796>
- บุญเสริม หุตะแพทย์, วรรณภา โพธิ์น้อย และกรวิภา บุญชื่อ. (2553). มิติชายหญิงในครอบครัวไทย. ใน **ประมวลสาระชุดวิชาการศึกษาบทบาทชายหญิง** (หน้า 255-256). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ปิยธิดา ตรีเดช, สมชาติ โตรักษา และพีระ ศรีกรรณจิตร์. (2552). **หลักการบริหารจัดการ**. เอส.พี.เอ็นการพิมพ์.
- พิชญ์ เชี่ยวภาษา. (2559). **ความเป็นเด็กในวาทกรรมโฆษณาสินค้าและบริการในนิตยสารครอบครัว** [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. CUIR. <http://cui.car.chula.ac.th/handle/123456789/55403>

- เพียรอักษร นามโสภ. (2562). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและอุดมการณ์ความเป็นครอบครัวในเพชฌัญญู Little Monster** [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี]. ThaiLIS. https://tdc.thailis.or.th/tdc/search_result.php
- มติชนออนไลน์. (2567, 12 มกราคม). theAsianparent คอมมูนิตีออนไลน์ของครอบครัวอันดับ 1 ในอาเซียน. มติชนออนไลน์. https://www.matichon.co.th/publicize/news_4372718
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. ราชบัณฑิตยสถาน.
- รุ่งกานต์ รุจิรวงศ์. (2556). **ซิงเกิ้ลแมม-ซิงเกิ้ลแด๊ด เลี้ยงลูกไม่ทำให้รู้สึก “ขาด”**. ดิเอเชียนพาร์เนท. <https://th.theasianparent.com/how-to-be-single-dad-mom-280713>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2534). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535–2539)**. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สิริลักษณ์ อุฑารัตน์. (2558). **เลี้ยงลูกชายอย่างไรให้เป็น “ชาย”**. ดิเอเชียนพาร์เนท. <https://th.theasianparent.com/raise-son-quot-man-quot>
- สุกัญญา ขลิบเงิน, วรวรรณ ศรียาภัย, พรธาดา สุวัจนวิช และกัลยา กุลสุวรรณ. (2562). บทบาทความเป็นพ่อในนวนิยายไทยร่วมสมัย ช่วง 4 ทศวรรษ พ.ศ. 2515-2558. **วารสารมนุษยสังคมสาร (มสส.)**, 17(1), หน้า 85-104.
- สุคนธ์รัตน์ สร้อยทองดี. (2552). **การนำเสนออุดมการณ์ความเป็นแม่ ในวาทกรรมโฆษณาในนิตยสารสำหรับครอบครัว** [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR). <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/18058>
- เอสเอ็มอีไทยแลนด์คลับ. (2563). **“theAsianparent Thailand” เปิดพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ต และข้อป้อนใจของคุณแม่**. <https://www.smethailandclub.com/news/9040.html>
- Angoon. (2557). **10 อันดับความเชื่อ ผิด ๆ เกี่ยวกับเรื่องการเป็นพ่อ**. ดิเอเชียนพาร์เนท. <https://th.theasianparent.com/top-10-myths-fatherhood>
- Fairclough, N. (1995a). **Critical Discourse Analysis: The Critical study of Language**. Longman.
- Fairclough, N. (1995b). **Media discourse**. Edward Arnold.
- Gee, J. P. (1999). **An Introduction to Discourse Analysis Theory & Method**. Routledge.
- Jitawat Jansuwan. (2563ก). **5 วิธีให้พ่อสนิทกับลูกสาว ทำยังไงให้พ่อกับลูกสาวสนิทกันยิ่งขึ้น**. ดิเอเชียนพาร์เนท. <https://th.theasianparent.com/5-ways-dad-can-be-friend-with-daughter-271119>
- Jitawat Jansuwan. (2563ข). **คู่มือคุณพ่อมือใหม่ ข้อเสนอแนะ จากผู้มีประสบการณ์พ่อมือใหม่ต้องรู้ไว้**. ดิเอเชียนพาร์เนท. <https://th.theasianparent.com/new-dad-guide-310720>

- Khunsiri. (2561). แม่ท้องพ่อช่วยอะไรได้บ้าง สิ่งที่สามีควรทำในวันที่ภรรยาตั้งครรภ์ไปจนถึงวันที่ลูกคลอด. ดิเอเชียนพARENTH. <https://th.theasianparent.com/mother-father-help>
- Napatsakorn .R. (2559). 8 ข้อของ “พ่อมือใหม่ที่ดี” ทำอย่างไรเพื่อลูกเมีย. ดิเอเชียนพARENTH. <https://th.theasianparent.com/8-items-quot-good-fathers-quot-children-wife?slide=0>
- Napatsakorn .R. (2560). จิตแพทย์แนะคุณพ่อที่มีลูกสาว ถ้าวัยหนึ่ง ลูกโตเป็นสาว จะวางตัวยังไงไม่ให้รู้สึกห่างเหิน. ดิเอเชียนพARENTH. <https://th.theasianparent.com/grown-girl>
- P.Veerasedtakul. (2560). 5 สิ่งที่คุณพ่อควรทำ “พ่อที่ดี” คุณก็เป็นได้ไม่ยาก. ดิเอเชียนพARENTH. <https://th.theasianparent.com/father-2>
- Sunderland J. (2000). Baby Entertainer, Bumbling Assistant and Line Manager: Discourses of Fatherhood in Parentcraft Texts. *Discourse & Society*, 11(2), pp. 249-274.
- Sunderland J. (2004). *Gendered Discourses*. palgrave Macmillan.
- Van Dijk, T. A. (1998). *Ideology A multidisciplinary approach*. Sage.
- Van Dijk, T. A. (2001). Principles of Critical discourse analysis. *Discourse theory and practice*, 4(2), pp. 300-317.
- Watcharin Naruephai. (2564). 10 สิ่งที่คุณจะไม่มีทางรู้เด็ดขาดถ้ายังไม่ได้เป็นพ่อแม่จริง ๆ. ดิเอเชียนพARENTH. <https://th.theasianparent.com/you-would-never-know-if-dont-becoming-parent>
- Weerati. (2560). เป็นพ่อคนไม่ได้แ่ขนาดนั้นนะ 5 ความเชื่อร้าย ๆ ที่ทำให้ผู้ชายกลัวการเป็นพ่อ. ดิเอเชียนพARENTH. <https://th.theasianparent.com/it-is-not-bad-when-become-father>
- Wodak R. & Meyer M. (2009). *Methods of Critical Discourse Studies*. (3rd ed). Sage.

การศึกษาพัฒนาการและการผลิตซ้ำของ “ความเกลียดชัง” ในสังคมไทย

A Study of Development and Reproduction of “Hatred” in Thai Society

วันที่รับบทความ: 18 เมษายน 2568

สมชาย ศรีรักษ์^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 2 พฤษภาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 7 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาที่มา พัฒนาการ และการผลิตซ้ำของความเกลียดชังในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย และ 2) ศึกษาหาแนวทางแก้ไขและวิธีการรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากความเกลียดชังที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในปัจจุบัน การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การวิจัยเอกสาร และใช้ระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ในงานวิจัยนี้ศึกษาความเกลียดชัง 3 ด้าน คือ 1) ด้านอุดมการณ์ทางการเมือง 2) ด้านชาติพันธุ์และเชื้อชาติ และ 3) ด้านเพศภาวะและเพศวิถี ผลจากการวิจัยพบว่า ความแตกต่างระหว่างอุดมการณ์ทางการเมือง ทำให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงขึ้นหลายเหตุการณ์ในสังคมไทย มโนทัศน์ “ความเป็นไทย” ทำให้เกิดอคติเรื่องชาติพันธุ์ ส่วนความเชื่อในเรื่องเพศชายและหญิง ทำให้เกิดอคติต่อกลุ่มที่มีเพศวิถีที่แตกต่างออกไป เช่น กลุ่มเกย์ เป็นต้น ทั้งนี้การผลิตซ้ำความเกลียดชังขึ้นใหม่กลายเป็นกลไกที่สำคัญที่ทำให้ความเกลียดชังยังคงอยู่ในสังคม อุปสรรคสำคัญในการแก้ไขปัญหาความเกลียดชังในสังคมไทย คือ การขาดความรู้และข้อมูล และการยึดติดในความคิดของตนเอง สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่สำคัญที่สุด คือ การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และการปลูกฝังความคิดประชาธิปไตยเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมกันในฐานะความเป็นมนุษย์ที่ไม่ถูกลดทอนศักดิ์ศรี ดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือถูกแบ่งชนชั้นว่าต่ำกว่า

คำสำคัญ: ความเกลียดชัง การผลิตซ้ำ อุดมการณ์ทางการเมือง ชาติพันธุ์ เพศวิถี

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: somchai.s@dru.ac.th

A Study of Development and Reproduction of “Hatred” in Thai Society

Received: April 18, 2025

Somchai Srirak^{1*}

Revised: May 2, 2025

Accepted: May 7, 2025

Abstract

The purposes of this study were to: 1) study the cause, development and reproduction of various forms of hatred that have occurred in Thai society through the changing social context of each era, and 2) study to find out solutions and ways to cope with the problems arising from the present significant increase in hatred. This research employed a historical methodology, with data collected through document analysis of both primary and secondary sources. Historical methods were used to verify the validity and reliability of the data. Although hatred manifests in many forms, this study focused on three specific dimensions: political ideology, ethnicity and race, and gender and sexuality. The research results found that differences in political ideologies have led to a series of conflicts and violent incidents. Also, the concept of “Thainess” caused ethnic prejudice. In the aspect of the belief in gender that there were only males and females, this caused prejudice towards groups of different sexualities, such as gay. However, the main obstacles in solving the problem of hatred in Thai society were the lack of knowledge and information, and dwelling on one’s own ideas. To solve these problems, the most significant step was to build reconciliation and cultivate the idea of equality as human beings who are not degraded, despised, or divided into lower classes.

Keywords: hatred, reproduction, political ideologies, ethnic, sexualities

¹ Lecturer, Social Studies, Faculty of Education, Dhonburi Rajabhat University

*Corresponding author, e-mail: somchai.s@dru.ac.th

บทนำ

ในห้วงเวลาปัจจุบัน สังคมไทยกำลังเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงและปัญหาสำคัญในหลากหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและความเป็นปึกแผ่นของชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ได้เน้นย้ำให้เห็นถึง “ความมั่นคง” เป็นหนึ่งใน 6 ด้านหลักของปัญหาที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะในมิติทางสังคมที่เน้นการสร้างความปลอดภัยและความสามัคคี เพื่อเสริมสร้างพลังร่วมในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561, หน้า 5)

การกำหนดเป้าหมายเรื่อง “ความปลอดภัย” เอาไว้อย่างชัดเจนในแผนระดับชาตินั้น ย่อมสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยกำลังเผชิญกับภาวะความแตกแยกที่ลุกลามมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ หรือความไม่ไว้วางใจระหว่างกลุ่มคนที่มีความเชื่อ ความคิด หรืออัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะนับตั้งแต่เหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา ที่นำไปสู่การแบ่งขั้วการเมืองอย่างชัดเจน (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2557, หน้า 205) จนทำให้เกิดการปลูกฝังความรู้สึก “ต่อต้าน” และ “เกลียดชัง” ระหว่างกลุ่มในสังคมให้เด่นชัดยิ่งขึ้น นอกจากมิติทางการเมืองแล้ว ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ก็ได้สร้างความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งไม่เพียงส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตเท่านั้น แต่ยังเป็นชนวนสำคัญที่ตอกย้ำความรู้สึก “ไม่เป็นธรรม” และปลักดันให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก ความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน (สฤณี อาชวานันทกุล, ฌ์รัฐสิฏฐิ รักษาเกียรติวงศ์ และ วริษา ดิเรกอุดมศักดิ์, 2557, หน้า 62) จนอาจกลายเป็นฐานรากของความเกลียดชังในหมู่ประชาชนด้วยกันเองได้

ปัจจุบัน ความเกลียดชังในสังคมไทยเริ่มแสดงออกชัดเจนมากขึ้นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งกลายเป็นพื้นที่หลักของการปะทะทางอารมณ์ ความคิด และอุดมการณ์ ผู้คนจำนวนมากใช้ถ้อยคำรุนแรง สบประมาท ดูหมิ่น หรือเหยียดหยามกันโดยตรงบนพื้นฐานของอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ศาสนา เพศ อาชีพ หรืออุดมการณ์ทางการเมือง โดยการแสดงออกเช่นนี้ นักวิชาการด้านความเกลียดชังเรียกว่า Hate Speech ที่มักมีรากฐานมาจากอคติ การไม่ยอมรับความแตกต่าง และความกลัวต่อผู้อื่นที่ไม่เหมือนตน (Cortese, 2006, p. 3) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการตะวันตกอย่าง Masuda (1989) ที่เห็นว่า Hate Speech เป็นการแสดงออกที่เกี่ยวกับอำนาจที่ไม่สมดุล และมีผลทำให้กลุ่มเปราะบางถูกทำให้เป็นอื่น (othering) ในขณะที่ Delgado & Stefanić (2017) จากแนวคิด Critical Race Theory ชี้ว่า Hate Speech เป็นกลไกหนึ่งในการรักษาและตอกย้ำโครงสร้างความไม่เท่าเทียมในสังคม

อย่างไรก็ตาม ความเกลียดชังในสังคมไทยไม่ได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลันหรือเกิดจากปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่ก่อร่างสร้างตัวผ่านกระบวนการประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมอย่างซับซ้อน โดยเฉพาะผ่านการผลิตซ้ำทางวาทกรรม (discourse) และกลไกทางอำนาจรัฐ (อุษณีย์ ธโนศวรรย์ และศรีชัย พรประชาธรรม, 2553, หน้า 242-249) เช่น ระบบการศึกษา ที่มีกล่อหลอม

“ความเป็นไทย” ในแบบที่ตัดตอนความหลากหลาย สื่อมวลชน ที่บางครั้งมีบทบาทในการเลือกข้างหรือสร้างภาพเชิงลบต่อบางกลุ่ม วรรณกรรมหรือภาพยนตร์ ที่นำเสนออัตลักษณ์ของ “ผู้อื่น” อย่างตายตัว หรือแม้แต่การใช้อำนาจรัฐผ่านนโยบายหรือกฎหมายที่กีดกันหรือเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นหรืออัตลักษณ์ที่แตกต่าง

จากแนวคิดของ Louis Althusser (1971) เกี่ยวกับ “อุดมการณ์” และ “กลไกอุดมการณ์ของรัฐ” (ideological state apparatuses) ช่วยอธิบายว่าระบบการศึกษา สื่อ ศาสนา และครอบครัว มีบทบาทในการผลิตซ้ำโครงสร้างอำนาจของรัฐผ่านการทำให้อุดมการณ์ของชนชั้นปกครองกลายเป็นเรื่อง “ธรรมชาติ” หรือ “ปกติ” ในขณะที่ Pierre Bourdieu (1977) เสนอว่า “การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม” (cultural reproduction) เกิดขึ้นผ่านทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) และ “นิสัยฝังลึก” (habitus) ซึ่งถูกส่งต่อโดยไม่รู้ตัวในกระบวนการเรียนรู้และการฝึกฝนทางสังคม ทำให้โครงสร้างทางสังคมเดิมดำรงอยู่ต่อไป นอกจากนี้ Michel Foucault (1978) เสนอว่าอำนาจไม่ได้อยู่ในรูปแบบของการบังคับเพียงอย่างเดียว แต่กระจายผ่านวาทกรรมและสถาบันต่าง ๆ ที่กำหนดว่าอะไรควรถูกพูดถึงหรือมองเห็นได้ (visibility) และอะไรควรถูกทำให้เงียบหรือมองไม่เห็น (silencing) ซึ่งมีส่วนในการผลิตซ้ำความเกลียดชังอย่างเป็นระบบ โดยการจัดวางบางกลุ่มให้กลายเป็น “อื่น” หรือ “ภัยคุกคาม” อย่างต่อเนื่อง การผลิตซ้ำในรูปแบบเหล่านี้จึงไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดความเกลียดชังจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นกลไกที่ฝังลึกในโครงสร้างอำนาจ วาทกรรม และสถาบันของรัฐ ซึ่งดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันอย่างแนบเนียนและต่อเนื่อง

แม้สังคมไทยจะเริ่มมีความพยายามในการรับมือกับความเกลียดชังด้วยการสร้างพื้นที่ปลอดภัย ส่งเสริมความเข้าใจและเคารพความแตกต่างมาแล้วบ้าง แต่กลไกการจัดการความเกลียดชังยังขาดการบูรณาการอย่างเป็นระบบ ขาดฐานข้อมูลหรือเครื่องมือทางกฎหมายที่ชัดเจน และยังไม่สามารถสกัดกั้นหรือคลี่คลายการผลิตซ้ำความเกลียดชังในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความเกลียดชังจำนวนมากมักวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความเกลียดชังในเชิงจิตวิทยา หรือผ่านกรณีศึกษาร่วมสมัยในสื่อสังคม จึงทำให้เข้าใจว่าความเกลียดชังเป็นเพียงผลลัพธ์ของอารมณ์หรือความขัดแย้งชั่วคราว ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วความเกลียดชังเป็นกลไกทางสังคมที่มีรากทางประวัติศาสตร์ และมีพลวัตที่ดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจในแต่ละยุคสมัย

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเกลียดชังในสังคมไทยในมิติเชิงประวัติศาสตร์ โดยมุ่งทำความเข้าใจการก่อรูป พัฒนาการ และการผลิตซ้ำของความเกลียดชังในแต่ละยุคสมัยภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการนำกรอบการศึกษาทางประวัติศาสตร์ เข้ามาเชื่อมโยงกับแนวคิดสมัยใหม่ว่าด้วยอคติทางสังคม อำนาจวาทกรรม และการผลิตซ้ำ ซึ่งยังไม่ปรากฏอย่างเป็นระบบในงานวิจัยความเกลียดชังในบริบทของไทยก่อนหน้านี้ การเข้าใจความเกลียดชังในมิติทางประวัติศาสตร์เช่นนี้ จะช่วยให้สังคมเข้าถึงรากของปัญหา และสามารถพัฒนากลไกการจัดการความเกลียดชังที่ไม่เพียงมุ่งจัดการเฉพาะหน้า แต่ยังป้องกันการก่อตัวของความรุนแรงที่อาจเกิดจากความเกลียดชังในอนาคตได้อย่างยั่งยืน อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างสังคมที่ปรองดอง เข้มแข็ง และมีความมั่นคงตามเป้าหมายของแผนยุทธศาสตร์ชาติที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาที่มา พัฒนาการ และการผลิตซ้ำของความเกลียดชังในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย
2. เพื่อศึกษาหาแนวทางแก้ไขและวิธีการรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากความเกลียดชังที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในปัจจุบัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความเกลียดชัง หมายถึง อารมณ์หรือท่าทีเชิงลบที่ถูกผลิตซ้ำและปลูกฝังผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม สังคม และการเมือง เพื่อสร้างและรักษาเส้นแบ่งระหว่าง “เขา” กับ “เรา” และใช้เป็นเครื่องมือในการลดคุณค่าของผู้อื่น หรือกลุ่มที่ถูกมองว่าแตกต่างหรือต่ำต้อย ความเกลียดชังสามารถแสดงออกผ่านคำพูด การกระทำ หรือระบบที่กดขี่กลุ่มเปราะบางในสังคม
2. การผลิตซ้ำ หมายถึง กระบวนการที่แนวคิด อคติ หรืออำนาจที่ฝังอยู่ในโครงสร้างสังคมถูกถ่ายทอด ซ้ำเติม และทำให้ดูเป็น “เรื่องปกติ” ผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น ระบบการศึกษา สื่อ วรรณกรรม หรือสถาบันทางสังคมอื่น ๆ
3. อุดมการณ์ หมายถึง ระบบแนวคิดหรือชุดความเชื่อที่ทำหน้าที่หล่อหลอมการมองโลกของบุคคลหรือกลุ่ม โดยมักแฝงอยู่ในวาทกรรมและโครงสร้างทางสังคมอย่างแนบเนียน เพื่อคงไว้ซึ่งอำนาจของกลุ่มที่อยู่เหนือ เช่น อุดมการณ์ชาตินิยม ขนชั้น หรือเพศนิยม
4. ความเป็นไทย หมายถึง ชุดคุณค่าทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และพฤติกรรมที่รัฐไทยหรือสถาบันหลักในสังคม สร้างและส่งเสริมว่าเป็น “อัตลักษณ์ของไทย” ที่แท้จริง ซึ่งมักถูกนำไปใช้ในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวและกีดกันความหลากหลาย เช่น เชื้อชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือความเชื่อที่ต่างจากกระแสหลัก
5. ชชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มวัฒนธรรมที่คนในกลุ่มมีคุณลักษณะทางวัฒนธรรมร่วมกันที่แตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ โดยที่คนในกลุ่มนั้นต่างก็เชื่อว่ากลุ่มตนเองนั้นมีจุดกำเนิดของบรรพบุรุษเดียวกัน มีความผูกพันทางสายเลือด และมีความเป็นเครือญาติกัน ซึ่งความเชื่อดังกล่าวส่งผลให้คนในกลุ่มเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
6. เพศวิถี หมายถึง วิถีชีวิตทางเพศ ที่ถูกกำหนดจากค่านิยม บรรทัดฐาน วิถีคิด และวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความปรารถนาและการแสดงออกพฤติกรรมทางเพศ เมื่ออยู่ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การให้ความหมายและการให้ค่าในเรื่องเพศ ตัวตนทางเพศ หรือวิถีชีวิตทางเพศย่อมแตกต่างกันด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (historical research method) เพื่อศึกษา พัฒนาการและการผลิตซ้ำความเกลียดชังในสังคมไทย โดยเน้น 3 มิติหลัก ได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมือง ชาติพันธุ์ และเพศวิถี ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร (documentary research) โดยเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (secondary sources) และข้อมูลปฐมภูมิ (primary source) โดยแบ่งเป็น 4 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) เอกสารทางประวัติศาสตร์ 2) วรรณกรรมทางการเมืองและสังคม เช่น นวนิยาย บทความจากนิตยสาร 3) เอกสารทางวิชาการ เช่น วิทยานิพนธ์ บทความวิจัย หนังสือวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ทางการเมือง ชาตินิยม และเพศวิถี และ 4) สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น ข่าว หนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ และเพื่อให้การวิเคราะห์มีความเฉพาะเจาะจงและเป็นระบบ ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกเอกสารตามขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดช่วงเวลาในการศึกษา ครอบคลุมตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงช่วงหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 โดยแบ่งเป็นช่วงสำคัญ ได้แก่

- 1.1 ช่วงหลัง พ.ศ. 2475 เป็นช่วงการสร้างความเป็นไทย
- 1.2 ช่วง 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เป็นช่วงความเกลียดชังเชิงอุดมการณ์
- 1.3 ช่วงหลัง พ.ศ. 2549 เป็นช่วงความขัดแย้งและการตีตราทางการเมือง
- 1.4 ช่วงร่วมสมัย เป็นช่วงความหลากหลายทางเพศและการเมืองเรื่องอัตลักษณ์

2. ใช้เกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่

- 2.1 ความเกี่ยวข้องกับประเด็นความเกลียดชังในด้านอุดมการณ์ เพศ หรือชาตินิยม
- 2.2 การเป็นเอกสารที่สะท้อนวาทกรรม สัญลักษณ์ หรือภาษาที่มีลักษณะของอคติ การตีตรา หรือการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์
- 2.3 ความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มา เช่น เอกสารที่ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ทางวิชาการ หรือสื่อหลักในยุคสมัยนั้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร (document analysis form) ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น เพื่อใช้บันทึกและจัดหมวดหมู่ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่นำมาศึกษา โดยประกอบด้วยหัวข้อหลัก ดังนี้ 1) ชื่อเรื่องและประเภทเอกสาร (หนังสือ รายงาน บทความ ฯลฯ) 2) ผู้แต่งและแหล่งที่มาของเอกสาร 3) ช่วงเวลาที่ผลิต/เผยแพร่ 4) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเกลียดชัง (ด้านอุดมการณ์ ชาตินิยม และเพศ) 5) คำ/วลี/วาทกรรมที่แสดงถึงอคติ การตีตรา การเหมารวม หรือการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ 6) บริบททางสังคมและการเมืองของช่วงเวลานั้น 7) ข้อสังเกตเกี่ยวกับการผลิตซ้ำหรือการเปลี่ยนแปลงของวาทกรรม และ 8) ความน่าเชื่อถือของเอกสาร (ประเมินจากแหล่งที่มา และความสอดคล้องกับเอกสารอื่น) ซึ่งแบบบันทึกนี้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบและมีความลึกซึ้งขึ้น

การวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูล

ผู้วิจัยใช้กรอบการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์และวาทกรรม (historical and discourse analysis framework) ซึ่งเป็นกรอบการวิเคราะห์ที่ผสมผสานการวิเคราะห์แบบพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เข้ากับการวิเคราะห์วาทกรรมทางสังคม เพื่อสืบค้นพัฒนาการของอคติ ความเกลียดชัง และกลไกการผลิตซ้ำในแต่ละช่วงเวลา โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ (ideology) วาทกรรม (discourse)

การผลิตซ้ำ (reproduction) อคติ (prejudice) การเมืองอัตลักษณ์ (identity politics) เป็นเครื่องมือวิเคราะห์หลัก หลังจากนั้นจึงนำเสนอและเรียบเรียงข้อมูลโดยใช้วิธีการพรรณนาและวิเคราะห์อธิบาย (description and analytical) เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์วิจัยที่ได้กำหนดไว้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1) ซึ่งมุ่งศึกษาเรื่องความเกลียดชังในสังคมไทยใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านอุดมการณ์ทางการเมือง 2) ด้านชาติพันธุ์และเชื้อชาติ และ 3) ด้านเพศภาวะและเพศวิถี พบว่าความเกลียดชังในแต่ละด้านมีที่มา พัฒนาการ และกระบวนการผลิตซ้ำที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ด้านอุดมการณ์ทางการเมือง

อุดมการณ์ราชาธิปไตยซึ่งยกระดับสถานะของพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพได้หยั่งรากลึกในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ พุทธศาสนา ระบบศักดินา และความสัมพันธ์แบบไพร่-มูลนาย อุดมการณ์เหล่านี้ได้หล่อหลอมให้สถาบันพระมหากษัตริย์กลายเป็นศูนย์กลางของอำนาจและศีลธรรม ความศักดิ์สิทธิ์ของสถาบันจึงไม่ใช่เพียงความเชื่อทางศาสนา หากแต่เป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและจิตสำนึกทางสังคม ซึ่งดำรงอยู่ในฐานะอุดมการณ์หลักของสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง พ.ศ. 2475 แต่อุดมการณ์ประชาธิปไตยที่คณะราษฎรพยายามสถาปนากลับถูกต่อต้านและล้มล้าง โดยเฉพาะภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ซึ่งอำนาจทหารและกลุ่มอนุรักษ์นิยมได้ร่วมกันฟื้นฟูบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์และอุดมการณ์ราชาชาตินิยมให้กลับมาเป็นศูนย์กลางอีกครั้ง อุดมการณ์ดังกล่าวยังคงถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น ระบบการศึกษา สื่อมวลชน พิธีกรรมทางการเมือง และกฎหมาย เพื่อธำรงรักษาสถานะสูงสุดของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย

ภายใต้การนำของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ความพยายามในการ “ผลิตซ้ำ” อุดมการณ์ดังกล่าวยิ่งทวีความเข้มข้นขึ้น โดยเฉพาะในช่วงที่รัฐต้องเผชิญหน้ากับกระแสความคิดฝ่ายซ้ายและลัทธิคอมมิวนิสต์ รัฐได้ดำเนินกลยุทธ์แบ่งแยกประชาชนผ่านการสร้างคู่ตรงข้ามทางอุดมการณ์อย่างเป็นระบบ วาทกรรมความเกลียดชังจึงถูกผลิตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความชอบธรรมต่อการใช้ความรุนแรงกับผู้เห็นต่าง หรือการปลูกฝังความเชื่อว่าการฆ่าผู้มีอุดมการณ์ตรงข้ามไม่ใช่เรื่องบาป ความเกลียดชังเชิงโครงสร้างในลักษณะนี้นำไปสู่โศกนาฏกรรม 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 แม้สถานการณ์ทางการเมืองในช่วงทศวรรษ 2520-2540 จะคลี่คลายลง แต่ภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ความเกลียดชังทางการเมืองได้กลับมาอีกครั้ง โดยมีรูปแบบใหม่ผ่านกลไกตุลาการภิวัตน์ สื่อมวลชน และวาทกรรมเรื่อง “จริยธรรมของคนดี” ซึ่งถูกนำมาใช้ในการลดทอนความชอบธรรมของนักการเมืองที่มาจากเลือกตั้ง วาทกรรมอย่าง “นักการเมืองเลว” หรือ “ไม่รักชาติ” จึงกลายเป็นเครื่องมือในการผลักฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองให้ออกไปอยู่นอกขอบเขตของสังคม และกลายเป็น “ผู้อื่น” ที่ไม่ควรได้รับสิทธิเท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป

กระบวนการผลิตซ้ำวาทกรรมเหล่านี้มิได้เป็นเพียงเครื่องมือทางอุดมการณ์ หากแต่ทำหน้าที่เป็นกลไกแห่งความเกลียดชังที่ฝังรากลึกในระดับโครงสร้างของสังคม ผ่านการสถาปนา “ความเป็นไทย” แบบเดียวที่ถูกยอมรับว่าเป็นสิ่งชอบธรรม วาทกรรมดังกล่าวถูกใช้เพื่อจำแนก แบ่งแยก และตีตราผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างทางการเมือง การเมืองของ “คนดี” จึงกลายเป็นข้ออ้างในการจำกัดเสรีภาพ และสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้ความรุนแรงต่อฝ่ายตรงข้ามในนามของ “ความถูกต้อง” ดังนั้น ความเกลียดชังในสังคมไทยจึงมิได้เกิดจากความเข้าใจผิดเฉพาะบุคคลหรือความขัดแย้งทางอารมณ์เท่านั้น หากแต่เป็นผลจากการจัดระเบียบทางอำนาจที่ถูกส่งผ่านโดยโครงสร้างรัฐ อุดมการณ์ และวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งทำให้การใช้ความรุนแรงสามารถถูกอธิบายและยอมรับได้ภายใต้กรอบของ “ความดี” หรือ “ความถูกต้อง” ภายใต้บริบทเช่นนี้จึงทำให้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของความหลากหลายทางการเมืองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจาก “ความแตกต่าง” มิได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย หากกลับถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อระเบียบสังคม

2) ด้านชาติพันธุ์และเชื้อชาติ

แม้สังคมไทยดั้งเดิมจะอยู่ร่วมกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์โดยไม่มีความขัดแย้งอย่างเด่นชัด แต่กระบวนการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ภายใต้อุดมการณ์ชาตินิยมได้เปลี่ยนแปลงพลวัตนั้นอย่างมีนัยสำคัญ กระแสแนวคิดเชื้อชาตินิยมที่เน้น “ความบริสุทธิ์ของชาติ” และ “ความเหนือกว่าทางวัฒนธรรม” กลายเป็นกลไกสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์แห่งชาติแบบเอกภาพ ซึ่งรัฐไทยนำมาใช้ผ่านการนิยามและปลูกฝัง “ความเป็นไทย” ที่ถูกทำให้กลายเป็นบรรทัดฐานกลาง โดยตอกย้ำว่าใครคือ “คนไทยแท้” และใครคือ “ผู้อื่น”

กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่กีดกันความหลากหลายออกจากพื้นที่สาธารณะ แต่ยังส่งเสริมความเกลียดชังต่อกลุ่มชาติพันธุ์หรือเชื้อชาติที่ถูกมองว่าเบี่ยงเบนจากอัตลักษณ์หลัก เช่น กรณีชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งถูกตีตราว่าเป็น “ภัยของชาติ” เนื่องจากมีแนวคิดสาธารณรัฐและบทบาททางเศรษฐกิจที่รัฐมองว่าสั่นคลอนอำนาจเดิม หรือในช่วงสงครามเย็นที่อัตลักษณ์ไทยถูกร้อยรัดเข้ากับความเป็นชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ จนกลายเป็นเกราะต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ และเป็นเครื่องมือในการทำให้ “ผู้เห็นต่าง” กลายเป็น “ผู้ทรยศ” ซึ่งสมควรถูกเกลียด ถูกทำร้าย และถูกกีดกันออกจากความเป็นพลเมืองโดยสมบูรณ์

ภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ความเป็นไทยแบบอนุรักษนิยมถูกนำกลับมาผลิตซ้ำอีกครั้งหนึ่ง โดยเชื่อมโยงกับวาทกรรมทางการเมือง ซึ่งสะท้อนการใช้ความเป็นไทยเพื่อแบ่งแยกและควบคุมทางอุดมการณ์ ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา และแนวคิดจึงถูกทำให้เป็นเหตุแห่งความไม่ไว้วางใจและเป็นจุดตั้งต้นของความเกลียดชัง เช่น กรณีสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ชาวมลายูมุสลิมถูกมองว่าเป็นภัยความมั่นคง หรือกรณีกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่ถูกทำให้เป็น “คนอื่น” ที่ไม่กลืนกลายกับรัฐไทย วาทกรรมความเป็นไทย จึงไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างเอกภาพ แต่ยังเป็นกลไกในการผลักดันความหลากหลายไปอยู่ชายขอบ และผลิตซ้ำความเกลียดชังอย่างลึกซึ้ง ความเกลียดชังที่ปรากฏไม่ได้เป็นเพียงปฏิกิริยาทางอารมณ์ แต่ถูกทำให้มีความชอบธรรมภายใต้กรอบคิดแบบชาตินิยม

และความมั่นคงของรัฐ ซึ่งส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากไม่สามารถนิยามตัวตนของตนเองได้อย่างอิสระ ในฐานะพลเมืองที่เท่าเทียม

3) ด้านเพศภาวะและเพศวิถี

อุดมการณ์แบบระบบเพศคู่ตรงข้าม (heteronormativity) ถูกฝังรากอย่างเป็นระบบในสังคมไทยตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผ่านการกำหนดบทบาท หน้าที่ และพฤติกรรมที่เหมาะสมของ “ชาย” และ “หญิง” ทั้งในระดับนโยบายรัฐ เช่น การกำหนดบทลงโทษ หน้าที่ในเรือนจำ และรูปแบบการแต่งกาย ไปจนถึงการปลูกฝังผ่านระบบการศึกษา เช่น แนวคิด “สุภาพบุรุษ” และ “สุภาพสตรี” ที่ตอกย้ำบทบาททางเพศแบบเหมารวม ซึ่งการผลิตซ้ำอุดมการณ์นี้ทำให้ผู้ที่มีเพศภาวะหรือพฤติกรรมทางเพศนอกกรอบ เช่น คนข้ามเพศหรือกลุ่มรักเพศเดียวกัน ถูกตีตราว่า “ผิดเพศ” หรือ “ผิดธรรมชาติ” และกลายเป็น “ความเป็นอื่น” ที่ไม่สามารถอยู่ในระเบียบแห่งความถูกต้องทางศีลธรรมของสังคมได้ ความรู้ที่รองรับเพียงเพศชาย-หญิง และรักต่างเพศกลายเป็น กรอบคิดหลักที่กดทับความรู้และความเป็นไปได้อื่น ๆ ทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นทางวิชาการ สถาบันการศึกษา หรือกฎหมาย

การสอนเพศศึกษาในโรงเรียน มีบทบาทสำคัญในการตอกย้ำอคติทางเพศ โดยเน้นบรรทัดฐานรักต่างเพศ และมองพฤติกรรมรักร่วมเพศในเชิงลบ เช่น เป็นความเบี่ยงเบนหรือความผิดปกติทางจิต ซึ่งมักอ้างอิงจิตเวชศาสตร์ตะวันตกอย่างไม่วิพากษ์ ส่งผลให้ผู้เรียนถูกถ่ายทอดอคติเหล่านี้โดยไม่รู้ตัว นอกจากนั้นการผลิตซ้ำภาพลบของกลุ่มคนรักร่วมเพศผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น นวนิยาย ภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ ที่มักถูกนำเสนอในฐานะตัวตลก ตัวร้าย หรือผู้มีปมด้อยทางอารมณ์ เช่น เป็นคนอ่อนไหว ขาดเสถียรภาพทางจิตใจ หรือมีปัญหาชีวิตส่วนตัว ความสัมพันธ์ของพวกเขาถูกลดทอนให้กลายเป็นเรื่องเบี่ยงเบน ไม่จริงจัง หรือถูกลงโทษด้วยจุดจบที่น่าเศร้า ซึ่งตอกย้ำทัศนคติเชิงลบและทำให้ผู้ชมรู้สึกว่าการเป็นรักร่วมเพศคือสิ่งที่ไม่ควรเอาเยี่ยงอย่าง

ดังนั้น อคติทางเพศที่ฝังรากอยู่ในสังคมไทยมิได้เป็นเพียงผลของค่านิยมโบราณหรือความเข้าใจผิดของประชาชนเท่านั้น หากแต่เป็นผลผลิตของการจัดการทางอำนาจที่ใช้ “ความรู้” เป็นเครื่องมือในการควบคุมประชากรและความหลากหลายทางเพศ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเกลียดชังคนรักร่วมเพศเดียวกันในสังคมไทย ไม่ได้เกิดจากความไม่รู้ หากเกิดจาก “การรู้แบบเฉพาะ” (regime of knowledge) ที่สถาปนาให้ความหลากหลายทางเพศเป็นสิ่งที่ “ควรถูกจัดการ”

โดยสรุป จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สะท้อนให้เห็นว่าความเกลียดชังในสังคมไทยไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น หากแต่เป็นผลลัพธ์ของการสถาปนาและผลิตซ้ำอัตลักษณ์ “ความปกติ” ผ่านโครงสร้างอำนาจรัฐ สถาบัน และวัฒนธรรม ซึ่งแสดงออกผ่าน 3 มิติ ได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมือง ชาติพันธุ์ และเพศวิถี สังคมไทยผลิต “ความปกติ” ให้กลายเป็นมาตรฐานเดียวของการดำรงอยู่ โดยผู้ที่อยู่นอกมาตรฐานนี้จะถูกทำให้เป็นอื่น ถูกกดทับ และถูกลดค่าด้วยกลไกทั้งทางวาทกรรม กฎหมาย และวัฒนธรรม ซึ่งการเข้าใจความเกลียดชังในลักษณะนี้ทำให้เห็นว่าปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าวไม่ใช่เพียงความไม่ชอบส่วนบุคคล แต่เป็นอคติเชิงโครงสร้างที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย การศึกษา หรือแม้แต่วาทกรรมทางสังคมโดยรวม

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2) พบว่า ความเกลียดชังในสังคมไทย โดยเฉพาะประเด็นอุดมการณ์ทางการเมือง ชาตินิยม และเพศวิถี ไม่ได้เป็นเพียงปัญหาด้านทัศนคติ แต่เป็นผลลัพธ์ของโครงสร้างอำนาจการผลิตซ้ำของอคติ และวาทกรรมที่ฝังรากลึกในระบบการศึกษา สื่อ หรือแม้แต่นโยบายรัฐ ดังนั้นแนวทางที่มีศักยภาพในการลดความขัดแย้งและคลี่คลายความเกลียดชัง คือ กระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ (reconciliation) ที่ไม่ใช่เพียงการ “คืนดี” แต่คือการเผชิญหน้าอย่างตรงไปตรงมากับความไม่เป็นธรรมในอดีตและปัจจุบัน โดยมีกระบวนการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ การให้อภัย ความรับผิดชอบ และความจริง ทั้งนี้กระบวนการต้องดำเนินไปอย่างโปร่งใส เท่าเทียม และเป็นธรรม

ความปรองดองอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องยึดโยงกับหลักประชาธิปไตย คือ การเคารพหลักนิติธรรม การฟังเสียงข้างมากโดยไม่ละเลยเสียงส่วนน้อย และการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ควบคู่กับการปลูกฝังแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ตั้งแต่ระดับครอบครัว เนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็น “พื้นที่แรก” ของการเรียนรู้ความแตกต่าง การเคารพสิทธิผู้อื่น และการอยู่ร่วมในสังคมพหุวัฒนธรรม หากครอบครัวสามารถสื่อสารและสอนให้สมาชิกเข้าใจว่าไม่มีใครควรถูกลดศักดิ์ศรี ถูกเหยียดหยาม หรือถูกจัดลำดับความเป็นคนเพียงเพราะแตกต่างทางเชื้อชาติ เพศ หรืออุดมการณ์ทางการเมือง ก็จะช่วยสร้างรากฐานที่มั่นคงให้สังคมดำเนินไปสู่ความปรองดองที่แท้จริงได้

อย่างไรก็ตาม แนวทางลดความเกลียดชังจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ที่ครอบคลุมและบูรณาการหลายมิติ ดังนี้

1) การศึกษาและการสร้างความเข้าใจทางสังคม

1.1) ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาหรือวิธีการจัดการเรียนการสอนที่สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและกลุ่มที่มีความแตกต่างทางความคิด

1.2) ส่งเสริมทักษะการสื่อสารที่สร้างสรรค์ผ่านสื่อและสังคมออนไลน์ เช่น การแสดงความคิดเห็นหรือการใช้ภาษาที่ไม่รุนแรงและหยาบคาย

2) การส่งเสริมความเท่าเทียมและความยุติธรรมทางสังคม

2.1) บังคับใช้กฎหมายที่คุ้มครองบุคคลจากอคติและการเลือกปฏิบัติ

2.2) ป้องกันและลงโทษอาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชัง (hate crime) อย่างเป็นระบบ

2.3) ใช้แนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความเกลียดชัง

3) การใช้กลไกรัฐและนโยบายสาธารณะ

3.1) ออกมาตรการควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลที่สร้างความเกลียดชังผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ

3.2) จัดเวทีสาธารณะที่เปิดโอกาสให้กลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันสามารถพูดคุยกันได้อย่างปลอดภัย และเสริมสร้างบทสนทนาทางสังคมในเชิงบวก

3.3) สนับสนุนให้เกิดโครงการความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะโครงการความร่วมมือในระดับชุมชน เช่น กิจกรรมสานความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่มีความคิดเห็นที่ต่างกัน เพื่อลดอคติระหว่างกลุ่ม

4) การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม

4.1) ส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมบันเทิง เช่น ภาพยนตร์ เพลง ละคร และวรรณกรรมที่มีเนื้อหาสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน

4.2) ไม่แสดงความคิดเห็นของตนเองด้วยการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง (hate speech) ไม่ว่าจะด้วยการพูด การเขียน หรือการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ใด ๆ

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า อุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันนำมาซึ่งความขัดแย้ง และนำไปสู่ความเกลียดชังระหว่างกัน เป็นผลมาจากบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะบริบททางการเมืองที่ส่งผลต่ออุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในปัจจุบันความขัดแย้งทางการเมืองจะไม่ได้เกิดจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันโดยตรง เพราะต่างอยู่บนฐานของอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเหมือนกัน แต่เมื่อมีจุดเน้นของระบอบประชาธิปไตยที่แตกต่างกันก็สามารถนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองได้เช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Iyengar, Sood, & Lelkes (2012) ที่ศึกษาเรื่อง Affect, Not Ideology: A Social Identity Perspective on Polarization พบว่าแม้ประชาชนจะอยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยเดียวกัน แต่การมองโลกผ่านกรอบอุดมการณ์ที่ต่างกัน เช่น เสรีนิยมกับอนุรักษนิยม ก็สามารถนำไปสู่ความเกลียดชังที่ฝังแน่นในระดับบุคคลและสังคม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิชาติ สถิตินิรามัย และอนุสรณ์ อุณโณ (2560) ที่ศึกษาเรื่อง “การเมืองคนดี”: ความคิดปฏิบัติการ และอัตลักษณ์ทางการเมืองของผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” พบว่าแม้ภายในขบวนการจะมีความแตกต่างด้านชาติพันธุ์และภูมิภาค แต่การมีจุดร่วมกันในด้านความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และแนวคิด “การเมืองคนดี” ได้กลายเป็นฐานอุดมการณ์ที่ใช้สร้างความชอบธรรมให้กับการต่อต้านฝ่ายตรงข้ามที่ถูกมองว่า “ผิด” หรือ “เลว” และสมควรถูกขจัดแม้ด้วยความรุนแรง

ส่วนความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์และเชื้อชาติในสังคมไทย ไม่ได้เกิดขึ้นจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์โดยตรง หากแต่เป็นผลมาจากกระบวนการสร้างและนิยาม “ความเป็นไทย” ที่มีลักษณะตายตัวความเป็นไทยถูกทำให้กลายเป็นมาตรฐานทางอัตลักษณ์ โดยผู้ที่ไม่สามารถปรับตัวหรือไม่เข้าข่ายความเป็นไทยตามนิยามของรัฐจึงถูกผลักออกไปเป็น “อื่น” และไม่ได้รับการยอมรับในสถานะที่เท่าเทียมแนวคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรเทพ ว่องสรรพการ (2561) ที่ศึกษาเรื่อง วาทกรรมความเป็นไทยกับการควบคุมทางสังคม พบว่าวาทกรรม “ความเป็นไทย” ถูกผลิตซ้ำควบคู่ไปกับการแบ่งแยกและควบคุมประชากรที่ไม่ใช่ไทย ทั้งในเชิงการเมืองและวัฒนธรรม เช่น การกล่าวหาคนที่สนับสนุนรูปแบบการปกครองที่แตกต่างไปเป็น “คนขายชาติ” หรือ “ไม่ใช่คนไทย” และการใช้คำเหยียดหยาม เช่น ชี้อ้า ทักษิณ ไพร่ สลิ้ม และทุนสามานย์ ซึ่งไม่เพียงสะท้อนการลดทอนคุณค่าของอีกฝ่าย แต่ยังแสดงถึงกลไกการสร้าง ความเกลียดชังและความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ในสังคม ลักษณะเช่นนี้สามารถเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ Benedict Anderson (1991) ที่ศึกษาเรื่อง Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism โดยนำเสนอแนวคิดเรื่อง “ชาติ” เป็น “ชุมชนจินตกรรม” (imagined community) ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่ถูกสร้างขึ้นผ่านภาษา ประวัติศาสตร์ และสถาบันต่าง ๆ การที่รัฐนิยามชาติในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จึงเป็นกระบวนการเลือก “ใครคือคนของ

ชาติ” และ “ใครไม่ใช่” ซึ่งนำไปสู่การกีดกันทางวัฒนธรรมและการเมืองต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่นอกขอบเขตนิยามนั้น เช่น ชาวมลายูมุสลิมในภาคใต้ ชาวเขาในภาคเหนือ หรือแม้แต่คนอีสานที่ถูกมองว่ามีวัฒนธรรมต่างจากกรุงเทพมหานคร

ส่วนด้านเพศภาวะและเพศวิถี ความเกลียดชังต่อบุคคลที่มีเพศภาวะและเพศวิถีแตกต่างจากบรรทัดฐานหลักเกิดจากอุดมการณ์ทางเพศแบบชาย-หญิงที่ครอบงำ ซึ่งไม่เพียงเป็นบรรทัดฐานทางสังคมแต่ยังฝังอยู่ในโครงสร้างสถาบัน เช่น โรงเรียน ครอบครัว ศาสนา และสื่อมวลชน ที่ทำหน้าที่ผลิตซ้ำกรอบคิดว่าเพศต้องสอดคล้องกับเพศกำเนิดและปฏิบัติตามบทบาทที่ “เหมาะสม” ของเพศนั้น ๆ ผู้ที่แสดงออกนอกกรอบ เช่น คนข้ามเพศ (transgender) คนรักเพศเดียวกัน (homosexual) คนที่มีอัตลักษณ์ทางเพศหลากหลาย (non-binary, queer) จึงถูกตีตราและกีดกันออกจากความปกติ ทั้งในระดับวาทกรรมและการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2556) ที่ศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมอคติทางเพศในสังคมไทย ทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2550 พบว่ารากเหง้าของการเกิดอคติทางเพศในสังคมไทยเกิดจากวัฒนธรรมการจัดแบ่งช่วงชั้นของเพศภาวะและเพศวิถี โดยจัดให้ผู้ชายผู้หญิงอยู่เหนือกว่าเกย์ กะเทย ทอม หรือดี และความสัมพันธ์แบบคู่ชายหญิงจะมีคุณค่ามากกว่าความสัมพันธ์แบบชายคู่ชาย และหญิงคู่หญิง ซึ่งวัฒนธรรมนี้ได้แยกคนออกเป็นกลุ่ม ๆ โดยใช้ความเป็นชายและความเป็นหญิงมาเป็นตัวกำหนด

อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยยังพบว่าอคติด้านเพศภาวะและเพศวิชานั้นมีความซับซ้อนและสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และขึ้นอยู่กับการผลิตซ้ำอคติด้านเพศภาวะและเพศวิถีในขณะนั้นว่าจะมีความเข้มข้นเพียงใด แนวคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Judith Butler (1990) ที่ศึกษาเรื่อง Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity โดยเสนอทฤษฎี Gender Performativity ซึ่งชี้ว่าเพศไม่ได้เป็นสิ่งที่กำหนดโดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูก “กระทำซ้ำ” (performed) ผ่านพฤติกรรม คำพูด การแต่งกาย และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างต่อเนื่องเมื่อบุคคลแสดงออกนอกขอบ เช่น ชายแต่งหญิง หรือความสัมพันธ์รักระหว่างเพศเดียวกัน ก็จะถูกมองว่า “ผิดปกติ” เพราะไม่สอดคล้องกับการแสดงซ้ำแบบเดิมของเพศชายหรือหญิงตามบรรทัดฐาน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2565) ที่ศึกษาเรื่อง พลวัตสังคมไทยกับอคติต่อคนข้ามเพศและคนรักเพศเดียวกัน พบว่าอคติทางเพศเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ และไม่มีรูปแบบตายตัว คนต่างยุคสมัยต่างคิดไม่เหมือนกัน ดังนั้นการจะเข้าใจอคติทางเพศได้อย่างชัดเจน จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจความหมายของอคติทางเพศในแต่ละช่วงสมัยว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรด้วย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปใช้ประโยชน์

1. ส่งเสริมการศึกษาและการวิจัยเรื่องความเกลียดชังในสถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาควรบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับความเกลียดชัง อคติ และสิทธิมนุษยชนในหลักสูตรทุกระดับ และจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น การสัมมนา นิทรรศการ หรือหลักสูตรระยะสั้น

2. ภาครัฐและเอกชนร่วมกันสร้างสื่อและพื้นที่ปลอดภัย ภาครัฐจัดเก็บข้อมูลและเฝ้าระวังความเกลียดชังเชิงระบบ พร้อมจัดทำแคมเปญรณรงค์ที่เข้าถึงประชาชนในวงกว้าง ส่วนภาคเอกชน เช่น ผู้ผลิตสื่อ ควรร่วมผลิตเนื้อหาเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนความหลากหลายทางอัตลักษณ์และลดการเหมารวม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรขยายการศึกษาไปยังมิติอื่นของความเกลียดชัง เช่น ความแตกต่างทางศาสนา หรือชนชั้น หรือชุดความคิดอื่นที่ถูกสร้างขึ้นจนทำให้เกิดอคติระหว่างกันในสังคมไทย

รายการอ้างอิง

- นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2556). รายงานการวิจัย เรื่อง วัฒนธรรมอคติทางเพศในสังคมไทย ทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2550. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2565). พลวัตสังคมไทยกับอคติต่อคนข้ามเพศและคนรักเพศเดียวกัน. ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (บ.ก.), **ส่องอคติ (2): ความเป็นมนุษย์กับภูมิทัศน์อคติไทย** (หน้า 145-210). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- วรเทพ ว่องสรรพการ. (2561). วาทกรรมความเป็นไทยกับการควบคุมทางสังคม. **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**, 40(1), หน้า 124-157.
- สฤณี อาชวานันทกุล ญัฐสิฏฐิ รัชเกียรติวงศ์ และวนิชา ดิเรกอุดมศักดิ์. (2557). ความเหลื่อมล้ำกับตลาดทุนและกรณีหุ้นการเมือง. ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร (บ.ก.), **สู่สังคมไทยเสมอหน้า** (หน้า 61-88). มติชน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา)**. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย และอนุสรณ์ อนุโน. (2560). รายงานการวิจัย เรื่อง “การเมืองคนดี”: ความคิดปฏิบัติการ และอัตลักษณ์ทางการเมืองของผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย”. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (2557). เครือข่ายอำนาจทักษิณ: โครงสร้าง บทบาท และพลวัต. ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร (บ.ก.), **สู่สังคมไทยเสมอหน้า** (หน้า 193-230). มติชน.
- อุษณีย์ ธโนศวรรย์ และศรีชัย พรประชาธรรม. (2553). การศึกษา: มายาการความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม. ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บ.ก.), **ความรุนแรงซ่อน/หาสังคมไทย** (หน้า 219-326). มติชน.
- Althusser, L. (1971). Ideology and ideological state apparatuses. In L. Althusser (Ed.), **Lenin and Philosophy and Other Essays** (pp. 127–186). Monthly Review Press.
- Anderson, B. (1991). **Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism**. Verso.
- Bourdieu, P. (1977). **Reproduction in Education, Society and Culture**. (R. Nice, Trans.). Sage Publications.
- Butler, J. (1990). **Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity**. Routledge.
- Cortese, A. (2006). **Opposing Hate Speech**. Praegers.
- Delgado, R., & Stefancic, J. (2017). **Critical Race Theory: An Introduction** (3rd ed.). NYU Press.

- Foucault, M. (1978). **The History of Sexuality: Volume I-An Introduction**. (R. Hurley, Trans.). Pantheon Books.
- Iyengar, S., Sood, G., & Lelkes, Y. (2012). Affect, not ideology: a social identity perspective on polarization. **Public Opinion Quarterly**, 76(3), pp. 405–431.
- Matsuda, M. J. (1989). Public response to racist speech: considering the victim's story. **Michigan Law Review**, 87(8), pp. 2320–2381.

การจัดสรรที่ดินกับอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

The Land Allocation and The Utilization Identity of The Khamu People in Hin Tum Village, Ban Rai District, Uthai Thani Province

วันที่รับบทความ: 19 มีนาคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ: 7 พฤษภาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 13 พฤษภาคม 2568

ณรงฤทธิ์ ศาสดรา ^{1*}

ขจรศักดิ์ สิทธิ ²

ธนศักดิ์ สายจำปา ³

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์นโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับความเหมาะสมในบริบทของชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี และ 2) ศึกษาผลกระทบของนโยบายที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และการเมืองของชนชาติพันธุ์ขมุ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูล 27 คนเป็นชนชาติพันธุ์ขมุ 24 คน คิดเป็นร้อยละ 1.71 ของชนชาติพันธุ์ขมุในหมู่ 3 บ้านหินตุ้ม หมู่ 7 บ้านห้วยปาก อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เลือกสัมภาษณ์จากชนชาติพันธุ์ขมุที่มีที่ดินในเขตหน่วยงานรัฐที่ทำการศึกษ และเจ้าหน้าที่รัฐ 3 คน เครื่องมือใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาและตรวจสอบความเที่ยงตรงด้วยวิธีสามเส้า ทฤษฎีฐานราก โดยสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (key informants) ผลการวิจัยพบว่า 1) ระบบการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐยังไม่เหมาะสมกับชนชาติพันธุ์ขมุ ที่ดินไม่เพียงพอ ขาดการสนับสนุนและการสื่อสารที่ชัดเจนจากรัฐ ขาวขมุต้องการเอกสารสิทธิ์และความมั่นคงทางการเกษตร แต่รัฐไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม และ 2) นโยบายดังกล่าวทำให้ชนชาติพันธุ์ขมุสูญเสียอำนาจในการกำหนดอัตลักษณ์และสิทธิทางการเมืองเกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงที่ดินและทรัพยากร ส่งผลให้ประสบปัญหาความยากจนและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เสื่อมสลาย ข้อเสนอแนะ รัฐควรจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและตัวแทนชนชาติพันธุ์ขมุเพื่อกำหนดแนวทางการจัดสรรที่ดิน การขาดเอกสารสิทธิ์เป็นปัญหาสำคัญ ใช้ข้อมูลจากการสำรวจร่วมระหว่างรัฐและชุมชนเพื่อกำหนดเอกสารสิทธิ์ พร้อมให้ความรู้ด้านการเกษตรที่เหมาะสม

คำสำคัญ: การจัดสรรที่ดิน นโยบายรัฐ ชนชาติพันธุ์ขมุ การมีส่วนร่วมของชุมชน ความเหลื่อมล้ำ

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: 2648001051@stou.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

e-mail: khajornsak.sit@stou.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ดร. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

e-mail: Thanasak.Sai@stou.ac.th

The Land Allocation and The Utilization Identity of The Khamu People in Hin Tum Village, Ban Rai District, Uthai Thani Province

Received: March 19, 2025

Revised: May 7, 2025

Accepted: May 13 2025

Narongrit Sassata ^{1*}

Kajornsak Sitti ²

Thanasak Saijumba ³

Abstract

The research aimed to: 1) analyze the land allocation policy by the state and its appropriateness in the context of the Khmu ethnic group, Ban Hin Tum, Ban Rai District, Uthai Thani Province, and 2) study the impact of the policy on the ethnic identity and politics of the Khmu ethnic group. This was a qualitative study. The 27 informants included 24 members of the Khmu ethnic group—representing 1.71 percent of the Khmu population in Village 3, Ban Hin Tum, and Village 7, Ban Huai Pa Pok, Ban Rai District, Uthai Thani Province—as well as 3 government officials. The Khmu participants were selected based on their possession of land within the area administered by the relevant state agency. Data collection was conducted using a structured interview form. The data were analyzed descriptively, and the validity of the findings was ensured through triangulation and the application of grounded theory, using interviews with key informants from the Khmu community. The research found that: 1) the state's land allocation system was not suitable for the Khmu ethnic group. The land provided was insufficient, and there was a lack of support and clear communication from government authorities. While the Khmu people sought land title deeds and agricultural security, the state excluded the community from participating in decision-making processes. 2) The policy led to a loss of agency for the Khmu ethnic group in defining their identity and exercising their political rights. There was inequality in access to land and resources, resulting in poverty and the erosion of ethnic identity. Recommendations: The government should set up a joint committee of government officials and representatives of the Khmu ethnic group to determine guidelines for land allocation. Lack of title deeds is a major problem. Use data

¹ Master of Political Science student, Faculty of Political Science, Sukhothai Thammathirat Open University

*Corresponding author, e-mail: 2648001051@stou.ac.th

² Asst Prof.Dr., Faculty of Political Science, Sukhothai Thammathirat Open University
e-mail: khajornsak.sit@stou.ac.th

³ Assoc Prof.Dr., Faculty of Political Science, Sukhothai Thammathirat Open University
e-mail: Thanasak.Sai@stou.ac.th

from a joint survey between the government and the community to issue title deeds, along with providing appropriate agricultural knowledge.

Keywords: land allocation, state policy, khmu ethnic group, community participation, inequality

บทนำ

การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทยได้ดำเนินการมาเป็นเวลาหลายทศวรรษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินได้มีพื้นที่ทำกินและสามารถเพิ่มรายได้จากการทำการเกษตรอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ปัญหาการจัดสรรที่ดินให้แก่กลุ่มชนชาติพันธุ์ ชุม ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมยังคงเป็นปัญหาที่ท้าทาย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่มีความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในกรณีของชนชาติพันธุ์ชุมที่อาศัยและใช้ประโยชน์จากพื้นที่เหล่านี้มาเป็นระยะเวลานานก่อนที่รัฐจะเริ่มเข้ามาบริหารจัดการทรัพยากร พื้นที่เหล่านี้จึงมีความสำคัญทั้งในด้านการดำรงชีพและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพวกเขา การขาดการรับรู้และการให้สิทธิที่ดินที่เหมาะสมจึงก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ที่ดิน รวมถึงการสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชุมที่ถูกกระทบจากนโยบายการปฏิรูปที่ดิน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศ, 2566, หน้า 22)

จากการสัมภาษณ์ นายอวภาศ คุณหาร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหินดุ่ม (อวภาศ คุณหาร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2566) ในระหว่างการปฏิบัติงานภาคสนามที่บ้านหินดุ่ม ตำบลบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ผู้ศึกษาพบว่า การจัดสรรที่ดินของรัฐในพื้นที่ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อกลุ่มชนชาติพันธุ์ชุม โดยการจัดสรรที่ดินดังกล่าวทำให้เศรษฐกิจชุมชนลดลง และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะการสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชุมที่มีความแตกต่างอย่างชัดเจนในอดีต แต่ในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากการกลืนกลายทางวัฒนธรรมจากนโยบายของรัฐ นอกจากนี้ยังพบว่า การใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาพถ่ายดาวเทียมและทางอากาศในการตรวจสอบการถือครองที่ดินอาจก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการรับรองสิทธิที่ดินของชนชาติพันธุ์ชุมบางกลุ่ม ซึ่งไม่สามารถได้รับเอกสารสิทธิที่ดินอย่างถูกต้อง จึงเสี่ยงต่อการถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

ข้อมูลเชิงประจักษ์จากรายงานของสำนักงานปฏิรูปที่ดินหรือกรมป่าไม้ รวมถึงการสัมภาษณ์จากชาวบ้านในพื้นที่เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการขาดการรับรู้ถึงสิทธิในการใช้ที่ดินของชนชาติพันธุ์ และการขาดนโยบายที่เหมาะสมในการจัดสรรที่ดินให้แก่ชนชาติพันธุ์ชุม จึงเป็นประเด็นที่ควรได้รับการศึกษาและพิจารณาในเชิงนโยบาย เพื่อสร้างความสมดุลในการจัดการทรัพยากรและส่งเสริมสิทธิที่เท่าเทียมแก่กลุ่มชาติพันธุ์ (นภาพร อัคระรังสีกุล, 2562, หน้า 41)

จากความสำคัญและปัญหาที่พบดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเรื่องการจัดสรรที่ดินโดยรัฐกับอัตลักษณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินของชนชาติพันธุ์ชุม บ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ประกอบกับจากความเป็นพลวัตรของการเปลี่ยนแปลงนั้น ส่งผลต่อชนชาติพันธุ์ชุม ที่มีวัฒนธรรม ความเชื่อ อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตของชนชาติพันธุ์ชุมเคยดำรงอยู่ให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง ซึ่งในประเด็นนี้มีผู้ศึกษาน้อยมาก ทำให้ประเด็นนี้มีความท้าทายและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้จากการวิจัยครั้งนี้จะได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานสำคัญอันเป็นประโยชน์ในการออกนโยบาย หรือกำหนดสิทธิที่พึงมี หรือควรได้รับจากรัฐในอนาคต เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนชายขอบให้สามารถได้รับสิทธิและความเท่าเทียมขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับพลเมืองคนอื่น ๆ ในสังคม ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง แข็งแรง และยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยหน่วยงานรัฐกับความเหมาะสมในบริบทของชนชาติพันธุ์ชุมชนบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยหน่วยงานรัฐที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์ชุมชนบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการเมืองอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมและแนวคิดความขัดแย้งทางด้านการจัดการทรัพยากร ซึ่งมีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ประเพณีปฏิบัติหรือความเชื่อ วัฒนธรรม ศาสนาและแต่ละชาติพันธุ์นั้นมีอัตลักษณ์ (identity) ที่แตกต่างกัน การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย (พ.ศ. 2566-2570) ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับชนชาติพันธุ์ที่เสียเปรียบทางด้านสิทธิการถือครองที่ดินทำกิน รวมไปถึงการจัดสรรที่ดินทำกินที่ไม่เพียงพอต่อรายได้ของชนชาติพันธุ์ ซึ่งเกิดความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่ในสังคม โดยมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องคือ ได้แก่ แนวคิดการเมืองอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การนิยามอัตลักษณ์ในทางบวก (positive identification) และการนิยามอัตลักษณ์ในทางลบ (negative identification) ซึ่งเป็นการนิยามอัตลักษณ์หรือสร้างอัตลักษณ์ในกลุ่มคนของ นุชจิรินทร์ ทับทิม (2553) ซึ่งนำมาวิเคราะห์ข้อมูลในด้านมุมมองที่แตกต่างระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชนชาติพันธุ์ ซึ่งส่งผลต่อการเกิดความขัดแย้งทางด้านการจัดการทรัพยากรโดย อภิญา เพื่องฟูสกุล (2546) มีแนวคิดการเมืองอัตลักษณ์และความเป็นชาติพันธุ์ การจำแนกแยกกลุ่มคนเมื่อมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น ๆ หากมีภาษา ความเชื่อ และเทคโนโลยีผลิตที่แตกต่าง คิดว่าอีกฝ่ายนั้นแตกต่างจากตน การนิยามกรอบความเป็นชาติพันธุ์จึงเลี่ยงไม่พ้นจะต้องเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพราะการนิยามขอบเขตทางชาติพันธุ์ย่อมตามมาด้วยการนิยาม “ความเป็นอื่น” โดยจากแนวคิดอัตลักษณ์ ซึ่งมนุษย์เกิดจากวาทกรรมที่หลากหลายชุดที่ขัดแย้งหรือมีความส่งเสริมกัน และใช้แนวคิดดังกล่าวมาวิเคราะห์การนิยามอัตลักษณ์ในทางบวก (positive identification) และการนิยามอัตลักษณ์ในทางลบ (negative identification) วาทกรรมที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ชุมชนนั้นกลายเป็น “คนอื่น” โดยอยู่นอกกรอบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยอำนาจรัฐและอำนาจทุนสร้างผลกระทบต่อการเมืองอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนชาติพันธุ์ชุมชน ซึ่ง ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2554) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) รัฐล้อมสังคม ซึ่งเป็นอำนาจที่เป็นลักษณะศูนย์กลางเป็นทั้งจุดศูนย์กลางการเมืองและการปกครอง ซึ่งรวมถึงแกนของสังคม หากศูนย์กลางเกิดการล่มสลาย คือจุดล่มสลายของสังคม 2) สังคมล้อมรัฐ คือพลังที่มีนอกกลไกอำนาจรัฐนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงภายในสังคม และเกิดพลังผลักดันการเปลี่ยนแปลงโดยมีส่วนหนึ่งที่สามารถเข้าไปยึดกุมอำนาจรัฐโดยมีการรวมกลุ่มในลักษณะพันธมิตรทางสังคม และ 3) สังคมร่วมรัฐ เมื่อได้มีกลุ่มยุทธศาสตร์เกิดขึ้นภายในสังคมและได้ผ่านในขั้นตอนสังคมล้อมรัฐไปแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นมาคือ พหุประชาธิปไตย (polyarchy) ที่กลุ่มยุทธศาสตร์มีอำนาจมากกว่ารัฐนั้น ได้ส่งผล

กระทบต่อระบบประชาธิปไตยและ มนตรี ศิลปมหาบัณฑิต (2560) ได้กล่าวถึงความขัดแย้งซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงสังคมสมัยปัจจุบัน ทั้งในสังคมชนบทหรือสังคมเมือง ซึ่งเกิดจากความต้องการที่แตกต่างกัน ความต้องการในประโยชน์หรือทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และการขัดแย้งที่เกิดขึ้นที่พบในความขัดแย้งในด้านการจัดการทรัพยากรคือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจรัฐ (public conflict) ซึ่งมักเป็นความขัดแย้งในการให้บริการการปฏิบัติงาน การตัดสินใจ หรือการใช้ดุลยพินิจในการปฏิบัติตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ การแก้ไขข้อขัดแย้งมีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุของความขัดแย้งว่าเกิดจากสิ่งใด โดยสาเหตุการเกิดความขัดแย้งนั้นอาจจะไม่ใช่สาเหตุเดียว แต่อาจเกิดขึ้นมากกว่าหนึ่งสาเหตุ ซึ่งโดยปกติความขัดแย้งนั้นอาจจะเกิดจากปัจจัยความต่างกันของคู่กรณี ไม่ว่าจะเป็นด้านผลประโยชน์ ความรู้ความเข้าใจ เป้าหมาย ความรู้สึกนึกคิด และปัญหาที่เกิดความขัดแย้งส่วนใหญ่เกิดจากการสื่อสารที่บกพร่อง โดยธรรมชาติของมนุษย์มักต้องการให้ผู้อื่นรับรู้ถึงความต้องการของตนเองมากกว่าความต้องการของผู้อื่นเสมอ และชอบพูดมากกว่าฟัง ดังนั้นจึงมีโอกาที่จะเกิดความเข้าใจในการสื่อสารที่ต่างกัน และเกิดความขัดแย้งทางการสื่อสารที่ไม่ตรงกันได้ ปัญหารองลงมา คือ ความไม่พอใจในการกระทำของผู้อื่น มนุษย์เมื่ออยู่รวมกันเป็นสังคม มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ย่อมต้องมีเหตุกระทบกระเทือนบุคคลอื่นจากการกระทำหรือการปฏิบัติของตน ซึ่งอาจเป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นไม่ว่าทางร่างกายทรัพย์สินก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาได้

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

1. สัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุ ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 3 หมู่บ้าน โดยแบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 12 คน และเพศหญิง 12 คน รวม 24 คนที่อาศัยอยู่บริเวณหมู่บ้านหินดุ่ม หมู่บ้านห้วยป่าปก (อีหลุบ) หมู่บ้านห้วยหนามตะเข้ (อีหลุบเหนือ) เป็นผู้นำชุมชนหรือผู้อาวุโสที่มีที่ดินทำกินในบริเวณห้วยมะกอก หมู่ที่ 3 ในส่วนของที่ดินที่เป็น ส.ป.ก. และที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ โดยใช้ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างคือผู้ที่มีอายุช่วง 30 ปี-40 ปี อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านหินดุ่ม หมู่บ้านห้วยป่าปก (อีหลุบ) หมู่บ้านห้วยหนามตะเข้ (อีหลุบเหนือ) โดยกลุ่มตัวอย่างนั้นปรากฏตามตาราง

ตารางที่ 1 ทำเนียบหมู่บ้าน กลุ่มบ้าน ชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดอุทัยธานี

ชื่อหมู่บ้าน/ กลุ่มบ้าน	จุดพิกัด	กลุ่ม ชาติ พันธุ์	จำนวน หลังคา เรือน	จำนวน ครอบครัว	ประชากร					หมายเหตุ (หมู่บ้าน พรบ.)
					ชาย	หญิง	เด็กชาย	เด็กหญิง	รวม	
ตำบลบ้านไร่										
ม.3 บ้านหิน ดุ่ม	517628	ขมุ	185	185	225	242	97	103	667	บ้านหิน ดุ่ม
ม.7 บ้านห้วย ป่าปก		ขมุ	257	257	274	240	117	102	733	บ้านห้วย ป่าปก

ที่มา: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (2559)

การเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์นั้นจะเป็นการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ชุมชนในพื้นที่ห้วยมะกอก บ้านหินดุ่มและบ้านห้วยป่าปกโดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีที่ดินทำกินในบริเวณดังกล่าว คิดเป็นร้อยละ 1.71 ของชนชาติพันธุ์ชุมชนในหมู่ 3 บ้านหินดุ่ม และหมู่ 7 บ้านห้วยป่าปก อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เนื่องจากชนชาติพันธุ์ชุมชนในพื้นที่ทำการศึกษาไม่ได้มีที่ดินทำกินในบริเวณบ้านหินดุ่ม ห้วยมะกอกทุกครัวเรือน จึงทำการศึกษาในพื้นที่ที่มีชนชาติพันธุ์ชุมชนที่ทำกินในพื้นที่ดังกล่าวเท่านั้นและเป็นชนชาติพันธุ์ชุมชนที่มีแปลงที่ดินทำกินทั้งทางเข้าซึ่งเป็นบริเวณแปลงที่ดินของสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานีและบริเวณที่ดินด้านในซึ่งเป็นเขตการดูแลรับผิดชอบของสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 4 (นครสวรรค์) โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยเลือกสัมภาษณ์จากชนชาติพันธุ์ชุมชนที่มีที่ดินทำกินในเขตของที่ดินที่ทำการศึกษา เมื่อลงพื้นที่สำรวจแล้วพบผู้ทำกินในเขตที่ดินที่ทำการศึกษา จึงเข้าทำการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ โดยวิธีการสัมภาษณ์นั้นจะมีการสอบถามในด้านของการเปิดเผยชื่อนามสกุลผู้ให้ข้อมูลได้หรือไม่ โดยหากไม่ประสงค์ออกนามก็จะทำการบันทึกเพียงข้อมูลคำตอบที่ได้และปกปิดข้อมูลส่วนบุคคลและนำข้อมูลไปทำการศึกษาเท่านั้น

2. สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนี้

2.1 เจ้าหน้าที่รัฐสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 4 (นครสวรรค์)

2.2 เจ้าหน้าที่รัฐสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี

2.3 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนครสวรรค์

ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติหรืออนุญาตสิทธิทำกินบนที่ดินในเขตอำเภอบ้านไร่โดยในการวิจัยนี้จะทำการเก็บข้อมูลในส่วนของเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรอนุญาตสิทธิทำกินบนที่ดิน ส.ป.ก. และที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยตนเอง (qualitative research)

1.2 ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview form)

2. การตรวจสอบเครื่องมือ

การตรวจสอบความเที่ยงของแบบสัมภาษณ์ ใช้ผู้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ 1 ครั้ง จากนั้นให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบและยืนยันคำตอบของตนเอง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมดจะนำมารวบรวม และตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล (data triangulation) เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มาถูกต้องหรือไม่ โดยการเก็บข้อมูลซ้ำโดยใช้ข้อมูลเดิม แต่ทำการเปลี่ยนเวลาเก็บข้อมูลหรือการเปลี่ยนผู้ให้ข้อมูลให้ได้ชุดข้อมูลที่ตรงกันเกินสามครั้ง หรือได้คำตอบไปในทางเดียวกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เที่ยงตรงสมบูรณ์และถูกต้องตามความจริงให้มากที่สุด แบบสอบถามมีเนื้อหาเกี่ยวกับระบบการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ซึ่งมีเพียงพอหรือไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพของชนชาติพันธุ์ชุมชนและมีอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างไรเพื่อนำไปวิเคราะห์หาต้นเหตุและประเด็นที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง

ทางด้านการจัดสรรทรัพยากร รวมไปถึงความต้องการ การสนับสนุนจากรัฐแบบใด การนิยามอัตลักษณ์ทั้งด้านบวกและด้านลบจากเจ้าหน้าที่รัฐ จนนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้ง ความเหลื่อมล้ำและส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ และนำข้อมูลและคำตอบของชนชาติพันธุ์ขมุ หลังจากนั้นจึงสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐและนำข้อมูลมาทดสอบสมมติฐาน (hypothesis testing) คือปรากฏการณ์ที่ผู้ศึกษาพบเจอในภาคสนามจริงกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐมาวิเคราะห์ข้อมูล

ภาพการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview form)

ภาพที่ 1 การสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุหญิง
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 2 การสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุชาย
ที่มา: ผู้วิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยตนเอง (qualitative research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพเชิงพรรณนา (descriptive analysis) โดยผู้วิจัยจะทำการพรรณนาเรื่องราวเกี่ยวกับการเป็นอยู่ของอัตลักษณ์ในการดำรงชีพ การจัดสรรทรัพยากรของชนชาติพันธุ์ขมุ ซึ่งสืบเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นการดำรงชีพภายใต้อำนาจรัฐในการจัดสรรที่ดินทำกิน ความต้องการสอดคล้องกับนโยบายรัฐหรือไม่ อย่างไร หรือปัญหาการไม่ได้รับสิทธิในการถือครองที่ดิน และส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในการดำรงชีพและอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุว่ามีมากน้อยเพียงใด อุปสรรคในที่ดินที่ได้รับสิทธิทำกิน ความต้องการการสนับสนุนจากรัฐ รวมไปถึงการศึกษาทางด้านการคิดเห็นในด้านวาทกรรมอัตลักษณ์และการใช้ทรัพยากรที่ดินที่ความเป็นจริงของชนชาติพันธุ์ขมุและเจ้าหน้าที่รัฐหรือคนทั่วไปมองและมีความคิดเห็นเกี่ยวกับชนชาติพันธุ์ขมุในคำพูดวาทกรรมที่กล่าว “ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย” ว่าจริงหรือไม่อย่างไร โดยมีการใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า กล่าวคือการใช้ชุดข้อมูลที่มีการกล่าวถึงในลักษณะที่เกินสามครั้ง โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มชนชาติพันธุ์ขมุ

แต่ต่างในมิติของช่วงเวลา สถานที่และต่างบุคคล โดยมีการให้ผู้ให้ข้อมูลนั้นยืนยันคำตอบว่าถูกต้อง หลังจากได้ทำการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ชุมชนแล้ว จึงนำปัญหาหรือข้อค้นพบนั้น สร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างเพื่อนำไปสัมภาษณ์หน่วยงาน หรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดสรรที่ดิน ทำกินในบริเวณดังกล่าว ที่กล่าวไปข้างต้น เพื่อวิเคราะห์หาความสอดคล้องของนโยบายหรือระเบียบ ที่ทางรัฐนั้นได้ดำเนินโครงการเพื่อการจัดการที่ดินทำกินให้ชนชาติพันธุ์ในรูปแบบใด มีความสอดคล้อง ตรงความต้องการของชนชาติพันธุ์หรือไม่ และพบอุปสรรคในการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับชนชาติพันธุ์ อย่างไร โดยการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพเชิงพรรณนา (descriptive analysis) และใช้ทฤษฎีฐานราก (grounded theory) โดยสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ที่มีที่ดินทำกินในพื้นที่ ที่ทำการศึกษาคือเป็นผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (key informants) โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการ สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เป็นการศึกษาแบบภาคสนาม ทั้งแบบเปิดเผยและแบบ ปกปิดโดยสวมบทบาทเป็นบุคคลอื่น โดยบันทึกความรู้สึกของผู้วิจัยลงไปด้วย โดยมีการทดสอบสมมติฐาน โดยการใช้คำตอบที่สัมภาษณ์ได้ที่มีข้อมูลซ้ำ ๆ กันในประเด็นที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันนำมาสรุป เป็นคำตอบในประเด็นที่ต้องการ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การจัดสรรที่ดินโดยรัฐกับอัตลักษณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินของชนชาติพันธุ์ ชุม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1.1 วิเคราะห์ระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับความเหมาะสมในบริบท ของชนชาติพันธุ์ชุมชนบ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

จากการศึกษาระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับความเหมาะสม ในบริบทของชนชาติพันธุ์ชุมชน บ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่า ระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐยังไม่เหมาะสมกับบริบทของชนชาติพันธุ์ชุมชน บ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เนื่องจากชนชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่า การจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐยังทำได้ไม่เพียงพอ ต่อการดำรงชีพของชนชาติพันธุ์ชุมชน ไม่มีเงื่อนไขกฎเกณฑ์ที่แน่นอน การได้มาซึ่งที่ดินทำกินของชนชาติพันธุ์ชุมชนนั้นได้มาโดยการปันไร่ แคว่ถางบุกเบิกตั้งแต่ในอดีต บางพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรก็ไม่สามารถนำมาทำการเกษตรได้เนื่องจากสภาพภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวย การให้ความรู้และการสื่อสารของทางรัฐในการสร้างความเข้าใจในนโยบายต่าง ๆ ยังไม่เกิดขึ้น ไม่มีการให้ความรู้ความเข้าใจในด้านการทำไร่สวนผสมควบคู่ไปกับการปลูกป่าของรัฐซึ่งรัฐนั้นมีนโยบายให้ปลูกป่าในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรร โดยที่ชนชาติพันธุ์ชุมชนบ้านหินดุ่มนั้น ต้องการเพาะปลูกพืชที่ชั้ระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวที่สั้นเพื่อให้เกิดรายได้ในครัวเรือนเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน อีกทั้งการจัดสรรที่ดินทำกินนั้นรัฐเป็นศูนย์กลางการดำเนินการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งสีกการเข้าอยู่ทำกินตามลุ่มน้ำแบบต่าง ๆ ล้วนมีการปลูกป่าในพื้นที่ ที่ได้รับการจัดสรรโดยรัฐทุกกรณี รวมไปถึงการออกนโยบายก็เป็นไปตามที่รัฐกำหนด ทำให้ชนชาติพันธุ์ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน และนโยบายที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน เกิดความ

ขัดแย้งทางด้านการจัดการทรัพยากร และด้วยความเป็นชนชายขอบยิ่งกดดันให้ชนชาติพันธุ์ขมุขาดการสื่อสารที่ดีกับรัฐ เนื่องจากความกลัวในอำนาจรัฐที่สามารถยึดที่ดินทำกินที่ถือครองได้ทุกเมื่อเนื่องจากที่ดินที่ได้ถือครองเป็นเพียงที่ดิน ส.ป.ก. ชนชาติพันธุ์ขมุส่วนใหญ่จะรู้สึกไม่มั่นคง และเรียกร้องให้มีการออกเอกสารสิทธิ์หรือโฉนดที่ดิน เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อด้านอื่น ๆ เช่น การจัดการทรัพยากรน้ำของรัฐ ซึ่งยังทำได้ไม่ดีพอ แม้จะมีฝ่ายชลประทานที่ได้รับงบประมาณจากรัฐ แต่ฝ่ายนั้นก็เกิดการทุจริต ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากไม่มีงบในการซ่อมบำรุง ส่งผลให้ในช่วงฤดูแล้ง ไม่มีแหล่งน้ำไว้ใช้ทำการเกษตร และเมื่อถึงช่วงฤดูฝนก็ทำให้น้ำเอ่อท่วมทางเข้าพื้นที่ห้วยมะกอก บ้านหินตุ้ม กลับกลายเป็นสร้างความลำบากในการสัญจรเข้าไปเพื่อทำการเกษตรในที่ดินทำกิน รวมไปถึงรัฐยังไม่ได้มีการให้ความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาสัตว์ป่าเข้ามาทำลาย กัดกินผลผลิตทางการเกษตร การรบกวนจากสัตว์ป่า ทำให้ชนชาติพันธุ์ขมุต้องจัดการกับปัญหาด้วยตัวเอง ขาดการร่วมมือแบบบูรณาการจากรัฐหลายหน่วยงานในการช่วยเหลือ จะเห็นได้ว่าการออกนโยบายจากส่วนกลางที่สังคมหรือชุมชนนั้นไม่ได้เข้าร่วม รัฐก็จะไม่ทราบถึงปัญหา ซึ่งทำให้ทางรัฐไม่สามารถเข้าไปแก้ไขปัญหาหรือสนับสนุนใด ๆ ได้เลย ชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำและการเข้าไม่ถึงสิทธิที่รัฐพึงมีให้คนในชุมชนอย่างเสมอภาค

1.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมืองของชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

จากการศึกษา ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่า วาทกรรม “ชาวเขาทำอะไรเลือนลอย” เป็นวาทกรรมที่เป็นจริงแต่เพียงในอดีตเท่านั้น ในปัจจุบันที่ดินมีผู้ถือครองไปทุกแปลงแล้ว ไม่พบการทำอะไรเลือนลอยในลักษณะดังกล่าวและไม่พบข้อพิพาทที่รุนแรงกับรัฐแต่อย่างใด โดยที่ดินที่ชนชาติพันธุ์ขมุถือครองนั้น จะได้ที่ดินมาจากบรรพบุรุษโดยใช้วิธี “พาทำฟันป่า” และมีการทำอะไรเลือนลอยจริง จะเห็นได้ว่าการปรับตัวตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้รัฐเป็นศูนย์กลางอำนาจ ชนชาติพันธุ์ขมุได้สูญเสียทั้งอำนาจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง การออกนโยบายที่ตรงกับความต้องการของชนชาติพันธุ์ รวมไปถึงสิทธิต่าง ๆ ของชนชาติพันธุ์ขมุในชุมชน พลวัตของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ชาติพันธุ์ขมุได้รับอิทธิพลทางด้านภาษา ซึ่งในปัจจุบันภาษาชาติพันธุ์ไม่ใช่อะไรที่มีความจำเป็นในการสื่อสารกับคนภายนอก จึงอาจกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อาจเกิดการเสื่อมสลาย แต่ตามที่ได้ทำการศึกษาที่พบการรื้อฟื้นอัตลักษณ์เพื่อเป็นการต่อสู้อัตลักษณ์เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับชนชาติพันธุ์ขมุ ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดพิธีปิดบ้านเลี้ยงผี โดย 1 ปี จะมีการจัดขึ้น 2 ครั้ง ในเดือน 6 หรือพฤษภาคม และปลายปีในเดือนธันวาคม หรือต้นเดือนมกราคม ฆรรงค์การสอนภาษาขมุ และให้แต่งกายขมุในพิธีปิดบ้านเลี้ยงผี เป็นต้น ซึ่งดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาสื่อถึงความไร้อำนาจของกลุ่มชาติพันธุ์ และในแต่ละประเด็นที่ผู้วิจัยได้ค้นพบมานั้นมีความเชื่อมโยงไปถึงการดำเนินการนโยบายหรือมติของรัฐ ซึ่งนอกจากส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์แล้วยังเกิดความไม่มั่นคงในการดำรงชีพ เกิดภาวะความยากจนและเกิดความเหลื่อมล้ำโดยเฉพาะชนชายขอบหรือชนชาติพันธุ์ที่ด้อยโอกาสกว่าคนทั่วไป และกลุ่มชาติพันธุ์ยิ่งมีความเหลื่อมล้ำมากขึ้น เนื่องจาก

ประเทศไทยเกิดวิกฤตด้านทรัพยากร ปัญหาด้านที่ดินทำกิน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและการแย่งชิงทรัพยากร เนื่องด้วยจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การจัดการป่าไม้ที่รวมอำนาจ นโยบายที่รวมศูนย์อยู่ที่รัฐ และทำการครอบงำชุมชน ล้อมสังคมและทำลายอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชนชาติพันธุ์ ระบบกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินที่ยุ้งยากและซับซ้อน และการช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางการเมืองและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนชาติพันธุ์ชุมชน อย่างไรก็ตามภายหลังการเรียกร้องให้มีการออกกฎหมายเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายและการเรียกร้องอย่างยาวนานส่งผลให้สามารถผลักดันเพื่อออกกฎหมายพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ได้เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยมีความสมบูรณ์ยั่งยืนรวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 รวมทั้งทำให้คนสามารถอยู่อาศัยร่วมกับป่าได้และยังก่อให้เกิดประโยชน์ในเรื่องของการอนุรักษ์ฟื้นฟูจัดการและบำรุงรักษาได้ เป็นการจัดการของภาครัฐในระดับท้องถิ่นและประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นในรูปแบบภาคีหรือหุ้นส่วนการพัฒนา เกิดการจัดการประชุมร่วมกันระหว่างประชาชนภาครัฐในระดับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ซึ่งปัจจุบันพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ทำให้ชนชาติพันธุ์ชุมชนและคนในชุมชนสามารถมีอำนาจให้การต่อรองกับรัฐทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้นบ้าง เพื่อหาทางออกที่เป็นกลางทั้งรัฐและชนชาติพันธุ์ชุมชน

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยสามารถนำอภิปรายผล ดังนี้

2.1 วิเคราะห์ระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับความเหมาะสมในบริบทของชนชาติพันธุ์ชุมชน บ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

จากการศึกษา นโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับความเหมาะสมในบริบทของชนชาติพันธุ์ชุมชน บ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่า การจัดสรรที่ดินมีข้อจำกัดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน ส่งผลต่อความรู้สึกไม่มั่นคงในสิทธิของชนชาติพันธุ์ชุมชน ซึ่งทำให้เกิดการขัดแย้งทางการจัดการทรัพยากรในรูปแบบหนึ่ง (มนตรี ศิลปมหาบัณฑิต, 2560, หน้า 34) ระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐยังไม่เหมาะสมกับบริบทของชนชาติพันธุ์ชุมชนบ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชนชาติพันธุ์ชุมชนโดยส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่าการจัดสรรที่ดินตามนโยบายของรัฐนั้นไม่เพียงพอต่อชนชาติพันธุ์ชุมชนที่มีความเหลื่อมล้ำในการจัดสรรที่ดินทำกินที่ไม่เท่าเทียมและการให้ความรู้และการสื่อสารของทางรัฐในการสร้างความเข้าใจในนโยบายต่าง ๆ ยังไม่เกิดขึ้น ไม่มีการให้ความรู้ในด้านการทำไร่สวนผสมควบคู่ไปกับการปลูกป่าของรัฐ ซึ่งรัฐนั้นมีนโยบายให้ปลูกป่าในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรร ซึ่งชนชาติพันธุ์ชุมชน บ้านหินดุ่มต้องการเพาะปลูกพืชที่ใช้ระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวระยะสั้นเพื่อให้เกิดรายได้ในครัวเรือน ขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน ซึ่งรัฐเป็นศูนย์กลางการดำเนินการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งสี การเข้าอยู่ทำกินตามลุ่มน้ำแบบต่าง ๆ ล้วนมีการปลูกป่าในพื้นที่ ที่ได้รับการจัดสรรโดยรัฐทุกกรณี อีกประเด็นสำคัญที่ทำให้ชนชาติพันธุ์ชุมชนไม่ได้รับความเท่าเทียมในการจัดสรรพื้นที่จากรัฐ คือ การเกิดความขัดแย้งทางการจัดการทรัพยากร ขาดการติดต่อสื่อสารที่ดีของรัฐกับชุมชนชนชาติพันธุ์ชุมชน

การรู้สึกเกรงกลัวต่อเจ้าหน้าที่รัฐ มีความรู้สึกไม่มั่นคงในการประกอบอาชีพ เนื่องจากพื้นที่ดินที่ครอบครอง เป็นเพียงที่ดิน ส.ป.ก. ไม่มีเอกสารสิทธิ์ หรือโฉนดที่ดินที่เป็นหลักประกันความมั่นคงในการถือครองที่ดินผืน นั้นได้ นโยบาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมานั้น ล้วนมาจากการดำเนินการโดยรัฐทั้งสิ้น เนื่องจากมี รัฐเป็นศูนย์กลางอำนาจ โดยไม่ผ่านความเห็นชอบ หรือข้อคิดเห็นจากชนชาติพันธุ์ขมุและคนในชุมชน จึงทำให้ได้นโยบายที่ไม่เหมาะสมกับบริบทของชนชาติพันธุ์ขมุ สอดคล้องกับ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2554) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชนชาติพันธุ์ขมุ นั้น มีโครงสร้างรัฐที่มีการกิจหลักในการออกนโยบาย และการจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ชนชาติพันธุ์ขมุ และภารกิจรองโดยการสร้างความรู้ความเข้าใจในนโยบาย ของรัฐ ได้รับทรัพยากรที่ดินเพื่อการจัดสรร เพื่อทำการจัดสรรให้คนในชุมชน โดยนโยบายของรัฐนั้นส่งผลต่อ โครงสร้างทางสังคมในมิติของด้านเศรษฐกิจและมีความเกี่ยวโยงซึ่งส่งผลกระทบต่อด้านรายได้ของชนชาติ พันธุ์ขมุ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดรายได้แบบไม่มั่นคง รายได้ในการจำหน่ายผลผลิต ทางเกษตรไม่มีความแน่นอนและตั้งอยู่บนความเสี่ยง โดยทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้าง สังคมนั้น ถูกรัฐเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางด้านความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีโดยทางอ้อม เกิดการ เปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตซึ่งยึดหลักตามกฎระเบียบตามมติ ครม. ที่ออกโดยรัฐ ในขณะเดียวกันก็ถูกกด ทับในมิติของการแบ่งชนชั้น โดยที่รัฐนั้นเป็นสถาบันที่มีฐานะใหญ่กว่าชนชาติพันธุ์ขมุ โดยชนชาติพันธุ์ขมุ นั้น ต้องจำยอมอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือระเบียบนโยบายต่าง ๆ ซึ่งจำยอมอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ แม้ต้องอยู่ ภายใต้พลังการกดดันโดยรัฐที่มีอำนาจในการจับกุมดำเนินคดี รวมไปถึงการอนุญาตทำกินในการออกโฉนด ที่ดินทำกินและการอนุญาตต่าง ๆ อยู่ทีรัฐเป็นการรวมอำนาจการตัดสินใจแบบเบ็ดเสร็จไว้ที่รัฐ แต่ในปัจจุบัน แนวคิด “รัฐล่อมสังคม” นั้นแตกต่างจากการศึกษาของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2554) โดยรัฐเป็นศูนย์กลาง และเป็นจุดศูนย์กลางทางการเมืองและการปกครอง ซึ่งรวมถึงแกนของสังคม โดยรัฐเป็นจุดศูนย์กลางในการ กำหนดบทบาทของคนในชุมชน โดยมีการแบ่งแยกชนชั้น รวมไปถึงการกำหนดค่าความดีงามถูกผิด โดยความสัมพันธ์รูปแบบดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป โดยปัจจุบันได้มีการใช้กฎหมายพระราชบัญญัติป่า ชุมชน พ.ศ. 2562 เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนให้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้คนสามารถอยู่อาศัยร่วมกับป่าได้และยังก่อให้เกิดประโยชน์ในเรื่องของการ อนุรักษ์ฟื้นฟูจัดการและบำรุงรักษาเป็นการจัดการของภาครัฐในระดับท้องถิ่นและประชาชนที่อาศัยอยู่ใน ท้องถิ่นในรูปแบบภาคีหรือหุ้นส่วน การพัฒนาเกิดการจัดการประชุมชนร่วมกันระหว่างประชาชนภาครัฐใน ระดับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ซึ่งปัจจุบันพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ทำให้ชนชาติพันธุ์ขมุและคนใน ชุมชนสามารถมีอำนาจให้การต่อรองกับรัฐทางด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นการพัฒนา ความสัมพันธ์ในปัจจุบันเป็นแบบ “สังคมร่วมรัฐ” เพราะพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ทำให้ชนชาติ พันธุ์ขมุสามารถสร้างกลุ่มยุทธศาสตร์เกิดขึ้นภายในสังคมของชนชาติพันธุ์ขมุเพื่อมีการต่อรองและสามารถ เป็น “สังคมล่อมรัฐ” ได้ หากชนชาติพันธุ์ขมุมีกลุ่มคนที่เรียกได้ว่า กลุ่มยุทธศาสตร์ (strategic groups) ซึ่งมี ลักษณะเป็นกลุ่มเชื้อชาติที่ไม่มีชนชั้นที่มีความเข้มแข็ง เป็นพลังกลไกการเปลี่ยนแปลง ที่สามารถเข้าไปยึดกุมอำนาจรัฐคานถ่วงอำนาจการกดดัน โดยมีการรวมกลุ่มกันในลักษณะพันธมิตรทางสังคมสามารถควบคุม กลไกรัฐได้ ก็ไม่ได้หมายความว่ารัฐและกลไกของรัฐนั้นจะไร้ซึ่งบทบาท เพียงแต่มีบทบาททรง และให้ ประชาชนในชุมชนเป็นศูนย์กลางในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมปัจจุบัน ความขัดแย้งของระบบความรู้

การจัดการทรัพยากรระหว่างรัฐกับชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินต๋ม้นั้น หากมองผ่านทฤษฎีการศึกษาเชิงอรรถประโยชน์ของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544) โดยจะเน้นแนวทางการศึกษานี้มีพื้นฐานความเข้าใจในระบบนิเวศทางธรรมชาติ จากมุมมองวิทยาศาสตร์เป็นสำคัญ โดยมองธรรมชาติหรือที่ดินทำกินนั้น เป็นทรัพยากรที่เกิดจากความต้องการของมนุษย์ สามารถแสวงหาประโยชน์ ควบคุมธรรมชาติได้ด้วยกลไกตลาดและกลไกของรัฐ ซึ่งรัฐนั้นไม่ได้มีความสนใจและยอมรับกฎเกณฑ์ของชนชาติพันธุ์ขมุในชุมชน ซึ่งพวกเขานั้นใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ทำให้ชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินต๋ม้นั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่บ้าง แต่แค่เพียงระดับการแสดงความคิดเห็นต่อโครงการรัฐและเอกชนเท่านั้น ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง และพบว่าในปัจจุบันระหว่างรัฐกับชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินต๋ม้นั้น มีเงื่อนไขความสัมพันธ์กันในเชิงสถาบัน โดยรัฐนั้นเป็นสถาบันที่ใหญ่กว่าชุมชนของชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินต๋ม้นั้น ชุมชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินต๋ม้นั้นเป็นสถาบันที่มีขนาดเล็กกว่าโดยหากเปรียบเทียบกับการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติและระบบตลาดแบบทุนนิยม โดยหากมองผ่านทฤษฎีการศึกษาเชิงสถาบันซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ประกอบด้วยทุนทั้งสามประเภทซ้อนกันในเรื่องของความสัมพันธ์ เป็นความสัมพันธ์กับรัฐ โดยรัฐนั้นออกนโยบายหรือเงื่อนไขที่มีผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพของการอยู่ร่วมกันของทุนทั้งสามประเภทและปัญหาของการจัดการทรัพยากรที่ดินซึ่งเกี่ยวกับการเมืองและอัตลักษณ์ ด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชาติพันธุ์ขมุกับรัฐ โดยมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรที่ดิน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ขมุ ที่มักจะถูกกีดกันจากการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร และสาเหตุของปัญหาของการจัดสรรที่ดินโดยรัฐที่ขาดการสนับสนุนจากชุมชนชาติพันธุ์ขมุคือรัฐนั้นได้นิยามอัตลักษณ์ในทางลบ (negative identification) ซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นการเพิกเฉย ไม่สนใจ (ignore) ซึ่งเป็นการกระทำที่เป็นการนิยามอัตลักษณ์ในทางลบในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาของ นุชจิรินทร์ ทับทิม (2553) ในการนิยามอัตลักษณ์ในทางลบ (negative identification) ซึ่งเป็นการนิยามอัตลักษณ์หรือสร้างอัตลักษณ์ในกลุ่มคน กล่าวคือ จากคนภายนอกชุมชนรวมไปถึงศัตรูและพันธมิตร โดยอัตลักษณ์ที่ได้มามักจะเป็นด้านลบ เมื่อถูกเพิกเฉยจากรัฐแล้ว ในส่วนของการผลักดันให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรจึงไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ โดยจากการวิจัยนั้นพบว่าชนชาติพันธุ์ขมุนั้นไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือการจัดสรรที่ดินไม่เท่าเทียม พบปัญหาความเหลื่อมล้ำ และมักจะถูกเพิกเฉยจากรัฐ และด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในปัจจุบันของชนชาติพันธุ์ขมุ จึงทำให้ชุมชนชนชาติพันธุ์ขมุไม่สนับสนุนในด้านนโยบายการจัดสรรที่ดินโดยรัฐเพราะการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน ทั้งที่จริงแล้วสังคมมนุษย์และระบบนิเวศทางธรรมชาตินั้นสามารถอยู่ร่วมกันได้แต่ก็ยังมีคำถามอีกด้านหนึ่งว่าสาเหตุใด ทำให้สังคมมนุษย์นั้นยังคงทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยการที่ชาวเขาหรือชนชาติพันธุ์นั้นยังได้รับการนิยามอัตลักษณ์ในเชิงลบ เช่น ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย หรือ ชาวเขาค้ายาเสพติด หรือตัวการบุกรุกป่า เป็นต้น หากศึกษาเชิงความสัมพันธ์เชิงอำนาจแล้ว สาเหตุนี้คือเกิดจากความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม โดยประเทศไทยนั้นมีความขัดแย้งและความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากร เกิดการกีดกันกลุ่มชนชาติพันธุ์ และเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มคนอีกกลุ่มซึ่งเกิดการแย่งชิงทรัพยากร นำไปสู่การทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสร้างการทำให้ชนกลุ่มน้อย ขนชายขอบหรือชนชาติพันธุ์นั้นให้ “กลายเป็นคนอื่น”

2.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

จากการศึกษา ผลกระทบของนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐต่ออัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินตุ้ม พบว่าแนวคิด “ชาวเขาทำอะไรเลือนลอย” เป็นเรื่องในอดีต เนื่องจากปัจจุบันที่ดินมีผู้ถือครองแล้ว ไม่มีข้อพิพาทรุนแรงกับรัฐ ชาวขมุสืบทอดที่ดินจากบรรพบุรุษโดยใช้วิธี “พาทำฟันป่า” ซึ่งเคยมีไร่เลือนลอยจริงในอดีต โดยมีช่วงเวลาการถือครองที่เปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจ ในด้านการเกษตร ชาวขมุใช้ระบบไร่หมุนเวียน พักดินเป็นช่วง ๆ เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน และเน้นการปลูกข้าวเพื่อยังชีพ ไม่พบการปลูกพืชเศรษฐกิจหรือการปล่อยเช่าที่ดินให้ธุรกิจจากภายนอก อย่างไรก็ตาม ยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลให้ชุมชนขมุเผชิญการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรม แต่ยังคงมีการต่อสู้เชิงอัตลักษณ์ เช่น พิธีปิดบ้านเลี้ยงผี การณรงค์ใช้ภาษาขมุ และการแต่งกายแบบดั้งเดิมในพิธีสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น ม้ง ที่ปรับเปลี่ยนศาสนาเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับรัฐ ชาวขมุเลือกส่งลูกบวชเรียนและนับถือพุทธเพื่อสร้างบทบาททางสังคมและการเมืองในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ชาวขมุบ้านหินตุ้มไม่ได้เปลี่ยนศาสนาเพื่อเข้าการศึกษาแต่ดำรงอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรม ขณะเดียวกันอัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของขมุได้รับอิทธิพลจากสังคมเมืองปรับตัวเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์และสถานะของชาวขมุ ได้แก่ นโยบายรัฐที่รวมศูนย์อำนาจ ปัญหาทรัพยากร และกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ยุ้งยากซึ่งทำให้ชุมชนต้องปรับตัวนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ พฤติกรรม และวัฒนธรรม เช่น การเลิกเคี้ยวหมากที่เคยเป็นค่านิยมความงามหรือการหายไปของเครื่องมือเกษตรดั้งเดิม ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของรัฐและสังคมเมืองที่ค่อย ๆ กลืนอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินตุ้ม

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากข้อค้นพบที่ได้รับจากการวิจัยเรื่อง การจัดสรรที่ดินโดยรัฐกับอัตลักษณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินของชนชาติพันธุ์ขมุ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 รัฐควรจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างรัฐและตัวแทนชนชาติพันธุ์ขมุ เพื่อกำหนดแนวทางการจัดสรรที่ดินที่เหมาะสม และเร่งออกเอกสารสิทธิ์โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์

1.2 ควรผลักดันพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 เพื่อให้ชุมชนมีอำนาจต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

1.3 ควรส่งเสริมการฟื้นฟูและอนุรักษ์อัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาการพิสูจน์สิทธิที่ดินของชนชาติพันธุ์ขมุที่อาศัยอยู่ก่อนการจัดสรรโดยรัฐ

2.2 ควรศึกษาการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางการเมืองของชนชาติพันธุ์ขมุ และโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

รายการอ้างอิง

- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2559). หนังสือทำเนียบชุมชนพื้นที่สูง ครอบคลุมพื้นที่ 20 จังหวัดของประเทศไทย ประจำปี พ.ศ.2559. https://hhdc.anamai.moph.go.th/web-upload/40x2bbc9a2164f1c536be9c0394dc58f0e6/m_document/35117/22762/file_download/3fbd863c22070368f4f3cbeebbb29cfd.pdf
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2554). รัฐกับสังคม: ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม (พิมพ์ครั้งที่ 2). พี เพรส.
- นภาพร อัคระรังสีกุล. (2562). ปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2562. (หน้า 947-957). มหาวิทยาลัยรังสิต.
- นุชจรินทร์ ทับทิม. (2553). การสื่อสารอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ ผ่านกิจกรรมถนนคนเดิน [การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]. CMUDC. <https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:112729>
- มนตรี ศิลปมหาบัณฑิต. (2560). การจัดการความขัดแย้ง (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักส่งเสริมงานตุลาการ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเมืองแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2566). ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนกรณีการทับซ้อนการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยเฉพาะพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่ทางวัฒนธรรมและพื้นที่ทางจิตวิญญาณ. https://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/2023/03/nsc_51_01.pdf
- อภิญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). อัตลักษณ์ Identity: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). มิติชุมชน วิถีคิดท้องถิ่น ว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดสรรทรัพยากร. สำนักงานกองทุนการสนับสนุนวิจัย.

นโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึง
ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา:
กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
A School Lunch Increase Policy for Pre-school Age to
Prathom Sueksa Six Students in Proportion with School Size:
A Case Study of the Child Development Centers in Nakhon Chai Si
District, Nakhon Pathom Province

วันที่รับบทความ: 7 พฤษภาคม 2568

ญาณิกา แกร่งรัมย์ ^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 24 มิถุนายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 1 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา และการวิเคราะห์นโยบายการบริหารงานรวมถึงการทราบบัญญาและอุปสรรคในการบริหารงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จากการปฏิบัติตามนโยบาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี อันได้แก่ นโยบายสาธารณะ การกำหนดนโยบายจากตัวแบบการเปลี่ยนแปลงส่วนเพิ่ม การนำนโยบายไปปฏิบัติผ่านสมรรถนะขององค์กร ตัวแบบด้านการจัดการ ส่งผลให้ทราบบัญญาและอุปสรรคในการปฏิบัติตามนโยบาย จากปัจจัยกำหนดความสำเร็จหรือล้มเหลว 8 ปัจจัย (ศุภชัย ยาวะประภาส, 2557, หน้า 101) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีเฉพาะเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีสมรรถนะองค์กรในการขับเคลื่อนนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพจำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้าง ด้านงบประมาณ และด้านสถานที่ ในขณะที่เดียวกันพบความล้มเหลวจากการวิเคราะห์ ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านลักษณะของนโยบาย พบอุปสรรค ด้านคุณภาพนโยบาย จากปัญหาข้อเรียกร้องให้ปรับปรุงอัตราการจัดสรร 2) ปัจจัยด้านความเป็นไปได้ทางเทคนิคหรือทฤษฎี พบอุปสรรคด้านเทคโนโลยีจากปัญหาโปรแกรม Thai School Lunch และ 3) ปัจจัยด้านความพอเพียงของทรัพยากร จากอุปสรรคด้านการขาดแคลนบุคลากร จากปัญหาการขาดทักษะการใช้งานโปรแกรม Thai School Lunch ส่งผลกลับสู่กระบวนการกำหนดนโยบายจากข้อเรียกร้องให้ปรับนโยบายใหม่ คือ การปรับอัตราการจัดสรรและกำหนดผู้มีทักษะในการใช้งานโปรแกรม Thai School Lunch

คำสำคัญ: นโยบายสาธารณะ โครงการอาหารกลางวัน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

¹ นักศึกษาปริญญาโทบัณฑิต หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: yanikarangrai@gmail.com

A School Lunch Increase Policy for Pre-School Age to Prathom Sueksa Six Students in Proportion with School Size: A Case Study of the Child Development Centers in Nakhon Chai Si District, Nakhon Pathom Province

Received: May 7, 2025

Yanika Rangrai^{1*}

Revised: June 24, 2025

Accepted: July 1, 2025

Abstract

In this thesis, the researcher examines a school lunch increase policy for pre-school age to Prathom Sueksa Six students in proportion with school size and analyzes the administration policy as well as the problems regarding the management of the child development centers in Nakhon Chai Si district, Nakhon Pathom province as they are operated according to the policy. The qualitative research approach was employed with the focus on the public policy, incremental policy formulation, policy implementation according to organizational competency, and a management model. This resulted in the understanding of the operational problems caused by the policy according to the eight factors determining success or failure research by Supachai Yawapraphat (2014, pp 101). The research data were collected through structured interviews from a purposive sample. The findings showed that the child development centers in Nakhon Chai Si district, Nakhon Pathom province were competent in three areas: organizational structure, budgeting, and locations. However, the findings also showed that the child development centers experience failure in the following manner: 1) in regard to the policy, an efficiency problem was accounted from requests to improve the allocation rate; 2) in regard to technical feasibility or relating theory to practice, technical problems occurred while using the Thai School Lunch program; 3) in regard to resources, there was a lack of personnel who were efficient at operating the Thai School Lunch program. These issues demand policy adjustment by improving the allocation rate and appointing personnel efficient in operating Thai School Lunch program.

Keywords: public policy, Thai school lunch policy, child development centers

¹ Master's degree student, Master of Political Science Program Ramkhamhaeng University

*Corresponding author, e-mail: yanikarangrai@gmail.com

บทนำ

ตามที่ทราบกันดีว่าพื้นฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งอยู่บนความต้องการของปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค จะเห็นได้ว่าปัจจัยพื้นฐานทั้ง 4 ประการ สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมการดำรงชีวิต อาหาร เป็นปัจจัยแรกของพื้นฐานที่ถูกกล่าวถึงอย่างเสมอมาและควรได้รับการสนับสนุนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพที่ดีทางสังคม ประเทศไทยเองนั้นได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการบริโภคอาหารที่ถูกหลักอนามัยและความสำคัญของคุณค่าอาหารตามหลักโภชนาการ เป็นการเตรียมพร้อมให้ได้ศักยภาพที่ดีทางด้านร่างกายของการดำรงชีวิตที่อยู่ภายใต้สังคมเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยเองจากความแตกต่างทางด้านภูมิประเทศและการดำรงชีวิต ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลในการรับประทานอาหารสะท้อนปัญหาตั้งแต่วัยสูงอายุ จนถึงเด็กเล็ก ในขณะเดียวกันความเสี่ยงทางด้านโภชนาการถูกมุ่งเน้นไปที่เด็กเล็กในสังคมไทยมากที่สุด เนื่องจากเด็กเล็กมีวิถีชีวิตประจำวันที่อาศัยการแสวงหาความรู้ภายในสถานศึกษา ฉะนั้นแล้วประเทศไทย จึงสนับสนุนให้โรงเรียนภายในสังกัดจัดทำโครงการอาหารกลางวัน เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหาร ให้ครบ 3 มื้อต่อวัน ทั้งที่บ้านและที่สถานศึกษา ตลอดจนสาระสำคัญของคุณค่าอาหารควรถูกสุลักษณะ สารอาหารที่ได้จะต้องครบ 5 หมู่ ตามหลักโภชนาการที่กรมอนามัยกำหนด เพื่อเป็นการป้องกันการเกิด ภาวะทุพโภชนาการ ได้แก่ ภาวะผอม ภาวะอ้วน และภาวะอ้วน ที่มีมักจะเกิดกับเด็กในวัยเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ กองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา, 2559, หน้า 7)

ทว่าประเทศไทยก็ยังคงพบปัญหาของโครงการอาหารกลางวันต่อเนื่อง จากเหตุผลทิศทาง เดียวกัน คือ การขึ้นราคาของวัตถุดิบตามสถานการณ์และสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ส่งผลให้นโยบายโครงการอาหารกลางวันมีความจำเป็นจะต้องปรับปรุง แก้ไข นโยบายด้านงบประมาณ ของโครงการอาหารกลางวันอย่างต่อเนื่อง กระนั้นแล้วการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันตามรูปแบบการ จัดสรรงบประมาณแบบรายหัวของนักเรียน ก็ยังคงไม่ตอบโจทย์ของราคาวัตถุดิบที่ปรับตัวสูงขึ้น ทำให้ผล กระทบของการเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลเสียไปถึงโรงเรียนที่มีขนาดเล็ก เนื่องจากโรงเรียนยังคงมีจำนวน นักเรียนน้อย ทำให้ได้รับการจัดสรรงบประมาณอาหารกลางวันน้อยตามไปด้วย และทำให้ประเทศไทย ยังคงได้รับรายงานปัญหาทุพโภชนาการในโรงเรียนขนาดเล็ก จากรูปแบบการเฉลี่ยจำนวนเงินอุดหนุน การ จัดสรรที่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐกับจำนวนนักเรียนภายในสถานศึกษา

ฉะนั้นแล้ว รัฐจึงนำประเด็นข้อหาหรือที่ได้รับเสียงสะท้อนจากกระทรวงศึกษาธิการที่เน้นย้ำถึง ประเด็นปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กจากการได้รับงบประมาณจัดสรรที่ไม่สามารถจัดทำโครงการอาหาร กลางวันได้อย่างเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน ทำให้การประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2565 มีมติการปรับเพิ่มค่าอาหารโครงการอาหารกลางวันให้แก่เด็กนักเรียนมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2565

ขนาดของสถานศึกษา (จำแนกตามจำนวนนักเรียน)	อัตราค่าอาหารกลางวัน (บาท/คน/วัน)
จำนวนนักเรียน 1-40 คน	36
จำนวนนักเรียน 41-100 คน	27
จำนวนนักเรียน 101-120 คน	24
จำนวนนักเรียน 121 คนขึ้นไป	22

ที่มา: กระทรวงมหาดไทย (2565)

จากการปรับราคาตามตารางข้างต้น เป็นวิธีการที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนจากการสำรวจนโยบายตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันในครั้งนี้ส่งผลให้การคลังของรัฐ มีความจำเป็นจะต้องใช้งบประมาณการจัดสรรที่เพิ่มสูงขึ้นจากอัตราการจัดสรรรูปแบบใหม่ รัฐจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีมาตรการในการควบคุมการดำเนินงานงบประมาณโครงการอาหารกลางวัน จึงสร้างระบบโปรแกรม Thai School Lunch (ระบบแนะนำสำหรับอาหารกลางวันสำหรับโรงเรียนแบบอัตโนมัติ) เป็นโปรแกรมที่ถูกพัฒนาโดย ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค) ภายใต้สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีร่วมกับสถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นระบบการใช้งานผ่านอินเทอร์เน็ต มีข้อมูลที่เชื่อมโยงกันระหว่างโรงเรียน และติดตามการใช้งานของแต่ละโรงเรียนได้ ทำให้โรงเรียนสามารถควบคุมงบประมาณให้สอดคล้องกับคุณค่าโภชนาการของเด็กวัยเรียน มีเป้าหมายให้สถานศึกษาได้จัดสำรับเมนูอาหารได้อย่างรวดเร็ว มีความหลากหลาย และมีคุณภาพมากขึ้น (ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค), ม.ป.ป.) เพื่อให้สอดคล้องกับการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนที่สูงขึ้น รัฐได้ชี้แจงแนวทางการปฏิบัติตามนโยบาย ผ่านหนังสือสั่งการให้หน่วยงานภายในสังกัดทราบและถือปฏิบัติตามโดยทั่วกัน ได้แก่ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท 0816.2/ว 9433 ลงวันที่ 15 ธันวาคม 2565 เรื่อง มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง ขอบปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันของนักเรียน มีสาระสำคัญคือแนวทางการบริหารจัดการงบประมาณเงินอุดหนุนค่าอาหารกลางวันประจำปีงบประมาณ 2566 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง เห็นควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้จ่ายจากงบประมาณรายจ่ายที่ได้รับจัดสรรไว้แล้ว หรือพิจารณาปรับแผนการปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณ โดยคำนึงถึงความครอบคลุมของทุกแหล่งเงินให้เพียงพอในการจัดสรรเงินอุดหนุน

ในทางตรงกันข้ามกลับทำให้สถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องตั้งรับและปรับเปลี่ยนการจัดสรรงบประมาณ จากการถ่ายทอดนโยบายใหม่ ต้องดำเนินการตามแนวทางการบริหารงบประมาณรูปแบบใหม่โดยทันที แม้ในช่วงระยะเวลาเปลี่ยนผ่านระหว่างปีงบประมาณ 2565 และปีงบประมาณ 2566 จะมีการเปลี่ยนแปลงการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันจากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2564 (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2567) จากการจัดสรรอาหารกลางวันนักเรียน 20 บาทต่อคนต่อวัน เป็น 21 บาทต่อคนต่อวัน ได้เพียงไม่นาน ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อนโยบายการบริหารงานและ

นโยบายการบริหารงบประมาณของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ต้องเร่งขับเคลื่อนการดำเนินงานให้ทันนโยบายใหม่โดยการปรับปรุงแผนการดำเนินงานจำนวน 3 แผนงาน ดังนี้

1. แผนพัฒนาการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กระยะ 5 ปี
2. แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
3. แผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

(กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ม.ป.ป., หน้า 11)

เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการเบิกจ่ายตามนโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา และสร้างผลสำเร็จในการขับเคลื่อนนโยบายผ่านสมรรถนะขององค์กร ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เป็นสถานศึกษาภายใต้สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการขอรับงบประมาณการจัดสรรโครงการอาหารกลางวัน มีความจำเป็นต้องปฏิบัติตามแนวทางการบริหารงานที่รัฐกำหนดตามหนังสือสั่งการ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เป็นหนึ่งในกลุ่มองค์กรที่ขับเคลื่อนและปฏิบัติตามนโยบาย จากสภาพแวดล้อมทางนโยบายที่เปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่ด้านการบริหารงานที่ระบบโปรแกรม Thai School Lunch เข้ามามีบทบาทและการดำเนินงาน ด้านงบประมาณที่เป็นรูปแบบอัตราการจัดสรรแบบใหม่ที่รัฐเป็นผู้กำหนด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

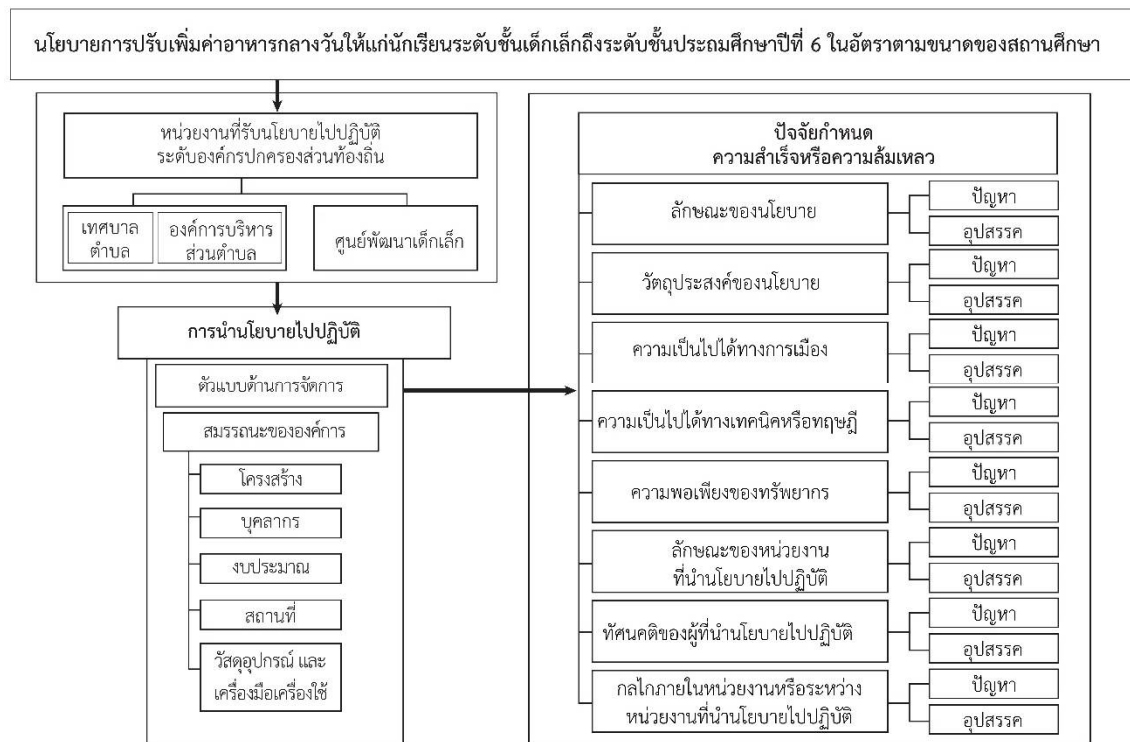
1. เพื่อศึกษานโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา
2. เพื่อวิเคราะห์การขับเคลื่อนนโยบายการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จากนโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จากการปฏิบัติตามนโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. กรอบการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ มีรูปแบบกระบวนการดำเนินงานตามกรอบการวิจัยที่ผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดมีจุดเริ่มต้นจากตัวบทของนโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา ถ่ายทอดนโยบายสู่หน่วยงานระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำนโยบายไปปฏิบัติ ขับเคลื่อนนโยบายผ่านตัวแบบด้านการจัดการสมรรถนะขององค์กร นำมาวิเคราะห์ร่วมกับปัจจัยกำหนดความสำเร็จหรือล้มเหลวในการนำนโยบายไป

ปฏิบัติ จำนวน 8 ปัจจัย ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคของการปฏิบัติตามนโยบายจากกรณีศึกษา
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ภาพที่ 1 กรอบการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจากการสำรวจข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลัก มีการแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มข้าราชการครู หรือบุคลากรทางการศึกษา (ปฏิบัติหน้าที่ประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก) จำนวน 29 ราย และกลุ่มข้าราชการ บุคลากร หรือพนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ปฏิบัติหน้าที่ประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) จำนวน 22 ราย จากประชากรทั้งหมดที่ผู้วิจัยได้สำรวจ และทำการคัดเลือกด้วยวิธีเฉพาะเจาะจงหรือตามจุดหมาย โดยเป็นการสุ่มตัวอย่างที่เกิดจากความต้องการของนักวิจัยในการได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกในประเด็นที่กำลังศึกษา (วิระยุทธ พรพจน์ธนาศ, 2566, หน้า 153) มีเกณฑ์คัดเลือกจากองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีจำนวนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2 แห่งขึ้นไป และได้รับการจัดสรรตามอัตราการจัดสรรที่แตกต่างกัน ทำให้ผลการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก มีดังนี้

ตารางที่ 2 ตารางผู้ให้ข้อมูลหลักระดับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	เหตุผล
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กท่าตำหนัก	เหตุผล: มีนักเรียนอยู่ที่ 41-100 คน รับบออาหารกลางวัน 27 บาท/คน/วัน
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกลาง	เหตุผล: มีนักเรียนอยู่ที่ 1-40 คน รับบออาหารกลางวัน 27 บาท/คน/วัน

จากตารางที่ 2 ทำให้ทราบผู้ให้ข้อมูลหลักระดับกลุ่มศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จากเกณฑ์ในการคัดเลือกที่ผู้วิจัยกำหนด ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กท่าตำหนัก และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกลาง

ตารางที่ 3 ตารางผู้ให้ข้อมูลหลักระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	เหตุผล
องค์การบริหารส่วนตำบลท่าตำหนัก	เหตุผล: ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กภายใต้สังกัด ตั้งแต่ 2 ศูนย์ขึ้นไป มีนักเรียนระหว่าง 41-100 คน รับบออาหารกลางวัน 27 บาท/คน/วัน
องค์การบริหารส่วนตำบลนครชัยศรี	เหตุผล: ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กภายใต้สังกัด ตั้งแต่ 2 ศูนย์ขึ้นไป มีนักเรียนระหว่าง 1-400 คน รับบออาหารกลางวัน 27 บาท/คน/วัน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 2 ศูนย์ได้รับการจัดสรรไม่เท่ากัน

จากตารางที่ 3 ทำให้ทราบผู้ให้ข้อมูลหลักระดับกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากเกณฑ์ในการคัดเลือกที่ผู้วิจัยกำหนด ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าตำหนัก และองค์การบริหารส่วนตำบลนครชัยศรี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

วิธีการสัมภาษณ์ (interview) ในการเก็บข้อมูล มีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) โดยผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนจะได้รับข้อมูล ชุดคำถามชุดเดียวกันจากการกำหนดประเด็นคำถามจากผู้วิจัย (วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ, 2566, หน้า 197) ขั้นตอนกระบวนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผ่าน 2 วิธีการ คือ การสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้ากันโดยตรง และสัมภาษณ์ด้วยวิธีการทางโทรศัพท์ เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลไม่สะดวกต่อการเผชิญหน้าจากเวลาการปฏิบัติหน้าที่ภายในหน่วยงาน

4. การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยถามคำถามจากแบบสัมภาษณ์ที่เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ส่วนนำส่วนผู้สัมภาษณ์ ส่วนผู้ถูกสัมภาษณ์ และส่วนคำถาม มีรายละเอียดเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวม ดังนี้

ส่วนที่ 1 มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อวิเคราะห์หน่วยงานที่รับนโยบายไปปฏิบัติระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ส่วนที่ 2 มาตรฐานการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อวิเคราะห์นโยบายอาหารกลางวันผ่านกระบวนการกำหนดนโยบาย ตัวแบบการเปลี่ยนแปลงส่วนเพิ่มหรือค่อยเป็นค่อยไป ตลอดจนการขับเคลื่อนการบริหารงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย

ส่วนที่ 3 การนำนโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2565 ไปปฏิบัติ เพื่อวิเคราะห์การนำนโยบายไปปฏิบัติผ่านตัวแบบด้านการจัดการแสวงหาปัจจัยกำหนดความสำเร็จหรือล้มเหลว ในการปฏิบัติตามนโยบาย

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ปฏิบัติตามนโยบาย เมื่อผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามกรอบการวิจัยและทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ไปทีละประเด็นจากตารางการวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากวัตถุประสงค์การวิจัยประการแรก เพื่อศึกษานโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา ทำให้ทราบการจัดการนโยบายจากการทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พบว่ารูปแบบของนโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนในอัตราตามขนาดของสถานศึกษาเป็นนโยบายจากการกำหนดนโยบายผ่านตัวแบบการเปลี่ยนแปลงในส่วนเพิ่ม หรือตัวแบบค่อยเป็นค่อยไป (The Incremental Theory) มีการเปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อย เพื่อได้นโยบายโครงการอาหารกลางวันในอัตราตามขนาดของสถานศึกษาที่ปรากฏเป็นนโยบายใหม่ และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์การจัดการนโยบายผ่านทฤษฎีองค์การตามตัวแบบทางการจัดการ (Management Model) พบรายละเอียดในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ตารางสรุปการวิเคราะห์สมรรถนะด้านการจัดการขององค์กรที่นำนโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษาไปปฏิบัติ

สมรรถนะ	ผลการวิเคราะห์
ด้านโครงสร้าง	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใน อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม นำนโยบายไปปฏิบัติตามโครงสร้างการทำงาน การรับนโยบายและการถ่ายทอดนโยบาย จากบนลงล่าง หรือที่เรียกว่า กระบวนการบริหารแบบ Top-Down ที่เกิดขึ้นในโครงสร้างการทำงานของหน่วยงานราชการตามอำนาจหน้าที่
ด้านบุคลากร	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใน อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม พบความขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ในการปฏิบัติงานในโปรแกรม Thai School Lunch จากการปฏิบัติตามนโยบาย ซึ่งเป็นโปรแกรมที่รัฐนำมาควบคุมการทำงาน จากการจัดสรรงบประมาณอาหารกลางวันในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา
ด้านงบประมาณ	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใน อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม มีงบประมาณเพียงพอในการปฏิบัติตามนโยบายที่เปลี่ยนแปลง

ตารางที่ 4 ตารางสรุปการวิเคราะห์สมรรถนะด้านการจัดการขององค์การที่นำนโยบายการปรับเพิ่ม
ค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตาม
ขนาดของสถานศึกษาไปปฏิบัติ (ต่อ)

สมรรถนะ	ผลการวิเคราะห์
ด้านงบประมาณ	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใน อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม มีงบประมาณเพียงพอในการปฏิบัติตาม นโยบายที่เปลี่ยนแปลง
ด้านสถานที่	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใน อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม มีสถานที่ที่พร้อมและเหมาะสม ในการ ดำเนินการตามนโยบาย
ด้านวัสดุ อุปกรณ์ และ เครื่องมือเครื่องใช้	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใน อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม พบการขาดความชำนาญ ในการใช้ เครื่องมือ ระบบโปรแกรม Thai School Lunch ที่รัฐกำหนดควบคู่กับการปฏิบัติตาม นโยบาย

จากตารางที่ 4 อธิบายลักษณะของนโยบายจากการนำนโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหาร
กลางวันให้นักเรียนในระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของ
สถานศึกษาไปปฏิบัติ ผ่านตัวแบบด้านการจัดการ สมรรถนะขององค์การ ผลปรากฏว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านโครงสร้าง มีมาตรฐานการดำเนินงานเป็นระบบสายการบังคับ
บัญชา ที่ทำการถ่ายทอดและรับคำสั่งการตามนโยบายที่แน่นอนเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ
ด้านบุคลากร พบการขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการใช้งานของระบบ Thai School Lunch
ด้านงบประมาณ พบว่า มีงบประมาณที่เพียงพอสำหรับการดำเนินงานตามนโยบาย ด้านสถานที่ พบว่า
มีสถานที่ที่เหมาะสม มีการเตรียมพร้อมสำหรับการปฏิบัติตามนโยบาย และด้านวัสดุ อุปกรณ์ และ
เครื่องมือเครื่องใช้ พบการขาดความชำนาญในการใช้งานโปรแกรม Thai School Lunch ที่รัฐ
กำหนดควบคู่กับการปฏิบัติตามนโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนในระดับชั้นเด็กเล็ก
ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา จากกรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใน
อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ประการที่สองของวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์การขับเคลื่อนนโยบายการบริหารงานของศูนย์
พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จากนโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้แก่
นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา เพื่อให้ทราบ
แนวทางนโยบายการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยการ
วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ประกอบการวิเคราะห์การนำนโยบายไปปฏิบัติจากปัจจัยกำหนด
ความสำเร็จหรือล้มเหลว 8 ปัจจัยในการขับเคลื่อนนโยบาย มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 5 ตารางสรุปการวิเคราะห์การขับเคลื่อนนโยบายการบริหารงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จากปัจจัยกำหนดความสำเร็จหรือล้มเหลวในการนำนโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้แก่นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา

ปัจจัยการขับเคลื่อนนโยบาย	ความสำเร็จหรือล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติ	เหตุผล
ปัจจัยด้านลักษณะของนโยบาย	ส่งผลล้มเหลว	มีข้อเรียกร้องให้ปรับปรุงนโยบาย เรื่องอัตราการจัดสรรที่ไม่เหมาะสม
ปัจจัยด้านวัตถุประสงค์	ส่งผลสำเร็จ	มีการสื่อสารวัตถุประสงค์ของนโยบายที่ชัดเจน และเข้าใจตรงกัน เป็นการปรับเพิ่มราคาการจัดสรรงบประมาณโครงการอาหารกลางวันเพื่อแก้ปัญหาทุพโภชนาการของเด็กวัยเรียนในสถานศึกษาที่มีขนาดเล็ก
ปัจจัยด้านความเป็นไปได้ทางการเมือง	ส่งผลสำเร็จ	ได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่พบการขัดผลประโยชน์หรือสร้างผลกระทบกับฝ่ายอิทธิพล
ปัจจัยด้านความเป็นไปได้ทางเทคนิคหรือทฤษฎี	ส่งผลล้มเหลว	ความเข้าใจและความไม่เข้าใจ ในการปฏิบัติงานระบบโปรแกรม Thai School Lunch
ปัจจัยด้านความพอเพียงของทรัพยากร	ส่งผลล้มเหลว	ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการใช้งานระบบโปรแกรม Thai School Lunch
ปัจจัยด้านลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ	ส่งผลสำเร็จ	มีลักษณะโครงสร้างสถานที่ และความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพต่อการปฏิบัติตามนโยบาย
ปัจจัยด้านทัศนคติของผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ	ส่งผลสำเร็จ	มีบุคลากรที่มีความสามารถ ประสบการณ์ และความรู้สึกรักต่อการปฏิบัติตามนโยบายที่ดี
ปัจจัยด้านกลไกภายในหน่วยงานหรือระหว่างหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ	ส่งผลสำเร็จ	มีความสามารถในการควบคุมดูแลการจัดกาประสานงานที่ดีทั้งภายในหน่วยงาน และระหว่างหน่วยงานอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นสังกัดเอง

จากตารางที่ 5 สามารถอธิบายการขับเคลื่อนการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จากการปฏิบัติตามนโยบาย พบความล้มเหลว จำนวน 3 กรณี ได้แก่ ด้านลักษณะของนโยบายที่มีข้อเรียกร้องถึงคุณภาพของนโยบายที่เกิดความไม่เหมาะสมในเรื่องของอัตราการจัดสรร ด้านความเป็นไปได้ทางเทคนิคหรือทฤษฎี พบความล้มเหลว จากการที่ผู้ปฏิบัติมีทั้งความเข้าใจและความไม่เข้าใจในการปฏิบัติงานผ่านโปรแกรม Thai School Lunch จึงส่งผลให้ปัจจัยด้านความพอเพียงของ

ทรัพยากร เกิดความล้มเหลว ในการขับเคลื่อนนโยบายจากการขาดบุคลากรเฉพาะทางที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในการดำเนินงานในระบบ Thai School Lunch ทำให้การขับเคลื่อนนโยบายการบริหารงานของ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เกิดความล้มเหลวในการปฏิบัติงาน จำนวน 3 ด้าน ดังที่กล่าวมาในข้างต้น อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์การขับเคลื่อนนโยบายการบริหารงานของศูนย์พัฒนา เด็กเล็ก ยังมีจำนวน 5 ปัจจัย ที่ส่งผลสำเร็จได้แก่ ปัจจัยด้านวัตถุประสงค์ของนโยบาย ที่ผู้ให้ข้อมูลทราบว่า เป็นการแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการของโรงเรียนที่มีขนาดเล็ก ปัจจัยด้านความเป็นไปได้ทางการเมือง พบว่า ทุกฝ่าย ทุกภาคส่วน ให้การสนับสนุนต่อการปรับเปลี่ยนนโยบาย ด้านลักษณะของหน่วยงาน ที่นำ นโยบายไปปฏิบัติ พบว่า มีโครงสร้างสถานที่ และความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพต่อการปฏิบัติตามนโยบาย ด้านทัศนคติของผู้ที่นำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่า มีบุคลากรที่มีทัศนคติที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย และ ปัจจัยด้านกลไกภายในหน่วยงานหรือระหว่างหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ พบความสำเร็จ จากการที่มีความสามารถในการควบคุมดูแล และการจัดการประสานงานที่ดีทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน

ประการที่สามของวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายการบริหารงาน ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จากการปฏิบัติตามนโยบายการปรับเพิ่ม ค่าอาหารกลางวันให้แก่นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของ สถานศึกษา จากการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ประการที่สอง พบความล้มเหลวจากการขับเคลื่อนนโยบาย ผ่านปัจจัยกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวจากการปฏิบัติตามนโยบาย 8 ปัจจัย พบ 3 ปัจจัยที่เกิด ความล้มเหลว ผู้วิจัยจึงนำ ปัจจัยจำนวน 3 ด้าน มาวิเคราะห์เพื่อหาปัญหาและอุปสรรค มีรายละเอียด จาก 8 ปัจจัยกำหนดความสำเร็จหรือล้มเหลว ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 ตารางสรุปการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จากการปฏิบัติตามนโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวัน ให้แก่นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา

ปัจจัย	ปัญหา	อุปสรรค
ปัจจัยด้านลักษณะของนโยบาย	มีข้อเรียกร้องให้ปรับปรุงนโยบายเรื่องอัตรา การจัดสรรกับขนาดของสถานศึกษาที่มี ความไม่สมเหตุสมผล	คุณภาพของนโยบาย
ปัจจัยด้านความเป็นไปได้ทางเทคนิค หรือทฤษฎี	พบทั้งความเข้าใจและไม่เข้าใจในการใช้งาน ระบบโปรแกรม Thai School Lunch ที่รัฐ กำหนด	เทคโนโลยีที่นำไปปฏิบัติ (Thai School Lunch)
ปัจจัยด้านความพอเพียงของ ทรัพยากร	เนื่องจากระบบโปรแกรม Thai School Lunch ไม่ตอบสนองต่อการทำงานของ ผู้ปฏิบัติ จึงส่งผลให้ขาดแคลนบุคลากรที่มี ความรู้ความสามารถการใช้งานโปรแกรม Thai School Lunch	การขาดแคลนบุคลากร

จากตารางที่ 6 สามารถอธิบายผลสรุปของปัญหาและอุปสรรคของนโยบายการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีจำนวน 3 ปัจจัยหลัก คือ ด้านลักษณะของนโยบาย พบปัญหาอัตราการจัดสรร และมีคุณภาพของนโยบายเป็นอุปสรรค ด้านความเป็นไปได้ทางเทคนิคหรือทฤษฎี พบปัญหาจากโปรแกรม Thai School Lunch และเทคโนโลยีที่นำไปปฏิบัติเป็นอุปสรรค ในประการสุดท้ายปัจจัยด้านความพอเพียงของทรัพยากร จากปัญหาผู้ปฏิบัติงานไม่ตอบสนองการใช้งานโปรแกรม Thai School Lunch ทำให้การขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทางเป็นอุปสรรค จากการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

ภาพที่ 2 ภาพสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย

การสรุปผลการวิจัยเมื่อเปรียบเทียบกับกรอบการวิจัยได้ดังนี้ นโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษามอบให้หน่วยงานระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบายผ่านสมรรถนะองค์กรตัวแบบด้านการจัดการ 5 ด้าน

ด้านโครงสร้างมีมาตรฐานการบังคับบัญชา ด้านบุคลากร พบการขาดบุคลากรปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับ Thai School Lunch ด้านงบประมาณ มีความเพียงพอ ด้านสถานที่ที่มีความเหมาะสม ด้านวัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ พบโปรแกรม Thai School Lunch ไม่เป็นที่ยอมรับ เมื่อนำไปวิเคราะห์ร่วมกับปัจจัยกำหนดความสำเร็จหรือล้มเหลว ส่งผลให้ด้านลักษณะของนโยบายเกิดความล้มเหลว พบปัญหา คือ อัตราการจัดสรรที่ไม่เหมาะสม และอุปสรรค คือ คุณภาพของนโยบาย ด้านความเป็นไปได้ทางเทคนิคหรือทฤษฎีเกิดความล้มเหลว จากปัญหาการขาดความรู้ในการใช้งานโปรแกรม Thai School Lunch และอุปสรรคคือ เทคโนโลยีที่นำไปปฏิบัติ และด้านความพอเพียงของทรัพยากรเกิดความล้มเหลว จากปัญหาการขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทางเกี่ยวกับระบบ Thai School Lunch พบอุปสรรคคือการขาดแคลนบุคลากร

2. อภิปรายผล

จากข้อมูลที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลและนำมาเปรียบเทียบผลจากทั้ง 3 ทฤษฎี ในการขับเคลื่อนนโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้แก่นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา ได้แก่ ตัวแบบการเปลี่ยนแปลงส่วนเพิ่ม หรือค่อยเป็นค่อยไป (the incremental theory) แนวคิดทฤษฎีองค์การ ตัวแบบทางด้านการจัดการ (management model) และปัจจัยการนำนโยบายไปปฏิบัติสู่ความสำเร็จหรือล้มเหลว 8 ปัจจัย ปัจจัยที่จะทำให้ให้นโยบายเกิดความสำเร็จต้องอาศัยความสามารถในการปฏิบัติงานขององค์กร ทั้งด้านการบริหาร ด้านเทคนิค รวมถึง บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงาน (วรเดช จันทรศร, 2565, หน้า 133) ในการวิเคราะห์พบว่า ประเด็นสำคัญที่ส่งผลให้การนำนโยบายไปปฏิบัติและการขับเคลื่อนองค์กรตามนโยบายให้เกิดผลไม่สำเร็จ มี 3 ประเด็นหลักที่เหมือนกัน ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ปัจจัยด้านลักษณะของนโยบาย พบอุปสรรคด้านคุณภาพนโยบาย จากปัญหาข้อเรียกร้องให้ปรับปรุงอัตราการจัดสรร

ประเด็นที่ 2 ปัจจัยด้านความเป็นไปได้ทางเทคนิคหรือทฤษฎี พบอุปสรรคด้านเทคโนโลยี จากปัญหาโปรแกรม Thai School Lunch

ประเด็นที่ 3 ปัจจัยด้านความพอเพียงของทรัพยากร พบอุปสรรคด้านการขาดแคลนบุคลากร จากปัญหาการขาดทักษะการใช้งานโปรแกรม Thai School Lunch

ทั้ง 3 ประเด็น ส่งผลย้อนกลับไปสู่ต้นกำเนิดของนโยบายที่มีการปรับปรุงมาแล้วอย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏในการวิเคราะห์ผ่านตัวแบบการเปลี่ยนแปลงส่วนเพิ่ม ทำให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ส่งผลสนับสนุนทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงส่วนเพิ่ม หรือค่อยเป็นค่อยไป นโยบายสามารถเปลี่ยนแปลงสูง แปรผันตามสภาพแวดล้อม เนื้อหาของนโยบายจะเปลี่ยนแปลงไปทีละน้อย แต่มีความถี่ในการเปลี่ยนแปลงมาก (มยุรี อนุমানราชธน, 2556, หน้า 86) จากการประเมินผลของการขับเคลื่อนนโยบายผ่านสมรรถนะขององค์กร ปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคของนโยบาย มีข้อเรียกร้องให้ปรับเปลี่ยนคุณภาพของนโยบาย การเพิ่มเติมบุคลากรเฉพาะทาง และการปรับปรุงพัฒนาโปรแกรม Thai School Lunch ในกรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เกิดผลลัพธ์เป็นแนวทางเดียวกัน เรียกร้องการสนับสนุนจากรัฐที่เป็นผู้กำหนดนโยบายตามวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาทุพโภชนาการของเด็กใน

วัยเรียน ให้นโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมนโยบาย จากการวิเคราะห์คุณภาพของนโยบายต้องมีการเปลี่ยนแปลงหลังจากการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม สำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของโครงการอาหารกลางวันต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะในส่วนของผลการวิจัยที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์คู่กับสังคมไทยในกระบวนการที่รัฐได้ออกนโยบายเพื่อการดำรงชีวิตของนักเรียนในการแก้ไขปัญหาทุกโภชนาการอย่างโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีตัวแบบกระบวนการเปลี่ยนแปลงส่วนเพิ่มในส่วนการกำหนดนโยบายรัฐสามารถนำปัญหาและอุปสรรคที่พบเจอจากการวิจัยครั้งนี้ ประเด็นที่ 1 ปัญหาและอุปสรรคด้านลักษณะของนโยบายที่มีการเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงอัตราการจัดสรร รัฐจะนำไปปรับปรุงแก้ไขนโยบายเพื่อให้ได้ตัวเลขค่าอาหารกลางวันที่เหมาะสมในครั้งต่อไป ประเด็นที่ 2 ด้านเทคโนโลยีที่นำไปปฏิบัติ เมื่อรัฐทราบแล้วว่าการขาดความรู้ความเข้าใจของการใช้งานโปรแกรม Thai School Lunch ที่รัฐกำหนด เป็นปัญหาที่ต้องปรับปรุง และประเด็นที่ 3 ปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นประเด็นสืบเนื่องจากเทคโนโลยีรูปแบบใหม่ที่รัฐกำหนดอย่าง Thai School Lunch ที่ส่งผลต่อการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการใช้งานเป็นผลให้ทรัพยากรที่มีอยู่ในการปฏิบัติตามนโยบายไม่เพียงพออีกต่อไป รัฐจะต้องแก้ไขปัญหาในส่วนบุคลากรเพิ่มเติมจากกรณีการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันทั้งที่ควรเป็นปัญหาจากงบประมาณ แต่ทว่ากลับไม่ใช่ปัญหาที่รัฐต้องปรับปรุงดำเนินการแก้ไขนโยบายใหม่อีกครั้ง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

จากการศึกษานโยบายการปรับเพิ่มค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนระดับชั้นเด็กเล็กถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอัตราตามขนาดของสถานศึกษา ทำให้ค้นพบข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ดังนี้

- 2.1 เห็นควรปรับปรุงแก้ไขอัตราการจัดสรรค่าอาหารกลางวันใหม่
- 2.2 เห็นควรให้จัดอบรมวิธีการใช้งานโปรแกรม Thai School Lunch ให้กับบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่โดยตรง เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับคุณค่าโภชนาการและเป็นผู้มีทักษะการใช้งานคอมพิวเตอร์
- 2.3 เห็นควรให้จัดตั้งตำแหน่งปฏิบัติการที่ทำหน้าที่บันทึกข้อมูลในโปรแกรม Thai School Lunch โดยเฉพาะ

รายการอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (3 ตุลาคม 2567). **ด่วนที่สุด ที่ มท 0816.2/ว 4279 เรื่อง แนวทางการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. https://www.dla.go.th/upload/document/type2/2567/10/32371_1_1727944587893.pdf?time=1729587578471
- กระทรวงมหาดไทย. (15 ธันวาคม 2565). **ด่วนที่สุด ที่ มท 0816.2/ว 9433 เรื่อง มติคณะรัฐมนตรีเรื่อง ขอบริษัทเพิ่มค่าอาหารกลางวันของนักเรียน**. https://www.dla.go.th/upload/document/type2/2022/12/28550_1_1671173474782.pdf?time=1671178887197
- กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (ม.ป.ป.). **มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559**. https://www.dla.go.th/upload/ebook/column/2017/4/2199_5930.pdf
- กระทรวงศึกษาธิการ กองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา. (2559). **คู่มือการดำเนินงานกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน**. สกสศ.ลาดพร้าว.
- มยุรี อนุมานราชธน. (2556). **นโยบายสาธารณะ (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- วรเดช จันทรศร. (2565). **ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 8)**. พริกหวานกราฟฟิค.
- วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ. (2566). **ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภชัย ยาวะประภาส. (2557). **นโยบายสาธารณะ (พิมพ์ครั้งที่ 10)**. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค). (ม.ป.ป.). **เกี่ยวกับเรา ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ในการพัฒนาระบบ Thai School Lunch**. <https://www.thaischoollunch.in.th/aboutus.php>

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว:
ศึกษาพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว
พ.ศ. 2562

Problems in the Enforcement of Laws on Domestic Violence:
A Study of on Promotion, Development and Protection of Family
Institutions Act, B.E. 2562 (2019)

วันที่รับบทความ: 11 มิถุนายน 2568

สุภรา สุวรรณบัตร^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 30 มิถุนายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 7 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวคิด และหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับความผิดอันยอมความได้ในกรณีดังกล่าว โดยศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติของพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 เพื่อทำความเข้าใจเจตนารมณ์ของกฎหมายและพิจารณาประเด็นปัญหาในการบังคับใช้ โดยอาศัยการศึกษาข้อมูลเชิงเนื้อหาทางนิติศาสตร์จากตำรา เอกสารวิชาการ วารสาร วิทยานิพนธ์ และแหล่งข้อมูลออนไลน์ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ผลการศึกษา พบว่านิยามของ “ความรุนแรงในครอบครัว” ยังไม่ครอบคลุมรูปแบบความรุนแรงทางอารมณ์ การเงิน และการควบคุมพฤติกรรม ซึ่งล้วนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทยปัจจุบัน ขณะเดียวกันนิยามของ “บุคคลในครอบครัว” ก็ยังไม่ครอบคลุมความสัมพันธ์ที่มีได้จดทะเบียนสมรสหรือความสัมพันธ์ของคู่รักหลากหลายทางเพศ จึงควรมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมสมัยใหม่ นอกจากนี้ การบัญญัติให้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ยังอาจขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองเหยื่อและลดการกระทำความรุนแรง ผู้เขียนจึงเสนอให้มีการทบทวนสถานะความผิดดังกล่าว และได้นำกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศมาเปรียบเทียบเพื่อเสนอแนะแนวทางปรับปรุงกฎหมายไทยให้สามารถคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ครอบครัว ความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงทางการเงิน

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: supara.s63@rsu.ac.th

Problems in the Enforcement of Laws on Domestic Violence: A Study of on Promotion, Development and Protection of Family Institutions Act, B.E. 2562 (2019)

Received: June 11, 2025

Supara Suwannabut ^{1*}

Revised: June 30, 2025

Accepted: July 7, 2025

Abstract

This research article aims to examine the background, concepts, and legal principles related to domestic violence, with particular emphasis on the issue of compoundable offenses in such cases. This study analyses the provisions of the Promotion and Protection of Family Institution Act B.E. 2562 (2019) to understand the spirit of the law and identify legal challenges in its implementation. The research is conducted through doctrinal legal analysis, drawing upon textbooks, academic articles, journals, theses, and online sources in both Thai and foreign languages. The findings reveal that the current definition of "domestic violence" does not sufficiently encompass emotional abuse, financial abuse, or controlling behavior—forms of violence that exist in modern Thai society. Additionally, the definition of "family members" does not include unmarried partners and same-sex couples. It is therefore necessary to revise and expand these definitions to better reflect contemporary social context. Moreover, classifying domestic violence as a compoundable offense may undermine the spirit of the law, which is to protect victims and reduce incidents of violence. The researcher thus recommends reconsideration of the compoundable status of such offenses. Comparative legal analysis of international and foreign legal frameworks is also undertaken to propose improvements on the Thai law to ensure more effective and equitable protection for victims of domestic violence.

Keywords: family, domestic violence, financial abuse

¹ Master's degree student, Department of Law, Faculty of Law, Rangsit University

*Corresponding author, e-mail: supara.s63@rsu.ac.th

บทนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่มีความสำคัญอันเป็นรากฐานสำคัญของสังคมเนื่องจากครอบครัวเป็นสถาบันที่หล่อหลอมคุณค่าของชีวิตและบ่มเพาะปลูกฝังคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ที่งดงามให้แก่บุคคลในครอบครัว (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2562, หน้า 4) เพื่อให้คนเหล่านั้นเป็นคนดี มีความรู้สึกนึกคิดดีและเป็นคนมีคุณภาพออกไปทำประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติ จากทฤษฎีความผูกพันทางสังคม (social bonding theory) ของ ทราวิชเชอร์ชี่ (Hirschi's) นักอาชญาวิทยา อธิบายถึงแรงจูงใจและพฤติกรรมของอาชญากรรมไว้ โดยหลักการสำคัญของทฤษฎีนี้คือพันธะทางสังคมหรือความผูกพันทางสังคม หากบุคคลในครอบครัวมีความรู้สึกผูกพันกับครอบครัว มีความอบอุ่น รักใคร่ปรองดอง บุคคลมีครอบครัวเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวมีสามัญสำนึกที่จะควบคุมตนเองให้เป็นบุคคลที่ดีของสังคมและตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม (ปกรณ มณีปกรณ, 2555, หน้า 367-368) ปัจจุบันสภาพสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมีอาชญากรรมเกิดขึ้นในสังคมเป็นจำนวนมาก สาเหตุหนึ่งมาจากสภาพภายในครอบครัวที่มีการทำร้ายกันอันเป็นความรุนแรงในครอบครัว (domestic violence) หมายถึง การที่บุคคลในครอบครัวใช้กำลังทำร้ายกันซึ่งมีผลกระทบต่อร่างกายและรวมถึงการทำร้ายจิตใจและอารมณ์ (physically and psychologically) ในแบบต่าง ๆ หรือการทำร้ายหรือการละเมิดทางเพศ อันเป็นการกระทำความผิดระหว่างบุคคลในครอบครัว เช่น สามี ภรรยา บุตร ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง เป็นต้น (สุพัตรา สุภาพ, 2536, หน้า 36-37) หรือเป็นการกระทำความผิดระหว่าง แฟน คู่รัก คู่รักที่เป็นเพศเดียวกันหรือคู่รักหลากหลายทางเพศก็ได้

จากสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา พบว่าการกระทำความรุนแรงในครอบครัวมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องและทวีความรุนแรงมากขึ้น จะเห็นได้จากสถิติความรุนแรงในครอบครัวของศูนย์ปฏิบัติการกรมกิจการและสถาบันครอบครัว ประจำปี พ.ศ. 2562 พบว่าผู้ถูกกระทำมีจำนวน 1,860 ราย ประจำปี พ.ศ. 2563 จำนวน 1,866 ราย ประจำปี พ.ศ. 2564 จำนวน 2,177 ราย ประจำปี พ.ศ. 2565 จำนวน 2,347 ราย และประจำปี พ.ศ. 2566 พบว่ามีผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวทั้งสิ้น 2,312 ราย ซึ่งผู้ถูกกระทำมีทั้งเพศชาย หญิง และเพศทางเลือกหรือคู่รักหลากหลายทางเพศ (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2566) และในปี พ.ศ. 2567 จำนวนผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวมีมากถึง 4,833 ราย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวมีลักษณะก้าวกระโดดเมื่อเทียบกับสถิติในปีที่ผ่านมา (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2568) ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่สังคมไทยและทั่วโลกต่างตระหนัก และให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว เนื่องจากสภาพสังคมไทยในปัจจุบันซึ่งมีสภาพเศรษฐกิจของไทยแอ่งลง ปัญหาหนี้ครัวเรือนสูง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ประชาชนว่างงาน ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้สร้างความเครียดให้กับบุคคลในครอบครัว อาจทำให้บุคคลในครอบครัวหันไปใช้สุราหรือยาเสพติดอันนำไปสู่ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เพิ่มขึ้นและนำไปสู่การก่ออาชญากรรมที่ร้ายแรงด้วย สาเหตุอีกประการหนึ่งมาจากทัศนคติดั้งเดิมในสมัยโบราณของไทย คือ ระบบชายเป็นใหญ่หรือปิตาธิปไตย (patriarchy) แนวคิดที่ผู้ชายเป็นผู้นำเป็นหัวหน้าครอบครัวมีอำนาจในการตัดสินใจหรืออำนาจกระทำการใด ๆ กับบุคคลในครอบครัวก็ได้ ผู้หญิงจะถูกมองว่า

เป็นเพศที่อ่อนแอ ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคและความไม่เท่าเทียมกันในครอบครัว และยังรวมถึงลักษณะสภาพสังคมและเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวดังกล่าวมาข้างต้น ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและมีความซับซ้อนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสัมพันธภาพของบุคคลในครอบครัว รัฐบาลเล็งเห็นถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการทำร้ายร่างกายระหว่างบุคคลทั่วไป โดยมีเจตนาารมณ์เพื่อแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ลดการกระทำความรุนแรงในครอบครัว ประสงค์ให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวมีโอกาสกลับตัวและยับยั้งการกระทำความผิดซ้ำ โดยได้บัญญัติกำหนดนิยามความรุนแรงในครอบครัว บุคคลในครอบครัว และบัญญัติให้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ กำหนดรูปแบบ วิธีการ ขั้นตอน มาตรการในการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว รวมทั้งคุ้มครองป้องกันบุคคลในครอบครัวจากการกระทำความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมและกำหนดให้มีการบำบัด ฟื้นฟู และเยียวยาผู้ถูกกระทำ

จากการศึกษาพบว่า การกำหนดคำนิยามต่าง ๆ ยังไม่มีความชัดเจนและครอบคลุมถึงการกระทำความผิดอันเป็นความรุนแรงในครอบครัว และบุคคลในครอบครัวยังไม่คุ้มครองถึงคู่รักหลากหลายทางเพศ แพนหรือคู่รัก ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์ผูกพันกันเสมือนบุคคลในครอบครัว รวมถึงการกำหนดบทลงโทษสำหรับความผิดการกระทำความรุนแรงในครอบครัวยังไม่เหมาะสมอยู่ โดยเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายในการพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นความรุนแรงในครอบครัว ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ซึ่งกฎหมายให้คำนิยามของคำว่า “ความรุนแรงในครอบครัว” หมายความว่า พฤติกรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่บุคคลในครอบครัวได้กระทำต่อกันโดยทำให้เกิดหรือน่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ สุขภาพ เสรีภาพ หรือชื่อเสียง ของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเป็นการให้ความหมายอย่างกว้าง ต้องอาศัยการตีความกฎหมาย ความรุนแรงในครอบครัวจะมีความหมายหรือขอบเขตเพียงใดสามารถขยายความไปถึงการกระทำใดที่เป็นความรุนแรงทางอารมณ์หรือความรุนแรงทางการเงินได้หรือไม่ซึ่งกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน และกฎหมายยังให้คำนิยามของคำว่า “บุคคลในครอบครัว” หมายความว่า ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตรบุญธรรม รวมทั้งบุคคลใด ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว, 2562, หน้า 172-190) ซึ่งมีความหมายอย่างกว้าง ต้องอาศัยการตีความกฎหมายเช่นกัน กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นความหมายของคำว่า “บุคคลใด ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน” จะมีความหมายหรือขอบเขตเพียงใดสามารถตีความขยายไปถึง แพนหรือคู่รัก คู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้หรือไม่ และหากไม่ได้พึ่งพาอาศัยหรืออยู่ในครัวเรือนเดียวกันจะเป็นบุคคลในครอบครัวตามนิยามนี้หรือไม่อย่างไร ปัญหาดังกล่าวอาจทำให้เกิดความสับสนและอาจเกิดข้อผิดพลาดในการบังคับใช้กฎหมาย ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาความรุนแรงไม่เกิดประสิทธิภาพและผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างแท้จริง อันเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และปัญหา

การกำหนดให้การกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ตามกฎหมายฉบับดังกล่าว จากการศึกษาปัญหาความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยนั้น การกระทำด้วยความรุนแรงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวระหว่างสามีภรรยา เมื่อช่วงเวลาของการกระทำความผิดหรือช่วงเวลาที่โหดร้ายได้ผ่านพ้น ผู้ถูกกระทำส่วนมากเป็นผู้หญิงก็จะใจอ่อนและให้อภัยกับการกระทำที่เกิดขึ้น หรืออาจเพราะด้วยเหตุผลที่ต้องพึ่งพาอาศัยสามี ผู้กระทำความผิด ซึ่งการกำหนดโทษการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวที่บัญญัติให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้ ทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่ไม่รับแจ้งความเพราะเข้าใจว่าสุดท้ายก็จะยอมความกันอยู่ดี หรือผู้ถูกกระทำอาจถูกข่มขู่คุกคามเพื่อให้ยอมความกัน ทำให้เกิดช่องว่างในกระบวนการยุติธรรม เพราะไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ และยังเป็นโอกาสให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดซ้ำ ๆ โดยที่ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการลงโทษ ไม่เกรงกลัวต่อบทลงโทษ แม้จะมีการตราพระราชบัญญัติดังกล่าวบังคับใช้เพื่อแก้ปัญหาการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ก็ได้ทำให้ความรุนแรงในครอบครัวในสังคมไทยลดลงแต่กลับมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในส่วนนี้ผู้เขียนศึกษาการกำหนดโทษตามพระราชบัญญัตินี้ที่กำหนดโทษให้มาตรา 295 ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย มาตรา 391 ความผิดฐานใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น และมาตรา 397 ความผิดฐานรังแกหรือข่มเหงผู้อื่นให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ตามประมวลกฎหมายอาญาเป็นความผิดอันยอมความได้ แม้ว่าในระยะที่ผ่านมาจะมีงานศึกษาในเรื่องของความรุนแรงในครอบครัว (กุหลาบแก้ว ภูเฝ้าพันธุ์, 2552; วัชรินทร์ ปัจเจกทวิญญูสกุล, อุทัยวรรณ แจ่มสุธิ และอำนาจ เนตยสุภา, 2546) แต่ยังไม่พบว่ามีการศึกษาใดที่ทำการศึกษถึงการกำหนดนิยามความรุนแรงในครอบครัว บุคคลในครอบครัว และการกำหนดโทษเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว ดังนั้น เพื่อให้ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงจากการกระทำของบุคคลในครอบครัวได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริง ทั้งในแง่ของการเข้าถึงสิทธิและกระบวนการยุติธรรม การได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม การได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสมตามหลักมนุษยธรรมและกฎหมายสิทธิมนุษยชน การได้รับความคุ้มครองสวัสดิภาพทั้งในทางร่างกายและจิตใจ รวมถึงการฟื้นฟูศักดิ์ศรีของเหยื่อ ความปลอดภัย และการไม่ถูกกระทำซ้ำซ้อนทั้งทางกายและจิตใจ ตลอดจนเพื่อให้ทันต่อสภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ความจำเป็นที่กฎหมายและมาตรการทางกฎหมายต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของครอบครัวและความสัมพันธ์ในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ความหลากหลายทางเพศ ความสัมพันธ์ที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส บทบาททางเพศที่ไม่ตายตัว และรูปแบบครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงจากเดิม ผู้เขียนเห็นความจำเป็นในการศึกษาข้อจำกัดของกฎหมายปัจจุบันและเสนอแนวทางปรับปรุงให้ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวและความผิดอันยอมความได้ในการกระทำความรุนแรงในครอบครัว โดยศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายประเทศไทยนำมาวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหากฎหมายความรุนแรงในครอบครัว

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยฉบับนี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากตำรา บทความ งานวิจัย เอกสารทางวิชาการ ตัวบทกฎหมาย คำพิพากษาของศาล และข้อมูลการสืบค้นจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ โดยได้ทำการศึกษากฎหมายต่างประเทศเปรียบเทียบและวิเคราะห์จาก 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส และรัฐโอไฮโอ (Ohio) เป็นมลรัฐหนึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าและได้รับการยอมรับในการเป็นกฎหมายต้นแบบให้กับประเทศอื่น ๆ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ปัญหาในการกำหนดคำนิยามของ “ความรุนแรงในครอบครัว” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

ประเทศไทยมีการบัญญัติกฎหมายที่นำมาใช้บังคับในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว กล่าวคือพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยในมาตรา 4 ได้บัญญัติคำนิยามของ “ความรุนแรงในครอบครัว” หมายความว่า การกระทำใด ๆ ที่บุคคลในครอบครัวได้กระทำความผิดโดยเจตนาให้เกิดหรือในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ สุขภาพ เสรีภาพ หรือชื่อเสียง ของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ (พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว, 2562, หน้า 172) จากคำนิยามดังกล่าว การกระทำที่เป็นความรุนแรงนั้น คือ การกระทำต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้กำลังทางกายภาพกระทำต่อเนื้อตัวร่างกาย เช่น การทุบตี เตะ ต่อย ผลัก เป็นต้น หรือเป็นการกระทำต่อจิตใจ เช่น ตำหนิ พุดจาใส่เสียด ดูหมิ่นเหยียดหยาม ทอดทิ้งไม่ดูแล การข่มขู่คุกคาม อันเป็นการกระทำต่อร่างกายหรือจิตใจหรือทรัพย์สินของตนเองหรือผู้อื่น ซึ่งส่งผลให้ผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อได้รับบาดเจ็บทางร่างกายหรือจิตใจและอาจส่งผลให้เกิดอันตรายสาหัสจนถึงแก่ชีวิตได้ หรือส่งผลให้เกิดความเสียหายในทรัพย์สินของตนเองหรือผู้อื่น หรือทำให้ผู้กระทำหรือเหยื่อสูญเสียสิทธิและเสรีภาพอันควรได้รับ จากการศึกษาค้นคว้าจะเห็นว่านิยาม “ความรุนแรงในครอบครัว” ไม่ได้หมายความรวมถึงความรุนแรงทางอารมณ์และความรุนแรงทางการเงินด้วย เนื่องจากกฎหมายไม่ได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าให้ความรุนแรงในครอบครัวนั้นรวมถึงความรุนแรงดังกล่าวด้วย จึงไม่อาจตีความให้ครอบคลุมถึงการกระทำ ความรุนแรงทางอารมณ์หรือทางการเงินได้ ความรุนแรงดังกล่าวมักจะเกิดขึ้นในความสัมพันธ์แบบครอบครัว ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีความใกล้ชิดกันมากที่สุด ความรุนแรงทางอารมณ์ เช่น การวิพากษ์วิจารณ์หรือดูถูกเหยียดหยาม การคุกคามหรือข่มขู่ การกล่าวโทษและโยนความผิด เป็นต้น ลักษณะหรือรูปแบบของความรุนแรงทางการเงิน เช่น การเปิดบัญชีธนาคารร่วมกันแต่ไม่มีเงินในบัญชีหรือมีแต่ก็มีเพียงเล็กน้อยหรือไม่อนุญาตให้มีบัญชีของตัวเอง การควบคุมค่าใช้จ่ายในบ้าน ไม่ให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องการเงิน ไม่อนุญาตให้ทำงานหาเงินหรือห้ามไม่ให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม นั่นก็หมายความว่าผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อ

ไม่มีทางเลือกอื่นใดนอกจากต้องพึ่งพาผู้กระทำทางด้านการเงิน สืบเนื่องมาจากขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของไทยมีความเชื่อในเรื่องระบบขายเป็นใหญ่ ผู้ขายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้กุมอำนาจและมีอำนาจสามารถในการควบคุมหรือบังคับบุคคลในครอบครัวได้ ผู้กระทำจะใช้อำนาจในการควบคุมหรือบังคับทางการเงินของผู้ถูกระทำหรือเหยื่อ ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้ถูกระทำหรือเหยื่อเป็นอย่างมาก เมื่อผู้ถูกระทำหรือเหยื่อถูกระทำซ้ำ ๆ อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันยาวนาน อาจส่งผลให้ผู้ถูกระทำหรือเหยื่อมีสภาวะทางจิต (psychological paralysis) หรืออาการป่วยทางจิตได้

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 สาระสำคัญเพื่อลดการกระทำความรุนแรงในครอบครัว กำหนดมาตรการในการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว เพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงคุ้มครองป้องกันบุคคลในครอบครัวจากการกระทำความรุนแรงในครอบครัวหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมและกำหนดให้มีการบำบัด พื้นฟู และเยียวยาผู้ถูกระทำความรุนแรง อันเป็นการให้ความสำคัญกับผู้ถูกระทำหรือเหยื่อจากการกระทำ แต่ยังคงมีความบกพร่องอยู่ โดยการกำหนดนิยามของความรุนแรงในครอบครัวซึ่งยังไม่เหมาะสมและไม่ครอบคลุมถึงความรุนแรงทางอารมณ์และความรุนแรงทางการเงิน เมื่อสภาพสังคมของไทยเปลี่ยนแปลงไป พฤติกรรมที่เป็นความรุนแรงในครอบครัวมีลักษณะหรือรูปแบบที่แปลกใหม่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เมื่อบุคคลในครอบครัวอยู่ร่วมกันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ย่อมเกิดการกระทบกระทั่งกันหรือทะเลาะกันได้ อาจเกิดการพุดจาไม่ดี ส่อเสียด ดูถูก หรือพฤติกรรมทำให้เกิดการตกใจกลัว วิตกกังวล หรือเครียดหากการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นซ้ำ ๆ และในระยะเวลาอันยาวนานอาจส่งผลกระทบต่ออารมณ์ของบุคคลได้และนำไปสู่อาการเจ็บป่วยทางสุขภาพจิตหรืออารมณ์และสุขภาพร่างกายที่แย่ลง และในความสัมพันธ์ครอบครัวปัญหาเรื่องเงินเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของทุกคนซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและเป็นเรื่องใกล้ตัว ทำให้บุคคลหนึ่งที่มีอำนาจทางการเงินมากกว่าในการบังคับควบคุมบุคคลหนึ่งให้กระทำการใดหรือไม่กระทำการใดในสิ่งที่ตนต้องการ ย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของเหยื่อหรือผู้ถูกระทำอย่างมาก เพราะต้องอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่ต้องอาศัยพึ่งพาผู้กระทำ อยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของผู้กระทำความรุนแรงทำให้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือออกไปจากความสัมพันธ์นี้ได้ นับว่าเป็นการทารุณกรรมหรือความรุนแรงทางการเงิน พระราชบัญญัติดังกล่าวจะให้ความคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวก็ต่อเมื่อปรากฏว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวตามนิยามคำว่า “ความรุนแรงในครอบครัว” เพราะหากการกระทำใดไม่ใช้ความรุนแรงในครอบครัว กฎหมายไม่อาจให้ความช่วยเหลือหรือคุ้มครองผู้ถูกระทำได้ การให้นิยามจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยกำหนดหรือให้ความหมายที่ชัดเจนและแน่นอนว่าการกระทำใดเป็นความรุนแรงในครอบครัว อันเป็นการนำไปสู่กระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีความรุนแรงในครอบครัว หากนิยามของความรุนแรงในครอบครัวมีความชัดเจนและแน่นอน ครอบคลุมและมีความเหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ย่อมเป็นประโยชน์สูงสุดต่อผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวและได้รับความคุ้มครองอย่างแท้จริงและเพื่อรักษาสัมพันธ์ภาพของครอบครัวซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัตินี้

1.2 ปัญหาในการกำหนดนิยามของ “บุคคลในครอบครัว” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

การพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นความรุนแรงในครอบครัวนั้นจะต้องพิจารณาให้ได้ว่า การกระทำความรุนแรงนั้นต้องเป็นการกระทำระหว่าง “บุคคลในครอบครัว” ด้วยกัน หรือเป็นการกระทำระหว่าง “บุคคลในครอบครัว” กับ “บุคคลภายนอก” เมื่อพิจารณาแล้วเป็นการกระทำความรุนแรงระหว่างบุคคลในครอบครัวจะต้องดำเนินคดีหรือปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์หรือวิธีการที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ซึ่งมีวิธีการและมาตรการแตกต่างไปจากการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป จากการศึกษาพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ในมาตรา 4 ได้กำหนดนิยามของ “บุคคลในครอบครัว” ไว้ว่า ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตรบุญธรรม รวมทั้งบุคคลใด ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว, 2562, หน้า 172) ซึ่งการให้นิยามของบุคคลในครอบครัวเป็นการให้ความหมายอย่างกว้าง โดยถือตามขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมไทย เมื่อพิจารณาแล้วการให้ความหมายดังกล่าวหมายถึงบุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิต เครือญาติ รวมถึงบุคคลที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิตหรือโดยการแต่งงาน บุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกัน หรือในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจควบคุมเหนืออีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น โดยพิจารณาต่อไปว่าบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันโดยการแต่งงาน คือ คู่สมรส หรือคู่สมรสเดิมนั้น หากพิจารณาคำว่าคู่สมรสตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เดิมและที่แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 โดยเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้เพื่อรับรองสิทธิและสถานะทางกฎหมายของคู่รักหลากหลายทางเพศ บุคคลเหล่านี้สามารถจดทะเบียนสมรสกันได้ ซึ่งอาจตีความเพื่อให้ความคุ้มครองการกระทำความรุนแรงไปได้ถึงคู่รักหลากหลายทางเพศที่จดทะเบียนสมรสกันด้วย

ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า ประเด็นที่จะต้องนำมาพิจารณาต่อไปว่าหากกรณีที่มีความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นระหว่างคู่รักเพศเดียวกันหรือคู่รักหลากหลายทางเพศ แฟนหรือคู่รัก บุคคลดังกล่าวจะเป็นบุคคลในครอบครัวตามความหมายของ “บุคคลใด ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน” ได้หรือไม่ ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกันและพึ่งพาอาศัยกันและกัน ซึ่งบุคคลดังกล่าวอาจจะไม่มีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิตหรือทางเครือญาติเลยก็ได้ หากคู่รักเพศเดียวกันหรือคู่รักหลากหลายทางเพศ แฟนหรือคู่รัก มีการอาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือนเดียวกันและพึ่งพาอาศัยกันและกัน ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลในครอบครัวตามความหมายนี้ด้วย แต่หากบุคคลดังกล่าวไม่ได้มีการอาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือนเดียวกันหรือพึ่งพาอาศัยกันและกันหรือยังไม่มีสมรสกันนั้น แต่บุคคลนั้นคบหากันมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดเปรียบเสมือนบุคคลในครอบครัว ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะเป็นบุคคลในครอบครัวตามคำนิยามของบุคคลในครอบครัวตามพระราชบัญญัตินี้หรือไม่ จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ของแฟนหรือคู่รักในลักษณะดังกล่าวพบมากในสังคมไทย ซึ่งปัจจุบันสังคมไทยเปิดกว้างและให้การยอมรับอย่างกว้างขวางมากขึ้น (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, 2556, หน้า 5) และมองว่าบุคคลนั้นเปรียบเสมือนกับบุคคลในครอบครัวเช่นกัน จึงเห็นควรให้บุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลในครอบครัวตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย

1.3 ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดให้ความผิดการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

จากการศึกษาพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 มาตรา 36 (1) กำหนดไว้ว่าหากการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดตามมาตรา 295 มาตรา 397 มาตรา 391 มาตรา 392 มาตรา 393 มาตรา 397 และมาตรา 398 แห่งประมวลกฎหมายอาญา เป็นความผิดอันยอมความได้ (พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว, 2562 หน้า 186) เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายในการลดการกระทำความรุนแรงในครอบครัว และมุ่งประสงค์ที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสในการแก้ไขปรับปรุงตัวและยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำอีก เพื่อคุ้มครองป้องกันบุคคลในครอบครัวจากการกระทำความรุนแรงหรือการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม แต่หากผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อไม่พอใจเอาความหรือไม่ประสงค์ที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ หรือหากมีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดแล้ว ผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อให้อภัยหรือให้ออกาสผู้กระทำความผิดได้กลับตัวไม่กระทำความผิดอีก ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อสามารถถอนคำร้องทุกข์หรือถอนฟ้องได้ ส่งผลให้สิทธิในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดระงับไป จากการศึกษาแนวคิดการแบ่งประเภทของความผิดอันยอมความได้สามารถสรุปหลักเกณฑ์ของความผิดอันยอมความได้ดังนี้ 1) การกระทำเป็นความผิดที่มีความเป็นอาชญากรรมน้อย 2) การกระทำเป็นความผิดที่มีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นเรื่องส่วนตัวอย่างมาก และ 3) การกระทำเป็นความผิดที่มุ่งคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง (คณิต ณ นคร, 2563, หน้า 53) ซึ่งการกระทำความรุนแรงนั้นไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่จะกำหนดให้เป็นความผิดอันยอมความได้เลยเนื่องจากการกระทำดังกล่าวเป็นอาชญากรรมอย่างร้ายแรง และจากการศึกษาพบว่าสถิติการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยไม่ได้มีจำนวนที่ลดลงเลยแต่กลับมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และพบว่าลักษณะหรือรูปแบบของการกระทำมีความรุนแรงและร้ายแรงขึ้น และไม่จำกัดเพียงเป็นการใช้กำลังทำร้ายร่างกายเท่านั้น ยังรวมถึงการใช้คำพูดและการบังคับควบคุมที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อยุติธรรมรวมถึงความรู้สึกปลอดภัยในการใช้ชีวิตอีกด้วย ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง ผู้กระทำหรือเหยื่อต้องได้รับความคุ้มครองป้องกันและได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นหน้าที่รัฐที่จะต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างเร่งด่วน

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวและเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว พบว่ากฎหมายประเทศอังกฤษ ไม่ได้มีบทบัญญัติใดให้นิยามของความรุนแรงในครอบครัวไว้โดยเฉพาะ เพียงแต่เป็นการให้ความหมายทั่วไปของการกระทำที่เป็นความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งอธิบายถึงขอบเขตของเหตุการณ์หรือรูปแบบของเหตุการณ์ซึ่งบุคคลหนึ่งใช้เพื่อควบคุมบุคคลอื่นหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดหรือมีความสัมพันธ์ในครอบครัว อันเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ทางเพศ รวมถึงทางการเงินด้วย โดยการใช้กำลังประทุษร้ายต่อร่างกายรวมถึงต่อจิตใจอารมณ์และการประทุษร้ายทางเพศหรือก่อความเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้เหยื่อได้รับผลกระทบหรือความเสียหาย และโครงการช่วยเหลือผู้ประสบความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Abuse Intervention Project) จำแนกรูปแบบของการกระทำที่เป็นความรุนแรงในครอบครัวไว้ดังนี้ พฤติกรรมการกระทำความรุนแรง หมายความว่ารวมถึง การควบคุมโดยบังคับ ความรุนแรงทางจิตใจหรือทางอารมณ์ ความรุนแรงทางร่างกายหรือทางเพศ ความรุนแรงทาง

เศรษฐกิจหรือการเงิน ซึ่งเป็นการกระทำต่อบุคคลที่เป็นหรือเคยเป็นคู่รักหรือสมาชิกในครอบครัว โดยส่วนใหญ่แล้วเกิดจากคู่ครองหรืออดีตคู่ครองและรวมถึงสมาชิกในครอบครัวหรือผู้ดูแลด้วยโดยไม่คำนึงถึงเรื่องเพศ หรือประเทศฝรั่งเศส พบว่าไม่มีกฎหมายใดบัญญัตินิยามของความรุนแรงในครอบครัวไว้โดยเฉพาะ เพียงแต่เป็นความหมายทั่วไปของการกระทำที่เป็นความรุนแรงในครอบครัว คือ พฤติกรรมการก่อหรือการทำความรุนแรงในครอบครัวที่ผู้กระทำได้กระทำต่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้กระทำเพื่อที่จะควบคุมให้อีกฝ่ายหนึ่งกระทำหรือไม่กระทำในสิ่งที่ผู้กระทำต้องการ ซึ่งจากรายงานของสหพันธ์สตรีสมานฉันท์แห่งชาติ Fédération Nationale Solidarité Femmes (FNSF) ได้ระบุความรุนแรงในครอบครัวไว้ 6 รูปแบบ ได้แก่ การล่วงละเมิดทางร่างกาย วาจา จิตใจ ทางเพศ เศรษฐกิจหรือการเงิน และทางการปกครอง การล่วงละเมิดทางการเงินครอบคลุมถึงการกระทำหลายประการที่ควบคุมอิสรภาพทางการเงิน หรือรัฐโอไฮโอ (สหรัฐอเมริกา) เป็นไปตามกฎหมายความรุนแรงในครอบครัวของรัฐโอไฮโอ Ohio Revised Code Section 2919.25 ให้คำนิยามของ “ความรุนแรงในครอบครัว” เป็นความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางอารมณ์ ความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงทางการเงิน การคุกคามหรือการล่วงละเมิดทางอารมณ์

จากการศึกษาการกำหนดนิยามคำว่า “บุคคลในครอบครัว” ตามกฎหมายเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวของต่างประเทศ พบว่าประเทศอังกฤษ พระราชบัญญัติกฎหมายครอบครัว ค.ศ. 1996 The Family Law Act 1996 ได้กำหนดความหมายของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวไว้ในมาตรา 62 “บุคคลในครอบครัว” คือ คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยา ผู้ที่อยู่หรือเคยอยู่อาศัยร่วมกันในครัวเรือนเดียวกัน เว้นแต่กรณีเป็นลูกจ้าง ผู้เช่า หรือนักเรียนกินนอน เครือญาติ ผู้ที่ตกลงว่าจะสมรสกันไม่ว่าสัญญาสมรสสิ้นสุดลงหรือไม่ก็ตาม ผู้ที่มีหรือเคยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก่อน ในกรณีผู้ที่มีความสัมพันธ์กับเด็ก บุคคลนั้นจะต้องเป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กหรือเป็นพ่อแม่ผู้รับบุตรบุญธรรมเดียวกัน (พิชญาภา เจียมแท้, 2555, หน้า 36) ต่อมาได้มีการบัญญัติพระราชบัญญัติความรุนแรงในครอบครัว อาชญากรรม และเหยื่อ The Domestic Violence, Crime and Victims 2004 ขึ้น และมีการบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่ 4 ของพระราชบัญญัติกฎหมายครอบครัว ค.ศ. 1996 ในมาตรา 62 (1) (a) คำนิยาม “ผู้ที่อยู่ร่วมกัน” เพิ่มเติมว่าบุคคลสองคนที่อยู่กินกันแบบสามีภริยาโดยไม่ได้แต่งงานกันหรือในความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน จากการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวความรวมถึงคู่ครองหรือคู่รักที่เป็นเพศเดียวกันด้วย (The National Archives, n.d.) หรือประเทศฝรั่งเศส พบว่าไม่มีกฎหมายพิเศษเฉพาะในการให้ความคุ้มครองผู้ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว แต่จะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความรุนแรงระหว่างคู่สมรสเท่านั้น (violences conjugales หรือ violences au sein du couple) ในระบบกฎหมายฝรั่งเศสยังได้กำหนดให้รูปแบบการอยู่ร่วมกันของบุคคลในความสัมพันธ์ครอบครัวไว้ 3 สถานะ คือ 1) การแต่งงาน กฎหมายอนุญาตให้บุคคลต่างเพศกันเท่านั้นที่จะผูกพันกันในสถานะดังกล่าวได้ 2) การอยู่ร่วมกันโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส กฎหมายอนุญาตให้บุคคลเพศเดียวกันหรือต่างเพศกันที่จะผูกพันกันสถานะดังกล่าวได้ และ 3) การอยู่ร่วมกันโดยการทำสัญญาที่เรียกว่า pacs เป็นการผูกพันตามสัญญาระหว่างบุคคลรักร่วมเพศหรือบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งความสัมพันธ์ที่กล่าวมาข้างต้นกฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขไว้ (ปาลิรัฐ ศรีวรรณพฤษ, 2568)

2547) โดยผู้ถูกระทำทั้งสามกรณีที่กำลังมานั้นจะได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันจากกฎหมายเกี่ยวกับความรุนแรงระหว่างคู่สมรส รวมถึงบุคคลที่เคยมีความสัมพันธ์กันภายใต้รูปแบบของความสัมพันธ์ทั้งสามกรณี ซึ่งกฎหมายมองไปถึงความสัมพันธ์ครอบคลุมถึงแม้จะมีการเลิกหรือหย่าร้างกันไปแล้ว แต่บุคคลดังกล่าวยังคงมีอิทธิพลทั้งทางด้านอารมณ์และจิตใจต่อบุคคลในครอบครัว เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ของไทย การกำหนดนิยามของบุคคล ในครอบครัวเป็นการให้ความหมายไว้อย่างกว้างไม่เหมาะสมและไม่ครอบคลุมถึงความสัมพันธ์ของคู่รักเพศเดียวกันหรือบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ แฟนหรือคู่รัก ซึ่งยังขาดความแน่นอนชัดเจนอยู่ จึงเห็นควรกำหนดให้บุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลในครอบครัวตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้ถูกระทำหรือเหยื่อให้ได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริง

จากการศึกษากฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการกระทำด้วยความรุนแรงและความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่ กฎบัตรสหประชาชาติ ค.ศ. 1945 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 Universal Declaration of Human Right, 1948 อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) (กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2567) กฎหมายทั้งสามฉบับให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน โดยมีหลักการสำคัญเกี่ยวกับความเสมอภาค ความเท่าเทียมกัน การไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน สิทธิและเสรีภาพในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และความมั่นคงแห่งบุคคล ผู้ใดจะกระทำการใดอันเป็นการกระทำด้วยความทรมาณหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่ทรมาณโหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือกระทำการอันเป็นการดูถูกหรือเหยียดศักดิ์ศรีไม่ได้ และความเสมอภาคของบุคคลที่ทุกคนได้รับการรับรองทั้งในด้านความคิดและการกระทำโดยที่ไม่มีใครล่วงละเมิดได้โดยไม่คำนึงความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ เพศ ภาษา ศาสนา สุขภาพ สถานภาพทางร่างกาย ความเชื่อ หรือความคิดเห็นทางการเมือง มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันทั้งทางด้านสังคมและกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย เมื่อกล่าวถึงการกระทำความรุนแรงในครอบครัวอันเป็นการกระทำต่อเนื่องตัว ร่างกาย และจิตใจของผู้ถูกระทำที่เป็นบุคคลในครอบครัว ซึ่งเป็นสิทธิของบุคคลที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ใครจะมากทำการอันเป็นการล่วงละเมิดไม่ได้ การกระทำดังกล่าวเป็นการล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนและยังเป็นอาชญากรรมร้ายแรงอีกด้วย และจากการศึกษาแนวคิดการแบ่งประเภทของความผิดอันยอมความได้สามารถสรุปหลักเกณฑ์ของความผิดอันยอมความได้ดังนี้ 1) การกระทำเป็นความผิดที่มีความเป็นอาชญากรรมน้อย 2) การกระทำเป็นความผิดที่มีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นเรื่องส่วนตัวอย่างมาก และ 3) การกระทำเป็นความผิดที่มุ่งคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง (คณิต ณ นคร, 2563, หน้า 53) จากการศึกษามาตรา 295 ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย, มาตรา 391 ความผิดฐานใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น, และ มาตรา 397 ความผิดฐานกระทำให้ผู้อื่นได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญในที่สาธารณะสถานหรือต่อหน้าธารกำนัล ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 กำหนดให้ความผิดฐานดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้ มาตรา 295 และ มาตรา 391 เป็นการกระทำใช้กำลังทำร้ายต่อเนื้อตัวร่างกายของบุคคลไม่ว่าจะ

เกิดอันตรายหรือไม่เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจก็ตาม จะเห็นได้ว่าความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำต่อเนื้อตัวร่างกาย มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีสิทธิในชีวิต เนื้อตัวร่างกาย ผู้ใดจะมาทำร้ายหรือปฏิบัติต่อกันด้วยการทรมานโหดร้ายไม่ได้ ส่วนมาตรา 397 เป็นการข่มเหงรังแกทำให้เกิดความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำที่กดขี่ ข่มเหง กลั่นแกล้ง บุคคลให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อน อันเป็นการไม่เคารพต่อเกียรติศักดิ์ ศักดิ์ศรี หรือคุณค่าของบุคคล เมื่อทุกคนเกิดมาย่อมมีเสรีภาพในชีวิต ร่างกายและความมั่นคง และมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือชาย ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในสถานะหรือความสัมพันธ์แบบใด เช่น สามี ภริยา บุตร ญาติ พี่น้อง บุคคลในครอบครัว หรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดก็ตาม ซึ่งการกระทำความผิดฐานดังกล่าวเป็นการกระทำต่อสิทธิในชีวิต ร่างกาย ศักดิ์ศรี หรือคุณค่าของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันเป็นสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด หากการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อย ๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ย่อมส่งผลไปถึงสภาวะทางอารมณ์และจิตใจของบุคคลในครอบครัวที่ถูกข่มเหงรังแกหรือถูกกระทำความรุนแรงอาจทำให้เกิดความรู้สึกไม่สะดวกใจ ไม่ปลอดภัยในการดำเนินชีวิต กดดันหรือเครียด และนำไปสู่การทะเลาะหรือการทำร้ายกันภายในครอบครัวได้ สิทธิดังกล่าวมนุษย์ทุกคนย่อมได้รับการกระทำอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ไม่มีใครกระทำการอันเป็นการล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าวได้ ซึ่งการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง หากมีการทำร้ายหรือข่มเหงรังแกบุคคลทุกคนย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่บุคคลทุกคนควรได้รับโดยไม่มีข้อยกเว้น และผู้เขียนทำการวิเคราะห์ความผิดตามมาตรา 295, 391 และ 397 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้เป็นความผิดอันยอมความได้นั้น ความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำอันเป็นการทำร้ายหรืออันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจหรืออารมณ์ หรือการข่มเหงรังแกบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ที่ดีและใกล้ชิดกัน อันส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อ ผู้เขียนเห็นว่าการกระทำดังกล่าวไม่อาจเข้าหลักเกณฑ์ในการกำหนดให้ความผิดนั้นเป็นความผิดอันยอมความได้ดังที่กล่าวมา และการที่กฎหมายกำหนดเช่นนั้นสำหรับการกระทำความรุนแรงในครอบครัวยังไม่มีเหมาะสมกับสภาพปัญหาและสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน เนื่องจากความรุนแรงในครอบครัวนั้นเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรง ความรุนแรงหรือการกระทำต่อบุคคลในครอบครัวไม่ใช่เรื่องส่วนตัวอีกต่อไป และเป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม รัฐมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมให้คนในสังคมอยู่กันอย่างปกติสุข จากการศึกษาในเบื้องต้น ตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 และมีการกำหนดให้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ และเปรียบเทียบสถิติความรุนแรงในครอบครัวของไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562-พ.ศ. 2567 จะพบว่าความรุนแรงในครอบครัวมีจำนวนที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้เขียนเห็นว่าการกำหนดให้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้เช่นนั้น ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัวหรือเข็ดหลาบที่จะได้รับการลงโทษหรือรู้สึกผิดในการกระทำของตน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ปัญหาในการกำหนดค่านิยมของ “ความรุนแรงในครอบครัว” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

เห็นควรให้แก้ไขนิยามของคำว่า “ความรุนแรงในครอบครัว” ตามมาตรา 4 พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ดังนี้

“ความรุนแรงในครอบครัว” หมายความว่า การกระทำใด ๆ ที่บุคคลในครอบครัวได้กระทำต่อกันโดยเจตนาให้เกิดหรือในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ อารมณ์สุขภาพ เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือการเงิน ของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ

2. ปัญหาในการกำหนดค่านิยมของ “บุคคลในครอบครัว” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

เห็นควรให้แก้ไขนิยามของคำว่า “บุคคลในครอบครัว” ตามมาตรา 4 พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ดังนี้

“บุคคลในครอบครัว” หมายความว่า ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตรบุญธรรม บุคคลที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน รวมทั้งบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด

3. ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดให้ความผิดการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

เห็นควรให้แก้ไข มาตรา 36 (1) พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ดังนี้

ในกรณีที่เกิดการกระทำความรุนแรงในครอบครัวและศาลมีคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพ ประกอบกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวถูกดำเนินคดีอาญาอันเนื่องมาจากการกระทำความรุนแรงในครอบครัวด้วย หากผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวได้ปฏิบัติตามคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพครบถ้วนแล้ว ให้ความผิดทางอาญานั้นมีผลดังต่อไปนี้

(1) หากการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดตามมาตรา 392

(2) หากการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดตามมาตรา 393

(3) หากการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดตามมาตรา 398

แห่งประมวลกฎหมายอาญา ให้ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้

รายการอ้างอิง

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2562). **นิยามและประเภทครอบครัว**. <https://infocenter.nationalhealth.or.th/sites/default/files/นิยามและประเภทครอบครัว.pdf>
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2566). **รายงานการช่วยเหลือผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ประจำปีงบประมาณ 2566**. <https://opendata.nesdc.go.th/dataset/domestic-violence-2023>
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2568). **การกระทำความรุนแรงในครอบครัว**. <https://dwf.go.th/contents/71825>
- กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. (2567). **สิทธิมนุษยชน**. <https://thai-inter-org.mfa.go.th/th/page/สังคมและสิทธิมนุษยชน>
- กุลลาภแก้ว ภูเฝ้าพันธุ์. (2552). ผลกระทบจากการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550. [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณิต ณ นคร. (2563). **กฎหมายอาญาภาคทั่วไป** (พิมพ์ครั้งที่ 7). วิญญูชน.
- ปกรณ มณีปกรณ์. (2555). **ทฤษฎีอาญาวิทยา**. เวิลด์เทรด.
- ปาลิรัฐ ศรีวรรณพฤกษ์. (2547). การอยู่ร่วมกันของบุคคลในความสัมพันธ์ในด้านครอบครัวตาม **กฎหมายฝรั่งเศส**. เครือข่ายกฎหมายมหาชนไทย. <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=142>
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562. (22 พฤษภาคม 2562). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 136 ตอนที่ 67 ก, หน้า 172-190.
- พิชญาภา เจียมแท้. (2555). ความหมายและมาตรการทางกฎหมายต่อการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว: ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล, อุทัยวรรณ แจ่มสุธี และอำนาจ เนตยสุภา. (2546). **รายงานวิจัยเรื่อง การประเมินกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลที่ได้รับความรุนแรงในครอบครัว**. สถาบันพัฒนากระบวนการยุติธรรมเยาวชนและครอบครัว.
- สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2556). **บุคคลเพศหลากหลายในระบบกฎหมาย**. มูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ.
- สุภัตรา สุภาพ. (2536). **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี**. (พิมพ์ครั้งที่ 8). ไทยวัฒนาพานิช.
- The National Archives. (n.d.). **Domestic Violence, Crime and Victims Act 2004**. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/28/section/3>

การถอดรหัสพหุวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นย่านตลาดพลูผ่านการเล่าเรื่อง:
กรณีศึกษา การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากด้วยการท่องเที่ยวเชิงอาหาร
Decoding the Multiculturalism of Talat Phlu's Local Cuisine
Through Storytelling: A Case Study on Enhancing the Grassroots
Economy via Culinary Tourism

วันที่รับบทความ: 22 พฤษภาคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ: 20 กรกฎาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 29 กรกฎาคม 2568

สรณา อนุสรณ์ทรงกูร ^{1*}

ปรีดีลภัส พัฒนพงษ์ดิลก ²

ชูชาติ พรหมพิมพ์ ³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ถอดรหัสบริบทพหุวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น 2) วิเคราะห์รูปแบบและกลยุทธ์การเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่น และ 3) เสนอแนวทางพัฒนานักเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากในย่านตลาดพลูผ่านการท่องเที่ยวเชิงอาหาร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า 1) ย่านตลาดพลูมีลักษณะเด่นด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาหาร ซึ่งสามารถถอดรหัสผ่านสัญลักษณ์อาหาร วิธีการปรุง วัตถุดิบ และประวัติศาสตร์ที่สะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีการคืนข้อมูลสู่ชุมชนเพื่อยืนยันความถูกต้องร่วมกัน 2) มีรูปแบบและกลยุทธ์การเล่าเรื่องผ่านบุคคลสำคัญ การจัดกิจกรรมชุมชนที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมโดยตรง รวมถึงการใช้สื่อดิจิทัลในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว และ 3) แนวทางพัฒนานักเล่าเรื่องอาหารควรเน้นการพัฒนาองค์ความรู้วัฒนธรรม ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน

คำสำคัญ: การถอดรหัส พหุวัฒนธรรมอาหาร การเล่าเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงอาหาร
เศรษฐกิจฐานราก ย่านตลาดพลู

¹ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: sorana.a@dru.ac.th

² ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ กองสวัสดิการสังคม สำนักงานเทศบาลนครนนทบุรี

e-mail: prilaphatp@gmail.com

³ ผู้ประเมินประจำศาลแรงงานภาค 1/ผู้ทรงคุณวุฒิภาคประชาสังคม กรุงเทพมหานคร

e-mail: choo.promptim@gmail.com

Decoding the Multiculturalism of Talat Phlu's Local Cuisine Through Storytelling: A Case Study on Enhancing the Grassroots Economy via Culinary Tourism

Received: May 22, 2025

Revised: July 20, 2025

Accepted: July 29, 2025

Sorana Anusorntharangkun ^{1*}

Prilaphat Phatthanapongdilok ²

Choochat Prompim ³

Abstract

This research article aimed to 1) decode the context of local food multiculturalism, 2) analyze the patterns and strategies of local food storytelling, and 3) propose guidelines for developing local food storytellers to enhance the grassroots economy in the Talat Phlu area through food tourism, using qualitative research and participatory action research (PAR). The research results were found that: 1) The Talat Phlu area was characterized by its multicultural culinary diversity, which could be decoded through semiotic analysis of food symbolism, cooking methods, ingredients, and historical contexts that reflect distinct ethnic identities. The decoded data was validated through participatory verification processes with community stakeholders. 2) The different formats and strategies for storytelling through important figures, organizing community activities that allowed tourists to participate directly, and using digital media to communicate and publicize to attract tourists. and 3) Guidelines for developing food storytellers should focus on developing cultural knowledge, effective communication skills, using digital technology, and building networks of cooperation in the community.

Keywords: decoding, multicultural food, storytelling, culinary tourism, grassroots economy, talat phlu

¹ Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Dhonburi Rajabhat University

*Corresponding author, e-mail: sorana.a@dru.ac.th

² Social Work Assistant, Social Welfare Division, Social Welfare Department, Nonthaburi Municipality
e-mail: prilaphatp@gmail.com

³ Mediator of the Labour Court, Region I/Civil Society Expert, Bangkok Metropolitan Area
e-mail: choo.prompim@gmail.com

บทนำ

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาภายใต้แนวคิดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยถือว่าแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของประเทศในระยะยาว (Office of the National Economic and Social Development Board, 2017, p. iv) ความสอดคล้องนี้เริ่มปรากฏชัดตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่ได้เปลี่ยนแนวคิดจากการเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ มาเป็นการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการพัฒนาแบบองค์รวมที่มุ่งสู่ความสมดุลและยั่งยืน (สรเสรีวงษ์ 2554, หน้า 30-33) แนวคิดการพัฒนาแบบองค์รวมได้รับการต่อยอดอย่างต่อเนื่องในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ซึ่งนับเป็นแผนแรกที่ให้นิยามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยเน้นความพอประมาณ มีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน ควบคู่กับคุณธรรมและความรู้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายในทั้งในระดับชาติและระดับชุมชน (สรเสรีวงษ์ 2554, หน้า 37-39) แนวทางนี้นำไปสู่การตระหนักถึงความสำคัญของชุมชนฐานรากในฐานะรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นแนวทางสำคัญที่เชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านการลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว ซึ่งในระดับภูมิภาคอาเซียนก็ยอมรับว่าเศรษฐกิจฐานรากเป็นกลไกพื้นฐานของการเติบโตและความมั่นคงทางเศรษฐกิจเช่นกัน (กาญจนา รอดแก้ว, ฤกษ์ ศานนุช และธรรณ จันใด, 2563, หน้า 8-9) ในบริบทของประเทศไทย การท่องเที่ยวถูกมองว่าเป็นกลไกหนึ่งที่สามารถเสริมสร้างศักยภาพของเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงอาหารที่ไม่เพียงสร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการรายย่อย แต่ยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของท้องถิ่น งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าอาหารท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่ผู้มาเยือน (Cohen & Avieli, 2004, pp. 761-762; OECD, 2012, p. 10)

ย่านตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ด้วยความเป็นชุมชนเมืองเก่าริมคลองบางหลวง ซึ่งมีการรวมตัวของกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย ทั้งไทย จีน มอญ และมุสลิม และมีพัฒนาการทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ (วรสิทธิ์ ตันตินิพันธุ์กุล, บุษเกตุ อินทรปาสาน และอรอนันดา วงศ์กิจการวานิช, 2558, หน้า 111; พวงร้อย กล่อมเอี้ยง, มนัสสวาส กุลวงศ์ และโชคชัย วงษ์ธานี, 2546, หน้า 1-4) ความหลากหลายดังกล่าวสะท้อนผ่านอาหารท้องถิ่น เช่น ขนมกุยช่าย บ๊ะจ่าง หมี่กรอบ ก๋วยเตี๋ยวหลอด และอาหารฮาลาล ซึ่งล้วนแต่มีเรื่องเล่าเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอาหารของชาวจีนแต้จิ๋วที่เคยมีบทบาทในการเพาะปลูกพลูจนกลายเป็นชื่อเรียกของย่าน (พวงร้อย กล่อมเอี้ยง, มนัสสวาส กุลวงศ์ และโชคชัย วงษ์ธานี, 2546, หน้า 64-119; สรณา อนุสรณ์ทรงกูร, 2568, หน้า 145-147) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าย่านตลาดพลูจะมีศักยภาพด้านวัฒนธรรมและอาหารที่โดดเด่น แต่การเล่าเรื่องและการนำเสนอคุณค่าของอาหารยังคงกระจุกตัว ขาดระบบการจัดการที่เป็น

มืออาชีพ ขาดแนวทางการพัฒนาอาชีพและมาตรฐานวิชาชีพของผู้ถ่ายทอดเรื่องราว ทำให้ศักยภาพเชิงเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไม่สามารถต่อยอดได้อย่างเต็มที่ (สรณา อนุสรณ์ทรงกูร, 2568, หน้า 3-4)

แม้ว่าย่านตลาดพลูจะเริ่มเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในทุกฤดูกาล แต่ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้ศักยภาพของชุมชนยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควรและเสี่ยงต่อการสูญเสียเอกลักษณ์ดั้งเดิม หากไม่มีการวางแผนจัดการอย่างเหมาะสม ดังนั้น เพื่อเสริมสร้างความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของย่านตลาดพลูให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน จึงเกิดแนวคิดในการนำเรื่องเล่าหรือการเล่าเรื่อง (storytelling) มาใช้สร้างคุณค่าเพิ่มให้กับอาหารพื้นถิ่นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของย่านนี้ การแต่งเรื่องเล่าหรือถ่ายทอดความเป็นมาของอาหารท้องถิ่นในบริบทพหุวัฒนธรรมจะช่วยให้เกิดสาระทางวัฒนธรรม (cultural content) หรือรหัสสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural codes) ที่น่าสนใจ ซึ่งจะเป็แรงจูงใจดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยากมาสัมผัสประสบการณ์ในย่านนี้มากยิ่งขึ้น (สรณา อนุสรณ์ทรงกูร, 2568, หน้า 121-128) อาหารแต่ละจานในย่านตลาดพลูล้วนมีเบื้องหลังทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของชุมชนชาวจีนแต่จีวที่คิดค้นเมนูหมี่กรอบอันเลื่องชื่อ หรือขนมกุยช่ายที่สืบทอดมาจากบรรพชนคนจีนโพ้นทะเล ทุกองค์ประกอบล้วนพร้อมที่จะนำมาเรียงร้อยเป็น เรื่องเล่าที่ทรงพลัง หากสามารถนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ อย่างมีชีวิตชีวาและน่าสนใจก็จะช่วยยกระดับ ประสบการณ์ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมของชุมชน

ด้วยเหตุนี้ การถอดรหัสพหุวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นย่านตลาดพลู จึงเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้เห็นคุณค่าของอาหารในฐานะสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการถ่ายทอดเรื่องเล่าอาหารผ่านกลยุทธ์ที่หลากหลาย และการพัฒนานักเล่าเรื่องพหุวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นซึ่งสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวเหล่านี้เข้ากับประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงอาหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ นับเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่จะช่วยสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่เศรษฐกิจฐานรากในย่านตลาดพลูอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อถอดรหัสบริบทพหุวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นย่านตลาดพลู กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและกลยุทธ์การเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานักเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นในฐานะกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและสามารถนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายและการพัฒนาอาชีพได้อย่างแท้จริง ดังนี้

1. รูปแบบของการวิจัย

การศึกษานี้ประกอบด้วย 2 แนวทาง ได้แก่ 1) การวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดรหัสบริบทวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นย่านตลาดพลู โดยใช้การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ (semiotic analysis) และการวิเคราะห์โครงสร้างเรื่องเล่า (narrative analysis) ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏในอาหารท้องถิ่น และ 2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและกลยุทธการเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่น ร่วมกับผู้ประกอบการอาหารท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชุมชน โดยการออกแบบและทดสอบกิจกรรมการเล่าเรื่องอาหาร พร้อมการประเมินและสะท้อนผล (reflection) เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางพัฒนานักเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นในฐานะกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้ประกอบการอาหารท้องถิ่น จำนวน 12 คน หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 4 คน ผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชุมชน จำนวน 5 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณวุฒิวิชาชีพนักเล่าเรื่องท้องถิ่น จำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงอาหาร จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 27 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) และเทคนิค snowball sampling เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่สามารถสะท้อนประสบการณ์จริงและให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบริบทและการปฏิบัติการในพื้นที่ย่านตลาดพลู กรุงเทพมหานคร อย่างครบถ้วนและชัดเจนที่สุด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามการสนทนากลุ่ม แบบสังเกตการณ์ และบันทึกภาคสนาม โดยดำเนินการเป็น 4 ระยะ คือ 1) การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอาหาร ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อถอดรหัสวัฒนธรรมอาหารและทุนทางวัฒนธรรม 2) การสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์รูปแบบและกลยุทธการเล่าเรื่องอาหารทั้งจากประสบการณ์ตรง สื่อดิจิทัล และกิจกรรมในชุมชน 3) การสังเกตการณ์พฤติกรรมและบริบทของการเล่าเรื่อง เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่เล่าและสิ่งที่ปรากฏในบริบทชุมชน รวมถึงวิเคราะห์การรับรู้ของนักท่องเที่ยว และ 4) การออกแบบและทดลองกิจกรรมการเล่าเรื่องอาหารร่วมกับชุมชน พร้อมประเมินผลและการสะท้อนกลับ เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนานักเล่าเรื่องวัฒนธรรมอาหารที่เหมาะสมกับบริบทเศรษฐกิจฐานรากของพื้นที่

4. การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล

การตรวจสอบคุณภาพข้อมูลในครั้งนี้ ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้งด้านการถอดรหัสวัฒนธรรมอาหาร การวิเคราะห์การเล่าเรื่อง และการพัฒนานักเล่าเรื่องในบริบทเศรษฐกิจฐานราก โดยพิจารณาจาก 1) ความหลากหลายของแหล่งข้อมูล ได้แก่ ผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน หน่วยงานรัฐ เอกชน และผู้เชี่ยวชาญ 2) ความหลากหลายของวิธีการ ได้แก่ การสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ และ 3) การใช้กรอบแนวคิดวัฒนธรรม สัญลักษณ์ และ

การเล่าเรื่อง นอกจากนี้ ได้ใช้วิธี member checking โดยนำเนื้อหาสรุปจากการสัมภาษณ์กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ เพื่อยืนยันความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่สะท้อนจากประสบการณ์จริง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยเริ่มจากการถอดเทปสัมภาษณ์ การสร้างรหัส (coding) และการจัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญตามกรอบแนวคิด ได้แก่ พหุวัฒนธรรมอาหาร รูปแบบและกลยุทธ์การเล่าเรื่อง และการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจฐานรากผ่านการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลจากกิจกรรมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ใช้การวิเคราะห์ตามวงจรการวางแผน ปฏิบัติ สังเกต สะท้อน เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและพัฒนาแนวทางนักเล่าเรื่องพหุวัฒนธรรมอาหารให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 การถอดรหัสบริบทพหุวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นย่านตลาดพลู กรุงเทพมหานคร

จากผลการวิจัยบริบทพหุวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นย่านตลาดพลู กรุงเทพมหานคร พบว่า ย่านตลาดพลูเป็นพื้นที่ที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจนจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย โดยสามารถถอดรหัสได้ดังนี้

1) อาหารในฐานะรหัสวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า อาหารท้องถิ่นย่านตลาดพลู สะท้อนความเป็นพหุวัฒนธรรมของชุมชนไทย จีน และมุสลิม โดยทำหน้าที่เป็นรหัสวัฒนธรรมที่สื่อสารอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ดังนี้ กลุ่มอาหารจีน เช่น กระเพาะปลา กว๋ยเตี๋ยหลอด กุ้ยช่าย ซาลาเปา ขนมเปี๊ยะ และกาแฟโบราณ สะท้อนภูมิปัญญา เทคนิคการปรุงอย่างประณีต และความเชื่อเรื่องสิริมงคลของชาวจีน โพ้นทะเล กลุ่มอาหารไทย เช่น ข้าวหมูแดง โจ๊ก ข้าวมันไก่ และน้ำใบบัวบก แสดงถึงความผูกพันกับวิถีชีวิตประจำวัน งานบุญ และภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้าน กลุ่มอาหารมุสลิม เช่น ข้าวหมกไก่ สื่อถึงการรักษาลักษณะเรื่องความสะอาดและกรรมวิธีฮาลาล กลุ่มอาหารผสมวัฒนธรรม เช่น กว๋ยเตี๋ยลูกชิ้นปลา และ กว๋ยเตี๋ยหม่าม๊า แสดงถึงการประสานวัฒนธรรมไทยจีน จนกลายเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นร่วม

2) เรื่องเล่าภูมิปัญญาและที่มาของอาหาร จากการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิด storytelling as sensemaking (Denning, 2001, pp. 15-23, 67-71, Gabriel, 2000, pp. 2-8, 135-137) พบว่า เรื่องเล่าเกี่ยวกับอาหารในย่านตลาดพลูเป็นมากกว่าการถ่ายทอดข้อมูล และยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์และความหมายร่วมของชุมชน ได้แก่ ตลาดพลู เล่าขานโดยผู้อาวุโสในชุมชนว่ามีต้นกำเนิดจากการค้าขายใบพลูบริเวณคลองบางหลวง ถ่ายทอดแก่ลูกหลานและนักท่องเที่ยว เพื่อสื่อถึงความรุ่งเรืองในอดีตและสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าของชุมชน ส่วนเรื่องเล่าของอาหาร กุ้ยช่ายของอาม่าเจ็ก หรือ กาแฟสุริยาที่เปิดมากกว่า 100 ปี ถูกเล่าโดยทายาทรุ่นใหม่ที่ยังคงรักษาสสูตรและวิธีการทำแบบดั้งเดิม โดยสื่อผ่านสื่อออนไลน์และการตลาดหน้าร้าน ซึ่งสะท้อนการใช้เรื่องเล่าเป็นกลยุทธ์ในการสื่อสารคุณค่าทางวัฒนธรรม สำหรับอาหารบางเมนู กว๋ยเตี๋ยหม่าม๊า มีเรื่องเล่าจากอดีตเชฟโรงแรมที่กลับมาเปิดร้านในชุมชน สร้างเรื่องเล่าที่เชื่อมโยงกับความรู้ ทักษะ และความรักบ้านเกิด เรื่องเล่าเหล่านี้ไม่เพียงถ่ายทอด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสูตรอาหารเฉพาะกลุ่ม แต่ยังทำหน้าที่ในการสร้างความหมายร่วมของชุมชนผ่านอาหาร โดยผู้คนในพื้นที่สามารถรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าเหล่านี้ในฐานะเจ้าของวัฒนธรรมร่วมกัน

3) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและกายภาพ พบว่า การพัฒนาเมืองและการเข้ามาของวัฒนธรรมภายนอก ส่งผลให้วิถีอาหารบางประการเริ่มลดน้อยถอยลง อย่างไรก็ตาม ชุมชนมีความพยายามในการอนุรักษ์ผ่านกิจกรรม ได้แก่ การจัดเทศกาลอาหารพื้นถิ่น การถ่ายทอดสูตรอาหารภายในครอบครัว และการเล่าเรื่องอาหารผ่านโซเชียลมีเดีย ทั้งหมดนี้สะท้อนความตระหนักในคุณค่าอาหารในฐานะทุนวัฒนธรรมของชุมชน

สรุปการถอดรหัสบริบททุนวัฒนธรรมของอาหารในย่านตลาดพลู ไม่ใช่เพียงการศึกษารูปแบบการบริโภค แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมผ่านอาหาร ซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทางอัตลักษณ์ ความเชื่อ และการดำรงชีวิต โดยข้อมูลเชิงลึกเหล่านี้สามารถนำไปใช้ในการคืนข้อมูลสู่ชุมชนเพื่อร่วมกันระบุภาพสะท้อนชุมชนที่แท้จริงในฐานะรหัสทางวัฒนธรรม และเป็นต้นทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและอาหารอย่างยั่งยืน

1.2 วิเคราะห์รูปแบบและกลยุทธ์การเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากผลการวิจัยการวิเคราะห์รูปแบบและกลยุทธ์การเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านตลาดพลู พบว่า มีการใช้รูปแบบและกลยุทธ์ที่หลากหลาย ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) รูปแบบการเล่าเรื่องผ่านบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน พบว่า การเล่าเรื่องโดยผู้มีบทบาทในชุมชน เช่น ปราชญ์ชุมชน ผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ และผู้ประกอบการอาหารท้องถิ่น ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและสามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นเป็นอย่างดี ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและมีประสบการณ์ร่วมในการเรียนรู้

2) รูปแบบการเล่าเรื่องผ่านกิจกรรมชุมชน พบว่า การจัดกิจกรรมที่มีการสาธิตการทำอาหาร การจัดงานเทศกาลอาหาร หรือการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับอาหารท้องถิ่น สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชน เป็นการสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจและเป็นທີ່จดจำให้กับนักท่องเที่ยว

3) กลยุทธ์การเล่าเรื่องผ่านสื่อดิจิทัล พบว่า ชุมชนย่านตลาดพลูมีการใช้สื่อออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ และเว็บไซต์ในการเผยแพร่ข้อมูลเรื่องราวอาหารท้องถิ่น ซึ่งกลยุทธ์นี้ช่วยเพิ่มการเข้าถึงและสร้างการรับรู้ในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศได้อย่างกว้างขวาง ส่งผลให้การเผยแพร่วัฒนธรรมอาหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถดึงดูดความสนใจของกลุ่มเป้าหมายได้ดีขึ้น

สรุปการวิเคราะห์รูปแบบและกลยุทธ์การเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นย่านตลาดพลู มีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพสูงในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและรักษาวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นให้ยั่งยืน

1.3 แนวทางการพัฒนานักเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นในฐานะกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

จากผลการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) พบว่า นักเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นในย่านตลาดพลูไม่ได้เป็นเพียงผู้ถ่ายทอดเรื่องราว แต่มีบทบาทสำคัญในการเป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่มีศักยภาพทั้งด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว โดยกระบวนการ PAR ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การกำหนดแนวทางร่วม และการสร้างพลังของชุมชนในการพัฒนาตนเอง ผ่าน 4 แนวทางสำคัญ ดังนี้

1) การพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ของนักเล่าเรื่อง พบว่า ชุมชนและนักเล่าเรื่องมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมฝึกอบรมเชิงลึก โดยมุ่งเน้นองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และภูมิหลังของอาหารท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมทักษะการสื่อสารแบบมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อสร้างอารมณ์ร่วมกับผู้ฟังทั้งชาวไทยและต่างชาติ รวมถึงการใช้สื่อดิจิทัลในการเล่าเรื่องอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มและต่อยอดเศรษฐกิจฐานราก

2) การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในระดับท้องถิ่น พบว่า จากการประชุมกลุ่มย่อยและเวทีคืนข้อมูล ชุมชนได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มนักเล่าเรื่องตลาดพลู ซึ่งมีบทบาทในการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยว วางแผนการเล่าเรื่องร่วมกัน และเป็นพันธมิตรกับภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เพื่อสนับสนุนระบบนิเวศเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

3) การออกแบบเนื้อหาและรูปแบบการเล่าเรื่องอาหาร พบว่า จากการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการ นักวิจัย และนักเล่าเรื่อง ได้มีการสร้างสรรค์รูปแบบ storytelling walk ที่เชื่อมโยงอาหารกับเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ของชุมชน เช่น ร้านกาแฟโบราณกับเรื่องการค้าทางเรือ หรือขนมพื้นบ้านกับประเพณีไทย-จีน ซึ่งเป็นการสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมควบคู่กับคุณค่าทางเศรษฐกิจ

4) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน พบว่า แนวทางการพัฒนาร่วมกันได้นำไปสู่การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงระหว่างร้านอาหารเก่าแก่กับแหล่งวัฒนธรรมในชุมชน เช่น วัดอินทาราม วัดราชคฤห์ คลองบางหลวง และวัดริมคลองทั้ง 9 แห่ง โดยมีนักเล่าเรื่องเป็นผู้ดำเนินเรื่อง (narrative guide) เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ทางวัฒนธรรมและกระตุ้นการใช้จ่ายในระดับฐานราก

สรุปแนวทางการพัฒนานักเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นภายใต้กระบวนการ PAR ช่วยสร้างพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน และนำไปสู่การออกแบบแนวทางที่เชื่อมโยงวัฒนธรรม ทักษะการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจฐานราก เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เกิดการจ้างงานในพื้นที่ และสามารถอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

2. อภิปรายผลการวิจัย

กำหนดประเด็นอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

2.1 การถอดรหัสบริบทพหุวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นย่านตลาดพลู กรุงเทพมหานคร

จากผลการวิจัยบริบทพหุวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นย่านตลาดพลู กรุงเทพมหานคร พบว่า อาหารและเรื่องเล่าเป็นสะพานเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของชุมชนหลายเชื้อชาติ ซึ่งสามารถถอดรหัสความสอดคล้องได้ดังนี้

1) อาหารในฐานะรหัสวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ย่านตลาดพลูเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนผ่านอาหารท้องถิ่นที่ทำหน้าที่เป็นรหัสวัฒนธรรม (cultural code) ของกลุ่มต่างๆ ได้แก่ ไทย จีน และมุสลิม การวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง food identity ของ Kwik (2008, pp. 46-47) ที่เสนอว่าอาหารเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมในการสื่อสารอัตลักษณ์ ความเชื่อ และความภาคภูมิใจของกลุ่มชนอย่างมีพลัง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Hinnerova (2007, pp. 2-3) ซึ่งศึกษาชุมชนจีนในแคนาดาและพบว่าอาหารเป็นสื่อสำคัญในการธำรงอัตลักษณ์ของชุมชนพลัดถิ่น สำหรับอาหารท้องถิ่นในย่านตลาดพลู เช่น ก๋วยเตี๋ยวหลอด กุยฮ่าย ข้าวหมูแดง ข้าวหมกไก่ และก๋วยเตี๋ยวหม่าม้า ล้วนเป็นสื่อกลางที่ทำหน้าที่เล่าเรื่องและสื่อสาร อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในแบบเฉพาะถิ่น การที่อาหารบางเมนูผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยและจีน แสดงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและพัฒนาารูปแบบใหม่ของวัฒนธรรมร่วม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นีฮี เหมมันต์ และชญาณ์ทัต เอียวเรื่องสุรติ (2567, หน้า 1273-1274) ที่พบว่าอาหารในหลายได้โหนดจังหวัดพัทลุง เป็นตัวแทนของทั้งประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ

2) เรื่องเล่าภูมิปัญญาและที่มาของอาหาร การเล่าเรื่อง (storytelling) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการสร้างและสื่อความหมายร่วมของชุมชน งานวิจัยนี้นำเสนอแนวคิด storytelling as sensemaking ของ Denning (2001, pp. 15-23, 67-71) และ Gabriel (2000, pp. 2-8, 135-137) เพื่อวิเคราะห์การใช้เรื่องเล่าเกี่ยวกับอาหารในการสร้างความหมายร่วมให้แก่ชุมชน การที่ทายาทของร้านกาแฟสุริยา หรือร้านกุยฮ่ายของอาม่าเจ็ก ใช้สื่อดิจิทัลในการถ่ายทอดเรื่องราว บ่งชี้ถึงการสื่อสารแบบมีเป้าหมาย และการสร้างความน่าเชื่อถือในฐานะผู้มีอำนาจทางวัฒนธรรม (cultural authority) ที่มีความผูกพันต่อชุมชนและอาหารพื้นถิ่น การเล่าเรื่องเหล่านี้ไม่เพียงแต่สะท้อนความรู้และภูมิปัญญาเชิงวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับแนวคิดของ McDowell (2021, pp. 1223-1226) ที่อธิบายว่า storytelling เป็นการผลิตความหมายร่วม (collective meaning-making) และเป็นรูปแบบพื้นฐานของข้อมูล (fundamental information form) ในเชิงสังคมศาสตร์ ซึ่งเมื่อพิจารณาภายใต้กรอบ DIKW (Data Information Knowledge Wisdom) พบว่า เรื่องเล่าเกี่ยวกับอาหารของชุมชนตลาดพลูทำหน้าที่เปลี่ยนข้อมูลดิบให้กลายเป็นความรู้และภูมิปัญญา ผ่านบริบทของเรื่องเล่าและการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

3) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและกายภาพ การขยายตัวของเมืองและวัฒนธรรมบริโภคสมัยใหม่ ส่งผลให้วิถีอาหารดั้งเดิมในย่านตลาดพลูบางส่วนเริ่มเลือนหาย เช่น การลดลงของร้านเก่าแก่และสูตรอาหารโบราณ อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังคงแสดงออกถึงความตระหนักในคุณค่าของอาหารในฐานะทุนวัฒนธรรม โดยมีความพยายามอนุรักษ์ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เทศกาลอาหาร การถ่ายทอดสูตรในครอบครัว และการใช้โซเชียลมีเดียในการเล่าเรื่อง สำหรับการเล่าเรื่องดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ McDowell (2021, pp. 1223-1226) ที่มองว่า Storytelling เป็นกระบวนการสร้างความหมายร่วม (collective meaning-making) ซึ่งเรื่องเล่าทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูล สื่อสารคุณค่าทางวัฒนธรรม และเชื่อมโยงผู้เล่ากับผู้ฟังผ่านความไว้วางใจและการมีส่วนร่วมของชุมชน ขณะที่ Boje (1991, p. 106) เสนอว่าเรื่องเล่าในชุมชนเปรียบเสมือนระบบการเล่าเรื่องร่วม (collective storytelling system) ซึ่งเป็นแหล่งบันทึกความทรงจำทางสังคมที่มีความยืดหยุ่นและหลากหลายตามบริบท ด้วยเหตุนี้

แม้ย่านตลาดพลูจะเผชิญกับแรงกดดันจากการเปลี่ยนแปลงภายนอก แต่อาหารยังคงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงวัฒนธรรมที่ช่วยยืนยันตัวตนของชุมชน และต่อยอดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านการท่องเที่ยวเชิงอาหารได้อย่างยั่งยืน

สรุปการถอดรหัสบริบทพัฒนาวัฒนธรรมของอาหารในย่านตลาดพลู ไม่ได้เป็นเพียงการสำรวจประเภทของอาหาร แต่ยังเป็นการสำรวจภาษาแห่งวัฒนธรรมผ่านรสชาติ กลิ่น เนื้อหา และเรื่องเล่าที่แต่ละจานอาหารเป็นตัวแทนของอัตลักษณ์และความเชื่อของกลุ่มชน ความสามารถในการสื่อสารผ่านอาหารจึงเป็นทั้งมรดกทางวัฒนธรรมและเครื่องมือสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

2.2 วิเคราะห์รูปแบบและกลยุทธ์การเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากผลการวิจัยการวิเคราะห์รูปแบบและกลยุทธ์การเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นย่านตลาดพลู พบว่า การนำเสนอเรื่องราวผ่านบุคคลสำคัญ กิจกรรมชุมชน และสื่อดิจิทัล มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยสามารถอธิบายความสอดคล้องได้ดังนี้

1) การเล่าเรื่องผ่านบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน การให้ปราชญ์ชุมชน ผู้สูงอายุ และผู้ประกอบการอาหารท้องถิ่นเป็นผู้เล่าเรื่อง สอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารวัฒนธรรมผ่านอาหาร (Hinnerova, 2007, p. 35; Kwik, 2008, p. 91) ที่เน้นการใช้ตัวแทนวัฒนธรรม เพื่อถ่ายทอดอัตลักษณ์และประวัติศาสตร์อาหารอย่างน่าเชื่อถือ ช่วยสร้างความเข้าใจเชิงลึกและความประทับใจให้นักท่องเที่ยว (สมจินตนา จิรายุกุล, วินัยธร วิชัยดิษฐ์ และสุติรัตน์ มัทธวรรตน์, 2564, หน้า 103-104) นอกจากนี้ ยังสะท้อนหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน (community-based tourism) ที่ให้ความสำคัญกับเสียงของท้องถิ่น ในการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ (ปรเมษฐ์ คำชู, อนุมาน จันทวงศ์, จุฑารัตน์ ธาราทิศ และมนกันต์ สมเกื้อ, 2562, หน้า 44)

2) การเล่าเรื่องผ่านกิจกรรมชุมชน การจัดเทศกาลอาหารและการสาธิตทำอาหารท้องถิ่น เป็นไปตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (experiential tourism) ที่เน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติ (World Tourism Organization, 2017, pp. 134-135) เช่นเดียวกับกรณีตลาดใต้โหนด จังหวัดพัทลุง ที่ใช้เวิร์กช็อปทำอาหารดึงดูดนักท่องเที่ยว (นิธิ เหมมันต์ และชญาณัทต เอี้ยวเรืองสุริ, 2567, หน้า 1273-1274) กิจกรรมเหล่านี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีการเล่าเรื่องแบบมีส่วนร่วม (participatory storytelling) ซึ่งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีบทบาทเป็นผู้สร้างประสบการณ์ร่วมกับชุมชน (สรณา อนุสรณ์ทรงกูร, 2568, หน้า 60-63)

3) กลยุทธ์การเล่าเรื่องผ่านสื่อดิจิทัล การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อเผยแพร่เรื่องราวอาหารท้องถิ่น สะท้อนแนวโน้มการตลาดดิจิทัลเชิงวัฒนธรรม (digital cultural marketing) ที่ใช้เทคโนโลยีขยายการรับรู้และสร้างการมีส่วนร่วม (ณัฐดนัย สาทสนิท, 2565, หน้า 18-27) แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องอย่างชัดเจนกับการเสนอรูปแบบการเล่าเรื่องอาหารพัฒนาวัฒนธรรมของเมืองเก่าอยุธยาผ่านช่องทางดิจิทัล เช่น เฟซบุ๊ก แฟนเพจ เว็บไซต์หน่วยงานท่องเที่ยว และสื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์

เพื่อสร้างภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงอาหารที่มีเอกลักษณ์และดึงดูดนักท่องเที่ยว (อมรา ดอกไม้ และ นาทยา เกตุสมบุรณ์, 2568, หน้า 431-432)

สรุปรูปแบบและกลยุทธ์การเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นในย่านตลาดพลู ไม่เพียงส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรม แต่ยังสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจฐานรากเชิงพาณิชย์ที่บูรณาการวัฒนธรรม เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งในระดับพื้นที่ โดยชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการอย่างยั่งยืน

2.3 แนวทางการพัฒนานักเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นในฐานะกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

จากผลการวิจัยโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) พบว่า นักเล่าเรื่องอาหารในชุมชนตลาดพลูมีศักยภาพในการเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และเศรษฐกิจฐานรากเข้าด้วยกันอย่างยั่งยืน โดยแนวทางการพัฒนานี้สามารถอธิบายได้ใน 4 มิติ ดังนี้

1) การพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ของนักเล่าเรื่อง การอบรมองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และภูมิหลังของอาหารท้องถิ่น ช่วยให้นักเล่าเรื่องสามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างมีพลัง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมในตัวบุคคล (embodied cultural capital) ของ Bourdieu (1986, p. 243) ที่ชี้ว่า ทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ซึ่งฝังอยู่ในตัวบุคคล เป็นรูปแบบหนึ่งของทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาใช้สร้างอำนาจและคุณค่าทางสังคมได้ ทั้งยังสอดคล้องกับ Hinnerová (2007, pp. 1-2) ที่อธิบายว่าอาหารเป็นสื่อสะท้อนอัตลักษณ์ข้ามวัฒนธรรม และ Kwik (2008, pp. 20-24) ที่ชี้ว่า องค์ความรู้เดิมเกี่ยวกับอาหาร (traditional food knowledge) เป็นเครื่องมือเสริมสร้างความเข้าใจและศักยภาพของชุมชนในมิติวัฒนธรรม

2) การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ การจัดตั้งกลุ่มนักเล่าเรื่องและการร่วมมือกับภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา ไม่เพียงเป็นการดำเนินการตามหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน (ปรมะรัฐ คำชู, อนุমান จันทวงศ์, จุฑารัตน์ ธาราทิศ และมนกันต์ สมเกื้อ, 2562, หน้า 7) และแนวคิด BCG Economy (ดารณี อาจหาญ และเกตุศิริ เจริญวิศาล, 2565, หน้า 276-279) แต่ยังสะท้อนการได้รับการยอมรับในฐานะเป็นทุนทางวัฒนธรรมในรูปสถาบัน (institutionalized cultural capital) ตามแนวคิดของ Bourdieu ซึ่งหมายถึงการได้รับการรับรองและยอมรับจากภายนอกว่านักเล่าเรื่อง คือ ผู้มีคุณค่า มีสถานะ และมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจฐานราก

3) การออกแบบเนื้อหาและรูปแบบการเล่าเรื่อง การสร้างกิจกรรม Storytelling Walk ที่เชื่อมโยงอาหารกับเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ถือเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมในรูปวัตถุ (objectified cultural capital) มาใช้ประโยชน์ กล่าวคือ สูตรอาหาร เครื่องมือครัว หรือสถานที่ประวัติศาสตร์กลายเป็นวัตถุที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สามารถแปลงเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจและการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ นี เฮมมันด์ และชยฐานันท์ เอื้อยเรืองสุริติ (2567, หน้า 1273-1274) ที่ยืนยันว่าการออกแบบเรื่องเล่าให้เชื่อมโยงกับบริบทชุมชนช่วยยกระดับคุณค่าอาหารท้องถิ่น

4) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เส้นทางท่องเที่ยวที่ออกแบบให้เชื่อมโยงอาหารกับวัดเก่า คลอง และวิถีชีวิตชุมชน ทำหน้าที่เป็นกลไกในการเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นทุนเศรษฐกิจในรูปแบบที่จับต้องได้ ตามแนวคิดของ Bourdieu (1986, p. 243) ที่เสนอว่า ทุนทางวัฒนธรรมจะมีมูลค่าเพิ่มขึ้นเมื่อสามารถเปลี่ยนผ่านไปสู่มิติทางเศรษฐกิจหรือการยอมรับในระบบสังคม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวทางของ World Tourism Organization (2017, p. 44) และงานของ Reddy & van Dam (2020, pp. 1-2) ที่เสนอว่าการท่องเที่ยวเชิงอาหารที่บูรณาการเทคโนโลยีและวัฒนธรรมสามารถสร้างประสบการณ์ลึกซึ้งให้กับนักท่องเที่ยว และสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่ชุมชน

สรุปแนวทางการพัฒนานักเล่าเรื่องอาหารในย่านตลาดพลู จึงไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดเรื่องราว หากแต่เป็นการแปลงทุนทางวัฒนธรรมทั้งในตัวบุคคล วัตถุ และการรับรองในสังคมให้กลายเป็นพลังสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างระบบนิเวศวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ (cultural-creative ecosystem) ที่วัฒนธรรมกลายเป็นทรัพยากรพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ควรนำแนวทางการพัฒนานักเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นที่ได้จากงานวิจัยไปจัดทำเป็นหลักสูตรฝึกอบรมหรือเวิร์กช็อปต่อเนื่องในชุมชน โดยเนื้อหาควรครอบคลุมทั้งองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ เทคนิคการเล่าเรื่องอย่างมีอารมณ์ร่วม การใช้สื่อดิจิทัล และการพัฒนาอัตลักษณ์ร้านอาหารในฐานะพื้นที่วัฒนธรรม เพื่อยกระดับความสามารถในการสื่อสารและดึงดูดนักท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

1.2 ควรพัฒนาสื่อเล่าเรื่องอาหารในรูปแบบ QR story board ติดตั้งหน้าร้านอาหารเก่าแก่หรือจุดท่องเที่ยวสำคัญ พร้อมเนื้อหาเรื่องเล่าประวัติของร้าน สูตรอาหาร ภูมิหลังของชุมชน และเรื่องเล่าชาวบ้าน ซึ่งสามารถรองรับทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ โดยผสมผสานภาพ เสียง หรือคลิปวิดีโอสั้น เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้แบบไม่ต้องพึ่งมีคูปเตอร์

1.3 ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบทัวร์เล่าเรื่องอาหาร (storytelling food tour) โดยมีนักเล่าเรื่องชุมชนเป็นผู้ดำเนินเรื่อง (narrative guide) ผ่านเส้นทางวัฒนธรรมอาหาร เช่น จากวัดอินทาราม คลองบางหลวง ร้านกาแฟสุริยา ตลาดพลู ซึ่งเป็นการสร้างประสบการณ์เชิงลึก (immersive experience) และเพิ่มเวลาการพักผ่อน/ใช้จ่ายในพื้นที่

1.4 บูรณาการนโยบายร่วมกับภาครัฐและท้องถิ่น หน่วยงานของกรุงเทพมหานคร เขตธนบุรี และหน่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว ควรร่วมกับภาคเอกชนและชุมชน นำผลการวิจัยไปบูรณาการกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เช่น แผนยุทธศาสตร์ BCG หรือ creative economy โดยสนับสนุนทุนการอบรม และพื้นที่สื่อสารสาธารณะให้กับนักเล่าเรื่องในชุมชน

1.5 ควรจัดทำแผนที่วัฒนธรรมอาหาร (food culture map) ในย่านตลาดพลูที่เชื่อมโยงร้านอาหารเก่าแก่ แหล่งวัฒนธรรม และจุดเล่าเรื่องในชุมชน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์และสร้าง

ความสะดวกให้นักท่องเที่ยว โดยสามารถอยู่ในรูปแบบแผ่นพับ อินโฟกราฟิก หรือเว็บแอปพลิเคชันแบบมีส่วนร่วมเชิงปฏิสัมพันธ์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาผลกระทบระยะยาวของการเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นต่อเศรษฐกิจชุมชน และความยั่งยืนทางวัฒนธรรม โดยสามารถขยายขอบเขตการศึกษาไปยังพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน เพื่อเปรียบเทียบและสังเคราะห์องค์ความรู้

2.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมเล่าเรื่องอาหาร รวมถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสื่อสาร เพื่อพัฒนากลยุทธ์การตลาดและรูปแบบกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน

2.3 ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อใหม่ ๆ ในการสื่อสารและการเล่าเรื่องอาหาร เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง

รายการอ้างอิง

- กาญจนา รอดแก้ว, ภูซังค์ เสนานุช และธรรรงค์ จันโต. (2563). รายงานวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. สถาบันพระปกเกล้า.
- ณัฐดนัย สาทสนธิ. (2565). การตลาดแบบเล่าเรื่อง การรับรู้คุณค่าตราสินค้า และการตัดสินใจซื้อสินค้าธุรกิจเพื่อสังคม กรณีศึกษาตราสินค้าดอยคำ [วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดารณี อางหาญ และเกดศิริ เจริญวิศาล. (2565). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอาหารภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์, 12(2), หน้า 276-291.
- นธี เหมมันต์ และชญาน์พัช เอื้อยเรืองสุรดี. (2567). การสื่อสารวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาตลาดใต้โหนด ตำบลดอนทราย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง. การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 15 (หน้า 1266-1278). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ประเมษฐ์ คำชู, อนุมาน จันทวงศ์, จุฑารัตน์ ธาราทิศ และมนกันต์ สมเกื้อ. (2562). รายงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาฐานข้อมูลด้านเอกลักษณ์อาหารท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสุราษฎร์ธานี. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พวงร้อย กล่อมเอี้ยง, มนัสสวาส กุลวงศ์ และโชคชัย วงษ์ธานี. (2546). โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นวิถีวัฒนธรรมน้ำ ย่านตลาดพลูจากคลองบางหลวงถึงคลองด่าน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วรสิทธิ์ ตันตินิพันธุ์กุล, ปุษเกตน์ อินทรปาสาน และอรจนิยา วงศ์กิจการวานิช. (2558). รายงานวิจัยเรื่อง การวิจัยเพื่อศึกษาและสำรวจภูมิทัศน์วัฒนธรรมของย่านเมืองเก่าในชุมชนบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าฝั่งธนบุรี: กรณีศึกษา พื้นที่ตลาดพลู-วัดโพธิ์นิมิตร. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- สมจินตนา จิรายุกุล, วินัยธร วิชัยดิษฐ์ และสุธิดารัตน์ มัทธวรรตน์. (2564). การจัดการความรู้เพื่อสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, 12(2), หน้า 95-105.
- สรณา อนุสรณ์ทรงกูร. (2568). รายงานวิจัยเรื่อง การยกระดับมาตรฐานวิชาชีพการเป็นนักเล่าเรื่องพหุวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากเชิงพาณิชย์ ในพื้นที่ย่านตลาดพลู กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- สรเสรีญ วงศ์ชะอุ่ม. (2554). การวางแผนพัฒนาประเทศ. ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- อมรา ดอกไม้ และนัตยา เกตุสมบุญ. (2568). รูปแบบการเล่าเรื่องเพื่อยกระดับมูลค่าอาหารพหุวัฒนธรรมดำรงดั้งเดิม เมืองเก่าอยุธยา. วารสารศิลปการจัดการ, 9(1), หน้า 422-443.
- Boje, D. M. (1991). The storytelling organization: A study of story performance in an office-supply firm. *Administrative Science Quarterly*, 36(1), pp.106-126.

- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), **Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education** (pp. 241-258). Greenwood.
- Cohen, E., & Avieli, N. (2004). Food in tourism: Attraction and impediment. **Annals of Tourism Research**, 31(4), pp. 755-778.
- Denning, S. (2001). **The springboard: How storytelling ignites action in knowledge-era organizations**. Butterworth-Heinemann.
- Gabriel, Y. (2000). **Storytelling in organizations: Facts, fictions, and fantasies**. Oxford University Press.
- Hinnerová, K. (2007). **Food as a Transcultural Metaphor-Food Imagery in Contemporary Multicultural Women Writing in Canada**. [Master's thesis, Masaryk University]. MUNI. https://is.muni.cz/th/74496/ff_m_b1/
- Kwik, J. C. (2008). **Traditional food knowledge: Renewing culture and restoring health**. [Master's thesis, University of Waterloo]. UWATERLOO. <https://dspacemainprd01.lib.uwaterloo.ca/server/api/core/bitstreams/8bc33d76-f288-4301-a73f-796388e5c7d9/content>
- McDowell, K. (2021). Storytelling wisdom: Story, information, and DIKW. **Journal of the Association for Information Science and Technology**, 72(10), pp. 1223-1233.
- OECD. (2012). **Food and the Tourism Experience: The OECD-Korea Workshop**. OECD Studies on Tourism. OECD Publishing.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). **Thailand's voluntary national review on the implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development**. United Nations High-level Political Forum on Sustainable Development. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/16147Thailand.pdf>
- Reddy, G., & van Dam, R. M. (2020). Food, culture, and identity in multicultural societies: Insights from Singapore. **Appetite**, 149, pp. 104633.
- World Tourism Organization. (2017). **Affiliate Members Global Report, Volume 16-Second Global Report on Gastronomy Tourism**. UNWTO. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284418701>

วิเคราะห์บทประพันธ์เพลง ริเวอร์ออฟไลฟ์

River of Life: An Analysis of Music Composition

วันที่รับบทความ: 3 กรกฎาคม 2568
วันที่แก้ไขบทความ: 23 กรกฎาคม 2568
วันที่ตอบรับบทความ: 29 กรกฎาคม 2568

ณัฐชนน วรตระกูลพงศ์^{1*}
เด่น อยู่ประเสริฐ²

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง วิเคราะห์บทประพันธ์เพลง ริเวอร์ออฟไลฟ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเทคนิคแนวคิด และองค์ประกอบที่ใช้ในการประพันธ์ ได้แก่ สังคีตลักษณ์ ทำนอง และเสียงประสาน จากนั้นผู้วิจัยประสงค์ที่จะนำองค์ประกอบที่ได้จากการวิเคราะห์มานำเสนอแนวทางการอิมโพรไวส์บนสังคีตลักษณ์ของบทประพันธ์ บทประพันธ์ ริเวอร์ออฟไลฟ์ เป็นบทประพันธ์สำหรับวงดนตรีแจ๊สขนาดเล็กผสมกับวงเครื่องสายกลุ่มสี่ จากผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่าบทประพันธ์นี้มีสังคีตลักษณ์แบบอิสระ แนวทำนองสร้างขึ้นและพัฒนาจากไคโดโทน บันไดเสียงเพนตาโทนิค และเทคนิคการพัฒนาโมทีฟ เสียงประสานของบทประพันธ์ใช้การดำเนินคอร์ดแบบเคช รวมถึงใช้แนวคิดระบบเสียงประสาน และไม่ใช้ระบบเสียงประสาน จากองค์ประกอบดังกล่าวผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการอิมโพรไวส์โดยใช้วัตถุดิบจากการประพันธ์ เช่น การพัฒนาโมทีฟ และการใช้บันไดเสียงเพนตาโทนิค เป็นต้น จากการวิเคราะห์นี้ผู้ที่สนใจสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์บทประพันธ์ในอนาคต ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และการอิมโพรไวส์ในเชิงปฏิบัติได้

คำสำคัญ: การประพันธ์เพลง การวิเคราะห์ การอิมโพรไวส์

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาโท วิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: natchanon.w63@rsu.ac.th

² รองศาสตราจารย์ ดร., วิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต

e-mail: denny@rsu.ac.th

River of Life: An Analysis of Music Composition

Received: July 3, 2025

Revised: July 23, 2025

Accepted: July 29, 2025

Natchanon Woratakullphon^{1*}

Denny Euprasert²

Abstract

The research titled “An Analysis of the Musical Composition ‘River of Life’” aims to examine the techniques, concepts, and compositional elements employed in the piece, focusing on musical form, melody, and harmony. The research seeks to analyze these elements and propose an approach to improvisation of the musical form of the composition based on the findings. “River of Life” is a composition written for a jazz combo combined with a string quartet. The analysis reveals that the composition follows a through-composed form, with the melody developed from guide tones, pentatonic scales, and techniques of motive development. The harmonic structure features chordal motion based on CESH as well as the use of both functional and non-functional harmony. Based on these compositional elements, the researchers propose an improvisational approach that draws on materials from the original composition such as motive development and the use of pentatonic scales. This analysis can serve as a practical guide for future compositional creativity as well as a reference for performance-based analysis and improvisation.

Keywords: music composition, analysis, improvisation

¹ Student, Master of Music Program, Conservatory of Music, Rangsit University

*Corresponding author, e-mail: natchanon.w63@rsu.ac.th

² Assoc. Prof. Dr., Conservatory of Music, Rangsit University
e-mail: denny@rsu.ac.th

บทนำ

บทประพันธ์เพลง *รีเวอร์ออฟไลฟ์* เป็นผลงานต้นฉบับที่ผู้วิจัยประพันธ์ขึ้นโดยมีแรงบันดาลใจจากแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแม่น้ำไหลผ่านบ้านเกิดของผู้ประพันธ์ในจังหวัดนครสวรรค์ ผู้ประพันธ์ใช้แนวคิดเชิงเปรียบเทียบการไหลของแม่น้ำมาใช้ในการเล่าเรื่องผ่านโครงสร้างและสัญลักษณ์ของบทประพันธ์ พร้อมทั้งประยุกต์ใช้เทคนิคการประพันธ์ในดนตรีแจ๊สที่หลากหลายเพื่อสร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์

ผู้ประพันธ์กำหนดให้บทประพันธ์นี้บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีทั้งหมด 9 ชิ้น ประกอบด้วย วงแจ๊สขนาดเล็ก (jazz combo) 5 ชิ้น ได้แก่ ฟลูต (flute) ไวบราโฟน (vibraphone) เปียโน (piano) เบสไฟฟ้า (electric bass) และกลองชุด (drum set) ร่วมกับวงเครื่องสายกลุ่มสี่ (string quartet) ประกอบด้วย ไวโอลิน 1 (violin 1) ไวโอลิน 2 (violin 2) วิโอลา (viola) และ เซลโล (cello)

บทประพันธ์เพลง *รีเวอร์ออฟไลฟ์* เป็นหนึ่งในบทประพันธ์ที่ใช้ร่วมแสดงในงาน เดอะ รีเฟล็กชัน มาสเตอร์ แจ๊ส รีไซทัล (The Reflection Master Jazz Recital) จัดขึ้นเมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567 ณ มหาวิทยาลัยรังสิต งานนี้เป็นการแสดงผลงานเดี่ยวของผู้วิจัย และเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรระดับปริญญาโท สาขาดนตรีแจ๊สศึกษา โดยผู้วิจัยรับหน้าที่เป็นผู้ประพันธ์ เรียบเรียง และร่วมบรรเลง รวมถึงบริหารจัดการภาพรวมของการแสดงทั้งหมดตลอดจนการจัดหานักดนตรี ทีมงานเบื้องหลัง และวางแผนการ กระทั่งการดำเนินงานดังกล่าวสำเร็จได้ด้วยดี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบ และเทคนิคที่ใช้ประพันธ์ได้แก่ สัญลักษณ์ ทำนอง และเสียงประสาน
2. นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์มานำเสนอแนวทางการอิมโพรไวส์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การอิมโพรไวส์ (improvisation) ผู้วิจัยประสงค์จะใช้คำว่า อิมโพรไวส์ เมื่อกล่าวถึงการแสดง ศิลปปฏิภาณ หรือ การด้นสด เนื่องจากผู้วิจัยอ้างอิงคำศัพท์ทางดนตรีจากหนังสือ ทฤษฎีดนตรีแจ๊สและการอิมโพรไวส์ โดย รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรช เล่าหิวัระพานิช (2562ก) เป็นหลัก
2. เคช (CESH) เป็นคำย่อของคำว่า Contrapuntal Elaboration of Static Harmony เป็นเทคนิคการเคลื่อนที่ของโน้ตบางตัวภายในคอร์ดโดยที่คอร์ดหลักยังคงอยู่กับที่ (Coker, 1991, pp. 61–63)
3. ช่วง เป็นคำที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นเพื่อจัดกลุ่มท่อนดนตรีที่มีลักษณะเชื่อมโยงกันทางเนื้อหา อารมณ์ และแนวคิด เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ และอธิบายในเชิงมโนภาพ ซึ่งในบริบทของบทประพันธ์เพลงนี้ คำว่า “ช่วง” ถูกนำมาใช้ในการแบ่งโครงสร้างเพลงตามแนวคิดการเปรียบเทียบการไหลของสายน้ำ
4. โน้ตไกด์โทน (guide tone) เป็นแนวคิดที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งด้านการอิมโพรไวส์ และการประพันธ์ โดยโน้ตไกด์โทนมีบทบาทหน้าที่ในการระบุลักษณะของคอร์ดในแต่ละประเภท เช่น โน้ตลำดับที่ 3 และ 7 ซึ่งแสดงคุณลักษณะของคอร์ดเมเจอร์ (major) ไมเนอร์ (minor) หรือโดมิแนนท์ (dominant) เป็นต้น (ธีรช เล่าหิวัระพานิช, 2565, หน้า 22-24)

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการวิเคราะห์จาก หนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัย ข้อมูลจากสื่อออนไลน์ รวมถึงผลงานการประพันธ์ของนักประพันธ์ดนตรีแจ๊ส โดยขั้นแรกผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว แล้วนำมาวิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูล แล้วจึงสร้างกรอบแนวคิดของการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัย ดังกล่าวให้กับอาจารย์ที่ปรึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. โน้ตเพลงต้นฉบับที่ใช้ในงานแสดงผลงานเมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567
2. โน้ตอิมโพรไวส์จากงานแสดงผลงานเมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567
3. คลิปวิดีโอบันทึกการแสดงสดในสื่อออนไลน์ยูทูบ (youtube)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. โน้ตเพลงฉบับสมบูรณ์ ของบทประพันธ์ ริเวอร์ออฟไลฟ์ ที่ผู้วิจัยได้ประพันธ์และเรียบเรียงขึ้น
2. โน้ตอิมโพรไวส์เปียโนจากงานแสดงคอนเสิร์ตที่ถอดเสียงโดยผู้วิจัย
3. วิดีโอบันทึกการแสดงสดจากงานแสดงคอนเสิร์ต เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567
4. แหล่งข้อมูลทางวิชาการจาก หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ วารสาร และงานวิจัย และแหล่งข้อมูลจากสื่อออนไลน์ เช่น วารสารออนไลน์ บทความออนไลน์ อื่น ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำโน้ตเพลงฉบับสมบูรณ์ของบทประพันธ์เพลง ริเวอร์ออฟไลฟ์ โน้ตอิมโพรไวส์เปียโน และวิดีโอบันทึกการแสดงสดจากงาน เดอะ รีเฟลกชั่น มาสเตอร์ แจ๊ส ริโซทล์ เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567 มาใช้เป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์ โดยข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยได้นำเสนอ ปรัชญา และได้รับคำแนะนำจากรองศาสตราจารย์ ดร.เด่น อยู่ประเสริฐ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยวิเคราะห์บทประพันธ์เพลง ริเวอร์ออฟไลฟ์ ได้รับแรงบันดาลใจการประพันธ์จากแม่น้ำเจ้าพระยา สถานที่ซึ่งมีความสำคัญต่อผู้ประพันธ์ โดยใช้แนวคิดเชิงเปรียบเทียบการไหลของสายน้ำ ออกแบบโครงสร้างหลักของบทประพันธ์ ผ่านการบรรเลงด้วยวงดนตรีแจ๊สขนาดเล็กผสมกับวงเครื่องสาย กลุ่มสี่ บทประพันธ์มีความยาวทั้งสิ้น 7.20 นาที บทประพันธ์มีสังคีตลักษณะแบบอิสระ (through-composed form) ทำนองหลักประพันธ์ขึ้นด้วยแนวคิดที่หลากหลาย เช่น โน้ตไกดโทน การพัฒนาโมทีฟบันไดเสียงเพนตาโทนิค เป็นต้น เสียงประสานใช้เทคนิคการดำเนินคอร์ดแบบเคช เทคนิคการดำเนินคอร์ดแบบวนซ้ำ รวมถึงการใช้คอร์ดสแลชและโพลีคอร์ดเพื่อสร้างสีสันให้กับเสียงประสาน เมื่อพิจารณาองค์ประกอบและวัตถุดิบที่ใช้สร้างบทประพันธ์ ผู้วิจัยได้นำวัตถุดิบดังกล่าว มาใช้ในการนำเสนอแนวคิดการอิมโพรไวส์ เช่น โน้ตไกดโทน การพัฒนาโมทีฟ และบันไดเสียงเพนตาโทนิค เป็นต้น

การนำวงเครื่องสายกลุ่มสี่มาร่วมบรรเลงกับวงดนตรีแจ๊สช่วยสร้างสีสันและมิติเสียงที่หลากหลายให้แก่บทประพันธ์ สอดคล้องกับบทความของ เจตนิพิฐ สังข์วิจิตร (2563, หน้า 19-20) ที่กล่าวถึงการผสมผสานกลุ่มเครื่องสายเข้ากับวงดนตรีแจ๊สขนาดเล็กในบทเพลง ไตรศร: เดอะซินเธติกแจ๊ส โฟเอ็ม โดยสรุปได้ว่า การใช้กลุ่มเครื่องสายร่วมกับวงแจ๊สช่วยเติมเต็มมิติทางเสียงที่แตกต่างจากเครื่องเป่า อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้ประพันธ์สามารถออกแบบลีลาการบรรเลงได้อย่างหลากหลาย เช่น เมื่อให้กลุ่มเครื่องสายบรรเลงอย่างโดดเด่น วงแจ๊สจะลดบทบาทลงเพื่อเปิดพื้นที่ให้เสียงเครื่องสาย หรือในทางกลับกัน หากวงแจ๊สขนาดเล็กบรรเลงด้วยพลังเสียงที่เข้มข้นขึ้น กลุ่มเครื่องสายก็จะมีบทบาทลดลงตามไปด้วย

2. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้จัดทำคิวอาร์ โค้ด (qr code) ให้ผู้อ่านสามารถสแกนเพื่อศึกษาโน้ตบทประพันธ์เพลง *ริเวอร์ออฟไลฟ์* โน้ตอิมโพรไวส์เปียโน และรับชมคลิปวิดีโอคอนเสิร์ตประกอบคำอธิบายผลการวิจัย โดยสามารถสแกนตามคิวอาร์ โค้ด ในภาพที่ 1

River of Life(score)

Improvisation

River of Life (vdo)

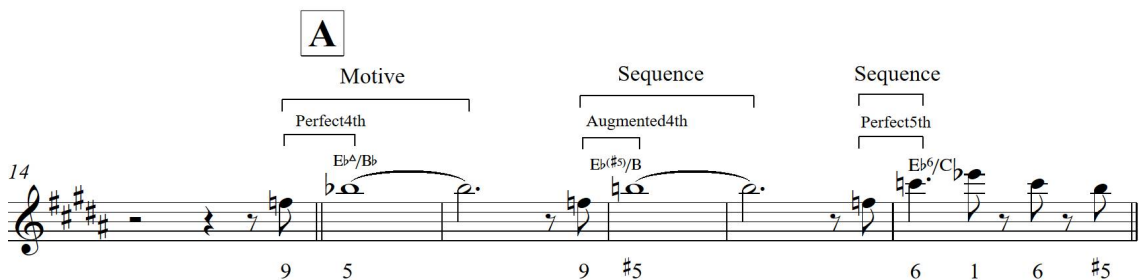
ภาพที่ 1 คิวอาร์โค้ดโน้ตบทประพันธ์ โน้ตอิมโพรไวส์เปียโน และวิดีโอคอนเสิร์ต
ที่มา: ผู้วิจัย

สังคีตลักษณ์และโครงสร้างมีความสำคัญต่อการบรรเลงของนักดนตรีแจ๊สเป็นอย่างมาก เปรียบเสมือนแผนผังที่กำหนดทิศทางการบรรเลงของนักดนตรี สอดคล้องกับบทความวิชาการของ อีรัช เล่าหิวัระพานิช (2562ข, หน้า 114-115) กล่าวว่า สังคีตลักษณ์จะช่วยให้ผู้บรรเลงทุกคนสามารถบรรเลงไปในทิศทางเดียวกัน

ผู้ประพันธ์ใช้การสะท้อนภาพเปรียบเทียบการไหลของสายน้ำออกแบบโครงสร้างหลักของบทประพันธ์ แบ่งได้ 4 ช่วง ได้แก่ ช่วงต้นน้ำ ช่วงการเดินทางของสายน้ำ ช่วงหลอมรวมสายน้ำ และช่วงสิ้นสุดของสายน้ำ ในช่วงเพลงทั้งหมดประกอบด้วยท่อนเพลง 10 ท่อน ได้แก่ ท่อนนำ (intro) ท่อนทำนองหลัก A (theme A) ท่อนทำนองหลัก B (theme B) ท่อนอิมโพรไวส์ฟลูต ท่อนอิมโพรไวส์เปียโน ท่อนทำนองหลัก C (theme C) ท่อนทำนองหลัก D (theme D) ท่อนผลัดกันบรรเลง (trade) และท่อนทำนองหลัก E (theme E) ในโครงสร้างดังกล่าวผู้วิจัยเลือกท่อนทำนองหลักสำคัญ แล้วสรุปสังคีตลักษณ์ได้ว่า บทประพันธ์มีสังคีตลักษณ์แบบอิสระ

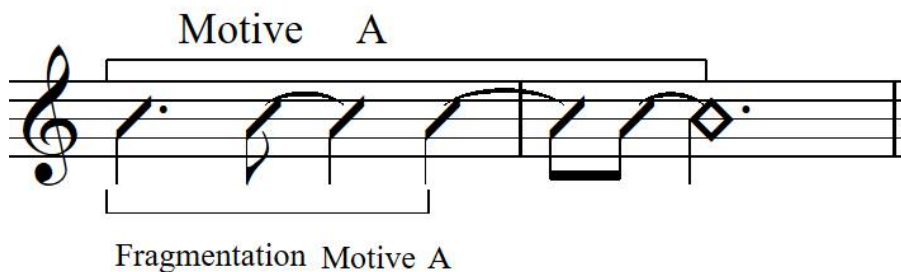
ทำนองเป็นองค์ประกอบพื้นฐานและสำคัญที่สุดในงานดนตรีทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเพลงป๊อป เพลงแจ๊ส หรือบทประพันธ์คลาสสิก ทำนองทำหน้าที่เป็น “แกนหลัก” ที่ผู้ฟังสามารถจดจำและร้องตามได้มากที่สุดเมื่อเทียบกับองค์ประกอบอื่น สอดคล้องกับแนวคิดของ (Miller, 2005, p. 57)

ผู้ประพันธ์สร้างแนวทำนองจากโน้ตไกดโทน ร่วมกับเทคนิคการพัฒนาโมทีฟ ปรากฏในท่อน A ของบทประพันธ์ โดยผู้ประพันธ์สร้างแนวทำนองจากโน้ตไกดโทนของคอร์ดในลักษณะเคลื่อนที่ขึ้นขึ้นคู่ 4 เพอร์เฟค (perfect 4th) ขึ้นคู่ 4 ออกเมนเทด (augmented 4th) ขึ้นคู่ 5 เพอร์เฟค (perfect 5th) ตามลำดับ ด้วยเทคนิคซีควেনซ์ ปรากฏในห้องที่ 14-19 ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การสร้างทำนองด้วยโน้ตไกดโทน และซีควেনซ์ ในห้องที่ 14-19
ที่มา: ผู้วิจัย

การสร้างทำนองด้วยแนวคิดโมทีฟ และส่วนย่อยทำนอง ปรากฏในท่อน B ของบทประพันธ์ โดยผู้ประพันธ์สร้างโมทีฟจังหวะ (rhythmic motive) ขึ้นมา (สัญลักษณ์ motive A) แล้วแยกส่วนย่อยทำนอง (fragmentation) ของโมทีฟดังกล่าวเพื่อนำไปใช้เป็นวัตถุดิบสร้างแนวทำนอง (ภาพที่ 3) จากนั้นผู้ประพันธ์วางแนวทำนองด้วยบันไดเสียง D# ไมเนอร์เพนตาโทนิค ปรากฏชัดในห้องที่ 35-37 (สัญลักษณ์ *) ลงบนวัตถุดิบจากโมทีฟดังกล่าว และพัฒนาด้วยเทคนิคการซ้ำลักษณะจังหวะ (rhythmic repetition) ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 3 โมทีฟจังหวะ และส่วนย่อยทำนอง
ที่มา: ผู้วิจัย

Figure 4 displays musical notation for a composition. The top staff, starting at measure 30, shows a melodic line with notes and rests. Above the staff, labels indicate 'Rhythmic Motive A' (measures 30-31), 'Rhythmic Repetition' (measures 32-33), and 'Fragmentation Motive A' (measures 34-35). Chord symbols E Δ 7(#11), B Δ , G#-7, F#13, and E Δ 7(#11) are placed above the staff. The bottom staff, starting at measure 35, shows a melodic line with notes and rests. Above the staff, labels indicate 'D# Minor Pentatonic Scale' and 'Rhythmic Repetition' (measures 35-36). Chord symbols B Δ and C#9 are placed above the staff.

ภาพที่ 4 การสร้างทำนองจากโมทีฟจังหวะ ส่วนย่อยทำนอง และบันไดเสียงเพนตาโทนิค
ที่มา: ผู้วิจัย

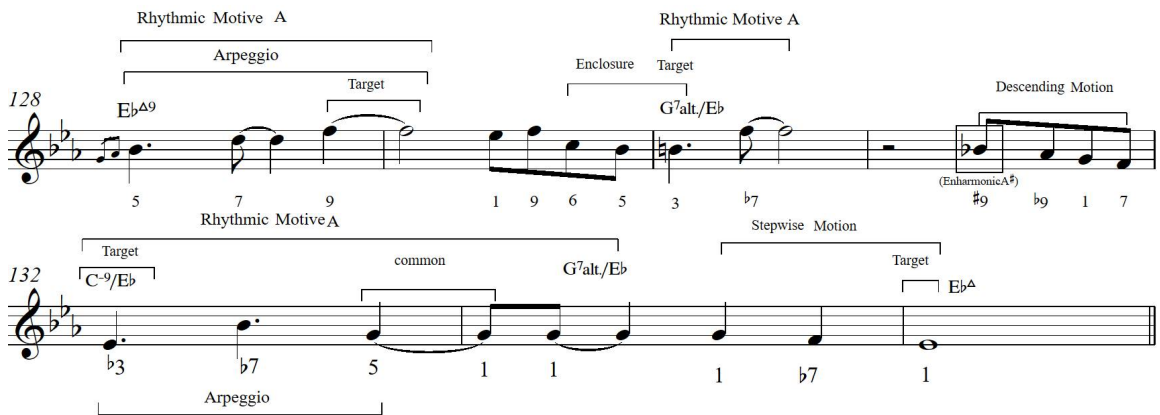
นอกจากนี้ในท่อน B ผู้ประพันธ์ได้กำหนดให้ไวโอลิน 2 บรรเลงแนวทำนองเดียวกันในระดับเสียงต่ำกว่าหนึ่งขั้นคู่แปด (octave) จากไวโอลิน 1 และใช้การวางเสียงประสาน (harmonization) ให้กับบิวโอลา และเชลโล เพื่อบรรเลงร่วมกันอย่างสอดคล้องกับทำนองหลัก การวางแนวเสียงประสานให้กับแนวทำนองของเครื่องสายทำให้นวทำนองมีความเด่นชัดและได้สีสันเสียงที่แตกต่างจากการบรรเลงของเครื่องเป่า ดังภาพที่ 5

Figure 5 displays musical notation for a composition. The top staff, starting at measure 31, shows a melodic line with notes and rests. Above the staff, the label 'Harmonization' is present. The bottom staff, starting at measure 31, shows a melodic line with notes and rests. The staves are labeled Violin 1, Violin 2, Viola, and Cello.

ภาพที่ 5 การวางเสียงประสานแนวทำนองให้วงเครื่องสายกลุ่มสี่
ที่มา: ผู้วิจัย

การสร้างทำนองโดยการกำหนดโน้ตเป้าหมาย ปรากฏในท่อน C ของบทประพันธ์ โดยผู้ประพันธ์ได้นำแนวคิดการสร้างทำนองด้วยโน้ตไกดโทนจากท่อน A มาใช้ร่วมกับโมทีฟจังหวะ A จากภาพที่ 3 ด้วยการกำหนดให้โน้ตไกดโทนของคอร์ดอยู่ในจังหวะแรกของทุกห้องเพลงในลักษณะโน้ตเป้าหมาย แล้วสร้างแนวทำนองเชื่อมโยงโน้ตไกดโทนดังกล่าวด้วยเทคนิคโน้ตร่วม (common note) อาร์เปจิโอ (arpeggio)

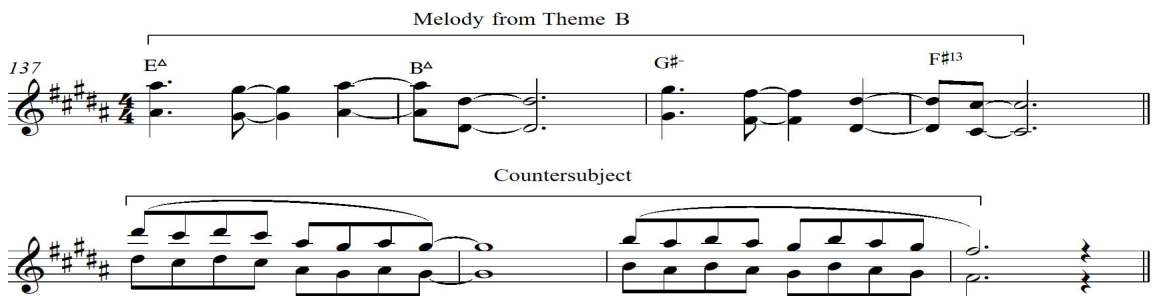
เอ็นโคลเซอร์ (enclosure) การเคลื่อนทำนองแบบตามขั้น (stepwise motion) และการเคลื่อนทำนองขาลง (descending Motion) แนวคิดดังกล่าวปรากฏในห้วงที่ 129-135 ของบทประพันธ์ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 การสร้างทำนองโดยการกำหนดโน้ตเป้าหมาย

ที่มา: ผู้วิจัย

ทำนองในท่อน D ห้วงที่ 137-140 เป็นการนำแนวทำนองหลักของท่อน B กลับมาบรรเลงซ้ำอีกครั้ง โดยผู้ประพันธ์สร้างความแตกต่างด้วยการเพิ่มแนวทำนองรองสอดประสาน (countersubject) ที่บรรเลงร่วมกับทำนองเดิมได้อย่างกลมกลืน ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ทำนองรองสอดประสานในท่อน D

ที่มา: ผู้วิจัย

เทคนิคการซ้ำทำนอง (melodic repetition) ปรากฏในท่อน E ของบทประพันธ์ โดยชั้นแรก ผู้ประพันธ์สร้างแนวทำนองด้วยบันไดเสียง Eb เพนตาโทนิคไมเนอร์ แล้วนำโมทีฟจังหวะ A จากภาพที่ 3 มาใช้เป็นวัตถุดิบหลัก ผู้ประพันธ์สร้างแนวทำนองในลักษณะการเคลื่อนที่ลงขั้นคู่ 4 เพอร์เฟค (สัญลักษณ์ P4) และเคลื่อนที่ลงขั้นคู่ 2 เมเจอร์ (สัญลักษณ์ M2) ปรากฏในห้วงที่ 179-182 จากนั้นห้วงที่ 183-186

ผู้ประพันธ์นำทำนองดังกล่าวมาใช้อีกครั้งโดยในตอนที่ 186 ผู้ประพันธ์ใช้เทคนิคการแปรทำนองด้วยการเปลี่ยนทิศทางแนวทำนองเป็นการเคลื่อนที่ขึ้นคู่ 3 เมเจอร์ (สัญลักษณ์ M3) ดังภาพที่ 8

The image displays musical notation for measures 178 through 186. The notation is in G major (one sharp) and 4/4 time. It is divided into two systems. The first system (measures 178-181) shows 'Rhythmic Motive A' with intervals of P4 (Perfect Fourth) and 'Melodic Repetition' with intervals of P4. The second system (measures 182-186) shows 'Rhythmic Motive A' with intervals of M2 (Major Second) and 'variation Interval Change' with intervals of M2 and M3 (Major Third). The notation includes treble clefs, a key signature of one sharp (F#), and a common time signature (C).

ภาพที่ 8 การซ้ำทำนองในท่อน E ตอนที่ 179-186

ที่มา: ผู้วิจัย

ด้านเสียงประสานผู้ประพันธ์นำแนวคิดเศษ มาใช้สร้างการดำเนินคอร์ด ด้วยการกำหนดให้มือซ้ายของเปียโนบรรเลงโน้ตเสียงค้ำ (pedal point) ที่โน้ต Eb (สัญลักษณ์ *) และสร้างสีสันให้กับแนวของเบสไฟฟ้าด้วยการบรรเลงโน้ตลำดับที่ 5, #5 และ 6 ของคอร์ดเคลื่อนที่ขึ้น-ลงในลักษณะโครมาติก โน้ตดังกล่าวจะสัมพันธ์กับโน้ตที่มือขวาของเปียโน ซึ่งเป็นโน้ตไทดโทนของคอร์ดในท่อน A ดังภาพที่ 9 การดำเนินคอร์ดในท่อนเพลงนี้จะไม่ใช่ระบบเสียงประสาน (non-functional harmony) แต่จะการใช้การบรรเลงโน้ต Eb ย้ำ ๆ ที่มือซ้ายของเปียโนเพื่อสร้างศูนย์กลางเสียง (tone center) สอดคล้องกับแนวคิดดนตรีโพสต์บ็อพ อีริช เลาห์วีระพานิช (2564, หน้า 189-203) กล่าวว่า การประพันธ์เพลงแนวโพสต์บ็อพไม่เคร่งครัดด้านกฎเกณฑ์หรือรูปแบบเดิม ๆ บทเพลงไม่ยึดติดอยู่กับกฎเสียงและศูนย์กลางเสียง ฉะนั้นในบทเพลงหนึ่งอาจพบการเปลี่ยนกฎเสียงหรือเปลี่ยนศูนย์กลางเสียงได้หลายครั้งหรืออาจไม่มีกฎเสียงเลยก็ได้ โพสต์บ็อพนิยมใช้เสียงประสานที่แปลกใหม่จนทำให้เกิดความรู้สึกคลุมเครือนิยมใช้คอร์ดที่ประกอบด้วยโน้ตเทนชันต่าง ๆ มากมายทำให้มีทางเลือกในการใช้โหมดหรือบันไดเสียงสำหรับการสร้างทำนองได้หลายรูปแบบ ทิศทางการเคลื่อนที่ของการดำเนินคอร์ดไม่สัมพันธ์กันตามระบบเสียงประสานทั่วไป จึงไม่สามารถคาดเดาท่วงทำนองจะดำเนินต่อไปอย่างไร

The image shows a musical score for E. Bass and Pno. The score is divided into two systems, 15 and 19. System 15 shows an ascending chromatic line in the E. Bass and a descending chromatic line in the Pno. System 19 shows a descending chromatic line in the E. Bass and an ascending chromatic line in the Pno. The score includes figured bass notation and chord symbols.

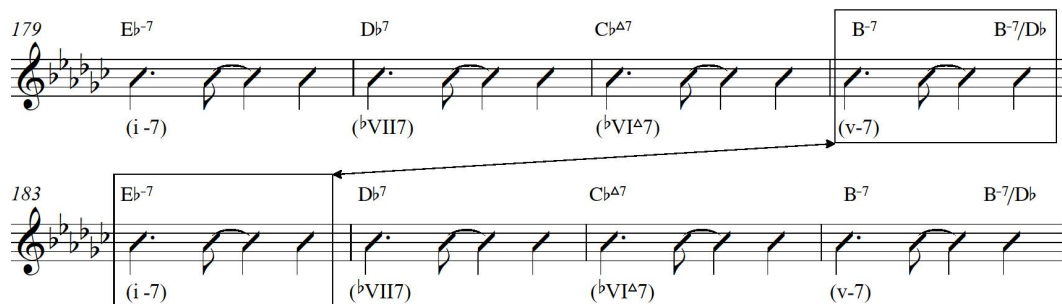
ภาพที่ 9 การดำเนินคอร์ดแบบเคซ และการใช้โน้ตเสียงค้าง
ที่มา: ผู้วิจัย

การใช้คอร์ดโพลิ (Polychords) ในบทประพันธ์มีบทบาทสำคัญในการสร้างสีสันให้เสียงประสาน โดยเฉพาะในส่วนที่ผู้ประพันธ์กำหนดให้มือซ้ายของเปียโนเคลื่อนที่ลงตามขั้นจากโน้ต E-D-#-C# ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีการใช้คอร์ดยืม (borrowed chords) เพื่อสร้างความคลุมเครือของเสียงประสานในแนวเปียโน (ดังภาพที่ 10) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับบทความของ เด่น อยู่ประเสริฐ (2564, หน้า 78-80) อธิบายและสรุปได้ว่า การใช้คอร์ดโพลิในแนวเปียโนสามารถช่วยสร้างมิติเสียงให้กับผู้บรรเลง อีกทั้งการกำหนดทิศทางการเคลื่อนที่ของมือซ้ายและมือขวาในแนวทำนอง ทั้งแบบขึ้น-ลง ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเติมสีสัน ความน่าสนใจให้กับแนวทำนองโดยรวม เช่น การวางเสียงเบสให้เคลื่อนที่ไปหาคอร์ดต่าง ๆ อย่างมีทิศทาง

The image shows a musical score for Polychord and Borrowed Chord. The score is divided into two systems, 35 and 39. System 35 shows a Polychord of F#A and B^A. System 39 shows a Borrowed Chord of C#7(add9). The score includes figured bass notation and chord symbols.

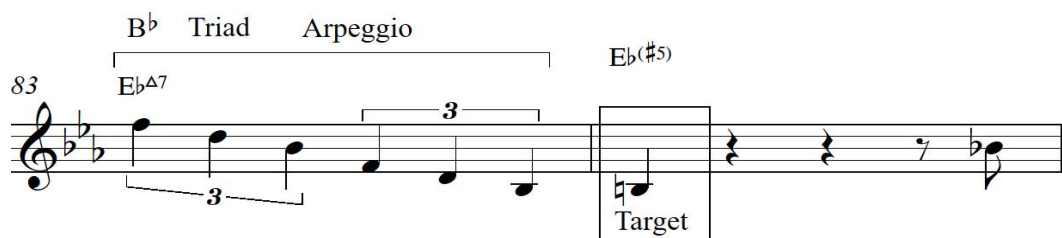
ภาพที่ 10 การใช้โพลิคอร์ด และคอร์ดยืม
ที่มา: ผู้วิจัย

การดำเนินคอร์ดแบบวนซ้ำ (turnaround progression) ในท่อน E ของบทประพันธ์ ด้วยการดำเนินคอร์ดแบบถอยหลังจากคอร์ด $i-7 \rightarrow bVII7 \rightarrow bVI^{\Delta}7 \rightarrow v-7$ ตามลำดับแล้ววนคอร์ดดังกล่าวกลับไปคอร์ด I ของท่อนอีกครั้งด้วยการใช้คอร์ด $Bb-7$ ที่เป็นคอร์ดลำดับที่ 5 ในบันไดเสียง Eb เนเจอร์ล ไมเนอร์พลิกกลับขึ้นที่ 2 เพื่อให้โน้ต Db กลาเข้าหาโน้ต Eb ที่เป็นโน้ตโทนิคของคอร์ด ดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11 การดำเนินคอร์ดแบบวนซ้ำในท่อน D
ที่มา: ผู้วิจัย

การอิมโพรไวส์ด้วยโน้ตเป้าหมาย ผู้บรรเลงสามารถกำหนดโน้ตเป้าหมายของท่อน A โดยใช้โน้ตไกด์โทนของคอร์ดในท่อนนี้เป็นโน้ตเป้าหมาย ซึ่งโน้ตที่เด่นชัดที่สุดของทั้งแนวทำนองในท่อนนี้ประกอบด้วย $Bb-B-C$ ซึ่งเป็นโน้ตที่ได้จากการดำเนินคอร์ดด้วยแนวคิดเคช ที่ปรากฏในทำนองหลักและแนวเสียงต่าง ๆ ตัวอย่างจากวิดีโอบันทึกการแสดงนาทียุค 2:52-2:53 ผู้บรรเลงกำหนดโน้ตเป้าหมายของคอร์ด $Eb(\#5)$ แล้วสร้างทำนองอาร์เปจด้วยทริยแอด Bb เข้าหาโน้ต B ซึ่งเป็นโน้ตไกด์โทนลำดับที่ 3 ของคอร์ด ดังภาพที่ 12

ภาพที่ 12 เปียโนอิมโพรไวส์ห้องที่ 83-84 นาทียุค 2:52-2:53
ที่มา: ผู้วิจัย

การนำโน้ตเป้าหมายมาช่วยให้ผู้บรรเลงมีจุดมุ่งหมายในการอิมโพรไวส์ สอดคล้องกับบทความของ เจตนิพิฐ สังข์จิตร (2560ข, หน้า 66-67) อธิบายการใช้โน้ตเป้าหมายโดยสรุปได้ว่า การกำหนดโน้ตเป้าหมายสามารถคิดได้หลายวิธี เช่น คิดจากโน้ตในคอร์ด คิดจากโน้ตในบันไดเสียง เป็นต้น การกำหนดโน้ต

การอิมโพรไวส์ด้วยบันไดเสียงเมเจอร์ เนื่องจากท่อนอิมโพรไวส์ในท่อน A ถูกบรรเลงโดย เปียโน เบสไฟฟ้า และกลองเพียงสามชิ้น จึงทำให้ในบางช่วงของการอิมโพรไวส์ ผู้บรรเลงเบสไฟฟ้า เลือกใช้การบรรเลงในลักษณะออสตินาโต (ostinato) ซึ่งส่งผลให้ผู้บรรเลงเปียโนสามารถสร้างแนวทำนองโดยไม่จำเป็นต้องอิงกับเสียงประสานที่กำหนดไว้ล่วงหน้า และเน้นการสร้างสรรค์แนวทำนองในเชิงแนวนอนเป็นหลัก ปรากฏในท้องที่ 86-88 นาที่ที่ 2:59-3:07 ที่เปียโนสร้างแนวทำนองด้วยบันไดเสียง **Eb** เมเจอร์ โดยผู้บรรเลงบรรเลงทำนองดังกล่าวด้วยโน้ตเซปต์หนึ่งขั้นสามพยางค์ (triplet) และผู้บรรเลงยังใช้แนวคิดโน้ตเป้าหมายเพื่อจบประโยคดังกล่าว และในท้องที่ 88-91 จะพบการนำส่วนย่อยจากทำนองอิมโพรไวส์ก่อนหน้านี้มาพัฒนาด้วยการขยายส่วนลักษณะจังหวะ ดังภาพที่ 13

86 $E\flat 6$ $E\flat$ Major Scale Target $E\flat \Delta 7$ Fragmentation Motive

89 $E\flat \Delta 7$ Target Target $E\flat \Delta 7$ Target $E\flat \Delta 7$ Augmentation Fragmentation Motive Ostinato

ภาพที่ 13 เปียโนอิมโพรไวส์ห้องที่ 86-91 นาทีที่ 2:59-3:07
ที่มา: ผู้วิจัย

การอิมโพรไวส์ด้วยบันไดเสียงเพนตาโทนิคในท่อน B นาที่ที่ 3:20-3:35 ผู้บรรเลงนำบันไดเสียงเพนตาโทนิคมาใช้เป็นวัตถุดิบในการสร้างแนวทางอิมโพรไวส์เช่นเดียวกับแนวคิดการสร้างทำนองหลัก ด้วยลักษณะการเคลื่อนทำนองแบบ อาร์เปจโจ บันไดเสียง โดยกำหนดโน้ตเป้าหมายไว้ นอกจากนี้ในห้องที่ 98-102 จะสังเกตว่าผู้บรรเลงเคลื่อนทำนองเพนตาโทนิคดังกล่าวด้วยการสร้างโมทีฟจังหวะด้วยการกระโดดทำนอง (skip) แล้วใช้การแปรแนวทำนองนั้นเข้าหาโน้ตเป้าหมาย นอกจากนี้ผู้บรรเลงยังใช้วิธีการเคลื่อนที่ของโน้ตตามขั้น (สังเกตจากสัญลักษณ์ *) เพื่อเชื่อมโยงแนวทำนองเข้าด้วยกัน ในห้องที่ 102-104 ผู้บรรเลงนำโน้ตจากบันไดเสียงเพนตาโทนิคมาสร้างชิ้นคู่เพื่อใช้สำหรับสร้างแนวทางการอิมโพรไวส์ ด้วยขั้นคู่ 4 เพอร์เฟค 5 เพอร์เฟค และ 3 เมเจอร์ (สัญลักษณ์ P4, P5, M3) ดังภาพที่ 14

ภาพที่ 14 เปียโนอิมโพรไวส์ห้องที่ 98-106

ที่มา: ผู้วิจัย

เมื่อพิจารณาการอิมโพรไวส์ด้วยบันไดเสียงของบทประพันธ์ จะสังเกตได้ว่าสามารถใช้บันไดเสียงเป็นกรอบในการกำหนดทิศทางของทำนองอิมโพรไวส์ ให้สอดคล้องกับโครงสร้างของคอร์ดที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ผู้บรรเลงควรศึกษำบันไดเสียงประเภทต่าง ๆ รวมถึงแนวคิดทางดนตรีอื่น ๆ ควบคู่กันไปด้วย ดังบทความวิจัยของ เจตนิพิฐ สังข์วิจิตร (2560ก, หน้า 51-55) อธิบายและสรุปได้ว่า การอิมโพรไวส์ด้วยบันไดเสียงนั้นเป็นเพียงแนวทางหนึ่งในการอิมโพรไวส์ ยังมีแนวคิดอื่น ๆ อีกมากมาย ที่นำมาใช้สร้างสรรค์แนวทางการอิมโพรไวส์ ทั้งนี้ ผู้บรรเลงควรศึกษาแนวทางการสร้างจังหวะและพัฒนาทำนองในรูปแบบต่าง ๆ ควบคู่กับการใช้บันไดเสียง เพื่อให้การอิมโพรไวส์มีความสมบูรณ์และน่าสนใจยิ่งขึ้น

การอิมโพรไวส์ด้วยทำนองหลักเป็นอีกแนวทางที่นักดนตรีแจ๊สนิยมใช้ในการอิมโพรไวส์ ปรากฏในช่วงท้ายของอิมโพรไวส์เปียโนห้องที่ 108-115 นาทีที่ 3:38-3:55 ผู้บรรเลงนำทำนองหลักจากท่อน B จากไวบราโฟนมาใช้พัฒนาทำนองอิมโพรไวส์ ด้วยการเพิ่มโน้ตเพื่อขยายทำนอง และบรรเลงทำนองนั้นซ้ำ ดังภาพที่ 15

ภาพที่ 15 แนวทำนองหลักไวบราโฟน และเปียโนอิมโพรไวส์ห้องที่ 108-124

ที่มา: ผู้วิจัย

การนำวัตถุดิบจากทำนองหลักมาใช้ในอิมโพรไวส์ ช่วยให้ผู้บรรเลงสามารถพัฒนาแนวคิดดนตรีได้อย่างมีทิศทางและมีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาหลักของบทประพันธ์ สอดคล้องกับบทความของ เต๋น อยู่ประเสริฐ (2554, หน้า 12-13) อธิบายและสรุปได้ว่า ผู้บรรเลงสามารถทำนองหลักมาใช้ในการอิมโพรไวส์โดยผ่านการพัฒนาด้วยเทคนิคต่าง ๆ เช่น การพัฒนาโมทีฟ การเปลี่ยนโหมด การซ้ำทำนอง ซีควেনซ์ การจำกัดขั้นคู่ การใช้คอร์ดซ้อน และการคัดทำนอง เป็นต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพิ่มเติมว่าการนำทำนองหลักมาใช้ในการอิมโพรไวส์ช่วยให้ผู้ฟังสามารถจดจำและเชื่อมโยงการอิมโพรไวส์กับทำนองหลักของบทประพันธ์ได้ง่าย ส่งผลให้การอิมโพรไวส์มีความชัดเจนทางอัตลักษณ์ของบทประพันธ์ ทั้งยังสร้างความต่อเนื่องทางอารมณ์ ทำให้ผู้ฟังสามารถรับรู้ถึงการพัฒนาแนวทำนองในโครงสร้างบทประพันธ์ที่สัมพันธ์กัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์บทประพันธ์เพลง *ริเวอร์ออฟไลฟ์* ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจด้านการประพันธ์ การอิมโพรไวส์ และการศึกษาดนตรีแจ๊สร่วมสมัยที่ผสมผสานวงดนตรีแจ๊สกับวงเครื่องสาย ผู้วิจัยเห็นว่า การนำเครื่องสายจากดนตรีคลาสสิกมาใช้ร่วมกับวงแจ๊สช่วยเพิ่มมิติทางอารมณ์และเป็นแนวทางที่สามารถต่อยอดสู่การประพันธ์ดนตรีร่วมสมัยได้อย่างสร้างสรรค์ สำหรับผู้สนใจด้านการประพันธ์ดนตรี ผู้วิจัยแนะนำให้เริ่มต้นจากการวางแนวคิดหลักของบทประพันธ์ แล้วจึงออกแบบโครงสร้างให้สอดคล้องกับแนวทำนอง เพื่อเปิดโอกาสให้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวผ่านทำนองได้อย่างอิสระและมีทิศทาง นอกจากนี้ แนวทางการอิมโพรไวส์ด้วยแนวทำนองหลัก การพัฒนาโมทีฟ การใช้โน้ตไกด์โทน รวมถึงการประยุกต์บันไดเสียงต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอ ล้วนเป็นแนวทางที่นักดนตรีแจ๊สสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการอิมโพรไวส์บทเพลงอื่นได้ ทั้งนี้ สำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต ผู้วิจัยเสนอให้มีการเปรียบเทียบแนวคิดการประพันธ์จากบทประพันธ์เพลง *ริเวอร์ออฟไลฟ์* กับบทประพันธ์อื่น ๆ ที่มีแนวทางการประพันธ์ที่คล้ายคลึงกัน เพื่อนำองค์ความรู้จากหลากหลายแนวคิดมาใช้สร้างสรรค์การประพันธ์ดนตรีแจ๊สร่วมสมัยในอนาคต

รายการอ้างอิง

- เจตนิพิฐ สังข์วิจิตร. (2560ก). 8 ภาพความทรงจำสำหรับวงดนตรีแจ๊สสมัยใหม่. *วารสารดนตรีรังสิต*, 12(2), หน้า 43–57.
- เจตนิพิฐ สังข์วิจิตร. (2560ข). อนาติเคิล: บทประพันธ์สำหรับวงดนตรีแจ๊สขนาดเล็ก. *วารสารดนตรีและการแสดง*, 3(2), หน้า 56–71.
- เจตนิพิฐ สังข์วิจิตร. (2563). ดุษฎีนิพนธ์การประพันธ์เพลง: ‘ไทรสร’ เดอะชินเชติกแจ๊สโพเอ็มสำหรับวงดนตรีโมเดิร์นแจ๊สสองซอมเบล. *วารสารศิลปกรรมและศิลปประยุกต์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 7(1), หน้า 12–27.
- เด่น อยู่ประเสริฐ. (2554). *Generatrix: บทประพันธ์เพลงสำหรับวงดนตรีแจ๊สและการแสดงเปียโนแจ๊ส. วารสารดนตรีรังสิต*, 6(2), หน้า 5–21.
- เด่น อยู่ประเสริฐ. (2564). งานวิจัยสร้างสรรค์บทประพันธ์เพลง ฮอตสตีกี้ไรซ์ สำหรับวงแจ๊สออร์เคสตรา. *วารสารดนตรีรังสิต*, 16(2), หน้า 73–88.
- ธีรัช เล่าห์วีระพานิช. (2562ก). *ทฤษฎีดนตรีแจ๊สและการอิมโพรไวส์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. สำนักพิมพ์พัชรดาว.
- ธีรัช เล่าห์วีระพานิช. (2562ข). องค์ประกอบดนตรีแจ๊ส. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 6(1), หน้า 111–120.
- ธีรัช เล่าห์วีระพานิช. (2564). *แจ๊ส: สุนทรีภาพแห่งเสียงเสรี*. สำนักพิมพ์พัชรดาว.
- ธีรัช เล่าห์วีระพานิช. (2565). *ทฤษฎีดนตรีแจ๊สและการอิมโพรไวส์ 2*. สำนักพิมพ์พัชรดาว.
- Coker, J. (1991). *Elements of the Jazz Language for the Developing Improvisor*. CPP/Belwin, Inc.
- Miller, M. (2005). *The complete idiot’s guide to Music Composition*. Alpha.

คลังข้อมูลเพื่อความคิดสร้างสรรค์: การฟื้นคืนมรดกทางวัฒนธรรม
ในชุมชนนางเลิ้ง กรุงเทพมหานคร
Archiving as Creative Practice: Revitalizing Cultural Heritage in
Bangkok's Nang Loeng

วันที่รับบทความ: 20 พฤษภาคม 2568
วันที่แก้ไขบทความ: 17 มิถุนายน 2568
วันที่ตอบรับบทความ: 1 กรกฎาคม 2568

แมร์ลิน เร็บมันน์¹
สิริธร ศรีชลาคม^{2*}

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์ถึงการสร้างและการพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนนางเลิ้ง และการใช้คลังข้อมูลที่รวบรวมไว้เป็นแหล่งทรัพยากรสร้างสรรค์โครงการของกลุ่ม Community Lab ซึ่งตั้งอยู่ในย่านประวัติศาสตร์ของนางเลิ้ง กลุ่ม Community Lab พยายามให้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ด้วยความกังวลเกี่ยวกับปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยและความยากจน Community Lab จึงจัดการกับความกังวลของผู้อยู่อาศัยด้วยวิธีการที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูชุมชน โดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างศิลปินและชุมชน บทความนี้จะสำรวจคลังข้อมูลการแสดงละครชาตรีแบบดั้งเดิมและการร่วมมือกับศิลปินชาวอังกฤษ นิโคลัส คาร์น โดยการสำรวจการร่วมมือครั้งนี้ศึกษาผ่านมุมมองของทฤษฎีคลังข้อมูล บทความนี้จะช่วยเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางสหวิทยาการกับคลังข้อมูล และแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย

คำสำคัญ: ชุมชนนางเลิ้ง การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม แนวทางสหวิทยาการ
การมีส่วนร่วมของชุมชน คลังข้อมูลของชุมชน ศิลปะจากคลังข้อมูล

¹ นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปฏิบัติภัณฑารักษ์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
e-mail: merlinrebmann@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: sirithorn.s@chula.ac.th

Archiving as Creative Practice: Revitalizing Cultural Heritage in Bangkok's Nang Loeng

Received: May 20, 2025

Revised: June 17, 2025

Accepted: July 1, 2025

Merlin Rebmann¹

Sirithorn Srichalakom^{2*}

Abstract

This article analyzed the creation and development of a cultural archive for the Nang Loeng community and examined how this archive has been utilized as a resource for creative projects by the Community Lab, an organization based in the historic Nang Loeng neighborhood. Dedicated to preserving the area's cultural heritage, the Community Lab addressed concerns related to housing insecurity and poverty by promoting community revitalization through participatory engagement between artists and residents. The article focused on the documentation of traditional Lakhon Chatri performances and a collaborative project with British artist Nicholas Karn. This collaboration was examined through the lens of archival theory, offering insights into interdisciplinary approaches to archiving and the development of contemporary artistic practices.

Keywords: nang loeng community, cultural heritage preservation, interdisciplinary approaches, community participation, community archive, archive-based art

¹ Graduate Student, Master of Arts Programme in Curatorial Practice, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

e-mail: merlinrebmann@gmail.com

² Assistant Professor Dr., Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

*Corresponding author, e-mail: sirithorn.s@chula.ac.th

Introduction

“Researching, collecting, conserving, interpreting and exhibiting tangible and intangible heritage.” (International Council of Museums, 2023). These principles were defined by the International Council of Museums (ICOM) and describe the guidelines of the museum as an institution. The preservation and archiving of cultural assets thus become an institutional mission that serves the public while at the same time ensuring their access to the archives. However, such efforts depend on institutional infrastructure, which is not equally accessible in all contexts. What options remain if the archiving of cultural heritage is not driven by institutions?

In rapidly changing urban contexts, preserving cultural heritage requires more than traditional archival institutions. Especially in historically rich but economically marginalized neighborhoods, community-led initiatives have emerged as alternative forms of safeguarding memory and identity. One such initiative is Bangkok-based collective *Community Lab {Nang Loeng}*, founded in 2020 by Nawarat Welployngam. The group is rooted in the historic neighborhood of Nang Loeng and aims to document and revitalize local cultural memory through community participation and artistic collaboration. As community members themselves, Community Lab views archiving as a process that begins within the community, evolving from lived experiences. Their work centers on the cultural memory of Nang Loeng, an economically marginalized inner-city district in the heart of Bangkok’s old town and combines the preservation of cultural heritage with a personal commitment to addressing social issues. Rather than treating archives as static repositories, Community Lab uses its materials as creative resources: platforms for reinterpretation, artistic exchange, wider accessibility, and engagement with new audiences.

This paper explores how community-driven archives, when activated through artistic collaboration, have the potential to offer a framework that can reimagine cultural heritage outside institutional settings. Based on a qualitative case study, the following focuses on the preservation of the traditional Thai *Lakhon Chatri* performance, examining the residency of British artist Nicholas Carn as a key example for understanding how the archive can function as both resource and conceptual tool.

This article is part of the Master's thesis *Curating Nang Loeng: Visibility and Community Engagement through Artistic Practices in Bangkok’s Historical Neighborhood* in Curatorial Practice, which investigates new forms of community-driven initiatives by exploring the creative approach of Community Lab. The research grant funds have been provided by

the 72nd Anniversary of His Majesty King Bhumibol Adulyadej Scholarship and the 90th Anniversary Chulalongkorn University Fund (Ratchadapiseksomphot Endowment Fund).

Precedent Research: The Archive

Before examining Community Lab's practice, it is essential to contextualize this study within the broader archival discourse. This section provides an overview of archival practices in Thailand while highlighting key theoretical perspectives that shape contemporary discussions on community-driven archiving.

A useful starting point is to examine the role of institutionalized archives in Thailand, particularly the National Archives of Thailand (NAT), that was founded in 1916 and functions as a governmental agency within the Fine Arts Department of the Ministry of Culture. Its primary function is the archiving of historical records for the preservation of cultural heritage and ensuring public access. However, the definition and structure of the institution differs from other international archival bodies, as stated by Poolsatitiwat (2020). Poolsatitiwat identifies the absence of reference to archival theories and their integration into archival practice as the most significant deficiency. Furthermore, the profession of the archivist is not formally recognized as such by the agency; instead, the qualifications for employment focus largely on general skills and historical knowledge. Generally, Poolsatitiwat argues that the concept of *evidence*, a key paradigm of the archival discourse, is not fully captured in the Thai context.

Due to the limited engagement with archival discourse on the part of Thai institutions, research in this field has not yet been sufficiently explored. To develop a theoretical foundation for understanding Community Lab's operations, the following section will offer a brief overview of the international archival discourse.

While there is no singular definition of the archive and the field it covers, there is a common understanding of the archive as an entity that records and stores information. In 1994 Jacques Derrida contributed major thoughts on the archival discourse in *Archive Fever*, drawing on Freud's psychoanalysis. Derrida proposes that *archivization*—which he defines as the technical conditions and structure of the archive—plays a significant role in shaping archival practice. He argues that these mechanisms are shaped by power relations, influencing how the past is recorded and remembered. His thoughts in *Archive Fever* particularly illustrate the multi-layered dependence of the archive on social circumstances, politics or technical prerequisites in regard to its informative significance (Derrida & Prenowitz, 1995, pp. 9-63).

In the late 90s the role of the archive in academia as well as its political implications have been discussed and researched across a wide range of disciplines, resulting in an accumulation of terms such as the *social archive*, the *raw archive*, the *postcolonial archive* or the *archival consciousness* (Manoff, 2004, p.11). This debate not only addressed the condition of the archive from different fields, but questioned the boundaries of disciplinary knowledge production, aiming towards an interdisciplinary approach.

Over time the definition of the term has become increasingly indistinct, making it difficult to differentiate the concept of archives from that of libraries and museums. As Manoff (2004, p.10) describes this in *Theory of the Archive from Across the Disciplines* the two main forces that dominate the discourse are the “conflation of libraries, museums and archives” and the resulting “inflation of the term ‘archive’” becoming a “loose signifier”.

Archives always represent a selection of data that is usually collected and stored in a specific discipline, which is why methods, perspectives, and criteria of what is to be archived can differ strongly. Beyond the question of what and how information is stored, the institutionalization of the archive also raises further questions of power relations, particularly about who creates and maintains archives and for whom they are accessible. In *The Politics of the Liberal Archive*, Joyce (1999, p. 19) emphasizes the importance of public libraries as the “cornerstone of a free and informed society” and thus of the formation of “the liberal citizen.” Given the limitations of institutional archives, the following will elaborate on how Community Lab is countering these structures and pursues an approach in which they take the initiative to preserve their cultural assets, rather than relying on institutional measures.

Community Lab and the Nang Loeng Neighborhood

As Derrida emphasized in his concept of *archivization*, social circumstances significantly shape archival practices. To understand Community Lab and their decision of creating an independent archive, it is therefore useful to examine the historical and social context of Nang Loeng, which forms the basis for their community-led archives.

Located around Nakhon Sawan Road in the heart of Thailand’s capital, Nang Loeng marks a neighborhood with over 200 years of history. With the expansion of Bangkok during the reign of King Rama IV (1851 to 1868), the area was initially converted from rice fields to habitable land. As Bangkok continued to expand, Nang Loeng gradually became the center of the city and transformed into a vibrant district with the opening of its cinema,

gambling houses and opium dens. Over the years, the district has also become known for its performing arts; since Rama V, Khon, Lakhon, Nang Talung, Sikae and Piphat music groups have settled in the *Trok Lakhon* area (Nanglerng Community Lab, n.d.).

Once a cultural hub, the neighborhood now faces the consequences of urban transformation such as housing problems, limited access to education, drug use and poverty, which have a considerable impact on the daily lives of residents. With the current construction of a new subway station in the area, their insecurity regarding housing is also growing, as the majority of habitable land does not belong to them but to the Crown Property Bureau (Natakun & Rugkhapan, 2022, pp. 350-363).

E-Lerng and Community Lab

In response to the deteriorating situation in Nang Loeng, the E-Lerng collective was founded in 2007. The group comprises local artists and experts who have already successfully implemented various creative projects in the area to assist, educate, and raise awareness about the challenging conditions. E-Lerng adopts a problem-oriented approach that addresses the structural issues through artistic and participatory means, thereby drawing public attention to community concerns.

Historically, community initiatives in the area have long been driven by residents; Suwan Welployngam, also known as *Miss Dang* and mother of E-Lerng founder Nawarat (Nammon) Welployngam, was already deeply involved in local efforts. The family's deep roots in Nang Loeng have not only led to a long-standing commitment but have earned the trust of residents and shaped E-Lerng's relationship with the community. What initially started as Nawarat Welployngam's university project, has since developed into a collective that creatively addresses social issues. Today, E-Lerng regularly invites local and international artists to participate in their residency program, organizes festivals, and holds performances or workshops, allowing participants to directly engage with the local community. In addition to these initiatives, the group also works closely with schools, universities and organizations to raise awareness and foster dialogue between community residents and outside visitors.

Founded in 2020 as a sub-project of E-Lerng, Community Lab forms a group with a specific focus on archiving Nang Loeng's cultural heritage. Led by Nawarat Welployngam's and Tharinee (Palm) Ratanasatien, the collective functions as a mediating body between residents and external parties. Originating from within the community, the collective has taken on the responsibility of preserving local knowledge independently, without relying solely on governmental agencies.

In her article on identity-based community archives, Caswell (2014) points to *Strategic Essentialism* as the key to understanding this type of archive– a term coined by Gayatri Chakravorty Spivak's postcolonial theory. It describes a process that “simultaneously acknowledges the social construction of identity categories and builds solidarity among individuals who identify with such categories” (Caswell, 2014, p. 40). Applied to archiving, this suggests an identity-driven approach that does not simply conform to existing categories but responds to the lived urgency and needs of the community (Caswell, 2014). These joint efforts also foster a shared sense of belonging and strengthen community building among members. The following analysis of Community Lab’s practice illustrates how both the decisions-making process and the form of the archive are often shaped by the community’s own sense of cultural urgency.

The Archiving of the Lakhon Chatri

This section elaborates on the preservation-oriented approach developed by the members of Community Lab in their efforts to sustain the traditional Thai Lakhon Chatri performance.

The Lakhon Chatri is one of the oldest forms of traditional classical Thai theater, which follows a narrative through various elements of dance and music. In 1769 (2312 BE), the first Chatri troupes were settled in Bangkok. During the reign of Rama III (1824–1851), people from southern Thailand migrated to the city where they formed a performing arts community in the Nang Loeng neighborhood. Following its initial popularity as a form of entertainment, the Lakhon Chatri gradually lost recognition in Bangkok and the surrounding provinces. However, according to UNESCO (n.d.), the dance continues to play an important role in the lives of local residents, particularly in religious ritual contexts, as it “manifest[s] the very functions of cultural expressions that Thai people have passed on for generations.”

While founder Nawarat Welployngam still had the opportunity to learn from Kanya Tipyosot, one of the remaining Chatri dancers in Nang Loeng, this will likely no longer be possible in the near future. The absence of younger generations willing to learn and maintain this performance raised concerns about its future. In response, the Community Lab committed itself to archiving the dance and its last generation of dancers as part of their cultural heritage. With support from different organizations, the collective started gathering information on the history, characteristics, and elements of the performance and developed a preservation plan to sustain the areas cultural assets

(UNESCO, 2020). One outcome was the creation of a community center, where the collected information was displayed in an exhibition, providing a physical space for dialogue and exchange. In addition to sharing ongoing projects via their website and Facebook page, the collective is currently working on enhancing accessibility by digitizing the information and creating an online archive. Through the variety of possibilities of digital environments, Community Lab aims to create a network that not only provides data but enables connections that sustainably benefit the community. To ensure the long-term operation of this archive the collective is currently evaluating options that keep it economically viable yet independent.

Contemporary Approaches to Archiving

The archiving of Lakhon Chatri demonstrates how Community Lab actively engages in heritage preservation, however, their approach goes beyond mere documentation. While following an *identity-based* archiving method, the collective also introduces a practice that explicitly engages with the current condition of the performance. In addition to reflecting on past traditions, they actively envision the future by creating spaces of exchange, offering their archive as a creative resource. A similar tendency is reflected in current archival discourse, where an increasing number of scholars call for archives that “not only react to the past but also [...] imagine the future as well as preserve the past” (Ward & Wisnicki, 2019, p. 202). In *The Archive after Theory* Ward and Wisnicki (2019) propose a future-oriented archive, one that acknowledges its partially imperial, colonial, and often complex past. They argue that this history must be critically reflected in the archives digital form, enabling new formats to emerge. In this context, the “multiple temporalities” of the digital archive open up a new dimension: allowing for a critical reappraisal of the past without reproducing a purely one-dimensional archiving of the object (Ward & Wisnicki, 2019, pp. 202-203).

In the context of digital archives, Caswell (2014, p. 45) introduces the idea of *memoryscape* and its influence on digital archives by enabling international connections and interactions. She identifies the way of archiving and the associated memory process as decisive factors for the formation of communities, as these are based on collective memories and can thus create identity-forming connections:

Our collective memories, like our communities, are now global in reach; we can no longer confine memory to the silos of locally embedded practice when so much of our society is based on interconnected networks of ethnicity, media,

technology, finance, and ideas. Memory becomes another crucial mode through which the global is negotiated.

In addition to digital connectivity, Caswell highlights the potential of archives to promote global and local exchanges that can transcend borders through participation. Community Lab adopts a similar approach, enabling interactions between external actors and the local community and its resources. The following case study analyzes the residency of British artist Nicholas Carn in Nang Loeng, reflecting on the possibilities and limitations of this exchange, which conceptualizes the archive as a resource for artistic expression.

Case Study: Nicholas Carn *The River Cannot Contain the Graces of Dance*

As part of the Buffalo Field Residency, Community Lab has welcomed various international artists in recent years, offering them the opportunity to explore the neighborhood and engage with the local community. In April 2023, with the support of the British Council, multidisciplinary artist Nicholas Carn completed a four-week residency in Nang Loeng. During his stay, he connected with the district's last remaining Chatri group, documenting their music, dance, and traditional embroidery through sound and video recordings. This encounter led to a collaboration with dancer Kanya Tipyosot, whose performance became an integral part of Carn's final work.

Set in a vacant house the two-day multidisciplinary exhibition *The River Cannot Contain the Graces of Dance* showcased the defining characteristics of the traditional dance and marked the end of the artist's residency in Nang Loeng. The central room presented an 11-minute loop film featuring excerpts of Kanya Tipyosot performance, documented across various stages; from the rehearsal to the final act. In addition to the displayed video, the exhibition also presented hanging elements such as Chatri headwear containers, traditional Thai flower arrangements, and fresh flowers spread on the floor. As visitors moved through the installation, the trampling of the flowers gradually altered its spatial and visual composition, engaging the audience not only visually, but also through touch, and scent—creating a multisensory experience. Through the interplay of flowing fabric, fragmented visuals, traditional Chatri objects and the soundtrack of synthesized Chatri instruments, the installation evoked a sense of remembrance while simultaneously confronting the reality of the present. This tension between past and present resonates with core aspects of Nicholas Carns' practice, which centers on the accumulation of data, the diversity of processing systems, and their distinct characteristics. In his exploration of

emerging technologies, the artist often merges elements of traditional cinema with new media, allowing the boundaries between reality and fiction to blur (Carn, 2023).

In *Archival Art: Memory practices, interventions, and productions*, Carbone (2020, p. 257) describes “Archives, as spaces of and catalysts for memory” and examines their influence on contemporary art practices. She identifies three ways in which artists engage with the archive; as a *source*, *concept* or *object*. During his residency Nicholas Carn’s artistic practice reflected two of these approaches; he engaged with the archive both as a *source* and as a *concept*. By combining data previously collected by Community Lab with his own recordings, manipulating and blending them with new elements, Carn created his own narrative around the traditional dance, using the provided data as a resource. Drawing from multiple sources, the community archive enabled the artist to recall cultural memory and recontextualize it in the present. Carn’s interpretation of the Chatri performance also incorporates different cultural perspectives that the artist contributes through his personal background. Through this foreign lens, Thai traditions were reframed, adding another layer of meaning and transforming the unfamiliar into something experienceable.

As data processing forms a central theme to the artwork, it adopts an almost self-referential approach to the archiving practice, where the medium itself becomes part of the subject. In addition to the use and generation of data, the manipulation and juxtaposition through digital tools demonstrates his active engagement with the archive as a conceptual framework. By visualizing and distorting archived material, the exhibition transforms static data into a multisensory experience, while at the same time lowering the threshold for audience engagement. This approach enhances the accessibility by adding a tangible and immersive dimension, enabling viewers to connect through sound, space and movement. Rather than treating the archive as a repository, Carn’s project reactivates it into a living site of cultural memory. His engagement with both community resources and the Lakhon Chatri tradition demonstrates the potential of creative archival practices to revitalize both cultural memory and local identity. As seen in this case study, the artists’ work exemplifies how archives can serve as both; a historical record and a space for artistic intervention, where the past and the present intersect.

Summary

This article has examined the role of community-driven archiving in preserving cultural heritage and fostering artistic engagement, focusing on the practice of

Community Lab in Nang Loeng. Committed to maintaining the local culture, the collective promotes contemporary engagement with the neighborhood's historical legacy.

When examining the implications of community-oriented practices, questions of accessibility and inclusion inevitably arise. While the collective's archiving efforts benefit the community, the interests of all members may not always align. Given that the well-being of the residents remains central, participation in such practices is ultimately voluntary. As community members themselves, Community Lab merely functions as a representative entity, that facilitates and prioritizes the local needs.

By applying an identity-based method, archiving becomes a form of self-preservation influenced by the urgency experienced by community, allowing them to define the archive's function and content. As Michelle Caswell (2014, p. 41) describes, the goal of community-based archiving is not merely greater representation or a simple reconstruction of the forgotten past, but rather a reappraisal that “mobilize[s] traces of the past—however painful, however unnerving – to build a more socially just future.”.

In addition to documenting historical records, using the archive as a creative resource is a defining element of Community Lab's approach. In the context of Thailand's archival landscape, their practice must be understood as a conscious alternative. While institutional structures prioritize evidence production, the collective focuses on preserving cultural memory. By minimizing external regulation, Community Lab develops strategies that confront the limitations of conventional models and open space for problem-oriented and creative forms of archiving.

Role of Artists and the Archive as a Resource

By hosting the Buffalo Field residency, Community Lab empowers international artists to explore and reflect narratives embedded in Nang Loeng. This initiative fosters dialogue and shifting perspectives, contributing to a diverse exchange of ideas. Accordingly, the reinterpretation and subsequent archiving of content is shaped by interaction—avoiding strict guidelines and encouraging direct interaction.

As Marlene Manoff (2004, p. 14) states, archives rarely offer “direct and unmediated access to the past.”. Community Lab addresses these limitations with a creative approach. By inviting artists to engage with the archive, they facilitate the exploration of community-related themes, enabling a more direct exchange with residents and audiences. Rather than merely providing historical information, the artistic

engagement with the archived information becomes an integral part of their archiving practice, turning the mediation itself into an important aspect of knowledge transfer.

The residency of Nicholas Carn's and his collaboration with Chatri dancer Kanya Tipayosot exemplify how archived material can serve as a foundation for both artistic collaboration and cultural reinterpretation. The data collected by Community Lab, became essential to Carn's final artwork, complementing his own materials and shaping the conceptual direction of the exhibition. The process illustrates how the archive, in a community-based context, becomes more than a static repository. It functions as a creative interface—linking cultural heritage, collaborative practice, and social activation in a recurring cycle of transformation and reinterpretation (*see Figure 1*).

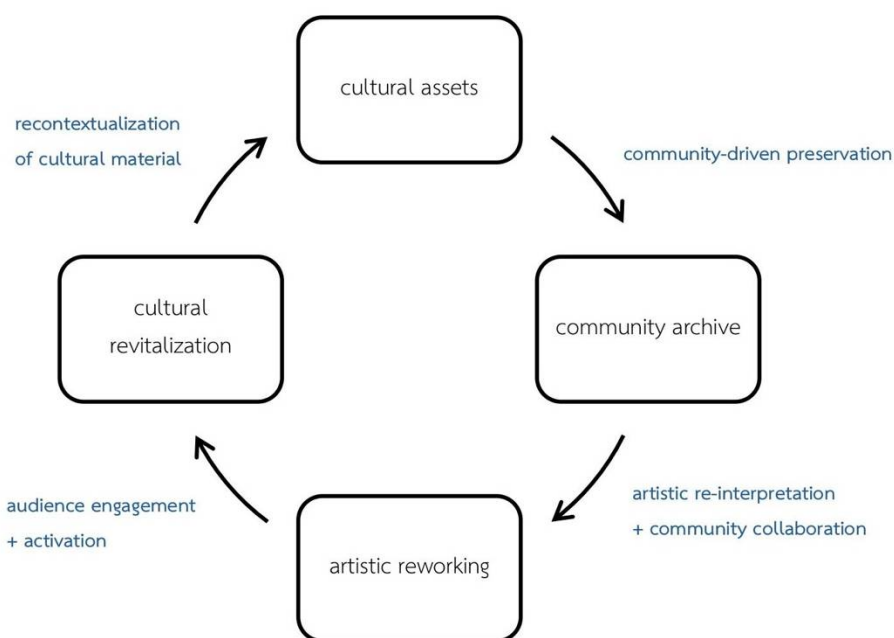

Figure 1 Creative Archiving Model

Source: Author

As Carbone (2020) elaborates, the integration of historical traditions into contemporary settings can facilitate a deeper understanding and imagination of the present. Carn's act of re-situating historical elements within new environments represents an artistic intervention in the archiving process—one that reintroduces the past into the present. As Carbone notes, the artists' engagement with the archive can "disrupt the ordering and authenticity of the archive, articulate relations between official and personal memory, and make new

linkages between people, events, temporalities, and objects” (Carbone, 2020, p. 261). This underscores the archive's potential to function not only as a memory repository, but also as a catalyst for artistic experimentation and collective creation of meaning.

Sustainability and the Future of Community Lab’s Work

While preserving cultural assets remains central, the collective's motivation has been reinforced by the significant interest from external researchers and organizations. Growing interest in the history and development of Nang Loeng has encouraged the Community Lab to develop an online archive that simplifies the process of data provision. Rather than serving as a passive object of research, the community takes an active role in shaping the framework for information exchange, enabling a democratization of the process. Although the constant interest from researchers can impose a significant strain on the community, it also benefits from the resulting collaborations that are facilitated by the increased visibility. Since community-led projects often operate independently of state agencies, cooperations are essential for implementation. Despite the constant challenges posed by funding issues, Community Lab remains focused on identifying methods capable of sustaining the residents’ lives through creative practices.

Closing Reflection on Community-Based Archives

While institutional archives play a key role in preserving national heritage, community-driven initiatives often emerge in response to gaps left by these structures. Community archives can serve as tools, especially for marginalized groups, as they can open up new opportunities for independent preservation. This case study demonstrates that archives can serve as more than repositories of past records—they can act as catalysts for artistic engagement, cultural negotiation, and active participation. Even in the absence of institutional structures, independent archiving methods offer an additional dimension to historical engagement, expanding conventional approaches by embracing participatory, and community-driven reinterpretations of the past. While questions of power and representation remain significant, the structures adopt a more democratic form that allows for greater accessibility and participation.

Community Lab’s approach highlights the archive as a continuously evolving space for artistic engagement—ensuring that cultural heritage remains active and creatively reinterpreted, challenging conventional structures. Their efforts exemplify autonomous forms of archiving; however, their impact is difficult to measure and heavily

dependent on the participation and ownership of the local community. The development of similar independent, community-initiated projects in other urban contexts therefore requires further observation, particularly in light of prevailing socio-political structures. Examples such as Nang Loeng demonstrate that archiving does not necessarily need to be regulated by institutions or predetermined frameworks; instead, it reveals the archive's potential as a dynamic instrument of cultural continuity.

References

- Carbone, K. (2020). Archival Art: Memory practices, interventions, and productions. **Curator: The Museum Journal**, 63(2), pp. 257–263.
- Carn, N. (2023). **The river cannot contain the graces of dance**. <https://nicholascarn.art/featured/the-river-cannot-contain-the-graces-of-dance/>
- Caswell, M. (2014). Inventing New Archival Imaginaries: Theoretical Foundations for Identity-Based Community Archives. In D. Daniel, & A. S. Levi (Eds.), **Identity Palimpsests: Archiving Ethnicity in the U.S. and Canada** (pp. 35–55). Litwin Books.
- Derrida, J., & Prenowitz, E. (1995). Archive Fever: A Freudian Impression. **Diacritics**, 25(2), pp. 9–63.
- International Council of Museums. (2023). **Museum Definition-International Council of Museums**. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>
- Joyce, P. (1999). The politics of the liberal archive. **History of the Human Sciences**, 12(2), pp. 35–49.
- Manoff, M. (2004). Theories of the Archive from Across the Disciplines. **Portal: Libraries and the Academy**, 4(1), pp. 9–25.
- Nanglerng Community Lab. (n.d.). **History**. <https://community-lab.co/community/essay.html>
- Natakun, B., & Rugkaphan, N. T. (2022). Art of resistance: Art activism, experts, and housing security in Nang Loeng, Bangkok, Thailand. **Asia Pacific Viewpoint**, 63(3), pp. 350–363.
- Poolsatitawat, W. (2020). Perspectives on the Concepts of “Records” and “Archives” in Thailand and the Current Roles of National Archives of Thailand (NAT). **Humanities, Arts and Social Sciences Studies**, 20(3), pp. 649–675.
- UNESCO. (n.d.). **UNESCO-Thailand’s efforts in safeguarding intangible cultural heritage through strengthening local communities’ capacities**. <https://ich.unesco.org/en/projects/thailand-s-efforts-in-safeguarding-intangible-cultural-heritage-through-strengthening-local-communities-capacities-00412>
- UNESCO. (2020, December 4). **Idea to digitize and publicize Lakhon Chatri of Nang Loeng Community, Bangkok, Thailand** [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=L5BL-jdz80g>
- Ward, M., & Wisnicki, A. S. (2019). The Archive after Theory. In M. K. Gold, & L. F. Klein (Eds.), **Debates in the Digital Humanities 2019** (pp. 200–206). University of Minnesota Press.

ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

Exploring the Interrelationship between Literature and Social-Cultural Contexts

วันที่รับบทความ: 12 มิถุนายน 2568

สุริยา อินทจันทร์^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 16 กรกฎาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 23 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

วรรณกรรมมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งในฐานะผลผลิตของยุคสมัยและในฐานะกลไกที่ส่งผลกระทบต่อสังคม เนื้อหา รูปแบบ และแนวคิดในวรรณกรรมล้วนสะท้อนและสัมพันธ์กับปัจจัยทางประวัติศาสตร์ การเมือง ศาสนา เศรษฐกิจ และค่านิยมของสังคม วรรณกรรมจึงมิได้เป็นเพียงเครื่องมือในการบอกเล่าหรือสะท้อนความเป็นจริงเท่านั้น หากยังมีศักยภาพในการวิพากษ์ ปรับตัว และท้าทายโครงสร้างอำนาจและอุดมการณ์ที่ดำรงอยู่ การศึกษาวรรณกรรมจึงต้องพิจารณาทั้งเนื้อหาและบริบทควบคู่กัน เพื่อทำความเข้าใจถึงพลวัตทางความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของผู้คนในสังคมแต่ละยุคสมัย บทความวิชาการนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม โดยวิเคราะห์ผ่าน 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมและวัฒนธรรม 2) วรรณกรรมในฐานะกระจกสะท้อนสภาพสังคม 3) วรรณกรรมในฐานะพื้นที่ทางวัฒนธรรม และ 4) วรรณกรรมในฐานะเครื่องมือในการวิพากษ์และท้าทายอำนาจเชิงโครงสร้าง โดยนำเสนอตัวอย่างวรรณกรรมหลากหลายยุคสมัยเพื่อสนับสนุนแนวคิดและชี้ให้เห็นพลังของวรรณกรรมในการสื่อสารความจริงภายใต้โครงสร้างอำนาจและอุดมการณ์ในสังคมอย่างลุ่มลึก

คำสำคัญ: วรรณกรรม บริบททางสังคมและวัฒนธรรม อำนาจเชิงโครงสร้าง การวิพากษ์สังคม
อุดมการณ์

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: krusuriya666@gmail.com

Exploring the Interrelationship between Literature and Social-Cultural Contexts

Received: June 12, 2025

Revised: July 16, 2025

Accepted: July 23, 2025

Suriya Intajanta^{1*}

Abstract

Literature is intricately intertwined with social and cultural contexts, functioning both as a product of its historical milieu and as a dynamic force capable of influencing and responding to the society from which it emerges. The content, form, and thematic structures found in literary works reflect and engage with historical, political, religious, economic, and ideological dimensions of their respective eras. As such, literature transcends its conventional role as a medium of storytelling or mere reflection of reality, and instead possesses the potential to critique, adapt to, and even challenge existing structures of power and dominant ideologies. This article aimed to examine the relationship between literature and sociocultural contexts through four key analytical dimensions: 1) the interaction between literature and society/culture, 2) literature as a mirror of social realities, 3) literature as a cultural space, and 4) literature as a tool for critiquing and challenging structural power. By analyzing diverse literary texts across historical periods, this study sought to demonstrate the capacity of literature to convey hidden truths embedded within sociopolitical power structures and ideological discourses.

Keywords: literature, sociocultural context, power structure, social critique, ideology

¹ Lecturer, Program in Thai Department of General Education, Angthong College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute

*Corresponding author, e-mail: krusuriya666@gmail.com

บทนำ

ความหมายของวรรณกรรม คำนี้ใกล้เคียงกับคำว่า วรรณคดี เพราะแปลมาจากคำว่า Literature เช่นเดียวกัน แต่คำว่า วรรณกรรม นั้นหมายถึง สิ่งซึ่งเขียนขึ้นทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นรูปใด หรือเพื่อความมุ่งหมายใด เช่น คำอธิบายวิธีใช้กล้องถ่ายรูป รวมทั้งใบปลิว หนังสือพิมพ์ นวนิยายก็ล้วนแล้วแต่เรียกว่า Literature ทั้งสิ้น วรรณกรรมจึงมีความหมายอย่างกว้างที่สุด วรรณกรรมที่แต่งดี ได้รับยกย่องจากคนทั่วไปจึงจะเรียกว่า วรรณคดี คุณสมบัติที่ทำให้วรรณกรรมและวรรณคดีต่างก็คือ วรรณศิลป์ หรือ ศิลปะแห่งการเรียบเรียง (กุหลาบ มลลิกะมาส, 2519, หน้า 5)

ในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม วรรณกรรมมิใช่สิ่งที่ยึดอยู่อย่างโดดเดี่ยว หากแต่เป็นผลสะท้อนของกระบวนการปฏิสัมพันธ์อย่างซับซ้อนระหว่างผู้ประพันธ์กับบริบทแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง หรือวัฒนธรรมของยุคสมัยที่วรรณกรรมนั้นถือกำเนิดขึ้น เนื้อหาของวรรณกรรมจึงมักสะท้อนแนวคิด โลกทัศน์ และระบบคุณค่าที่สังคมในช่วงเวลาหนึ่งให้ความสำคัญ โดยแฝงไว้ด้วยร่องรอยของโครงสร้างอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มคนในสังคม วรรณกรรมเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัย ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราวหรือจินตนาการของผู้เขียน หากยังสะท้อนค่านิยม ความเชื่อ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์และการเมืองได้อย่างลึกซึ้ง การศึกษาวรรณกรรมในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมจึงเป็นการทำความเข้าใจถึงบทบาทของวรรณกรรมในฐานะทั้งสื่อกลางและกลไกที่มีพลังในการสร้างความหมายใหม่ หรือตั้งคำถามต่อโครงสร้างทางอำนาจที่ยึดอยู่ในสังคม วรรณกรรมมิได้เป็นเพียงศิลปะแห่งถ้อยคำที่สร้างความเพลิดเพลินหรือสะท้อนจินตนาการของผู้เขียนเท่านั้น หากยังเป็นกระจกสะท้อนโลกแห่งความเป็นจริง ที่สะท้อนค่านิยม แนวคิด และปัญหาของสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนด “ความหมาย” ของวรรณกรรมแต่ละชิ้น และเป็นตัวชี้ให้เห็นพลวัตทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และอุดมการณ์ที่ซ่อนอยู่ภายใต้เนื้อหา

บทความวิชาการนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ขอบเขตวรรณกรรมที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ครอบคลุมวรรณกรรมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงวรรณกรรมยุคปัจจุบัน ประเภตนวนิยาย เรื่องสั้น และกวีนิพนธ์ร่วมสมัย ระหว่าง พ.ศ. 2475–2554 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยเน้นงานเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเด็นเชิงสังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำ ความเป็นธรรม สิทธิมนุษยชน อัตลักษณ์ และวัฒนธรรม โดยวิเคราะห์ผ่านปัจจัยทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม 2) วรรณกรรมในฐานะกระจกสะท้อนสภาพสังคม 3) วรรณกรรมในฐานะพื้นที่ทางวัฒนธรรม และ 4) วรรณกรรมในฐานะเครื่องมือในการวิพากษ์และท้าทายอำนาจเชิงโครงสร้าง โดยยกตัวอย่างวรรณกรรมที่หลากหลายในแต่ละยุคสมัยในการสนับสนุนแนวคิดเพื่อแสดงให้เห็นถึงพลังของวรรณกรรมในการสื่อสารความจริงที่ซ่อนอยู่ภายใต้โครงสร้างของอำนาจและอุดมการณ์ในสังคม ซึ่งวิธีการคัดเลือกวรรณกรรม ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง

(purposive sampling) โดยพิจารณาจากเกณฑ์หลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) ความชัดเจนในการสะท้อนหรือวิพากษ์โครงสร้างสังคมหรือวัฒนธรรม 2) ได้รับการยอมรับหรือกล่าวถึงในแวดวงวิชาการหรือนักวิจารณ์วรรณกรรม และ 3) ความหลากหลายของยุคสมัย เพศผู้เขียน และภูมิภาค เพื่อให้ครอบคลุมมุมมองที่หลากหลาย

เนื้อเรื่อง

วรรณกรรมถือเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีบทบาทในการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และจินตนาการของมนุษย์ผ่านภาษาที่มีความงดงามและมีโครงสร้างอย่างมีระบบ มิได้จำกัดอยู่เพียงในฐานะเครื่องมือสื่อสารเชิงปัจเจกเท่านั้น หากยังทำหน้าที่ในฐานะเครื่องสะท้อนบริบททางสังคม ความเชื่อ ค่านิยม และวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในแต่ละยุคสมัยอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม จึงมิใช่เพียงการตีความตัวบทเชิงวรรณศิลป์หรือเชิงเนื้อหาเท่านั้น แต่ยังเป็นการสำรวจและทำความเข้าใจพลวัตของสังคม ตลอดจนปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่ส่งอิทธิพลต่อกระบวนการสร้างสรรค์ การเผยแพร่และการตีความวรรณกรรมในบริบทของเวลาและสถานที่ที่แตกต่างกันอย่างครอบคลุมและรอบด้าน

1. ลักษณะความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะแรก วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม การสะท้อนสังคมของวรรณกรรมมิใช่เป็นการสะท้อนอย่างบันทึกเหตุการณ์ทำนองเอกสารทางประวัติศาสตร์ แต่เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่ (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2521, หน้า 5) ดังนั้น วรรณกรรมจึงสะท้อน “ความจริงทางสังคม” ผ่านมุมมองเฉพาะของผู้เขียน ซึ่งอาจเป็นทั้งการวิพากษ์ การตีความ หรือแม้แต่การสร้างภาพแทนที่ซับซ้อนและหลากหลายในบริบทสังคมปัจจุบัน วรรณกรรมยังคงทำหน้าที่นี้อย่างเข้มข้น

ลักษณะที่สอง สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน นักเขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณี ศาสนา ปรัชญา และการเมือง สถานการณ์ของปัจจัยเหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งกำหนดโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของเขา การพิจารณาอิทธิพลของสังคมต่อนักเขียนควรให้ความสนใจว่านักเขียนได้รับอิทธิพลจากสังคมมาอย่างไร และเขามีท่าทีสนองตอบต่ออิทธิพลเหล่านั้นอย่างไร (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2521, หน้า 6) กล่าวได้ว่าวรรณกรรมทุกชิ้นเป็นผลผลิตของยุคสมัย แม้ผู้เขียนจะพยายามแยกตนออกจากกระแสความคิดกระแสหลัก ก็ย่อมมีท่าทีตอบโต้ที่สะท้อน “ตัวตนทางสังคม” อยู่เสมอในสังคมร่วมสมัย เราเห็นได้ชัดว่าสถานการณ์ทางการเมืองและสื่อดิจิทัลมีอิทธิพลต่อการผลิตวรรณกรรมอย่างยิ่ง

ลักษณะที่สาม วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม นักเขียนที่ยิ่งใหญ่นอกจากจะเป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมให้มีชีวิตโน้มน้าวจิตใจผู้อ่านแล้ว ยังเป็นผู้มีทัศนะกว้างไกลกว่าคนธรรมดา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเขามีความเข้าใจและเข้าถึงสภาพของมนุษย์และสังคมได้ลึกกว่าคนทั่วไปมองเห็น จึงไม่เพียงแต่จะเสนอภาพปัจจุบันอย่างถึงแก่นความเป็นจริงเท่านั้น แต่ยังคาดคะเนความเป็นไปในอนาคตได้อีกด้วย (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2521, หน้า 7) ในอีกด้านหนึ่ง วรรณกรรมและ

นักเขียนก็สามารถมีบทบาทสำคัญในการส่งอิทธิพลต่อสังคมได้เช่นกัน โดยเฉพาะนักเขียนที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและสามารถเข้าถึงแก่นของปัญหาสังคมและมนุษย์ได้อย่างลึกซึ้ง นักเขียนเช่นนี้ไม่เพียงแต่บันทึกหรือวิจารณ์ความเป็นไปในสังคม แต่ยังมีศักยภาพในการเสนอแนวคิดใหม่ ๆ ที่อาจกลายเป็นแรงผลักดันต่อความเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลและสังคม

ในแง่นี้ วรรณกรรมจึงทำหน้าที่มากกว่าการบอกเล่าเรื่องราว หากแต่เป็นพื้นที่ทางวาทกรรมที่ผู้เขียนใช้ในการถ่ายทอด เจรจา หรือแม้แต่ต่อต้านโลกทัศน์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ครอบงำอยู่ วรรณกรรมจึงมีเจตนาและนัยยะทางอุดมการณ์ที่ลึกซึ้ง แสดงถึงความสัมพันธ์เชิงพลวัตระหว่างตัวบทกับบริบทภายนอก จากกรอบแนวคิดดังกล่าว องค์ประกอบสำคัญในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

1.1 วรรณกรรมกับวัฒนธรรม

วรรณกรรมเป็นสื่อสำคัญที่มีบทบาทในการถ่ายทอดค่านิยม ขนบธรรมเนียม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมในแต่ละยุคสมัย ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการอนุรักษหรือการตั้งคำถามต่อวัฒนธรรมนั้น ๆ ดังนั้น วรรณกรรมจึงสามารถทำหน้าที่ได้ทั้งในการสะท้อน สืบทอด และวิพากษ์ วัฒนธรรมในมิติของการอนุรักษ ล้วนเป็นคลังความรู้ที่สื่อถึงระบบคุณค่า ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้คน ตัวอย่างเช่น วรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ มิได้เป็นเพียงเรื่องราวการต่อสู้ระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์ หากแต่ยังสะท้อนโครงสร้างอำนาจ จริยธรรม และแนวคิดเรื่องความกตัญญู

ตัวอย่างวรรณกรรมไทยและการวิเคราะห์

1.1.1 ไตรภูมิพระร่วง

ไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนค่านิยม ขนบธรรมเนียม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมในสมัยสุโขทัย ด้านอุดมการณ์ทางศาสนาอย่างเด่นชัด มีการอธิบายเรื่อง “นรก” และ “สวรรค์” ซึ่งเป็นภาพแทนของผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยมีจุดมุ่งหมายในการปลูกฝังศีลธรรม จริยธรรม และความกลัวต่อบาปแก่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง เพื่อให้ดำรงตนอยู่ในกรอบของความดีงามตามแนวทางศาสนา ด้วยตัวอย่างภาษาในบทประพันธ์ดังกล่าวนี้

“ผีแลมีผู้โจทน์ว่าดังนี้ ว่าคนอันที่ได้กระทำบาปอันเป็นปัญหานันตริยกรรม แลได้ไปตกในนรกอันเชื่อว่ามหาวิจันรานั้น ดังฤๅและจะนับถวนกลับดังกล่าวนั้นเลย เพราะว่ากลบหนึ่งพ้นไปแล้ว 3 ส่วน และยังส่วนเดียวใส่และไฟจักไหม้กลบๆ”

(พระยาสุริยวงศา, 2515, หน้า 34)

วิเคราะห์ได้ว่า บทประพันธ์ข้างต้นจากเรื่องไตรภูมิพระร่วง แสดงให้เห็นถึงบทบาทของวรรณกรรมในฐานะเครื่องมือของสังคมไทยโบราณที่ใช้ถ่ายทอดคติความเชื่อ ศีลธรรม และควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมผ่านโครงสร้างของ “บาปกรรม” และ “การลงโทษในนรก” วรรณกรรมทำหน้าที่ไม่เพียงเพื่อให้ความรู้หรือความเพลิดเพลินทางสุนทรียะ แต่ยังเป็นการส่งต่ออุดมการณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยอาศัยพลังของภาษา การเปรียบเทียบ และโครงสร้างความคิดทางพุทธศาสนา

1.1.2 หลงไฟ

หลงไฟ สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมได้อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ บริโณคนิยม ชนชั้น เพศ และศีลธรรมในสังคมเมืองยุคใหม่ เป็นนวนิยายที่ถ่ายทอดภาพของสังคมไทยยุคบริโณคนิยม ที่ความสำเร็จและสถานะถูกวัดด้วย “รูปลักษณ์” และ “วัตถุ” มากกว่าคุณค่าภายใน อีกทั้งในตัวบทประพันธ์ยังมีการสะท้อนวัฒนธรรมด้านการอยู่อาศัยของสังคมเมืองในปัจจุบัน

“เพิ่นท์เข้าห์ของโชนอยู่บนชั้นที่หกของอาคารใหญ่ริมถนนสำคัญกลางใจกรุงเทพฯ ตกแต่งอย่างบ้านในแมกกาซีนฝรั่ง เพราะโชนเคยใช้ชีวิตต่างประเทศมานาน แม้ไม่สำเร็จการศึกษาเพราะ มัวจับפורชเตอร์รีดเตร่ ผัดวันประกันพรุ่ง ปีแล้วปีเล่าจนตัวเองเบื่อระอา ต้องผันตัวเองกลับบ้านเพื่อมาเป็น “เพลย์บอย” ประจำ กทม. ต่อไปก็ตาม หากก็รับเอารสนิยมของเศรษฐีชาติตะวันตกติดมาด้วย”

(กฤษณา อโศกสิน, 2554, หน้า 329)

วิเคราะห์ได้ว่า บทประพันธ์ข้างต้นจากเรื่องหลงไฟ ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทาง วัฒนธรรมในการสะท้อนอุดมการณ์ของยุคสมัย โดยผ่านการสร้างตัวละครที่แฝงค่านิยมตะวันตกภายใต้บริบท ของโลกาภิวัตน์และทุนนิยม ทั้งนี้ วรรณกรรมจึงมิใช่เพียงการเล่าเรื่องส่วนบุคคล หากแต่เป็นพื้นที่ของ “การเจรจาทางอัตลักษณ์” ระหว่างความเป็นไทยกับอุดมการณ์ตะวันตกที่แทรกซึมในสังคมเมืองร่วมสมัย

1.2 วรรณกรรมในฐานะเครื่องมือเปลี่ยนแปลงสังคม

วรรณกรรมมิได้มีบทบาทเพียงการเป็นภาพสะท้อนของสภาพความเป็นจริงในสังคม เท่านั้น หากยังสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางวาทกรรมที่ทรงพลัง ซึ่งมีศักยภาพในการวิพากษ์ คัดค้าน และท้าทายโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นธรรมภายในสังคม ไม่ว่าจะเป็นในมิติของชนชั้น เพศ ศาสนา หรือระบบการเมือง วรรณกรรมหลายชิ้นในประวัติศาสตร์และร่วมสมัย ได้ถือกำเนิดขึ้นจากแรงผลักดัน ของภาวะความเหลื่อมล้ำ การกดขี่ หรือการถูกทำให้ไร้เสียง โดยผู้ประพันธ์ได้ใช้พื้นที่ทางวรรณกรรมใน การแสดงออกซึ่งการไม่ยอมรับต่อระเบียบแบบแผนที่ถูกสถาปนาไว้ในสังคม

ตัวอย่างวรรณกรรมไทยและการวิเคราะห์

1.2.1 เรื่องขุนช้างขุนแผน

ขุนช้างขุนแผนไม่ได้มีแค่เรื่องรักสามเส้า แต่ยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้หญิง ในสังคมชายเป็นใหญ่ เช่น พิมพิลาไลยที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นหญิงหลายใจ ทั้งที่แท้จริงเธอคือผู้ถูกกระทำ มากกว่า เรื่องนี้ยังแสดงภาพความรุนแรงทางเพศ ความเหลื่อมล้ำ และระบบศักดินาที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต ของประชาชนด้วยตัวอย่างภาษาในบทประพันธ์ดังกล่าวนี้

เฮ้ยอีวันทองว่ากระไร

อย่าพะวังกังขาเป็นราศี

ถ้ารักใหม่ก็ไปอยู่กับอ้ายช้าง

อย่าเวียนวนไปให้คนมันหมิ่นแคลน

มึงตั้งใจปลดปลงให้ตรงที่

เพราะมึงมีผัวสองกุดต้องแค้น

ถ้ารักเก่าเข้าข้างอ้ายขุนแผน

ถ้าแหม่มมึงรักไหนให้ว่ามา ฯ

(รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2550, หน้า 265)

วิเคราะห์ได้ว่า บทประพันธ์ข้างต้นจากวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน สะท้อนความไม่เป็นธรรมทางเพศในสังคมไทยโบราณ โดยลดทอนสิทธิเสรีภาพของหญิงผ่านการบังคับให้วันทองเลือกชายสองคน วรรณกรรมจึงเป็นเครื่องมือวิพากษ์โครงสร้างอำนาจชายเป็นใหญ่ และกระตุ้นให้เกิดการตั้งคำถามและเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคม

1.2.2 ข้างหลังภาพ

ข้างหลังภาพเป็นวรรณกรรมประเภทนวนิยาย ที่สะท้อนความขัดแย้งระหว่างชนชั้นกลางและชนชั้นสูงในสังคมไทย ผ่านเรื่องราวของชายหนุ่มที่ต้องเผชิญกับความจริงที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังภาพลักษณ์ของครอบครัวที่สมบูรณ์แบบ ผลงานนี้เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการและได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษด้วยตัวอย่างภาษาในบทประพันธ์นี้

“แต่เธอจะรู้ไปทำไม” เธอพูดอย่างอ่อนใจ “ชีวิตของฉันเป็นชีวิตของคนที่มีอาภัพ เหตุผลในการแต่งงานของฉัน เป็นเหตุผลของสตรีที่มีอาภัพที่สุดในเรื่องความรัก ไม่มีแบบอย่างที่ดีพอที่เธอควรจะฟัง และมันอาจจะทำให้เธอเศร้า เสียหายหรือสมน้ำหน้าในความอาภัพของฉัน ไม่มีเรื่องราวอะไรที่น่าสนุกเลย เธอไม่ควรจะรู้จักชีวิตข้างหลังของฉันมากเกินไป เธออาจจะคลายความสุขเพราะเหตุนี้”

(ศรีบูรพา, 2510, หน้า 80)

วิเคราะห์ได้ว่า บทประพันธ์ข้างต้นจากเรื่องข้างหลังภาพ สะท้อนบทบาทของวรรณกรรมในฐานะเครื่องมือเปลี่ยนแปลงสังคม โดยวิพากษ์โครงสร้างอำนาจที่กดทับผู้หญิงผ่านประสบการณ์ของตัวละครหญิงผู้เผชิญความอาภัพในชีวิตรัก วรรณกรรมจึงมิใช่เพียงการเล่าเรื่องส่วนบุคคล แต่ยังเปิดพื้นที่ให้เสียงของผู้ถูกกดทับ และตั้งคำถามต่อค่านิยมและจารีตที่ไม่เป็นธรรมในสังคม

1.3 วรรณกรรมกับความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย

วรรณกรรมมิใช่เพียงผลผลิตทางวัฒนธรรมที่หยุดนิ่งในกาลเวลา หากแต่เป็นสื่อกลางที่สะท้อนและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในแต่ละยุคสมัยอย่างต่อเนื่อง ความสามารถของวรรณกรรมในการปรับตัว ทั้งในเชิงเนื้อหา รูปแบบ และกลวิธีการสื่อสาร แสดงให้เห็นถึงพลังของศิลปะแห่งถ้อยคำในการสร้างความหมายใหม่ให้สอดคล้องกับพลวัตของบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่ไม่เคยหยุดนิ่งในบริบทร่วมสมัย โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลหมุนเวียนอย่างรวดเร็วและความสนใจของผู้คนเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา วรรณกรรมได้ปรับตัวออกจากขอบเขตของสิ่งพิมพ์แบบดั้งเดิม ขยายออกไปสู่พื้นที่ดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงสะท้อนพฤติกรรมของผู้อ่านยุคใหม่เท่านั้น แต่ยังเผยให้เห็นถึงศักยภาพของวรรณกรรมในการสร้างบทสนทนาใหม่ ๆ กับสังคมในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

ตัวอย่างวรรณกรรมไทยและการวิเคราะห์

1.3.1 โคลงโลกนิติ

โคลงโลกนิติ เชื่อว่ารวบรวมและเรียบเรียงในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งแน่ชัด เนื้อหานำเสนอการสั่งสอนคุณธรรม จริยธรรม และกฎเกณฑ์แห่งโลก (โลกนิติ) เพื่อให้ผู้อ่านไตร่ตรองถึงพฤติกรรมของตนและสังคมในยุคนั้นถือเป็นวรรณกรรมประเภทคำสอนที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อขัดเกลาจิตใจของประชาชนในบริบทของสังคมศักดินา

“ความรู้อันล้ำเลิศ	ย่อมเกิดจากไฟเรียน
อุทิศส่ำพากเพียรเพียร	ก็ย่อมได้ปัญญา
ความรู้เกิดยากแท้	ต้องแนใจศึกษา
มิใช่เพียงเห็นว่า	มีตำราแล้วรู้ดี”

(กรมศิลปากร, 2544, หน้า 45)

วิเคราะห์ได้ว่า บทประพันธ์ข้างต้นจากเรื่องโคลงโลกนิติ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่อง “ความรู้” กับ “การเรียนรู้” ซึ่งมีความหมายและบริบทเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการของสังคมในอดีต สังคมไทยให้คุณค่ากับการศึกษาที่ต้องอาศัยความมานะพยายาม ทั้งในด้านการเข้าถึงตำรา และการได้รับถ่ายทอดจากครูผู้มีภูมิรู้ ความรู้คือสิ่งที่ต้องแสวงหา และเป็นสมบัติที่ได้มาอย่างยากเย็น ตรงกันข้ามกับสภาพปัจจุบันที่ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ทันทีจากอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่า “การมีข้อมูล” เท่ากับ “การมีปัญญา”

1.3.2 เรื่องสั้น เหมือนอย่างไม่เคย เนื้อเรื่องนำเสนอเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่กลุ่มนักศึกษาจากกรุงเทพมหานครเดินทางไปปฏิบัติงานค่ายอาสาพัฒนาชนบทในพื้นที่ห่างไกล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านผ่านการก่อสร้าง “ศาลาประชาคม”

โดยสรุปได้ว่า เรื่องเหมือนอย่างไม่เคย เป็นเรื่องสั้นที่ถ่ายทอดพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างคนเมืองและชาวชนบท ซึ่งมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางประวัติศาสตร์และสังคม โดยเฉพาะในช่วงเวลาก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 การพัฒนาในสายตาของนักศึกษามักเน้นการนำสิ่งที่เรียกว่า “ความเจริญ” จากเมืองเข้าสู่พื้นที่ชนบท โดยมีได้ตระหนักถึงความต้องการที่แท้จริงหรือวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม หลังเหตุการณ์ดังกล่าวแนวคิดของนักศึกษาเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยหันมาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกับชุมชน และการเคารพภูมิปัญญาท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น แม้จะมีความพยายามในการปรับเปลี่ยนแนวทางดังกล่าว แต่ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองกลุ่มยังคงเผชิญกับความท้าทาย และต้องอาศัยการสร้างความรู้เข้าใจที่ลึกซึ้งในระดับโครงสร้างทางสังคมอย่างต่อเนื่อง (วิทยากร เชียงกูล, 2519, หน้า 35-50)

วิเคราะห์ได้ว่า วรรณกรรมเรื่องเหมือนอย่างไม่เคย มิใช่เพียงงานเขียนเชิงพรรณนา หากเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่เปิดเผยพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางกับชายขอบ หรือระหว่าง “เมือง” กับ “ชนบท” ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ การทำความเข้าใจวรรณกรรมเรื่องนี้จึงต้องอาศัยมุมมองแบบสหวิทยาการ เพื่อวิเคราะห์กระบวนการต่อรองอัตลักษณ์และอุดมการณ์ที่แทรกซึมอยู่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างปัจเจกและโครงสร้างทางสังคมอย่างลึกซึ้ง

2. วรรณกรรมในฐานะกระจกสะท้อนสังคม

วรรณกรรมได้รับการยอมรับมาอย่างต่อเนื่องในฐานะเครื่องมือที่สามารถสะท้อนความเป็นไปของสังคมในแต่ละช่วงเวลา ไม่ว่าจะเป็นในด้านเศรษฐกิจ การเมือง หรือวัฒนธรรม การแสดงภาพของโลกแห่งความจริงผ่านตัวบทวรรณกรรมมิได้เป็นเพียงเรื่องของเนื้อหา แต่ยังสะท้อนกระบวนการทัศน์และเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่แวดล้อมการผลิตงานเขียนนั้น ๆ เอาไว้ แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานของทฤษฎีสัจนิยม

(Realism) ซึ่งยืนยันว่างานวรรณกรรมควรสัมพันธ์แนบแน่นกับสภาพแวดล้อมทางสังคมของผู้สร้างงาน และควรให้ภาพของความเป็นจริงในเชิงสังคมอย่างชัดเจนและลึกซึ้ง แทนที่จะถูกมองว่าเป็นเพียงงานศิลปะที่แยกขาดจากชีวิตจริง

เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว วรรณกรรมในฐานะภาพสะท้อนของสังคมจึงไม่ใช่เพียงเรื่องของ การบรรยายความเป็นจริง หากแต่เป็นการนำเสนอผ่านรูปแบบทางภาษา และวิธีการเล่าเรื่องที่หล่อหลอม โดยบริบททางอุดมการณ์และอำนาจ ที่ไม่เพียงบันทึกความเป็นไปของโลก แต่ยังมิบทบาทในการก่อรูป ความเข้าใจต่อสังคม ประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ของมนุษย์ในยุคสมัยนั้นอย่างลึกซึ้ง

ตัวอย่างวรรณกรรมไทยและการวิเคราะห์

2.1 ลิลิตตะเลงพ่าย

ลิลิตตะเลงพ่าย เป็นวรรณกรรมที่สะท้อนภาพของสังคมในยุคกรุงศรีอยุธยา และเป็น วรรณกรรมที่สามารถใช้เป็นกระจกสะท้อนสังคมในหลายแง่มุม โดยเฉพาะในการสะท้อนความสัมพันธ์ ทางชนชั้นการเมือง และความมั่นคงของรัฐในช่วงเวลานั้น นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง กับคุณธรรมและศีลธรรมในสังคม

“ฝูงชนแสนสนิทแน่น หมื่นแสนแท่นทองตั้ง
ข้างม้าล้วนพรั่งพรู ใครไม่ยั้งยืนเรียง”

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 35)

วิเคราะห์ได้ว่า บทประพันธ์ข้างต้นจากเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย เป็นวรรณกรรมในฐานะกระจก ของสังคม เพราะสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างทางสังคมที่แบ่งแยกตามลำดับชนชั้นอย่างชัดเจน ผ่านภาพของ “ฝูงชน” และ “แท่นทอง” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนกลุ่มประชาชนทั่วไปกับชนชั้นปกครองตามลำดับ โดยเฉพาะ “แท่นทอง” อาจตีความได้ว่าเป็นภาพแทนของราชสำนักหรือผู้มีอำนาจในระเบียบศักดินา ขณะที่ “ฝูงชน” คือมวลชนซึ่งปรากฏตัวในบริบทของพิธีกรรมหรือเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองหรือศาสนา ภาพที่ปรากฏใน วรรณกรรมจึงมิใช่เพียงการบรรยายเหตุการณ์ แต่ยังทำหน้าที่เป็น “กระจกสะท้อนสังคม” ที่ถ่ายทอดลักษณะ ของระเบียบอำนาจและความเหลื่อมล้ำเชิงสถานะในสังคมไทยโบราณอย่างแยบยล โดยใช้ภาษาที่เป็น เครื่องมือกลบเกลื่อนความขัดแย้งเชิงโครงสร้างภายใต้ฉากหน้าแห่งความสงบเรียบร้อย

2.2 บทละครเรื่อง งานเลี้ยง

บทละครเรื่อง งานเลี้ยง นับเป็นงานวรรณกรรมแนวเสียดสีสังคมที่มีพลังในการวิพากษ์ โครงสร้างทางชนชั้นและระบบคุณค่าทางศิลปะในสังคมไทยช่วงทศวรรษ 2510 อย่างชัดเจน

สรุปบทละครเรื่องงานเลี้ยง กล่าวถึงการสะท้อนถึงความเสื่อมถอยของความหมาย แท้จริงในงานศิลปะ เมื่อแขกในงานเลี้ยงส่วนใหญ่ให้ความสนใจเพียงแค่การเข้าสังคมหรือภาพลักษณ์ มากกว่าจะเข้าใจจุดมุ่งหมายของเจ้าของบ้านที่ต้องการเสนอแนะเนื้อหาสาระของศิลปะอย่างแท้จริง ความตึงเครียดภายในเรื่องพัฒนาไปสู่ฉากที่เจ้าของบ้านประกาศว่าเขาได้ใส่ยาพิษลงในเครื่องดื่มของแขก ทั้งหมด สร้างภาวะตื่นตระหนก เพื่อแสดงให้เห็นความเปราะบางของจริยธรรมและการเสแสร้งของ ชนชั้นนำ ก่อนที่เขาจะเฉลยว่าเหตุการณ์นั้นเป็นเพียงการทดลองทางศิลปะและการท้าทายจิตสำนึก (วิทยากร เชียงกูล, 2537, หน้า 107-118)

วิเคราะห์ได้ว่า เรื่องงานเลี้ยง เป็นวรรณกรรมในฐานะกระจกของสังคม เพราะสะท้อนความไม่สมดุลระหว่างเปลือกนอกของงานทางศิลปะกับแก่นสารที่ถูกมองข้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่ให้ความสำคัญและการเข้าสังคมมากกว่าความเข้าใจเชิงสาระ

3. วรรณกรรมในฐานะพื้นที่ทางวัฒนธรรม

วรรณกรรมไม่เพียงทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนความเป็นจริงทางสังคมเท่านั้น หากยังทำหน้าที่ในฐานะ “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ที่บรรจุ สืบทอด และต่อรองความหมายเกี่ยวกับวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของผู้คนในแต่ละยุคสมัย กล่าวคือ วรรณกรรมเป็นทั้งแหล่งเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรม และในขณะเดียวกันก็เป็นเวทีที่วัฒนธรรมถูกสร้าง ซ้อนทับ หรือแม้กระทั่งถูกทำลาย

นอกจากนี้ วรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น นิทาน ชาดก และเพลงพื้นบ้าน ก็มีบทบาทในการถ่ายทอดภาษา ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตเฉพาะถิ่นที่ไม่สามารถพบได้ในวรรณกรรมกระแสหลัก การศึกษาวรรณกรรมในฐานะพื้นที่ทางวัฒนธรรมจึงช่วยให้เข้าใจถึงโครงสร้างความคิดและระบบคุณค่าที่หล่อหลอมผู้คนในสังคม และยังเปิดพื้นที่ให้วัฒนธรรมของผู้ถูกกดทับหรือถูกทำให้เป็นชายขอบได้ปรากฏตัว ตัวอย่างวรรณกรรมไทยและการวิเคราะห์

3.1 นิราศเมืองแกลง

นิราศเมืองแกลง ผลงานประพันธ์ของสุนทรภู่ นับเป็นวรรณกรรมสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และระบบความเชื่อของสังคมไทยในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ได้อย่างลึกซึ้ง ยกตัวอย่างบทประพันธ์ของสุนทรภู่ที่สะท้อนภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นชนบท

ถึงชะแวกแยกคลองสองชะแวก ข้างฝั่งปากหัวตะเข้มีมะขาม

เขาสรางศาลเทพาพยายาม

กระดานสามแผ่นฟิงไ้บูชา

(พ.ณ ประมวลยุทธ, 2553, หน้า 63)

วิเคราะห์ได้ว่า บทประพันธ์ข้างต้นจากเรื่องนิราศเมืองแกลง การกล่าวถึง “ศาลเทพาพยายาม” และ “กระดานสามแผ่นฟิงไ้บูชา” ในบทวรรณกรรม สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อพื้นบ้านเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน ซึ่งมักปรากฏอยู่ตามหัวทางแยกหรือบริเวณใกล้แหล่งน้ำ โดยมีการจัดสร้างศาลเพื่อประกอบพิธีเช่นไหว้ อันเป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อพลังเหนือธรรมชาติที่ชุมชนเชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์ในการคุ้มครองและสร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้แก่หมู่บ้าน ภาพสะท้อนดังกล่าวแสดงให้เห็นบทบาทของวรรณกรรมในฐานะสื่อกลางในการถ่ายทอดระบบความเชื่อและจารีตประเพณีที่ฝังแน่นอยู่ในโครงสร้างทางวัฒนธรรมของสังคมไทยมาแต่โบราณ

ตัวอย่างวรรณกรรมไทยและการวิเคราะห์

3.2 เสกาน้ำท่วมหาบเร่

เสกาน้ำท่วมหาบเร่ ผลงานของสุจิตต์ วงษ์เทศ เป็นวรรณกรรมร่วมสมัยที่นำเสนอภาพสะท้อนของวิถีชีวิตประชาชนในเมืองหลวงท่ามกลางวิกฤตการณ์น้ำท่วม โดยผู้เขียนเลือกใช้รูปแบบการประพันธ์แบบเสภา อันเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ช่วยเสริมพลังในการสื่อสารความรู้สึกและวิพากษ์วิจารณ์สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งน้ำกามน้ำชูเปอร์โกโนเรีย
น้ำเสียจากสำนึกมนุษยสา
น้ำกรดน้ำต่างน้ำกลางสภา
และน้ำตาคนร่อนเร่เสภาเอย

(สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2526, หน้า 17)

วิเคราะห์ได้ว่า บทประพันธ์ข้างต้นจากเรื่องเสภาน้ำท่วมหอบเร่ เป็นวรรณกรรมในฐานะพื้นที่ทางวัฒนธรรม เพราะเป็นวรรณกรรมที่มีนัยยะเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตเล็กๆ ซึ่งเปราะบางและได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงสร้างทางสังคม น้ำท่วมในเสภาเรื่องนี้จึงมิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ หากแต่ทำหน้าที่เป็นกรอบเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านมองเห็นปัญหาเชิงระบบ

4. วรรณกรรมในฐานะเครื่องมือวิพากษ์สังคมและวัฒนธรรม

นอกจากบทบาทในการสะท้อนและถ่ายทอดวัฒนธรรมแล้ว วรรณกรรมยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการ “วิพากษ์” โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่ผู้เขียนใช้วรรณกรรมเป็นพื้นที่ในการตั้งคำถามต่ออำนาจ ความไม่เป็นธรรม และบรรทัดฐานทางสังคมที่กดทับความหลากหลายทางความคิดหรืออัตลักษณ์ ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการอธิบายอย่างชัดเจนในแนววรรณกรรมเชิงมาร์กซิสต์ โดย Eagleton (2012, pp. 60–61) ชี้ว่า วรรณกรรมไม่ใช่เพียงการสร้างสุนทรียะหากแต่แฝง “อุดมการณ์” ของชนชั้นนำ ซึ่งปรากฏผ่านโครงสร้างภาษาวรรณกรรม

ในบริบทของสังคมไทย ชัยวัฒน์ ประเสริฐธรรม (2555, หน้า 47) ระบุว่าวรรณกรรมไทยเพื่อชีวิตและวรรณกรรมแนววิพากษ์มีบทบาทในการสะท้อนความอยุติธรรม และเป็นเครื่องมือของผู้เขียนในการตั้งคำถามต่อสถาบันทางสังคมที่ครอบงำความคิดของประชาชน ขณะที่ กาญจนา แก้วเทพ (2546, หน้า 71) เน้นย้ำว่าการผลิตข้อความทั้งในสื่อและวรรณกรรมล้วนเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับอำนาจวัฒนธรรม และการต่อรองความหมายภายในสังคม

ในบริบทวรรณกรรมไทย ผู้เขียนอย่าง ชูศรี สุทธิธรรม หรือ ขาดิ กอบจิตติ ใช้วรรณกรรมเพื่อสะท้อนปัญหาชีวิตของคนชายขอบ เช่น ชาวนา กรรมกร หรือคนไร้บ้าน ที่มักถูกละเลยจากกระแสหลักของสังคม วรรณกรรมเหล่านี้ทำหน้าที่ทั้งบันทึกประสบการณ์ของผู้ถูกกดทับและตั้งคำถามต่อโครงสร้างอำนาจในสังคมไทย โดยเฉพาะวรรณกรรมแนว สังคมนิยมวิพากษ์ และวรรณกรรมเพื่อชีวิต ซึ่งเฟื่องฟูในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีบทบาทสำคัญในการสะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเรียกร้องสิทธิของประชาชน (ชัยวัฒน์ ประเสริฐธรรม, 2555, หน้า 89–91)

ตัวอย่างวรรณกรรมไทยและการวิเคราะห์

4.1 สามัคคีเภทคำฉันท์

สามัคคีเภทคำฉันท์เป็นร้อยกรองในรูปแบบคำฉันท์ โดยใช้การเล่าเรื่องเพื่อวิพากษ์สังคมและวัฒนธรรมในสมัยนั้นอย่างลึกซึ้ง ถึงแม้จะมีลักษณะของบทประพันธ์ที่ถูกบันทึกในเชิงปรัชญาหรือคำสอน แต่การสะท้อนปัญหาภายในสังคมและการวิพากษ์เรื่องราวของความขัดแย้งในชุมชนก็ถือเป็นจุดเด่นของผลงานชิ้นนี้ ยกตัวอย่างบทประพันธ์ที่สะท้อนภาพวรรณกรรมในฐานะเครื่องมือวิพากษ์สังคมและวัฒนธรรม

ต่างทรงสำแดง	ความแข่งอำนาจ
สามัคคีชาติ	แก่งแย่งโดยมาน
ภูมิศรีลิจฉวี	วัชชีรัฎฐบาล
ไปชุมนุสมาน	แม้แต่สักองค์

(ชิต บุรทัต, 2518 ,หน้า 70)

วิเคราะห์ได้ว่า บทประพันธ์ข้างต้นจากเรื่องสามัคคีเภทคำฉันท์ เป็นวรรณกรรมในฐานะเครื่องมือวิพากษ์สังคมและวัฒนธรรม แม้ว่าชื่อของบทประพันธ์จะเป็น "สามัคคี" แต่เนื้อหาในงานกลับสะท้อนให้เห็นถึงความยากลำบากในการสร้างและรักษาความสามัคคีในสังคมไทย โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีอำนาจสูงสุด ตัวละครในเรื่องมักมีการแบ่งแยกและขัดแย้งกันในเรื่องของผลประโยชน์ส่วนตัวและอำนาจ ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงความไม่สมดุลและความไม่ยุติธรรมในสังคมที่ทำให้การบรรลุถึงความสามัคคีเป็นเรื่องยาก ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลใน "สามัคคีเภทคำฉันท์" แสดงให้เห็นถึงการเสียสละและการตั้งคำถามถึงการรักษาความสามัคคีที่แท้จริง ซึ่งบางครั้งอาจไม่ได้มาจากความเป็นธรรม แต่เกิดจากการควบคุมและการกดขี่ภายในกลุ่ม

ภาพที่ 1 หนังสือ สามัคคีเภทคำฉันท์
ที่มา: ชิต บุรทัต (2518)

4.2 นางกรีด

วรรณกรรมเรื่อง “นางกรีด” ผลงานของ เพ็ญศิริ ช้ายจันทิก เป็นตัวอย่างสำคัญของวรรณกรรมร่วมสมัยที่นำเสนอเนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในเชิงเสียดสี เพื่อตั้งคำถามและวิพากษ์โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในสังคมไทย ภายใต้บริบทของวัฒนธรรมสมัยนิยมและการครอบงำของสังคมชายเป็นใหญ่ วรรณกรรมเรื่อง “นางกรีด” นับเป็นวรรณกรรมร่วมสมัยที่แสดงให้เห็นถึงความแปลกใหม่ทั้งในด้านภาษาและเนื้อหา โดยอาศัยเทคนิค

การเสียดสี (satire) และการเปรียบเปรยเชิงนัย เพื่อวิพากษ์บทบาทของผู้หญิงในสังคมไทยผ่านตัวละครหญิงผู้แสดงออกทางอารมณ์อย่างรุนแรงผ่านเสียงกรีดร้อง ซึ่งเสียงดังกล่าวสามารถตีความได้ในเชิงสัญลักษณ์ว่าเป็นการต่อต้านโครงสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิมที่กำหนดและจำกัดบทบาทของสตรีไว้ภายใต้กรอบของความสงบเสงี่ยม เรียบร้อย ยกตัวอย่างบทประพันธ์ที่สะท้อนภาพวรรณกรรมในฐานะเครื่องมือวิพากษ์สังคมและวัฒนธรรม

เสียงกรีดร้องนั้นปั่นหัวใจวัยรุ่นทั้งหลายพากันส่งเสียงกรีดตาม ๆ กันขึ้นมา...นับเป็นความสำเร็จขั้นแรกของการทำงานซึ่งมักจะได้ผลเสมอ

“วันนี้เพื่อน ๆ คงจะทราบกันดีแล้วใช่ไหมคะว่าใครจะมาร่วมสนุกกับพวกเรา ไหนร้องตอบให้ชื่นใจหน่อยซิคะว่าเธอคือใคร”

“น้องจีจี้...”

สิ้นเสียงตะโกนชื่อนักร้องคนดัง เสียงกรีดจากปากบาง ๆ ของสาวน้อยหุ่นเพรียวเรียวร่างน่าอิจฉาของวัยรุ่นยุคใหม่ก็ดังขึ้น เสียงนั้นค่อนข้างดังเป็นพิเศษเพราะความตั้งใจของเจ้าตัวถึงขนาดต้องปองปากตะโกนกรีดรอบสองออกมา

เหย...น้อย ๆ น้อยก็ได้โอ้แจ่ม”

(เพ็ญศิริ ช้ายจันทิก, 2551, หน้า 9)

วิเคราะห์ได้ว่า บทประพันธ์ข้างต้นจากเรื่องนางกรีด “เสียงกรีด” ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นเสียงแห่งความตื่นเต้นหรือชื่นชม หากแต่ทำหน้าที่เป็น วาทกรรมแห่งการแสดงตัวตน ที่พยายามทลายข้อจำกัดของบทบาทสตรีในสังคม ผู้หญิงในเรื่องนี้ไม่เพียงถูกคาดหวังให้มีความสงบเสงี่ยม แต่เมื่อใดก็ตามที่แสดงออกเกินขอบเขต ก็จะถูกตัดสินจากสังคมว่า “ไม่เหมาะสม” เสียงกรีดจึงกลายเป็นกลไกเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงการพยายามเรียกร้อง “พื้นที่ในการมีตัวตน” และ “พื้นที่ในการพูด” ในสังคมที่จำกัดบทบาทของผู้หญิงในมิติของร่างกาย อารมณ์ และเสียง

บทสรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้วรรณกรรมเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่ไม่อาจแยกขาดจากโครงสร้างทางสังคมและบริบทแวดล้อมในแต่ละยุคสมัยได้ โดยเนื้อหา รูปแบบ และแนวคิดที่ปรากฏในงานวรรณกรรมล้วนเป็นภาพสะท้อนและผลพวงจากการมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยทางประวัติศาสตร์ การเมือง ศาสนา เศรษฐกิจ และค่านิยมของสังคมนั้น ๆ ในทำนองเดียวกัน วรรณกรรมยังสามารถมีบทบาทในการตอบสนอง ปรับตัว หรือแม้แต่ท้าทายบริบทที่ก่อร่างสร้างตัวมันขึ้นมา ในแง่หนึ่ง วรรณกรรมทำหน้าที่ถ่ายทอดอุดมการณ์และค่านิยมของสังคม ซึ่งอาจเป็นการเสริมสร้างระเบียบที่มีอยู่ หรือเป็นการกล่อมเกลாதางความคิด (ideological conditioning) ของผู้อ่านตามแนวทางที่ผู้มีอำนาจต้องการ ในอีกแง่หนึ่ง วรรณกรรมก็อาจทำหน้าที่ในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ เป็นเครื่องมือในการตั้งคำถามและวิพากษ์โครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมผ่านการเล่าเรื่อง การวางโครงสร้างตัวละคร และการใช้ภาษาที่เปิดพื้นที่สำหรับการตีความที่หลากหลาย

วรรณกรรมยังมีบทบาทในฐานะ “พื้นที่สาธารณะ” (public sphere) ที่เปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางความคิดระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าวรรณกรรมมิได้เป็นเพียงงานสร้างสรรค์ทางศิลปะที่ดำรงอยู่อย่างแยกขาดจากโลกภายนอก หากแต่เป็นองค์ประกอบที่มีพลวัตและสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละยุคสมัย บทบาทของวรรณกรรมจึงมิใช่เพียงการบอกเล่าเรื่องราวหรือสะท้อนความจริง หากยังสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงจิตสำนึก เปิดพื้นที่การตั้งคำถาม และกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วรรณกรรมในแต่ละยุคจึงเป็นทั้งผลผลิตและแรงผลักดันของสังคมไปพร้อมกัน การศึกษาวรรณกรรมจึงต้องพิจารณาทั้งด้านเนื้อหาและบริบท เพื่อทำความเข้าใจว่าความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของผู้คนถูกสร้างและแปรเปลี่ยนไปอย่างไรภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมและอำนาจที่สัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน

รายการอ้างอิง

- กฤษณา อโศกสิน. (2554). **หลงไฟ** (พิมพ์ครั้งที่ 4). เพื่อนดี.
- กรมศิลปากร. (2544). **โคลงโลกนิติ**. สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. (2545). **ลิลิตตะเลงพ่าย**. สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2546). **วัฒนธรรม สื่อ และอำนาจ: วาทกรรมในสื่อวัฒนธรรมร่วมสมัย**.
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กุหลาบ มลลิกะมาส. (2519). **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน**. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชิต บุรทัต. (2518). **สามัคคีเภทคำฉันท์** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- ชัยวัฒน์ ประเสริฐธรรม. (2555). **วรรณกรรมกับสังคม: การวิจารณ์วรรณกรรมเชิงสังคมและการเมือง**.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2521). **พัฒนาการนวนิยายไทย พ.ศ. 2475-2500: การศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่าง
นิยายกับสังคม** [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญศิริ ช้ายจันทิก. (2551). **นางกรีด**. สำนักพิมพ์ Simply Book Love Novels.
- พ.ณ ประมวญมารค. (2553). **ประวัติคำกลอนสุนทรภู่ (ฉบับปรับปรุง)**. พิมพ์คำ.
- พระญาติไทย. (2515). **ไตรภูมิพระร่วง ของ พระญาติไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 8). คลังวิทยา.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2550). **เล่าเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับสมบูรณ์**. สถาพรบุ๊คส์.
- ศรีบูรพา. (2510). **ข้างหลังภาพ** (พิมพ์ครั้งที่ 7). เฉลิมชัยการพิมพ์.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2526). **เสภาน้ำท่วมหาบเร่**. สำนักพิมพ์มติชน.
- วิทยากร เชียงกุล. (2537). **ฉันจึงมาหาความหมาย** (พิมพ์ครั้งที่ 18). สำนักพิมพ์สามัญชน.
- วิทยากร เชียงกุล. (2519). **เหมือนอย่างไม่เคย**. ใน สุชาติ สวัสดิ์ศรี (บ.ก), **หนังสือต้องห้าม**
(หน้า 35-50). สำนักพิมพ์ดวงกมล.
- Eagleton, T. (2012). **Why Marx was right**. Yale University Press.

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences

รายละเอียดการส่งบทความจัดพิมพ์ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีจัดทำวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานวิชาการของคณาจารย์ นักวิชาการทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โดยเปิดรับผลงานวิชาการประเภท บทความวิจัย บทความวิชาการ สำหรับการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ภายใต้เงื่อนไขว่า จะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสารอื่นมาก่อน และบทความที่ได้รับตีพิมพ์จะมีการตรวจความถูกต้องเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) และกองบรรณาธิการ

รูปแบบการเขียนบทความ

1. บทความที่รับพิจารณาตีพิมพ์เป็นบทความภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษหรือภาษาจีน โดยมีจำนวนหน้าของเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงรวมทั้งสิ้นไม่เกิน 15 หน้า ภาษาไทยและภาษาอังกฤษใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ภาษาจีนใช้ตัวอักษร Simsun
2. ข้อปฏิบัติการพิมพ์แต่ละหัวข้อ/ส่วนประกอบ

ที่	หัวข้อ/ส่วนประกอบ	คำอธิบาย
1.	การตั้งค่าหน้ากระดาษ	<u>ขนาดกระดาษ 18.7 x 26 เซนติเมตร หัวกระดาษ 2 เซนติเมตร</u> <u>ท้ายกระดาษ 1.5 เซนติเมตร กั้นซ้าย 2 เซนติเมตร กั้นขวา 1.5</u> <u>เซนติเมตร</u>
2.	ชื่อบทความ	ระบุชื่อบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ <u>ขนาดตัวอักษร 20 พอยท์</u> <u>ชนิดหนา ภาษาจีนขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ชนิดหนา</u> ไว้กึ่งกลาง หน้ากระดาษ
3.	ชื่อผู้เขียนบทความ	<u>ระบุชื่อผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย (ถ้ามี) ทุกคนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ</u> ขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ภาษาจีน ขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ไว้ชิด ด้านขวาน้ำกระดาษ
4.	สังกัดผู้เขียนบทความ	<u>ระบุวุฒิการศึกษา ชื่อสถาบันการศึกษาหรือวุฒิการศึกษา ตำแหน่งทาง</u> <u>วิชาการ สถานที่ทำงาน e-mail</u> ขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ภาษาจีน ขนาด ตัวอักษร 8 พอยท์ ไว้ที่เชิงอรรถท้ายหน้า
5.	บทคัดย่อ	บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษมีความยาว <u>ไม่เกิน 300 คำ</u> และ <u>อยู่</u> <u>ภายใน 1 ย่อหน้าเท่านั้น</u>
6.	คำสำคัญ	ระบุคำสำคัญ 3-6 คำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไว้ท้ายบทคัดย่อ

ที่	หัวข้อ/ส่วนประกอบ	คำอธิบาย
7.	เนื้อหา	- หัวข้อใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ชนิดหนา ภาษาจีนขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ชนิดหนา วางไว้ชิดขอบซ้ายส่วนรายละเอียดใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษขนาดขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ธรรมดา ภาษาจีนขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ชนิดธรรมดา - การเขียนบทความแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังนี้ - บทความวิจัย ประกอบด้วย 1.1 บทนำ 1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย 1.3 สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี) 1.4 วิธีดำเนินการวิจัย - ประชากร - เครื่องมือ - การเก็บรวบรวมข้อมูล - การวิเคราะห์ข้อมูล 1.5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย 1.6 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย 1.7 รายการอ้างอิง - บทความวิชาการ ประกอบด้วย 2.1 บทนำ 2.2 เนื้อเรื่อง 2.3 บทสรุป 2.4 รายการอ้างอิง
8.	ตารางและกราฟ (ถ้ามี)	ตารางที่แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ต้องเรียงลำดับตาราง หากตารางมีการขึ้นหน้าใหม่ต้องระบุชื่อตารางเสมอ เช่น ตารางที่ 1ชื่อตาราง..... ตารางที่ 1ชื่อตาราง..... (ต่อ) ตารางที่ 2ชื่อตาราง..... ตารางที่ 2ชื่อตาราง..... (ต่อ)
9.	รูปภาพ	รูปภาพประกอบในเนื้อหาบทความต้องมีความคมชัด มีการระบุ ลำดับภาพ และที่มา ได้ภาพทุกภาพ ภาพที่ 1 ชื่อภาพ ที่มา: ผู้แต่ง (ปี)

รูปแบบเขียนการอ้างอิงในเนื้อหาและรายการอ้างอิง

1. การอ้างอิง

การอ้างอิงเป็นการนำข้อมูลจากการศึกษา ค้นคว้า เอกสาร ตำรา และงานวิจัย รวมถึงแหล่งอ้างอิงทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานในการสนับสนุน และระบุที่มาของเนื้อหาที่นำมาอ้างอิงอย่างชัดเจน ซึ่งแบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1.1 การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา (in-text citation)

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาใช้ระบบนาม-ปี ซึ่งระบุแหล่งที่มาของเนื้อหาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องโดยใช้วงเล็บแทรกในส่วนต้นประโยค ท้ายประโยค หรือในเนื้อหา หากเป็นการอ้างอิงเนื้อหาบางส่วนให้ระบุเลขหน้า โดยการอ้างอิงแทรกในเนื้อหานี้จะปรากฏด้วยในส่วนท้ายเล่ม (รายการเอกสารอ้างอิง) โดยในกรณีที่ผู้เขียนเป็นชาวต่างประเทศให้ขึ้นต้นด้วย นามสกุล และตามด้วยชื่อย่อ

1.2 การเขียนเชิงอรรถ (Footnote)

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ได้กำหนดการเขียนเชิงอรรถไว้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.2.1 เชิงอรรถโยง (Gross-Reference) คือ การเขียนเพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาให้ผู้อ่านสามารถดูหรืออ่านเพิ่มเติมเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.2.2 เชิงอรรถเสริมความหรืออธิบาย (Content Footnote) คือ การเขียนเสริมความที่เป็นข้อความอธิบาย ขยายความเพิ่มเติมจากเนื้อหาของรายงานบางตอนที่คิดว่าจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น หรืออาจเป็นการให้คำนิยามศัพท์เฉพาะ

2. รายการอ้างอิง

รายการอ้างอิงเป็นการรวบรวมเพื่อระบุถึงแหล่งที่มาและเป็นการแสดงจริยธรรมทางวิชาการของผู้เขียน รวมทั้งใช้ในการติดตามข้อมูลหากมีผู้ที่สนใจจะศึกษาเรื่องนั้นต่อ ดังนั้นวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี จึงได้กำหนดการอ้างอิงและรายการอ้างอิงเพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกันทั้งฉบับ โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA 7th edition

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา

1. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่งคนเดียว

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Last Name/(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Last Name,/Year,/pp.)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 24)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 24)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 24-31)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 24-31)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 24-27, 31)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 24-27, 31)
Adam (2010)	(Adam, 2010)
Adam (2010, p. 14)	(Adam, 2010, p. 14)
Adam (2010, pp. 14-18)	(Adam, 2010, pp. 14-18)
Adam (2010, pp. 14, 18-20)	(Adam, 2010, pp. 14, 18-20)

2. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 2 คน

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคนที่ 2/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Last Name 1/and/Last Name 2/(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคนที่ 2,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Last Name 1/&/Last Name 2,/Year,/pp.)
กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา (2554)	(กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา, 2554)
กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา (2554, หน้า 45)	(กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา, 2554, หน้า 45)
กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา (2554, หน้า 45-50)	(กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา, 2554, หน้า 45-50)
Drucker and Keegan (2009)	(Drucker & Keegan, 2009)
Drucker and Keegan (2009, p. 156)	(Drucker & Keegan, 2009, p. 156)
Drucker and Keegan (2009, pp. 156-159)	(Drucker & Keegan, 2009, pp. 156-159)

3. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 3 คน

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/คนที่ 2/และคนที่ 3/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Last Name 1,/2,/and/3/(Year, pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/คนที่ 2/และคนที่ 3,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Last Name 1,/2,/and/3,/Year,/pp.)
คณิศร เมธิกุล, นิตดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย (2553)	(คณิศร เมธิกุล, นิตดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย, 2553)
คณิศร เมธิกุล, นิตดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย (2553, หน้า 16-22)	(คณิศร เมธิกุล, นิตดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย, 2553, หน้า 16-22)
Abeles, Morgan, and Saltvit (1992)	(Abeles, Morgan, & Saltvit, 1992)
Abeles, Morgan, and Saltvit (1992, pp. 23-25)	(Abeles, Morgan, & Saltvit, 1992, pp. 23-25)

4. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 4-5 คน

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/.../และคนที่ 5/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Last Name 1,/.../and/Last Name 5/(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/...และคนที่ 5,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Last Name 1,/.../&/Last Name 5,/Year,/pp.)
กมลศรี สมใจ, ธาธิณี บุญญสิทธิ, มณฑา ทองอุไร, วันดี เข้มจิรา และจิราพร จรแก้ว (2555, หน้า 187-193)	(กมลศรี สมใจ, ธาธิณี บุญญสิทธิ, มณฑา ทองอุไร, วันดี เข้มจิรา และจิราพร จรแก้ว, 2555, หน้า 187-193)
Durbin, Cornor, Martin, Jerard, Dick, and Santum (2005, pp. 35-38)	(Durbin, Cornor, Martin, Jerard, Dick, & Santum, 2005, pp. 35-38)

5. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 6 คน หรือมากกว่า

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคณะ/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Last Name 1/et al./(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคณะ,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Last Name 1/et al./Year,/pp.)
ศรีสุภา รัตนา และคณะ (2550, หน้า 9-21)	(ศรีสุภา รัตนา และคณะ, 2550, หน้า 9-21)
Green et al. (2009, pp. 44-47)	(Green et al., 2009, pp. 44-47)

6. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่ผู้แต่งใช้นามแฝง

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อนามแฝง/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อนามแฝง,/ปีที่พิมพ์,/หน้า)
ทมยันตี (2540, หน้า 49-53)	(ทมยันตี, 2540, หน้า 49-53)
Omega (2002, p. 51)	(Omega, 2002, p. 51)

7. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่ผู้แต่งมีบรรดาศักดิ์ ยศ หรือฐานันดรศักดิ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ บรรดาศักดิ์ ยศ/ชื่อ-สกุล/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (บรรดาศักดิ์ ยศ/ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า)
พล.ต. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2524, หน้า 14-15)	(พล.ต. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2524, หน้า 14-15)
คุณหญิงแม้นมาส ขวลิต (2525, หน้า 9)	(คุณหญิงแม้นมาส ขวลิต, 2525, หน้า 9)

8. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่ผู้แต่งมีสมณศักดิ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อสมณศักดิ์/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อสมณศักดิ์,/ปีที่พิมพ์,/หน้า)
พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (2552, หน้า 8-12)	(พระพรหมมิ่งคลาจารย์, 2552, หน้า 8-12)

9. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหางานที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งหรือชื่อบรรณาธิการ

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ “ชื่อบทความ”/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (“ชื่อบทความ”/,ปีที่พิมพ์,/หน้า)
“สหรัฐอเมริกากับเวียดนาม” (2530, หน้า 3)	(“สหรัฐอเมริกากับเวียดนาม”, 2530, หน้า 3)
“Instruction in Junior” (1987, pp. 57-58)	(“Instruction in Junior”, 1987, pp. 57-58)

10. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหางานที่ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(ม.ป.ป./,หน้า) Last Name/(n.d./,pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล,/ม.ป.ป./,หน้า) (Last Name,/n.d./,pp.)
คมทวน คັນธู (ม.ป.ป., หน้า 18)	(คมทวน คันธู, ม.ป.ป., หน้า 18)
Daly (n.d., pp. 25-26)	(Daly, n.d., pp. 25-26)

11. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาจากบทสัมภาษณ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(การสื่อสารส่วนบุคคล,/วัน/เดือน/ปี) Name/(personal communication,/M/D,/Y)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล,/การสื่อสารส่วนบุคคล,/วัน/เดือน/ปี) (Name,/personal communication,/M/D,/Y)
ยุพิน เตชะมณี (การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 พฤษภาคม 2557)	(ยุพิน เตชะมณี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 พฤษภาคม 2557)
C.M. Nyamboga (personal communication, March 19, 2006)	(C.M. Nyamboga, personal communication, March 19, 2006)

12. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาจากข้อมูลที่ถูกอ้างถึงในเอกสารอื่น

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(ปี,/อ้างถึงใน/ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) Last Name/(as cited in/Last Name,/Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล,/ปี,/อ้างถึงใน/ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Last Name/as cited in/Last Name,/Year,/pp.)
กุลธิดา ท้วมสุข (2554, อ้างถึงใน อุษณีย์ ศรีสารคาม, 2555, หน้า 10)	(กุลธิดา ท้วมสุข, 2554 อ้างถึงใน อุษณีย์ ศรีสารคาม, 2555, หน้า 10)
Miller (1982, อ้างถึงใน ณรงค์ ป้อมบุปผา, 2526, หน้า 4-6)	(Miller, 1982 อ้างถึงใน ณรงค์ ป้อมบุปผา, 2526, หน้า 4-6)
Maslow (1984, as cited in Wilson, 1988, pp. 15-18)	(Maslow, 1984 as cited in Wilson, 1988, pp. 15-18)

13. การอ้างอิงราชกิจจานุเบกษา

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อกฎหมาย/(ปี)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อกฎหมาย,/ปี)
พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 (2562)	(พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562, 2562)

หมายเหตุ

- เอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่าสองแหล่งข้อมูล ให้เขียนเรียงตามลำดับตัวอักษร และค้นด้วย ;
- กรณีที่ไม่มีวันที่เผยแพร่ปรากฏ ให้ใส่ ม.ป.ป. หรือ n.d.
- การอ้างอิงราชกิจจานุเบกษาท้ายข้อความในเนื้อหานั้น ให้ใช้ชื่อย่อกฎหมายและตามด้วยปี

รูปแบบรายการอ้างอิง

1. หนังสือทั่วไป

ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อหนังสือ/(ครั้งที่พิมพ์)/สำนักพิมพ์.

ภาษาอังกฤษ Author, A. A. (Year)./Title of the book/(Edition ed.)/Publisher.

ตัวอย่าง สุทธิ ชัตติยะ และวิไลลักษณ์ สุวจิตตานนท์. (2554). **แบบแผนการวิจัยและสถิติ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525** (พิมพ์ครั้งที่ 6). ราชบัณฑิตยสถาน.

Wonnacott, T. H., & Wonnacott, R. J. (1969). **Introductory Statistics** (5th ed.). John Wiley and Sons.

American Library Association. (1963). **Let's Read Together: Books for Family Enjoyment**. American Library Association.

หมายเหตุ กรณีผู้แต่งไม่เกิน 20 คน ให้ใส่ชื่อทุกคน

หากผู้แต่งมากกว่า 20 คน ให้ ชื่อ นามสกุล^{คนที่1}, ชื่อ นามสกุล^{คนที่2}, คนที่3, คนที่4, คนที่5, คนที่6, คนที่7, คนที่8, คนที่9, คนที่10, คนที่11, คนที่12, คนที่13, คนที่14, คนที่15, คนที่16, คนที่17, คนที่18, คนที่19, และชื่อ นามสกุล^{คนสุดท้าย}.(ปีที่พิมพ์)/ชื่อหนังสือ/(พิมพ์ครั้งที่)/สำนักพิมพ์. URL (กรณีเป็นออนไลน์)

1.1 หนังสือแปล

ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่องหนังสือภาษาต้นฉบับ/[ชื่อหนังสือภาษาไทย]/(พิมพ์ครั้งที่)/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง เจมส์ อาร์. โดติ. (2562). **Into the Magic Shop** [เราทุกคนล้วนมีร้านเวทมนตร์อยู่ในใจ]. อมรินทร์บุ๊คส์.

2. บทความในหนังสือรวมเรื่อง/เอกสารการสอน

ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ./ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.)/ชื่อหนังสือ/(หน้า/เลขหน้า)/สำนักพิมพ์.

ภาษาอังกฤษ Author, A. A. (Year)./Title of the chapter./In Editor/(Eds.)/Title of the book/(pp./xx-xxx)/Publisher.

ตัวอย่าง จุลพรรณ พยาฆรานนท์. (2548). ศิลปกรรมในพระพุทธศาสนา. ใน สุวรรณ สันต์ธนะ วาณิช (บ.ก.), **ศาสนศิลป์ในชุมชนธนบุรี** (หน้า 69-90). มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
Druxman, R. (2003). Designing Opportunities for Learning. In Norton, P., & Wiberg K.M. (Eds.), **Teaching with Technology** (pp. 17-41). Thomson Wadsworth.

3. บทความในวารสาร

แบบเล่ม

- ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ/ชื่อวารสาร,ปีที่(ฉบับที่),/หน้า/เลขหน้า.
- ภาษาอังกฤษ Author, A. A./ (Year)/Article title./**Journal name**,/Volume(Issue),/pp./xx-xxx.
- ตัวอย่าง วัฒนะ จุฑะวิภาต. (2556). ผ้าทอกับชีวิตคนไทย. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 6(2), หน้า 103-126.

Carter, J. S., Corra, M., Carter, S. K., & McCrosky, R. (2014). The Impact of Place? A Reassessment of the Importance of the South in Affecting Beliefs about Racial Inequality. **The Social Science Journal**, 51(1), pp. 12-20.

แบบออนไลน์

- ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ/ชื่อวารสาร,ปีที่(ฉบับที่),/หน้า/เลขหน้า./URL
- ภาษาอังกฤษ Author, A. A./ (Year)/ Article title./**Journal name**,/Volume(Issue),/pp./xx-xxx./URL
- ตัวอย่าง จักรพันธ์ พรหมฉลวย. (2565). กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 5(1), หน้า 8-23.
https://so02.tci-thaijo.org/index.php/human_dru/article/view/252323

4. เอกสารรายงานการประชุมทางวิชาการ

- ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ/ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.)(ถ้ามี),/ชื่อหัวข้อการประชุม/(หน้า/เลขหน้า)/สถานที่.
- ภาษาอังกฤษ Author, A. A./ (Year)./Title./In/ Editor /(Ed. หรือ Eds.),/Conference Name/(pp./xx-xxx)/Location.
- ตัวอย่าง ชูพล คงน้อย, ศกร คุณวุฒิมิทธิธรณ, ธนาทิพย์ สุวรรณโสภี และอภิญา หิรัญวงษ์. (2552). ปัจจัยที่มีอิทธิพลและสหสัมพันธ์ระหว่างปริมาณและคุณภาพน้ำเชื้อพ่อพันธุ์โคนมที่เลี้ยงดูในเขตภาคกลางของประเทศไทย ใน เรื่องเต็มการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 47: สาขาสัตว์ (หน้า 182-190). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Katz, I., Gabayan, K., & Aghajan, H. (2007). A multi-touch surface using multiple cameras. In J. Blanc-Talon, W. Philips, D. Popescu, & P. Scheunders (Eds.), **Lecture notes in computer science: Vol. 4678. Advanced concepts for intelligent vision systems** (pp. 97-108). Springer-Verlag.

5. วิทยานิพนธ์

5.1 วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิปริญญาโทและวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกฉบับที่ ไม่ได้ตีพิมพ์

ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อวิทยานิพนธ์/[วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิปริญญาโทฉบับที่ ไม่ได้ตีพิมพ์ หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกฉบับที่ ไม่ได้ตีพิมพ์]/ชื่อมหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ Author, A. A./(Year)./Thesis Name/[Unpublished Doctoral Dissertation or Unpublished master's thesis]./University.

ตัวอย่าง อัครพล นิยมรัตน์. (2554). แบบจำลองการจัดการความรู้สำหรับการบ่มเพาะธุรกิจ ในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Prapat Pawinan. (2005). Appropriate Tree Species and Techniques for Direct Seeding for Forest Restoration in Chiang Mai and Lamphun Provinces [Unpublished Master's Thesis]. Chiangmai University.

5.2 วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิปริญญาโทและวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกฉบับที่ จากเว็บไซต์ (ไม่อยู่ในฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์)

ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อวิทยานิพนธ์/[วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิปริญญาโท หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกฉบับที่]./ชื่อเว็บไซต์./URL

ภาษาอังกฤษ Author, A. A./(Year)./Thesis Name/[Doctoral dissertation or Master's thesis]./Website Name./URL

ตัวอย่าง ทศพร โพธิ์เนียม. (2559). การผลิตแผ่นขึ้นไม้อัดจากต้นรูปถั่วและการประยุกต์ใช้ สำหรับงานประดิษฐ์ [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี]. RMUTT. <http://www.repository.rmutt.ac.th/dspace/bitstream/123456789/2956/1/RMUTT-154583.pdf>

อัครพล นิยมรัตน์. (2554). แบบจำลองการจัดการความรู้สำหรับการบ่มเพาะธุรกิจ ในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]. CMU. <http://cmuir.cmu.ac.th/jspui/handle/6653943832/21384>

5.3 วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตจากฐานข้อมูล เชิงพาณิชย์

- ภาษาไทย ชื่อ/สกุล./(ปีที่เผยแพร่)./ชื่อวิทยานิพนธ์/(หมายเลข UMI หรือ เลขลำดับอื่น ๆ)/
[วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต,
ชื่อมหาวิทยาลัย]./ชื่อฐานข้อมูล.
- ภาษาอังกฤษ Author, A. A./(Year)./Thesis Name/(UMI Number or Other Serial
Number)/[Doctoral Dissertation or Master's thesis,
University]./Database Name.
- ตัวอย่าง Becker, J. C. (2013). Landscape-level influences on community
composition and ecosystem function in a large river ecosystem
(Publication No. 3577776) [Doctoral dissertation, Graduate Council of
Texas State University-San Marcos]. ProQuest Dissertations and
Theses Global.

6. บทความในนิตยสารหรือหนังสือพิมพ์

แบบตีพิมพ์เป็นรูปเล่ม

- ภาษาไทย ชื่อ/สกุล./(ปี,/วัน/เดือน)./ชื่อคอลัมน์./ชื่อหนังสือพิมพ์,/หน้า/เลขหน้า.
- ภาษาอังกฤษ Author, A. A./(Year,/Month/Day)./Column Name./Newspaper Name,/p./xx.
- ตัวอย่าง ไตรรัตน์ สุนทรประภัสสร. (2560, 8 พฤศจิกายน). อนาคตจีน-อเมริกา. เดลินิวส์, หน้า 6.
- Kington, J. (2005, December 23). East Timor's Search for Justice. Bangkok Post, p. 12.

แบบออนไลน์

- ภาษาไทย ชื่อ/สกุล./(ปี,/วัน/เดือน)./ชื่อคอลัมน์./ชื่อหนังสือพิมพ์./URL
- ภาษาอังกฤษ Author, A. A./(Year,/Month/Day)./Column Name./Newspaper Name./URL.
- ตัวอย่าง นิตการุณย์ มิ่งรุจิราลัย. (2563, 2 กันยายน). โอกาสในวิกฤติที่อยู่อัน. ไทยรัฐออนไลน์.
<https://www.thairath.co.th/news/foreign/1921920>

7. ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศ ของหน่วยงาน ที่ไม่ได้จัดทำเป็นรูปเล่ม

- ภาษาไทย ชื่อหน่วยงาน./(วัน/เดือน/ปี)./ชื่อประกาศ.
- ตัวอย่าง มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (22 เมษายน 2551). ระเบียบมหาวิทยาลัยรามคำแหงว่าด้วย
ความมั่นคงปลอดภัยของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร พ.ศ. 2551.

8. ราชกิจจานุเบกษา

- ภาษาไทย ชื่อกฎหมาย/(วัน/เดือน/ปี)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่มที่/ตอนที่./หน้า/เลขหน้าที่ใช้อ้างอิง.
ตัวอย่าง ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การแบ่งส่วนราชการในมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
(12 ตุลาคม 2542). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 116 ตอนพิเศษ 79 ง, หน้า 17-18.

9. เอกสารโบราณ

- ภาษาไทย ชื่อเรื่อง/[ประเภทของเอกสาร]./(ปีที่สร้าง)./ลักษณะเส้นหรือรายละเอียดของเอกสาร
(ถ้ามี)./ชื่อหน่วยงานที่เป็นเจ้าของ./เลขที่เอกสาร.
ตัวอย่าง กฎกระทรวงกกลาโหมให้แก่พระยานครศรีธรรมราช จ.ศ. 1173 [กระดานเพลา]. (จ.ศ.
1173). อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นดินสอ. หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 15 หมวด
จดหมายเหตุ กท.ร.2.
ความทรงจำเรื่องกรุงเก่าเสียแล้วเจ้าตากมาตั้งเมืองธนบุรี [หนังสือสมุดไทยดำ]. (จ.ศ.
1129). อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นขาว. หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 28 หมวด
จดหมายเหตุ ธบ.

10. พระไตรปิฎก

- ภาษาไทย ชื่อพระไตรปิฎก/เล่มที่./ (ปีที่พิมพ์)./สำนักพิมพ์.
ตัวอย่าง สุตตขุ. ขุททกปาฐธมมปทคถา สุตตนิปาตา เล่มที่ 25. (2537). มหามกุฏราชวิทยาลัย.

11. เว็บไซต์

- ภาษาไทย ชื่อ/สกุลผู้เขียน./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อบทความ./ชื่อเว็บไซต์./URL
ภาษาอังกฤษ สกุล./อักษรย่อชื่อผู้เขียน./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อบทความ./ชื่อเว็บไซต์./URL
ตัวอย่าง วิศรุต สันมาแอ. (2563). เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ มะเขือเทศ. สถาบันวิจัย
พืชสวน. <http://www.doa.go.th/hort/?p=18779>
Rebecca Blood. (2000). *Weblogs: A History And Perspective*. Rebecca's
Pocket. http://www.rebeccablood.net/essays/weblog_history.html

12. โซเชียลมีเดีย

12.1 Facebook

ภาษาไทย ชื่อผู้โพสต์. (ปี,/วัน/เดือน). เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก. [Video or Image attached]. Facebook. URL.

ตัวอย่าง วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. (2568, 18 กรกฎาคม). วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีปรับค่าพิจารณาบทความและค่าสมาชิก [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/photo?fbid=507549064955180&set=a.198968442479912>

12.2 Instagram

ภาษาไทย ชื่อผู้โพสต์ [username]. (ปี,/วัน/เดือน). เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก. [Photograph]. Instagram. URL.

ตัวอย่าง New Zealand Police [newzealandpolice]. (2019, November 15). **Class of 2019 // Wellington dogsection [paw prints emoji] #fridayfloop** [Photograph]. Instagram. https://www.instagram.com/p/B43CL_-J9pN/

13. YouTube หรือ Streaming Video

ภาษาไทย ชื่อ Username./ (ปี,/วัน/เดือน). ชื่อเรื่องคลิปวิดีโอ/[Video]./URL

ภาษาอังกฤษ Username Uploader. (Year,/Month/Day)./Title of Work/[Video]./YouTube.URL

ตัวอย่าง human DRU. (2564, 25 พฤษภาคม). ผลการดำเนินงานโครงการ U2T คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=3KOkdlZc1DQ>

14. สารานุกรมหรือพจนานุกรม

ภาษาไทย ชื่อ/สกุล./ (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง/ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.) ถ้ามี/ ชื่อสารานุกรมหรือพจนานุกรม/(เล่มที่,/หน้า)/สำนักพิมพ์./URL (ถ้ามี)

ภาษาอังกฤษ Author, A. A./ (Year)./ Subtitle of the Encyclopedia Article./ In/ Editor / (Ed. หรือ Eds.)/ Subtitle of the Encyclopedia/ (Vol./ pp./ xx-xxx)/ Publisher Name.

ตัวอย่าง สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2542). โนรา. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ (เล่ม 8, หน้า 3871-3911). มุขนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยธนาคารไทยพาณิชย์
Keränen, L. (2014). Biopreparedness and biosecurity. In T. L. Thompson (Ed.), **Encyclopedia of health communication** (Vol. 1, pp. 113-116). SAGE Reference.

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2565). การเขียนบรรณานุกรม รูปแบบ APA 7th. <https://www.nupress.grad.nu.ac.th/การเขียนบรรณานุกรม/>
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. (2563). คู่มือการเขียนเอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม APA 7th edition มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. <http://eng.rmutsv.ac.th/engineeri/sites/default/files/u761/5.3%20คู่มือเขียนเอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม-APA.pdf>
- วรวิทย์ จันทร์สุวรรณ. (2565). การเขียนอ้างอิงแบบ APA 7th. https://web.rmutp.ac.th/woravith/?page_id=1840
- ห้องสมุดสถาบันการพยาบาลศรีสวรินทิรา สภากาชาดไทย. (2563). รูปแบบการเขียนบรรณานุกรม APA 7th edition. <https://lib.stin.ac.th/wp-content/uploads/ข้อมูล/คู่มือ/รูปแบบการเขียนบรรณานุกรม-APA-7.pdf>

*** สามารถส่งบทความออนไลน์ได้ที่ ***

https://so02.tci-thaijo.org/index.php/human_dru